Acquired for the
John Carter Brown Library
through the
Lawrence C. Wroth Fund

ABRAHAMI MUNTING

Profeſſ. Groning.

DISSERTATIO

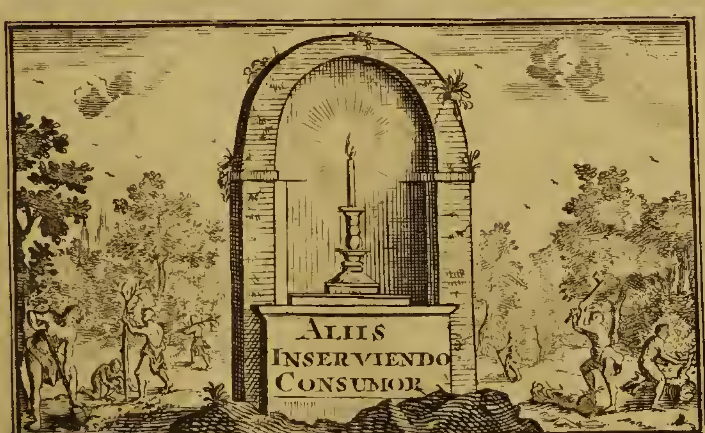
HISTORICO MEDICA,

De vera Herba

BRITANNICA.

Adjuncta eſt ejuſdem

ALOIDARUM HISTORIA.

AMSTELODAMI,

Apud JOHANNEM WOLTERS, 1698.

AD LECTOREM.

DUbio procul non deerunt, *Benigne Lector*, qui *Opus* hoc noſtrum perlegentes vitiligent, & paſſim damnent, acriter reprehendant, atque amarulentius ſubſannent : Utpote qui poſt *Pedacium Dioscoridem, Paulum Æginetam, Oribaſium, Ætium,* cæterosque tàm *Græcos*, quàm *Latinos* omnes, quorum non minor extat numerus, qui de *Britannica* quædam, licet non multa ſcriptis promulgarunt : Ut propterea has meas quantulaſcunque nugas publicè edere non veritus, tanquam ſupervacaneas, parumque neceſſarias, uti urbanius, idque etiam cum majori modeſtiâ, *Priſcis* illis tot tantisque *Autoribus* morem meo ſilentio geſſiſſe debuerim. Verum & illud mihi Satyricum impingent acerbius : *Tenet inſanabile multos ſcribendi cacoëthes.*

Quamobrem anceps atque incertus conſilii ipſe diu mihi reluctatus, utrum id, quod jam animo conceperam, auderem, conſtans tamen & ſui tenax propoſiti tandem triumphavit audacia.

Nihil enim ab illis tam affabrè ſcriptum fuiſſe exiſtimo, quod non emendando, expoliendo vel ornando aut illuſtraretur perfectiùs vel redderetur limatiùs : Ut locus non fuerit ſequentibus : Nec ſcientiæ, artisve ulla unquam extitit pars, quæ oſtentatores ſui plures non habuerit. Neque ad unum omnes illi animo tam malevolo atque arroganti fuêre, ut rem à ſe tractatam, relinqui ab aliis intactam nollent : Atque ita ut plurimi illorum viam aperuerint, quam ab aliis lapillis & obice expurgari, nec non ex obſcurâ & ſalebroſâ faciliorem latioremve fieri vellent. Ut mihi præterea ſit vitio minimè dandum, ſi poſt tot *Autores* atque expertos *Medicos*, de hâc *Veterum Britannica* differam. Non ut cum iis decertem, quod nobiſcum fortaſſè Poſteri facient, Verum ut ex omnium tabulis (abſit ut naufragium dicam) navim ædificem, è quorum dictis hæc noſtra conſarcinemus, perque illorum fortunata deambulans nemora, quicquid pretioſum lectuque ſit dulciſſimum, colligam, ut hæc mea ex illis adornem. Eo certè judicio & curâ quâ potui, ut quicquid ad *Britannicæ* hujus hiſtoriam commodiſſimè, excellentiſſimeque adductis illorum ſententiis, faceret, in medium protuli. Non ut laureatis *Priſcorum* laudibus inviderem, dum horum Scriptis fortè non meliora, utinam æquè bona litterato Medicorum orbi propono; Sed ut potius doctis ex illorum monumentis quàm ex elucubrationibus meis lucis ac gloriæ radicem in me derivem : Non aliâ ductus ratione, quàm ut *Antiquorum* hanc *Britannicam*, ad hoc præſens Tempus ſopitam, neglectui habitam, nec non planè deperditam, veram ac indubitatam præſentibus redderem, atque è ſpiſſiſſimis ignorantiæ tenebris in veritatis lucem protraherem.

Illorum inſuper conſilio motus, qui paulo ante ætatem noſtram, noſtraque

que etiamnum tempeſtate artes ad unum omnes ferè extinctas vel langueſcentes, ac evaneſcentes, ut reviviſcerent rurſum, atque florerent, ſuis effecère vigiliis. Inter quas hæc *Britannica* noſtra totius *Medicinæ* potiſſimum & fulcrum & ornamentum hactenus jacuit, quæ tamen *Dei* omnipotentis clementiâ ſuis jam nativos & Flores & Fructus, priſtinumque nitorem recuperavit. Ægerrimè enim ferre potui, *Herbam* hanc *Nobiliſſimam* hominum incuriâ tam diu jacuiſſe; Ut ab omnibus non ſine injuriâ pro derelictâ haberetur: Res inquam vitæ humanæ quàm maximè neceſſaria. A quâ, antequam inveniſſem, manus non abſtinui; quam prudentiſſimi noſtri *Majores* plurimi magnique ſemper fecerunt, quæque ſeſe ultrò cuique, non negligendam, offerebat: Ut ad Viri boni Naturæque ſtudioſi officium planè pertineret, hanc ab interitu quodammodo vindicare.

Cujus munere ſi non planè & ex qualibet illius parte exacte ſatis fungar, ſaltem id, quod potui, præſtare volui. Fuit præterea in hâc eruendâ tàm ardens & pertinax ſtudium diligentiaque pœnè incredibilis, ut multa parvo tempore didicerim, & in hac expertus fuerim, quæ hactenus Medicos latuêre plurimos. Non ut Pamphilius, quem *Claudius* reprehendit *Galenus*, qui cum non conſpexerit, nedum per ſomnium viderit, de his tamen ſcripſerit. Ex quibus omnibus non deſperarem plurimis *Medicinæ* Studioſis ſaltem in multis, ſi non in omnibus, placuiſſe. Ut mihi hac ratione ampliſſime & magnifice ſatisfactum iri arbitrarer.

Quod ultimum præſtare nunquam ſperavi. Hoc enim impoſſibile fore novi, id alicui ob virium infirmitatem unquam contigiſſe. Quod ſi ſine præviè acquiſitâ eloquentiâ, ſine ingenii judiciique miraculo illis non ſatisfecero, ſaltem curæ noſtræ teſtimonium oſtendiſſe ſufficiat: Sin verò aliis arriſerint, quæ tanto ſtudio perfecimus, neque nos, neque noſtræ induſtriæ alios pœnitebit. Damus autem ſi non omnia, quæ potuimus, tamen, propter quæ reprehenſioni locus erit, nequaquam: Egregii & exquiſitiſſimi venatoris inſtar, qui ſi nonnullas in ſylva feras etſi non omnes ceperit, ejus minimè tribuendum culpæ cenſebitur: Cum propter rei difficultatem, tùm quod ex venatione ſua alteri, ſibique ſat placuiſſe exiſtimet.

De me autem nihil omnino prædicare poſſum, niſi quod hanc meam quantulamcunque operam non paſſim neque ab omnibus reprobatum iri confidam. Si enim *Lectoris* probi deſiderium in pluribus non explevero, ſaltem illi in paucis placuiſſe confido, dum à bene malève dictis, aut excogitatis in nihilo affligetur.

Interim adverſus malos, qui me calumniis clam proſequuntur, neque niſi oculis ignominioſa rubedine undique obſitis me aſpiciunt, velut clypei munimine me tuebor.

Eſt,

Ad Lectorem.

Eſt, ut eleganter *Plinius* inquit, *quoddam prodire tenus, ſi non datur ultra*, etiam non aſſecutis, voluiſſe, pulchrum eſt atque magnificum, ut ſaltem audaciæ meæ ære repercutere valeam. Præſertim verò quùm haud quaquam ex eorum ſum numero, qui vel poſſim, vel æmulis carere velim. Verum ut faciliorem ab his veniam impetrem, ingenue dico laborem hunc meum, non gloriæ ambitu ſuperbire, verum arcis vice adverſus invidos eminus & cominus apparere.

Interim tamen ab hoc vel illo acriter fortè reprehendar, ſtylum ſibi omnino diſparem videri, his inquam ſuggeram nos ſæpius invita *Minerva* nunc alacriores, nunc triſtiores, nunc meditabundos calamum arripuiſſe. Neque enim continuo, ſed intercisim, negotiis cum publicis, tum privatis diſtrictos, maxima temporis anguſtia ad momenta hæc, qualiacunque, exaraſſe: Nobisque labore nimio planè confectis, penſum tamen quoque modo abſolvendum fuiſſe.

Proinde non mirum ſi turbidior ac prolixior quandoque fluat oratio, & abortivum etiam canis feſtinantis more pariam. Quare quæ deſunt alii quæſo ſuppleant, hic cognitionem, alter eloquent[illegible] hujuſmodi plura: Quod [illegible] dignentur, maximas illis aliquando gratias habituri [illegible]: Quùm non parum cognoviſſe, ſed in cognitione parum, ſtultè atque diu perſeveraſſe turpe ſit, atque ignominioſum. Propterea quod alterum communi hominum infirmitati, alterum verò ſingulari uniuscujuſque vitio ſit attributum.

Nobis ſolis negocium ſcioli faceſſent quidem, nihil recte factum calumniantes. Qui etſi nihil unquam boni ediderint, vel edituri ſint, nihilominus tamen faſtidiunt omnia: Et quùm ad hanc immortalitatis atque gloriæ ſpem, ob ingeniorum imbecillitatem, laborumque moleſtias exhauriendas aſpirare nunquam poſſint; veluti apum fuci, & improbiſſimi ſycophantæ, nec non vani rerum oſtentatores, ſolitâ ſeſe efferentes inſolentia, ad quodlibet carpendum proni, ingenioſi, umbratici, tenebriones, atque alienarum vigiliarum arroſores, ex alieni nominis detractione cujuſdam ſcientiæ Famam ac Laudem inter ſui ſimiles, atque ignaros aucupantur. Quorum indies creſcens invidia cæterorum præconiis miſerrime torquetur.

Quos tamen non moramur, utque hoc occultarum reprehenſionum pabulo ſuam alant malevolentiam, facilè patimur.

Neque etiam hos, qui tametſi ſunt tolerandi mitius, qui nullâ aliâ mercede, præterquam reprehendendi oblectatione omnem diligentiam, ſtudiumque alienis ad exactiſſimam amuſſim examinandis impendunt: Ut quod ipſi aliter præſtare non poſſunt, nihilominus obtrectationis amore aſſequantur.

A quibus verò hoc ſolummodo impetratum velim, ut ſi in hoc noſtro opere quædam vel pauca, vel fortaſſe plurima, neque omnia calumniari poſſint, quum ex gravi *Caji Plinii* ſecundi ſententia nullus adeo liber reperiatur malus, qui ſaltem ex parte aliqua prodeſſe non poſſit.

Quare ab hoc quæſo abſtineant: Hac enim ratione fiet, ut ipſi ſeſe ſpinoſa legendi moleſtiâ, nos autem accuſatione quotidianâ liberent, illis hæc legenda relinquentes omnia, quorum neque aures, neque judicium tam ſit ſuperbum, verum demiſſius, candidius, atque benevolentius.

Mihi ſufficiet *Optime Lector*, ſi te te ſaltem, hujus noſtræ *Britannicæ* Herbæ beneficio atque uſu à tot miſerrimis morborum Endymicorum, aliorumque cruciatibus liberatum videam. Faxit *Deus* ter *Optimus Maximus* ut omnia proſpera ſint & tibi, & mihi, & nobis omnibus. Vale.

Humillimus Tuus

ABRAHAMUS MUNTING.

Veterum & Neotericorum Autorum

S Y L L A B U S

Quorum opera in hoc Scripto uſi ſuimus.

A.

Abrahamus Ortelius.
Adamus Lonicerus.
AEtius.
Agatius.
Albertus Crantzius.
Albinus Torinus Vitodurenſis.
Alciatus.
Alexander ab Alexandro.
Amatus Luſitanus.
Ammianus Marcellinus.
Andreas Ballunenſis.
Andreas Lacuna.
Andreas Matthiolus.
Andreas Veſalius.
Antonius Muſa.
Antonius Muſa Braſavola.
Apulejus Platonicus.
Ariſtoteles.
Arnoldus de Villa Nova.
Athanaſius Kircherus.
Avicenna.

C.

Cajus Julius Cæſar.
Calliſthenes, Hiſtoricus.
Cappadocus.
Carion.
Carolus Cluſius.
Caſparus Bauhinus.
Caſtor Durantes.
Cælius Rhodoginius.
Claudius Salmaſius.
Conradus Geſnerus.
Cornelius Celſus.
Cornelius Tacitus.

D.

Democrates.
Dion.
Dioſcorides.

E.

Egeſippus.
Epicharmus.
Euritius Cordus.
Eutropius.

F. Fa-

F.

Fabius Columna.
Feſtus Pompejus.
Franciſcus Gomara.
Franciſcus Hernandes.

G.

Gabriel Humelbergius.
Galenus.
Garcias ab Horto.
Gelenius.
Gentilis.
Georgius Handſcius.
Gerhardus Cremonenſis.
Gotofridus Viterbienſis.
Gualterus Rijff.
Guilielmus Cambdenus.
Guilelmus Rondeletius.
Gulielmus Rouillius.

H.

Hadrianus Junius.
Hermannus à Nuenar.
Hermolaus Barbarus.
Hieronymus D.
Hieronymus Brunswicenſis.
Hieronymus Tragus.
Hippocrates.
Horatius.
Hroſvitha Monialis.

I.

Jacobus Dalechampius.
Jacobus Goupilius.
Jacobus Tabernæmontanus.
Janus Cornarius.
Joachimus Camerarius.
Joannes Agricola.
Joannes Ammonius.
Joannes Bauhinus.
Joannes Bodæus.
Joannes Cherlerus.
Joannes Chriſtovallus Calvetus.
Joannes Criſpinus.
Joannes Fernelius.
Joannes Fungerus.
Joannes Goropius Becanus.
Joannes Jacobus Manardus.
Joannes Ludovicus Gotfridus.
Joannes Ruellius.
Joannes Wierus.
Joſephus Quercetanus.
Julianus Martianus Rota.
Juvenalis.

L.

LAurentius Friſius.
Leonardus Fuchſius.
Lucius Annæus Florus.
Lucius Moderatus Columella.

M.

MAcer.
Manilius.
Marcellus.
Marcellus Virgilius.
Marcus Zuerius Boxhornius.
Martianus Juriſconſultus.
Martinus Antonius Delrius.
Martinus Hamcomius.
Mathias Lobelius.
Matthæus Sylvaticus.
Mauricius Imperator.

N.

NArdus Antonius Recchus.
Nicolaus Abrahamus.
Nicolaus Lonicerus.
Nicolaus Rigaltius.
Nicolaus Wincklerus.

O.

ORibaſius.
Otto Bronsfelſius.
Ovidius

P.

PAulus Æginetа.
Paulus Merula.
Paulus Oroſius.
Perſius.
Petrus Bertius.
Petrus Pena.
Philippus Cluverus.
Pierius Winhemius.
Plato.
Plautus.
Plinius.
Pontanus.
Porphyrius.
Procopius.
Pyrrhus Caſtriotta.
Pythagoras.

R.

REgino
Rembertus Dodonæus.

S.

SEneca.
Serapio.
Sidonius Apollinaris.
Solinus Polyhiſtor.
Sophocles.
Statius.
Strabo.
Suetonius Tranquillus.
Suffridus Petri.

T.

THemiſon.
Theophraſtus Ereſius.
Tobias Aldinus.
Trebellius Pollio.

V.

VAlerius Cordus.
Valerius Maximus.
Virgilius.

W.

WIthikindus.

X.

XIphilinus.

Nobi-

Nobiliſſimi & Ampliſſimi Viri

ISAACI DE SCHEPPER,

Octo-Pagorum in Friſiâ Greetmanni Digniſſimi.

ELEGIA IN

HERBAM BRITANNICAM,

Recens erutam, novàque luce Donatam.

à

Clariſſimo, Doctiſſimo, Cultiſſimoque Viro,

Dº. ABRAHAMO MUNTINGH,

Med. Doct. & in Academia Groningæ & Omlandiæ
Botanices Profeſſore celebratiſſimo.

NOnne times, ne quis dubitet, te, Phæbe, coruſcum
Noſſe relegatà Spargere nocte diem?
Inventum Medicina tuum dum militat umbris,
Et tenebris magnà ex parte ſepulta jacet.
Eccebis octo rotas ſpatioſis ſæcula Gyris,
Et ſobolem latet, ah! Herba Britanna tuam.
Illa decus fruticum, cælo data planta ſereno
Nataque ſexcentis una medela malis.
Phæbe, quid incertas admittis in atria plantas,
Proſtat & ambiguæ poſtibus herba notæ?
Dum, quæ tercentum virtute potentior herbis,
Fixa patet nullis herba Britanna tholis.

Anne frutex indus duntaxat arabſve tumebit,
Doctaque per Côas currere planta manus?
Atque huic, quod Friſiis naſci contingit in oris,
Conditio cedet nobilitaſque minor?
Quid juvat unde domo, ſi certam hæc herba ſalutem,
Si genti, ante alias quæ tibi culta, tulit.
Quæque Palatinas tibi condere geſtiit arces,
Et pia millenis thura cremare focis.
Illa gravi vexata ſiti, vexata pruinis,
Atque inconſuetis attenuata malis:
Spirat anhelanti Dominantem pectore peſtem,
Præſentiſque minas exhibet ore necis.
Cum ſimul hæc Latiis monſtrata Britannica caſtris
Optatam miſeris approbat herba fidem.
Pellit & ex unis graſſantem impune medullis
Spe citius, præſens auxiliata, luem.
Quos tamen ob latam fructus precor illa ſalutem,
Sertaque ab incolumi quernea cive tulit?
Abſcelus indignum, fructus oblivia; quodque
Exitium Latio depulit, ipſa ſubit.
Infami dum menſa luto, putrique ſub algâ
Vilis, iners per tot ſæcula lapſa latet.
Et latuiſſet adhuc, tua ni, dulciſſime rerum,
Hanc è Lethæis cura levaret aquis.
Illuvieque repurgatam, limoque ſituque
Iret in antiquum reſtituiſſe decus.
Sic tibi Tros Anchiſiadè, tibi fraude Novercæ
Caſte nimis durum Nate reperte Patrem:

Haud

Haud prius emeritam reddunt pia Numina lucem,
Dedecus indignæ quàm ſubiiſtis aquæ.
At tu, qui mediâ revocas à morte ſepultos,
Et famæ gaudes inſeruiſſe tuæ.
Perge, velut pergis, decus extendendo, ſubindè
Fœtibus ingenii luxuriare novis.
Sic tibi, ſic lætis creſcat feliciter hortis
In tua quæ longùm tempora laurus eat.

In emendatas ingenii curas

ABRAHAMI MUNTINGH,

Viri Clariſſimi,

Explicantis exactè

HERBAM BRITANNICAM

Majorum Panaceam,

itemquè

Aloës aliquot ſpecies antè non cognitas.

ET nos hoc etiam limis debemus amicis
Hoc arvis, hortis hoc Abrahame tuis.
Hoc hortis, in queis habitat Venus alma, ſimulque
Submittit curis Semina mille tuis.
Quòd jam, quæ proavis olim monumenta latebant,
Et multum doctos implicuere Viros
Percipiant omnes errorum ambage remota,
Sic ut quod tardet nil ſupereſſe queat.

Teſtis, Roma, tuis quondam Panecea medendis,
Ureret in caſtris cum ſtomacace tuos,
Herba ſuo per te deſcripta Britannica cultu,
Quâ vix tam ſalubris planta vel ulla fuit.
Herba per ætates multas non nota parentum,
Per non tentatas herba reperta Vias.
Hanc Abrahame ſuis natalibus aſſeris, & cur
Non trito hoc Friſiis nomine dicta fuit.
Et quâ luxurie foliorum incedat, & atro
Ut placeat cultu, ceù viduata, doces.
Et quas ſuccus opes habeat vireſque medendi,
Et quid collectus flos quoque ritè juvet.
His Alôes addis ſpecies non ante notatas,
Tranſmiſſas Indo litore ruris opes.
Magnum opus ex hortis tales decerpere plantas,
Laudem unde à ſerâ poſteritate feras.
Non ea cum ſol eſt nimio macreſcit ab æſtu,
Aut hyemes metuit bruma maligna tuas.
Hos etiam ex hortis fructus Epicurus habebat,
Traderet Ille ſenex cum ſua ſcita ſuis
Areolas inter veri Pater ille juventam,
Formabat Patriæ ſpem, Pater ille, ſuæ,
Hac in parte ſenem ſequeris non immemor, & quas
Hinc habuit laudes & ſimul ipſe feres.

JOH. MENSINGA.
Eloquent. Profeſſor.

Excel-

Excellentiſſimo, Clariſſimoque Viro

D. ABRAHAMO MUNTINGIO
M. D, & P. B,
HERBAM BRITANNICAM,

è tot cæcorum, & errantium ſæculorum caligine in lucem Orbis, & Veritatis feliciſſimè protrahenti.

PRimitias Phœbo ſacras, artiſque potentis
Grande rudimentum Podalirius ore tumenti
Proſequitur, plenuſque Deo præcordia, florum
Herbarumque ferens ver, & miracula, cunctis
Numen ineſt foliis, calathoſque ad Apollinis aras
Effundens, delubra novis clangoribus implet.
Mox Phœbi populo cunctis ſolennia templis,
Vittatiſque globis Myſtarum feſta per oras
Nuntiat; extemplò proprias Epidaurius ædes,
Ocyröenque piam fortunæ, artiſque Magiſtram
Deſerit, & plenâ ſe majeſtate videndum
Exhibet huic feſto, Chironque opiferque Machaon
Ignotas curâ ſecum notaſque vehentes
Delicias nemorum, & terreſtrem floribus æthram
Fulgentem radiis, raroſque ad pharmaca bulbos;
Herbarum quicquid cultis innaſcitur hortis,
Sive jugis Arabum, vel circum littora Ponti
Creta tui, quicquid vel Troiæ creſcit in arvis,
Aut Amphryſiacis virtute ſuperbit arenis
Suſpendunt ſacro cultu laquearibus altis.
Ast Lapathi ſpecies aras, & templa coronans
Inſigni formâ rapit ora, manuſque ſtupentum,
Suſpenſaſque tholis herbas hæc una triumphat,
Et juſto cunctas meritorum pondere vincit.
Interea Phœbus rutilanti crine decorus
Conſtitit ante oculos Authoris, amanſque Clientis
Talia verba dedit, laudes effuſus in omnes.

Mun-

Muntingii jam cerno meum Tua pagina plectrum
Percutit, & noctes ſtudiis affixa dieſque
Artis Apollineæ mens mentibus altior, æthræ
Incola, docta ſono criſpantibus aëra chordis
Nominis æterno prætudere mandat honori.
Per Te ſpes ægri dudum inclinata reſurgens.
Se levat, & chartas votis ſuſpirat anhelis.
Quæ mala dimanant ex putreſcentibus undis,
Et nitri virus, nocuumque vehente bitumen
Flumine, ſanabis medicamine, & omine fauſto
Diſſolvens ſtrictos languore ſalutifer artus.
Cui ventura parem, cui ſæcla fluentia gignent?
Auſa juvent animos, ſis ſemper proſper in auſis!
Spondeo: ſemper eris Diis Tu Clariſſime cordi.
Dixit, & in tenues properans evanuit auras.
O ſignanda dies! quâ poſt tot ſæcula tandem
Diſpulit errorum noctes, umbraſque removit
Sol meus: herbarum regina Britannica mundo
Pròſtat in exemplum: quæ tanta potentia Cælo
Floribus, aut herbis conceſſa ſalubribus extat!
Extitit! extabit! Medico inſuperabilis uſu eſt.
Tu toties quæſita Britannica, tecta Britannis,
Atque ignota Padi, Ligeriſque, Tagique Lyceis.
A Belgâ detecta meo es! Muntingius orbi
Exhibet, & ſpiſſam fugat alta induſtria nubem.
Felix curarum! cui ſunt, Parnaſſia menti
Dona Triumphantum, plexæque ab Apolline laurus
In decus æternum, Vaſtoſque accinctus in auſus
Stat vigor ingenii, nullis conatibus impar,
Spe major, crebro ſucceſſu illuſtrior herbæ.
Illius auxilio morborum examina captant
Corporibus depulſa fugam, febrilibus omnis
Ardor abeſt turmis, exercitus atra malorum
Supplementa trahens, loca deſerit, ipſa recedit
Vis truculenta, pedum flagrans tortura, Podagræ,
Quæ tormenta parit vix fanda, nefanda tyrannis,
Muntingi inventâ ſplendes ceu Perſide gazâ,
Perſarum præſtat detecta Britannica gazis.
Nunquid Phœbei ſelecta medulla cerebri

Viſus

Viſus es arte palàm? fulges ut fulſerat olim
Qui ſuccis Regem validis curaverat Orci,
Fortior Herculeis, & fortior Hercule, telis.
Munere, Divorum felicia tempora nobis
Advenére, quibus genuinus Apollinis infans
Tanto opere, & tanto dextræ molimine ſortis
Accenſam cæco lucem communicat orbi.
Aude animis! aude calamo! ſubſcribe vocantis
Ad majora Dei monitricibus inclyte curis!
Te nunquam ceſſura gradu conſtantia linquat!
Sic Tua Pellæis plures Victoria palmas,
Et Famæ in varijs numerabit munera terris:
Enſis Alexandri quot millia meſſuit Orco,
Plura fatebuntur Tibi ſe debere ſalutem,
Optatamque diu ſine morbis vivere vitam.

J. ALOYSIUS BUCHORST.

A Monſieur

MUNTING,

Docteur & Profeſſeur en l'Academie de Groninge & Omlande,

De la Medicine & Botanique ſur ſon Livre de

L'HERBE BRITANNIQUE.

O Medicin divin, Prince des Iardiniers
Que Febus te couronne avec ſes cerds Lauriers,
Qui monſtrés le premier par ta ſage practique,
*Quel ſoit l echantillon de l'*Herbe Britannique,
Par tant de ſiecles de tous ſcavants ignoré.
Pour ce labeur ton nom ſera touſiours doré.

THEOD. UCHTEMAN.

**** *Viro*

Viro Præclariſſimo

D. ABRAHAMO MUNTINGIO

Med. Doct. & in Almâ Groningæ & Omlandiæ Academiâ Botanices Profeſſori eximio,

cùm

BRITANNICAM HERBAM

Per tot ſæcula ſpretam, jam verò à ſe de novo inventam orbi communicaſſet.

ECce laborantem rutili ſub climate Solis
 Artem Idieriis invigilare choris.
Ecce procul veri ſpeciem, limante Minervâ,
 Hippocratis quantus fertur honore gradus.
Alma Themis ſacrata Diis, per Apollinis artes
 Veſtigat quid non officioſa manus?
Officioſa manus, quicquid Phaëtontis Eoi
 Prætereunt, tacitè condecorare potes.
Quicquid habet tellus, quicquid Capitolia firmant,
 Hoc bene Pieridum nobile tentat opus.
In Pelagi medio, Thetidis quod clauditur undis,
 Molitur Pallas ſedulitate ſuâ.
Quicquid & abſcondit Phœbus ſub nubibus atris,
 Hoc pandit ſtudiis ingenioſus amor.
Viſceribus terræ nihil eſt tam ritè ſepultum,
 Quod non diſcutiat pervigil arte Themis.
Omnia quid memorem: tangit MUNTINGIUS herbam
 Naturæ monſtrans grande latentis opus.
Hoc ſua mens aperit, quicquid lux aurea promit,
 Quo magis occultum ſplendeat orbe decus.
Namque ſalutiferâ vi ſurgens herba ſecreta
 Aoniâ firmat nobilitate virum.
Quæ petiit latebras varias volat illa per oras,
 Quæque locos fraudi texerat, arte nitet.
Inclyta MUNTINGÎ Parnaſſia Lumina produnt,
 Dædala perplexum terra quod ipſa tulit.
Non audita cano: præterquam publica vota,
 Hujus teſtantur mox monumenta libri.
Nec fallunt me Fata: potens Heliconis arenâ
 MUNTINGÎ ſpecimen publica Flora dedit.

Nuncia

Nuncia fama fuit, tandem veſtigia priſca
Repperit herbarum dexteritate ſuâ.
Palladiæ decus hoc, MUNTINGH rediviva parentis
Gloria, Gruniaco grande decusque ſolo.
Hic paribus patris paſſus virtutibus æquat,
De Medicâ Medicûm pondera gente ferens.
Vir pius evolvit Sophiâ myſteria doctâ
Germinis, evolvit myſtica dextra malis.
Scilicet in noſtris germen venerabile terris
MUNTINGÎ invenit cura, labor, ſtudium.
Grande latentis opus naturæ pandit in herbâ
MUNTINGH Friſiaci gloria tuta ſoli.
Siccine Caſtalidum comitantur docta Sororum
Agmina Groningæ lumina tanta viri?
Siccine ſplendeſcit virtus? ſic itur ad aſtra,
Sic gaudet celſum Pallas habere locum.
Miremur: Latium, Sophos omnis mira relatu
Cantat, inauditum Grunia germen amat.
Te vocat Europæ pars tertia, te vocat ora
Ardentis Lybiæ, Grajugenûmque Domus.
Dic igitur quali ſignatum nomine curris,
Ignotum toties ſcandis ab axe Poli.
Nam pudor eſt duris ſi nomina ſuccuba Fatis,
Non pudor, aſt majus velle ſilere nefas.
Quæ tua ſit virtus, prodis quo ſtemmate, narra,
Majori ut poſſis laude vigere foras.
Florida terra ſinus dum blandos ſpargit in auram,
Expediam dictis nomina magna meis.
Nuncuper ut meritò, BRITTANNICA nuncuper herba
Cæſaribus quondam nomina Diva fui.
Cui Groninga quidem primos devovit honores,
Nomina cui quondam Friſia clara dedit.
Quam petiit Cæſar vel votis Claudius almis
Dignatus qui me ſplendidiore loco.
Nec tamen immeritò: monſtravit Friſia natis
Sanguine de Latis, queis medicina fui.
Tum me duxerunt Romam, Capitolia preſſi,
Inque ſuo pretio corporis uſus eram.
Aſt ubi ſanguineus deſtruxit mœnia Romæ
Tradidit accenſæ me quoque Nero pyræ.

 Poſteà

Poſteà viva quidem, rutilos quo Cynthius orbes
Luſtravit, ſed tum gloria nulla fui.
Gloria nulla fui Batavis occulta tenebris,
Atque parum auſpiciis utilis ipſa meis.
Tandem Theſpiadum ſcindens MUNTINGIUS undas
Poſt Spartam ingenii repperit arte ſuâ.
Plaudite Pierides, felix Pæantius heros
Protulit hic, Medici gloria veſtra chori.
Gloria veſtra chori tandem poſt mille labores
MUNTINGH obſcuro germine victor ovat.
Et jam Lectori pulchras oſtendo figuras
Quas varias veras Muſa diſerta probat.
Non ultrà teneo, percurrite ſingula viſu,
Acta probant hominem, jam liber acta probat.
Quis titulos, vir macte, tuos graviore cothurno
Pro meritis igitur commemorare poteſt?
Dum tua Suada dedit Parnaſſia munera mundo,
Vulneris auxilium dum tua Suada dedit.
Queis patriæ meritis virtutem extendere factis
Principibusque viris ſponte placere vales.
Auſpiciis faveant Cœleſtia Numina porrò,
Semper ut immenſis floreat herba bonis.
Semper ut huic magno faveat fortuna labori,
Et dignum mundo poſthuma fama ferat.
Herba licet nunquam Fatalia ſtamina firmet,
Firma tamen ſemper ſtamina laudis erunt.
Quæ tibi, Vir præſtans, BRITTANNICA contulit Herba
Te vivum ſemper ſæcula laude canent.
Vade igitur Medicâ, voveo, celeberrime famâ
Vade liber fauſtus quo vocat aura: Vale.

W. WIARDI,

Dammonenſis. Stud.

De

fol. 1.

Britannica Antiquorum vera

De
VERA ANTIQUORUM HERBA BRITANNICA,

Ejusdemque contra Inſularum Germanici Oceani, nec non Vicini Septentrionalis Saxonici Populi Endymica Mala, vulgo DE SCHORBUT, remediis Naturalibus atque expertis,

DISSERTATIO HISTORICO-MEDICA.

Caput I.

In quo de mirandâ DEI potentiâ, ineffabili bonitate, atque clementiâ, Hominis præſtantiâ, ac fragilitate. BRITANNICÆ nomine, ſignificatione, honore, veritate, nec non quorundam inani ejusdem inventionis gloria, tractatur.

QUùm mentis humanæ aciem (ut cum FRAMBESARIO loquar) ad ſupremi, ac ſummè Thaumaturgi Numinis opera præclariſſima, MAJESTATEM, rebus etiam in minimis maximè eminentem magnitudinem, immenſam bonitatem, ſapientiam, nec non potentiam ſuam, ſaccuratè contemplanda, acriùs intendo; non poſſum non vehementer admirari, & ad nominis ipſius gloriam perpetuò celebrandam inflammari. Quis enim pulcherrimum omnibus ſuis partibus mundum luſtrans, tanti opificii Autorem, moderatoremque ſummis non efferat laudibus? Nonne cœli undique ſideribus ornati, immutabiles aſtrorum ordines, diſpares converſiones, nec non multiplices curſus ſuas continenter laudes prædicant, & mortales univerſos

ad cultum & venerationem ipſius Numinis mirabiliter accendunt, omneſque Nationes gratas eſſe cogunt? Nonne diei, noctiſque viciſſitudines, alterna accretio & diminutio, perpetuaque conſtantia, clamant atque teſtantur tantorum operum Laudem Fortunæ nec ſpontaneis motibus eſſe tribuendam? Sed aliquem præeſſe, qui hæc univerſa ab initio conſtituerit, & ſempiternis ſeculorum ætatibus omnia moderatus fuerit atque conſervaverit? Quid Sole ſiderum cunctorum Duce præclarius, quid pulchrius, quid jucundius, quid utilius? Qui fulgore ſuo ſplendidiſſimo tenebras fugat, rebus caducis ſalutarem & maximè vitalem ſuppeditat calorem, omnes naturas augentem, nutricantem, ſenſuque afficientem; Terras exhilarat; ejus ingremio benedictum illud *creſciti & multiplicami-ni*, pullulentibus fæcundat ſeminibus, & inſatiabili quâdam lætitiâ & voluptate omnium animantium oculos, atque animos complet? Cujus circumvectio tantâ celeritate ab extremo fertur Oriente ad Occidentem extremum, atque inde ad dexteram Cœli regionem revoluitur, ut uno circuitu integrum diem, ac noctem conficiat, modò ſublimis pulcherrimos radios nobis oſtentans, modò ſub pedibus oculis noſtris ſe ſubducens. Hæc omnia nonne incredibilis ſapientiæ, ac bonitatis ſuæ monumenta ſunt ſempiterna ad gloriam ſuam per univerſas Terrarum oras infinitis ſeculorum ætatibus longè latèque propagandam?

Cum verò hominem ſublunarium omnium Principem attentius conſidero, nihil illo admirabilius præſtantius, nihil perfectius, nihil denique divinius in toto Terrarum orbe animadverto: Qùùm præ cæteris ſedulò perſpicio illum ad ſui Numinis effigiem conditum, adeo ut ipſius in eo conſpiciatur ſculptura, non aliter atque in numiſmate Charagma Cæsaris. Imo quod præ mirabilitate obſtupeſcendum, ad omnium rerum vices ac naturam (à ſummo rarum opifice uno tantum Spiritus Divini afflatu edoctus) abſolutam rerum naturalium, & plenariam ac intimam Plantarum cognitionem obtinuit, ut primo intuitu perque earum ſignaturas, nec non arcanas operandi virtutes, in occulto Naturæ ſilentio abditas, iiſque infuſas, quid ſcilicet purgat, quid febres fugat, quid vulnera ſanat, perſpexerit, atque cognoverit. Quod ex ſolâ Dei voluntate liberrimâ factum, non ex ullâ egentis naturæ neceſſi-

ad cultum & venerationem ipſius Numinis mirabiliter accendunt, omneſque Nationes gratas eſſe cogunt? Nonne diei, noctiſque viciſſitudines, alterna accretio & diminutio, perpetuaque conſtantia, clamant atque teſtantur tantorum operum Laudem Fortunæ nec ſpontaneis motibus eſſe tribuendam? Sed aliquem præeſſe, qui hæc univerſa ab initio conſtituerit, & ſempiternis ſeculorum ætatibus omnia moderatus fuerit atque conſervaverit? Quid Sole ſiderum cunctorum Duce præclarius, quid pulchrius, quid jucundius, quid utilius? Qui fulgore ſuo ſplendidiſſimo tenebras fugat, rebus caducis ſalutarem & maximè vitalem ſuppeditat calorem, omnes naturas augentem, nutricantem, ſenſuque afficientem; Terras exhilarat; ejus ingremio benedictum illud *creſciti & multiplicamini*, pullulentibus fæcundat ſeminibus, & inſatiabili quâdam lætitiâ & voluptate omnium animantium oculos, atque animos complet? Cujus circumvectio tantâ celeritate ab extremo fertur Oriente ad Occidentem extremum, atque inde ad dexteram Cœli regionem revolvitur, ut uno circuitu integrum diem, ac noctem conficiat, modò ſublimis pulcherrimos radios nobis oſtentans, modò ſub pedibus oculis noſtris ſe ſubducens. Hæ omnia nonne incredibilis ſapientiæ, ac bonitatis ſuæ monumenta ſunt ſempiterna ad gloriam ſuam per univerſas Terrarum oras infinitis ſeculorum ætatibus longè latèque propagandam?

Cum verò hominem ſublunarium omnium Principem attentius conſidero, nihil illo admirabilius præſtantius, nihil perfectius, nihil denique divinius in toto Terrarum orbe animadverto. Quùm præ cæteris ſedulò perſpicio illum ad ſui Numinis effigiem conditum, adeo ut ipſius in eo conſpiciatur ſculptura, non aliter atque in numiſmate Charagma Cæsaris.

Imo quod præ mirabilitate obſtupeſcendum, ad omnium rerum vices ac naturam (à ſummo rarum opifice uno tantum Spiritus Divini afflatu edoctus) abſolutam rerum naturalium, & plenariam ac intimam Plantarum cognitionem obtinuit, ut primo intuitu perque earum ſignaturas, nec non arcanas operandi virtutes, in occulto Naturæ ſilentio abditas, iiſque infuſas, quid ſcilicet purgat, quid febres fugat, quid vulnera ſanat, perſpexerit, atque cognoverit. Quod ex ſolâ Dei voluntate liberrimâ factum, non ex ullâ egentis naturæ neceſſitate

Aloë Mucronato folio Americana major. *fol. 3.*

G

tate, verum merâ bonitate, propter infinitam gloriam ſuam, omnia ex profundiſſimo DIVINITATIS ſuæ conceptu & receſſu promulgans, quis dubitet? conceptu & receſſu egentis ſuæ promulgans: Illum quoque in hoc medio mundi globo tanquam mortalem aliquem Deum collocavit, ut oculos undique circumferens ad conſiderandum tanti ædificii artificium, Architectum ſuſpiceret ac veneraretur: Ut qui omnia quæcunque Cœli & Terræ complexu coërcentur, ejus poteſtati ditionique ſubjecit. Quin & COELUM ipſum, & admirabiles illos SIDERUM fulgores, nedum ea quæ gignuntur in Terris, ad illius uſus & commoditates creavit, ejuſdemque imperio & poteſtati permiſit tot genera tamque diſparia beſtiarum ſicurum, ferarumque, & omnes aërias animantes, & quæ fluminibus, & mari belluæ occultantur. Imo & in eo magni iſtius mundi formam tanquam in ſpeculo, aut parvâ tabellâ adumbratam oculis ſpectandam propoſuit. Unde non immerito μικρόκοσμος à VETERIBUS nuncupatus eſt. Neque ſolum homini præſtantiſſimis facultatibus præditam animam, corpuſque variis ad quaſque animæ functiones obeundas organis ſagaciſſimè conſtructum tribuit, verum ejus etiam ſaluti ac commodis tantâ benignitate conſuluit, ut nihil ipſi illo charius, nihil majori curæ fuiſſe videatur.

Cùm enim humana natura ob fœdam peccati luem primi PARENTIS culpâ contractam vinculis ac vitiorum compedibus obſtricta, morti ſempiternæ addicta, & aſperrimo Diaboli imperio eſſet ſubjecta, unigenitum FILIUM ſuum è COELO in Terram mortalitatem noſtram induendum dimiſit, noſtra ut flagitia ſui corporis ſacrificio, ac puriſſimi ſanguinis effuſione expiaret, & immortalitatem ſuam nobis impertiret, noſque, à denſis ſcelerum tenebris, ac crudeliſſimâ Diaboli tyrannide liberatos, ad beatiſſimam REGNI ſui lucem & libertatem traduceret.

Et quoniam corporis ſtatura fragilis & caduca, variiſque morbis obnoxia eſt, ne protinùs ſuccumberet ac corrueret, vitave miſerè & calamitosè tranſigeretur, cùm cæteras artes humanæ vitæ neceſſarias, tùm MEDICINAM imprimis mortalibus conceſſit, ad corporis ſalutem tuendam, vitamque incolumem quam diutiſſimè tutandam.

Nec modò præclara quondam ingenia ad præſtantiſſimam medendi artem inſtituendam ſuſcitavit, verum nova indies ad illam excolendam accendit. Etſi enim multi olim MEDICI induſtrii ac ſolertes, optimè de univerſo mortalium genere merendi deſiderio ducti, in ſingularibus HERBARUM facultatibus, remediis inveniendis, ac ſalutaribus medendi præceptis in artem redigendis, plurimùm elaborarunt, RECENTIORES tamen (meo judicio) noſtrá tempeſtate plurimi, in arte magnificentiùs augendâ & exornandâ, egregiam quoque navarunt operam. Quorum ego, ut verum BOTANICI ſtudii mancipium, quantum meâ pro tenuitate hactenus præſtare potui, veſtigia ſequutus, tam mirabilis efficaciæ BRITANNICÆ nomine Plantam, nunquam ſatis laudandi NUMINIS MAJESTATEM hoc in vaſtiſſimo, pulcherrimoque mundani Syſtamatis ambitu abundè deprædicantem, VETERIBUS quidem notam, verum, à tot retro ſeculis, mortalibus planè incognitam, pedibus quamvis ſæpiùs conculcatam, non in tot diſſitarum mundi plagarum montibus præruptis, ac nivalibus, locis opacis, apricis, ſilvoſis, ſegetibus, arenoſis, pratoſis, littoralibus & maritimis, quæ unquam humanâ ratione paſſibus vel navibus peragrari potuerunt, verum ſolius FRISIÆ, HOLLANDIÆ, GELDRIÆ, atque TRANSISALANIÆ noſtræ humidis locis & paludoſis, tanquam ex orco revocavi. Prius tamen (ut verum fatear) communicatis mihi per Nobiliſſimum & Ampliſſimum Dominum WARNERUM EMMEN, Reipublicæ noſtræ Groninganæ Senatorem ſpectatiſſimum, quibuſdam de BRITANNICA Herbâ cujuſdam ignoti notis, quæ mihi ad examinandum currenti, ad eam ſine morâ quæritandi, addidere calcaria: ut aliquod tandem laboris mei monumentum Reipublicæ Salutiferum poſteritati relinquerem. Quod quidem hic diſſimulare facilè, mihique univerſam hanc laudem ſoli vendicare potuiſſem, ſi deteſtandam inanis gloriæ cupiditatem ſectari ſtuderem. Sed illud PLINII me maximè movet, ut ſcitè in epiſtola ad VESPASIANUM inquit: *Benignum eſt atque ingenui pudoris plenum, per quos proficimus fateri.*

Verum enim vero; ne Lectori Benevolo moras juſto longiores in orationis meæ limine nectere me velle videar, rem ipſam, de

de Herbæ BRITANNICÆ nomine à PRISCIS toties celebratæ ejusque genuinâ ſignificatione incipiendo, alacriter aggredior.

BRITANNICA itaque magna quondam celebritatis vox apud optimos quosque AUTORES HISTORIOGRAPHOS eoſque præſertim, qui de materiâ medicâ, PLANTISQUE edidere commantarios, paſſim occurrit.

Rem verò, quæ principali eâ, atque propriâ deſignatur Nomenclaturâ, ſalutare inprimis malorum multorum alexipharmacum, nec non infirmitatum grauium, quæ mortalium generi, atque domeſticis quibusdam animalibus accidunt, præſentem, expertamve medelam, CLARISSIMORUM, Antiquorumque SCRIPTORUM teſtimonio fuiſſe demonſtrant: VETERES, nimirum ſimplici BRITANNICÆ appellatione, ſine ullâ rei alterius adiectione, pulcherrimam quidem & Herbam longè utiliſſiman, cùm adverſus varias corporis humani ægritudines, tùm verò Serpentum, ac animalium venenatorum ictus mortiferos, Aquarumque venena commendatiſſimam ſignificant. Quâ de cauſâ ex ultimis GALLICI OCEANI inſulis, quibus propria, natiua, ac vernacula eſt, per varias Orbis Terrarum partes deportatam ex nonnullis ſpectatæ fidei Autoribus cognoſcere licet.

Quid Britannicæ nomine quondam ſignificatum.

Verum GRAMMATICORUM quorundam docti Commentarii, BRITANNICÆ nomine aliis rebus adiecto, ea, quæ Inſulæ Britanniæ ſunt, hujusque agnata, affixa, annexa, aborigines, nec non denominationes denotari docent.

Sic enim CLAUDIUS Imperator, qui Anno Chriſti quadrageſimo quinto de Britannia, Inſuliſque Orcadibus penitus devictis, ac Imperio ROMANO ſubjectis, triumpheuit, filium ex uxore VALERIA MESSALINA, Naturâ admodum libidinoſâ atque DIONE teſta, fœmininum æquo jure ac maſculinum ſexum ad venèrem non proclives exoſâ natum GERMANICUM cognominavit BRITANNICUM, qui poſtea NERONIS Principis mandato, ut refert libro decimo tertio Annalium TACITUS, veneno interfectus eſt. Inſulæ verò Albionis nomine quondam celebris incolæ Britanni quoque ſunt dicti, atque accedentes alii ſive Victores, ſive reges ac Principes, ſive familiares, aſſimileſve, BRITANNICA nomina uſurpaevrunt.

Claudius filium Britannicum dixit.

Dion lib. Lx.

Tacit. Annal. lib. 13.

Justinianus autem optimus Imperator, ob inſignem etiam Herbæ hujus quondam apud Romanus exiſtimationem, ſe quoque reliqua inter cognomina Britannicum ſcripſiſſe credibile; & Britannicæ familiæ, lanæ, oves aliaque admirandæ naturæ opera, Bella etiam & facta eum in in finem vulgò, per excellentiam, Britannica efferuntur: Veteres enim ab Herbis quibuſdam, Arbuſculis, & Arboribus nomina & cognomina ſua ſæpiùs mutuatos fuiſſe, & Familiis quibuſdam, Regionibus, & Fluminibus indidiſſe, ex antiquiſſimis Hiſtoriarum conſtat monumentis.

Porro BRITANNICA Herba hæc propter inſignes ejus virtutes, peculiaremve excellentiam cætera inter plantarum genera, apud probatos Autores ſimul & Medicos, ſolum BRITANNICÆ nomen non ab Inſula (ut quidam arbitrari poſſent) verum ab affectu ſibi ſortita eſt, quod manifeſte tandem omnes intelligent: Siquidem de illâ ad eandem quoque ſignificandam atque demonſtrandam ſcripturus, uſitatum, vetus ac naturale nomen uſurpaturum me eſſe, illudque interpretaturum profiteor: quo minus interea de hujus BRITANNICÆ veritate quicquam dubitare poſſim, aut debeam, optimorum Autorum variorum conſenſus, & frequens de hâc apud illos me induxit mentio, dum quoque nec vulgaria, nec iniocunda, verum ſaluberrima, atque aurea tradunt remedia; quod ad fidem de incognitis, dubiisque faciendam, nec non certitudinem de ignotis habendam haud parvum momentum ſtatuitur: Quamvis plurima afferri argumenta animadvertam, quibus viri aliquot perſuaſi doctiſſimi, nullam Herbam BRITANNICAM fuiſſe dictam, aut eam Betonicam, vel hujus ſpeciem eſſe exiſtimavêre: Et pro BRITANNICA, cujus caput apud Pedacium Dioscoridem Betonicæ ſubiicitur, Betonicam legendum cenſuêre, Betonicæ adcribenda eſſe omnia affirmentes, utpote illis, quæ de BRITNNICA omnes apud Plantarum Scriptores, inveniuntur, convenientia. Quod quidem eò facilius, veriuſque inferre videntur, quoniam deſcriptio BRITANNICÆ diverſa valdè apud ſummos, & quibus plurimum ſit tribuendum fidei, Autores, deprehenditur: Tum quia nemo hactenus ex tot numero Medicis, aut rerum mirandarum naturæ ſtudioſis,

quam

Rhabarbarum Rotundifolium verum.

quam ingentes copiæ fuère, BRITANNICAM veram oſtendit. Quantumvis haud paucos invenerim, qui ſummoperé gloriati fuerint, ac de BRITANNICÆ inventione ſibi Triumpſum popoſcerint: *Quorum tamen immenſas vanitates ac irrita ſomnia paulo poſt res ipſa coarguit.*

CAPUT II.

In hoc BRITANNICÆ quorundam ignorantia notatur. An Magica ſit Herba. Quibus propria. Quid ejus nomina deſignatur. An vera ſit Herba. De ejus inventione, deſcriptione, atque figurâ variorum vanitas. Ejus redintegratio.

PErceptis BRITANNICÆ nominis honoribus, ejusdemque inextinguibili Triumphantium decore. Quid de illâ SCRIPTORES cenſuere ANTIQUI, nunc porrò conſideraudum.

Plurima Herbarum nominá apud POETAS, MEDICOS, rerumque naturalium Scriptores leguntur, quibus nondum, qui eas exponere aut demonſtrare potuit, delius natator contigit, tametſi in omnium ore, ſcriptiſque obſerventur; cujus generis MOLY eſt Antiquiſſimi Poëtæ HOMERI. Quod quidem vocabulum orphicum eſſe multis videtur, qui Symbolum potius quàm Herbam eo ſignificari arbitrantur: Quod in Emblemate centeſimo primo hoc modo commodà ANDREAS ALCIATUS expreſſit. Alicat. Emblem. 181.

FACUNDIA DIFFICILIS.

Antidotum Ææ medicata in pocula Circes
Mercurium hoc Ithaco fama dediſſe fuit.
Moly vocant: id vix radice evellitnr atra,
Purpureus ſed flos, lactis & inſtar habet.
Eloquii candor facudiaque allicit omnes:
Sed multi res eſt tanta laboris opus.

Nec

Nec deſunt qui SCYTICUM nomen id eſſe cenſent, patientiamque interpretantur, quæ ardua laborum omnia ſuperat. Deinde Spartanica, LACÆDEMONIIS, à quibus nomen traxit, uſitatiſſima olim Herba à nonnullis *Spartania* vocata fuiſſe traditur, quæ tamen an eadem ſit, hactenus nemo oſtendit, niſi quod nominis fictum Etymon ex linguâ antiquâ interpretati fuerint quidam, ſed quam rectè alibi declarabitur. Quamvis aliqui quoque ἄλιμον eandem *Spartaniam* vocare non ſint veriti, nominum deinceps ſimilitudine, reique ignorantiâ in vocibus interpretandis decepti. *Halimum* à quibusdam BRITANNICAM dictam fuiſſe ſcripſerunt, BRITANNICA eadem quaſi eſſet quæ *Spartanica*, & *Alimus* quæ *Halymus*, quùm dilucidè tamen aliam BRITANNICAM, aliam *Spartanicam*, aliam eſſe quoque *Halymum*, nonnulla AUTORUM quorundam ſcripta tradiderint.

De Britannica Autores quid ſtatuant.

Verum enim verò ejusmodi hallucinatio, præcepsque confuſio propter nomenclaturæ affinitatem apud imperitos (temerarios præſertim ac ſciolos) frequens eſſe ſolet: Quod aromatariis in officinis, nec non quotidianâ Medicorum praxi multos quoque errores, ac deteſtandas planê offenſiones parere videtur: Non enim leve eſt, quod quidam legens *Armal* pro *Harmel*, in RUTÆ ſalubris Herbæ locum, *Cicutam* in primis venenatam, & SOCRATIS morte percelebrem, ſubſtituit; ita Medicinam ægro lethalem pro remedio ſalutifero propinans.

Sed de his præſentis inſtituti non eſt differere, cum integros Commentarios res ejusmodi requirat.

Plin. lib. 24. cap. 17.

Magicas tamen quasdam hic addam Herbas, quarum PLINIUS obiter mentionem facit, recitatque,, *Coriaceſiam &*
,, *Celliciam* Herbas aquas congeleantes, *Menaidem* alio nomine
,, *Corinthadem* utilem ſucco contra venenatorum ictus, attin-
,, gentibus alioqui noxiam, monſtrifica prorſus natura veneni,
,, præterquam contra venena; *Aproxim* mirandæ radicis vim
,, propter ignis attractricem; *Aglaoptiotim*, cujus color eximius
,, aſpicientes in admirationem trahit omnes, *Achamenidon*, dictam
,, alias *Hippophonada*, quæ Indiæ ſine folio innaſcitur, cujuſque
,, radix de die cum vino pota, nocte confiteantur omnia; *Theom-*

bro-

„ *Theombrotion*, quæ pavonis picturis ſimilis naſcitur, quæque „ mentis & juſtitiæ ſtabilitatem provocans, à Persarum „ Regibus contra corporum incommoda commeditur; *Abamanteida*, quæ conteri nequit; *Arianeidem*, quæ colore ignea, „ cum ſol in leone ſit, colligitur, cujusve tactu peruncta oleo „ ligna accenduntur; *Theriionarcam*, cujus vi feræ ad unum „ omnes torpeſcunt, nec niſi *Hyenæ* urinæ aſperſu recreantur: „ *Ophiuſam*, quâ potâ terrorem, minaſque ſerpentium obſervari, ita ut mortem ſibi eo metu conſciſcant, ob id illam bibere ſacrilegos cogi; *Thalaſſeglan*, hâc potâ obſervantibus „ miraculis lymphari homines; *Taangelida*, quæ Magos divinare afficit; *Gelotophyllida*, quæ ſi cum Myrrha & vino bibatur, „ varias obſervari ſpecies, ridendique finem non fieri, ni potis cum pipere & melle in vino Palmeo nucis Pineæ nucleis; „ *Hermeſiam*, ad pulchros bonoſque liberos generandos aptam; „ *Anacampherotem*, cujus tactu amores odio depoſiti rediunt; „ denique *Schylicen*, cujus tanta vis, ut ſi modo ore contineatur, famem ſitimque omnino non ſentiant; ſic & *Hippicen*, „ quæ in equis eundem effectum obtinet. His duabus Herbis „ Scytas etiam in duodenos dies in fame ſitique durare poſſe „ tradunt: Illa à Scytis denominationem tanquam inventoribus nacta eſt, ut Plinius aſſerit.

Quo nomine & BRITANNICA ſuis inventoribus Britannis poteſt aſſcribi: at licet multi de Herbis plurima ſcripſerunt, & infinitas miraſque opiniones in medium attulerunt; Quis tamen hactenus quæſo inventus eſt, qui de iis aliquid certi prodidit? Nemo profecto; quin ipſe Plinius eorum ſono teſte nominum meminiſſe mirabilium viſus eſt, ut ſuperbas potius voces, magorum ſcilicet, magicarumque artium miranda citius figmenta quàm credenda, irriſerit, docueritve; quàm eas ut Herbas aut noverit, aut revera eſſe crediderit. Id quod aliquot etiam locis longe ante Plinium facit Theophrastus Erasius: Ad eundam modum de BRITANNICA quædam prædicare, temerarium aliqui cenſere poſſunt, tanquam ea quoque ex Magicarum genere foret una, nec contemnenda Herba, BRITANNICÆ nomen quoniam repræſentat, quam Magicæ arti etiam commodiſſimam quaſi inſerviiſſe Plinius ſufficiens eſt Autor: cujus hæc ſunt verba.

Plin. lib. 30. cap. 1. *Sed quid ego hæc commemorem in arte Oceanum quoque tranſgreſſa, & ad Naturæ inane pervecta?* B R I T A N N I A *hodieque eam tantis ceremoniis attonitè celebrat, ut dediſſe Perſis videri poſſit. Ipſa autem ejus denominatio, quæ peregrinæ* F R I S I Æ *ac* B R I T A N N I Æ *Terræ hominibus debetur, à Linguæ Latinæ atque Græcæ Etymis prorſus aliena, ſi prorſus Magicum quid, & ſublimè Linguæ Friſicæ nec non Brittannicæ peritiè ſignificare videatur, quid mirum eſt?* Siquidem huc accedit illud, quod dici vulgò ſolet;

ANTIQUISSIMA QUÆQUE COMMENTITIA.

Cum de multis pro arbitrio Vetuſtatem ſomniaſſe conſtet. Inde apologeſi ſuâ interrogatus P R O T H E U S reſpondere haud ineptè introducitur.

Alciat. Embl. 182. Proteus in Ægypto ſenex marinus divinus fuiſſe dicitur, qui in omnes ſe figuras convertere ſolitus erat.

Pellenææ Senex, cui forma eſt hiſtrica, Proteu.
Qui modo membra viri fers, modo membra feri:
Dic age, quæ ſpecias ratio te vertit in omnes,
Nulla ſit ut vario certa figura tibi?
Signa vetuſtatis, primævi & præfero ſæcli,
De quo quisque ſuo ſomniat arbitrio.

Quid enim ante quisque de BRITANNICA ſuo etiam arbitrio ſomniat? quin imo ea ſi eſſet in rerum naturâ conſentaneum foret, vel tot ſæculis ſaltem aliquem, eam qui demonſtraſſet, extitiſſe, ſicut id reliquo in P L A N T A R U M genere quæ quidem veræ ſunt, à Doctiſſimis maximè Induſtriis, nec non diligentiſſimis noſtrâ ætate Viris, rerum naturalium Scrutatoribus, & ad Stygias uſque aquas & umbras ſingulari amore cognoſcendi penetrantibus, factitatum eſt.

Britannicæ nomen antiquiſſimum.

Nomen verò BRITANNICÆ antiquiſſimum eſt, & Britanniæ Inſulæ ipſâ origine, pronunciationeque conſonum, atque cognatum; unde Britanniæ tanquam vicinæ F R I S I I S Inſulæ eſſet dicata, aut propria, appellatam nonnulli exiſtimaverunt: Non enim D I O S C O R I D I S ſolummodo tempore, quem C L E O P A T R Æ Ægypti R E G I N Æ, & C A I I J U L I I C Æ S A R I S, Romanorum Imperatoris primi ætate nonnulli vixiſſe prodidernnt, aut ſaltem P L I N I I, & C L A U D I I G A L E N I nota fuit BRITANNICA;

verum

Aloë Americana minor.

verum etiam longé eam ante ætatem GRÆCIS atque LATINIS uſui extitit; Id quodammodo ex DEMOCRATIS SERVILII, Medici apud Græcos clariſſimi, verſibus doceri poteſt, qui libro de Antidotis ſecundo apud GALENUM exſtant. Gal. lib. 2. de Antid.

Ex hiſce quidem omnibus haud abſurdum foret, ſi quis BRITANNICAM Magicam eſſe Herbam ſtatueret, illamque ex Magicæ artis genere antiquum fictæ potius, quàm veræ Herbæ nomen repræſentare. Et ſicut Antiquorum figmenta, fictaque nomina abſtruſa myſterium aliquod, vel naturale, aut morale egregium ferè continent, ita BRITANNICÆ nomine etiam negotium aliquod ſcitu utile involui, magnique momenti rem citiùs, quàm Herbam aliquam veram deſignari, arbitrandum foret: Quod in HESIODI verſibus de Malua & Aſphodelo ex Orphicâ diſciplinâ nonnulli rectè demonſtrant: Interea Herbæ illæ ſunt notiſſimæ; alio tamen negotium totum referendum eſſe judicant. Quid Britannicæ nomen denotat,

Cæterum omiſſis ſubtilitatibus ſuperfluis, ſuperſtitionibus Magicis, nec non enucleationibus Orphicis, rem ipſam de BRITANNICA apertam in aciem candidè ac planè deducam. Ita tamen eam ſum expoſiturus, ne, juxta SALOMONEM, qui nimium emungit, ſanguinem elicit, equidem rei Herbariæ ſtudioſos potius offendere, quàm rem Medicam juvare videar. Tametſi id multis hactenus non verecundiæ, non dedecori, non noxæ, verum quæſtui, laudi & ambitioni fuit. Quid enim multis ambagibus opus eſt? Nec Periphraſes requiruntur; abſint quoque affectatæ, decoctæ, obliquæ, expoſitioneſque faſtidioſæ, vel digreſſiones ambitioſæ; ſimplex quandoquidem veritatis oratio, ipſiuſque rei vera indubitata teſtimonia undique accedunt, nimirum quibus equidem eam, quæ VETERUM fuit, BRITANNICAM, Recentioribus hactenus planè ignotam, demonſtrare poſſum; quo omnis, an BRITANNICA vera ſit Herba, dubitandi ſcrupulus auferetur, tum quæ ea olim fuerit, hodieque exiſtat, manifeſtabitur. Britannica hactenus Neotericis dianè ignota.

Nihil me movet, nihil inquam multorum perturbat AUTORITAS, qui ſuis in ſcriptis quò arrogantius eo ineptius, & ſe primos hujus BRITANNICÆ in lucem à tot Sæ-

culorum ætatibus reſtitutæ inventores eſſe, demonſtratoreſve fuiſſe temerè gloriantur: Illos quoniam relicto ipſo corpore, de aſini quod ajunt umbrâ digladiari, pro theſauro carbones, non Gemmas, non κλεινώδια, non pretioſa metalla, nec non ſalubriora Aromata oſttentare, verum plenis & expanſis buccis ante Victoriam TRIUMPHUM canere animadverto: Quod haud dubiè etiam fatebuntur ipſi, & quotquot alii veritatis ſtudioſi hæc mea ſcripta legere, & cum NEOTERICIS eorum hactenus editis commentariis de PLANTIS conferre non gravati fuerint, ipſamque rem, attentè conſideraverint ſtyli mei omiſſo curioſiore critico. Neque verò dictionis elegantiam venor, verum ut quæque in calamum defluunt, ita exaro: Rei veritatem apertè declaraſſe omnibus ingenuis credo ſufficiet.

Hoc tamen obſervo, ne quis mihi temeritatis vel arrogantiæ crimen impingat, quam Græci τὴν φιλαυτίαν vocant: Neve alii hæc mea pauca quidem, & trivialia quaſi ſcripta uni ſolummodo HERBÆ impenſa, tanquam digna faſtidio damnent. Nam ſi, re probè intellectâ, me detectis plurimorum erroribus, atque falſis opinionibus refutatis, ademtiſque ſcrupulis rei Herbariæ veram BRITANNICAM lucidiſſimis facibus illatis, ſalvo omni aliorum Autorum Clariſſimorum judicio, atque honore, amplificatâ MEDICÆ & BOTANICÆ profeſſionis gloriâ, demonſtraſſe didicerint, meo huic ſtudio æquiores exiſtent.

Porro æquum eſſe judico, ut pares mihi reddant gratias, quas ipſis ago, aliorumque ſtudia & labores, quos legendo, obſervando colui, quatenus veritatem exhibent, colant & promoveant.

Jam annus & eo amplius eſt, quod hoc meum de BRITANNICA ſcriptum ſupprimere volui, quamvis & tum paratum ac prælo deſtinatum; id verò non ob aliud, quam quod ex ore cujuſdam, Doctiſſimos quoſdam MEIDCOS prolixos de BRITANNICA commentarios ſcripſiſſe, jamque prælo commiſiſſe, ac mox divulgandos habuerim: Re tamen melius intellectâ, falſa omnia eſſe comperi: Tum quòd icones hæ omnes, earumque ad vivum delineationes longius ſibi temporis ſpatium poſcerent.

Proinde

Aloë Serrata major umbellifera.

Proinde moram libenter amplexus, Horatiano conſilio, nonum in annum premere hoc opuſculum ſtatui, editos varii generis libros expectans, ſed fruſtra: Paulo poſt tamen ab amico quodam *Beroceſelanicorum* aliquot multos ante annos in Lucem protractum exemplar mihi communicatum, quod continuâ lectione evolui, atque nonnulla in eo de BRITANNICA, longè tamen pauciora, minuſque vero conſentanea, quàm opinione conceperam, inveni: Incidit deinde in mentem, *quæ ego non ſcribam?* Illudque HORATII Poëtæ dictum, *parturiunt montes, &c.* Beroceſelanicorum enim Autor ſibi BRITANNICÆ nominis interpretationem vendicat, & quam ſe multis communicaſſe prædicat, de Herbâ ipsâ quoque ſe copiosùs alibi ſcripturum inſinuat. Verum in interpretando nomine plurimis non ſatisfacit: Et ſi eum à veritate haud parum abeſſe demonſtravero, non iniquo ferat ille animo. Ecquid petitione digna res eſt veniæ patrocinari veritati, præſertim apud indagatores veritatis ſtudioſos, quique demonſtrandi arte excellere debent? Tum modeſtè quidem at ingenuè idem AUTOR fatetur, BRITANNICAM à ſe omnium primò inventam eſſe. Sed RECENTIORES non paucos, qui ſua de Herbis ſcripta emiſerunt, idem feciſſe ſæpiùs ſum expertus: Gloriantur enim varii ſe veram exhibuiſſe BRITANNICAM, alii veriſſimam ſe noviſſe plurimoſque docuiſſe, magnoque faſtu ac pompæ apparatu ſibi inventionis gloriam attribuiſſe: Sed hi genuini Thraſones hâc de controverſiâ non niſi ampullas & ſesquipedalia verba jactavêre. Nec tamen hactenus inter tot numero HERBARIOS, Scriptoreſque NEOTERICOS quiſquam, qui veram hanc BRITANNICUM oſtendit, extitit.

Horat. de arte Poëtica.

Britannicæ inventionis quorundam arrogantia.

Ego proinde modeſtiſſimè quidem pro virili meâ parte eam, quam illi haud vulgaris notæ AUTORES inventionem BRITANNICÆ hodie ſibi adſcribunt, in optimam partem interpretor, ac pro ſtudio & labore gratias ago: Voluntatem enim HERBAM adeò utilem demonſtrandi non defuiſſe agnoſco, & pro quâ in varias opiniones ſe conjecerunt, Herculeoſque labores exantlarunt.

Sed tamen oro, ne hoc ſibi dici ægrè ferant, quod omnes circa BRITANNICÆ cognitionem in eâdem erroris

navi vehuntur, & non niſi hæreſes alunt, qui diverſis opinionibus à veritate remoti vagantur.

Nec quis admiretur, quod omnes BRITANNICÆ deſcriptiones vel picturas à NEOTERICIS hactenus editas ſimili cretâ & calculo notandas eſſe judico; Horum idcirco nullius autoritate, quamvis videatur maxima, commoveor, quo minus meum hoc Scriptum elaborem, atque in LUCEM emittam, ut eam, quam omnium hujus ætatis SCRIPTORUM primus inveni, & planè nobilem hanc BRITANNICAM Herbam alios docui, mihi vindicem, ſimulque omnibus Plantarum curioſis amatoribus perbenignè ac planè declarem: Quod etiam eò magis, libentiuſque facio, cum neotericorum nemo aut verbis veris Herbam deſcribat, aut picturâ, vel ullâ probabili ſimilitudine additâ, veram figuram exhibeat: Omitto nullam inventionis, verique uſus, allatam eſſe rationem.

Britannicæ vera deſcriptio, figura à Neotericorum nemine hactenus In medium prolata.

Ut interea omnium Famæ parcam (neque enim infecta cruore gloriola, vel lenis ambitio, neque Virtus fuco perfuſa placet) ſi quis ſe ullo acerbiore dicto proſciſſum, aut digito monſtratum ſuſpicabitur, acriùs velim injunctam enunciandæ promovendæ ac defendendæ veritatis vim & neceſſitatem expendat: Neque enim parietem tenere, aut pulvillum cubito jacentium ſubdere, vel os alicujus oblinire, aut âd porticum magis quàm veritatem loqui, propoſitum eſt, ſi tum me multorum AUTORITATES in medium adferre cogitet, ut impoſitoribus & adverſus vim Herbariam malignioribus notum faciam, quantæ molis ſit, vel unius Herbæ veritatem uſumque demonſtrare; & ſimul ipſis, aliiſque iis, qui Herbas ignotas è tenebris eruere, LUCIQUE donare conati fuerunt, voto tametſi aut opinioni non ſucceſſit res, æternam laudem reddere.

Quis autem in re tam perplexâ obligatus eſt, obſcurâ, & per tot annos craſſiſſimis tenebris oppreſſâ, plurimorumque MEDICORUM contentionis plenâ, & in quâ Doctiſſimos AUTORES diſſentientes, nec nòn hallucinatos eſſe, ſolis verbis fidem tribuere, aut jactantiæ ſubſcribere, loco cedere, Veritatem ſupprimere, nec rem ipſam liberè profari, Ajacem, ut in ſpongiam ſine merito incumbat, cogere, aut libellum publico uſui deſtinatum ſubtrahere videmus. Quo quidem vera BRITANNICA, ejuſdem plena cognitio, nec non expertiſſimus

fol.

Aloë Purpurea lævis.

Rhabarbarum Rotundi- folium Fimbriatum *fol 15*

mus olim & nunc quoque uſus in antiquum ſtatum, detectis erroribus, mendiſque expunctis, à ſepulchro, ut ita dicam, ad vitam poſtliminio revocetur; Præſtat tandem aliquando potiùs, quàm nunquam tam utilis & humano generi neceſſariæ Herbæ redintegrationem fieri, tum & ſtudioſorum deſiderio, multorumque expectationi exhiberi, languentibus quidem languentiumque MEDICIS ad graviſſimorum morborum, & Symptomatum maritimo Septentrionalis OCEANI CIMBRICI tractu graſſantium, curationem demonſtrari.

CAPUT III.

BRITANNICÆ efficacia conſideratur. In quibus locis à DEO *creata. A quibus olim* ROMANIS *demonſtrata. Aquarum noſtratium qualitas. Morborum Endymicorum antiquum nomen. Priſci Saxones quinam ſunt.* PLINII *locus declaratur. De Friſiis Majoribus, Minoribus, Caninefatibus, Cauchis, Sturiis, &c. Rheni, & Flevi oſtiis, Wahali, ac Leccâ Fluviis, Druſiana foſſa; nec non ultimis Oceani Inſulis agitur. Quibus in locis Scorbutus morbus ſentitur.* FRISIORUM *antiquum BRITANNICÆ nomen quale.*

AUditis variorum ANTIQUORUM ſententiis: Nunc BRITANNICÆ potentiam, aliaque ſcitu digna perpendenda judico.

Etenim BRITANNICA *Veteribus* celebrata ut quondam profuit, ita hodie non minus præſentiſſima; vi ſuâ Naturâ Endymicis morbis, horumque variis ac periculoſis Symptomatibus opitulatur; quæ omnibus fermè hominibus GALLICI OCEANI Inſulas, Brittanniæque vicinas, & quæ olim forſan BRITANNICÆ nomine fuêre inſignes, inhabitantibus, contingunt. Quid Britannica efficit.

Et ſi præterea vernaculam Inſularum illarum Nomenclaturam

ram excutere vellemus, primâ verò tametſi fronte diſſonum appareat, facili negotio hoc quidem Paradoxon non omnino à Veritate alienum eſſe demonſtrarem, quod meo judicio longè fiet evidentius, dum antiquo illi ADAMICO, ac vero BRITANNICÆ dictionis Etymo, & non paucis antiquitatibus, nec non veritatis veſtigiis fidem habuerimus: De quà re poſtea meam ſententiam uberiùs communicabo.

Endymica porro eà GRÆCIS Stomacacen, & Scelotyrben vocata fuiſſe mala, locuples teſtis PLINIUS eſt: Ad quorum curationem haud dubiè ea plurimum Herba prodeſt, quæ ei cauſæ propriâ virtute, occultis operationibus, atque omnibus partibus reſiſtit, eamque præſcindit, ac reſecat, à quâ mala hujusmodi jam dicta originem habent; talis enim BRITANNICA eſt, quam Altiſſimus & Omnipotens DEUS ter Optimus MAXIMUS ſuâ ineffabili miſericordiâ ideo quoque in locis mala illa Endymica obnoxiis, ampliſſimi tanquam theſauri neceſſariis receptaculis, collocavit, ut ubi ejuſmodi graſſantur morbi, illis ibi profligandis, jam ſævientibus, mox curandis optima præſto eſſet medicina, juxta illud.

Vulnera quæ fecit, pariter medicando dolorem.

ET:

Terra ſalutiferas Herbas eademque nocentes
Nutrit, & Urticæ proxima ſæpe Roſa eſt.

Mira providentia Divina.

Admirabilis enim ſuis in operibus OMNIPOTENS DEUS, ſummâ uſus providentiâ ita cuncta miſcuit, ac diſpoſuit, ut adverſus mala ubique dextera proſtent auxilia, modo cognoſcantur; ipſa quoque animalia contra propria venena præbent ſæpenumero alexica ac deleteria: Quapropter dici vulgo ſolet, *à cane morſus ab eodem petat remedium, tuque illius lupi pilos plagæ imponito, qui te mordaci dente momordit heri.*

Cauſas autem graſſantis Endymici hujusmali quod attinet, has inter præcipua ſtatuitur aquarum circa Inſulas ac continentem inſalubritas; quam magis enucleare antequam aggredior, ſubjectos huic morbo populos nominatim recenſere conſultum duxi. Hi nimirum ſunt MARSATII, nunc Veluviæ hoſpites, & ad Rhenum Trajectenſes. STURII:

Amſtel-

Amſtelrodamenſes, & ad Sturium Fluvium degentes: FRISIABONES: Batavis Septentrionales, Friſii Minores, & Waterlandi BRUCTERI: Quibus pulſis penitùſque deletis, Angrivarii, & Chamavi illorum agros occuparunt, Drentini, Twentini, Transiſalani, Zutphanienſes, & Geldri, qui olim etiam Sicambri appellabantur; CHAUCI tàm MINORES, quàm MAJORES. MINORES: Emdani, ſive, ut hodie, Friſii Orientales, & Oldenburgenſes. MAJORES verò Bremenſes, Monaſterienſes, Oſnabrugenſes, Verdani, & Mindanenſes, qui inter Amaſim & Viſurgim hodie continentur: FRISIOS omnes Vetuſti AUTORES vocaverunt, ut ex omnibus veteris Geographiæ Interpretibus clariſſimè patet. Omnes hæ gentes & earum accolæ prædicta cruciantur ægritudine. Aquarum præcipue malignitati, paludum putredini, infectiſque veneno Terris, adſcribenda, ut quæ carneas non ſolummodo corporis partes reſolvere, ſed & etiam oſſeas afficere brevi valent, & (ſive quis bibit, vel in vaporibus verſatur) morbos generant, quos à GRÆCIS appellatos præfatus ſum στομακακκὴν καὶ σκηλοτυρβὴν. LATINI ſuis, atque aliis deſtituti, Græcis jam prolatis nominibus utuntur: FRISIORUM itaque ut olim ita hodie Endymici ſunt morbi: Libenti PLINIUS, grato, candidoque animo plenam laudem FRISIIS tribuit BRITANNICÆ in remedium demonſtratæ Romano exercitui, iis morbis ex Aquarum potu laboranti; quas idcirco venenatas illi deprehenderunt, quod nos fateri cogimur; Si de Aquis eſſet agendum, illud facilè declararem, ſed aliò mea pergit oratio.

Sturius Fluvius antiquitùs, nunc Amſtela dictus.

Aquæ noſtrates quos morbos generant.

Britannica à Friſiis demonſtrata Romanis.

Ægritudini porro huic Nomenclatura apud FRISIOS longè eſt diverſa: Vocat enim ſuo idiomate, ADAMICO, atque primogenito id mali genus *De Schorbuc*, *de Schorbut*, ſive *de Schorbum*, id eſt *Scorbutus morbus*, quod idem nomen paulo plenius pronunciant BATAVI, *de Schorbuick*. Anglorum verò Lingua eadem eſt propemodum cum his, quos verè FRISIOS vocamus, nimirum Priſcos *Saxones* eos eſſe, quos nunc FRISIOS dicimus, quique nativam hactenus Linguam incorruptam retinent; indeque originem ANGLOS traxiſſe nihil certius eſt: Hi enim ſuccinctius enunciantes, malum id *de Schorbey*; DANI autem *de Scorbek* dicunt.

Priſci Saxones ſunt Friſii.

Præterea, infra latiùs morbi, Endymicorumque affectuum cauſæ expedientur: Sed rei perfecta expoſitio ſuum deſiderat commentarium.

Contra Endymica mala nihil Britannicâ efficacius.

Cæterum ea contra mala omnia, ac morbos, nullum eſt medicamentum præſentius, vernaculum, atque antipathiâ mirabilius ſimplex agens, à medicæ rei Autoribus, aut HISTORIOGRAPHIS, ab ANTIQUIS FRISIIS, aut à mortalium ullo inventum, cognitum, vel declaratum, quàm hæc BRITANNICA Herba; in quâ, virium ſuarum mirandarum ratione, Majeſtatem ſuam explicaſſe Natura benignè videtur; quæ in variis Friſiæ paluſtribus lætiſſima provenit, ubi præſertim noxiæ ſunt Aquæ, vel quarum vitio talia potiſſimum Pathemata imputantur.

Hanc quidem BRITANNICAM Antiqui FRISII optimè noverunt, quique nominis ipſius expeditam Etymologiam ex ſuâ linguâ reddere potuerunt, id, quod ſilentio transeundùm minimè duco, multo minus Herbam eſſe contemnendam. Quandoquidem morbi & affectus illi non minus crudeliter etiamnum, quàm olim in pluribus non ſolum totius FRISIÆ locis, verum & Inſularum omnium Gallici OCEANI Septentrionalis (quem nos hodie Germanicum ſive Septentrionale, vulgò *de Noord-Zee* dicimus) ac CIMBRICÆ Regionis graſſantur.

Rectè Plinius GALLICI OCEANI Inſulas nominat, in quibus & morbi illi humana viſcera populantur, & BRITANNICA creſcit. Si in hunc PLINII locum digreſſus, ut Cimmerias tenebras claro lumine illato diſcutiam, & antiqua nomina præſentibus reddidero, nec non lucidam Vetuſtati novitatem junxero, haud ab incepto alienum mihi feciſſe videbor: Quùm ea præſertim quæ alibi latiùs demonſtravi, ſic obiter attingam; neque ante me quiſquam hanc rem expoſuit, quod ſcio; quanquam fieri poteſt, rem aliquem certè notatu dignam obſervaſſe: Nemo tamen eam ullo hactenus ſcripto, quod mihi legere contigit, docuit. Imprimis ergo ipſa quæſo PLINII verba, quæ capite decimo quinto libri quarti exſtant, audiamus.

Plin. lib. 4. cap. 15.

In Rheno ipſo, inquit ille, *prope centum millia paßuum in longitudinem nobiliſſima* BATAVORUM *Inſula & Caninefatum, aliæque* FRI-

Aloë vera vulgaris.

FRISIORUM, *Cauchorum*, *Friſiabonum*, *Sturiorum*, *Marſatiorum*, *quæ ſternuntur inter Helium & Flevum. Ita appellantur oſtia, in quæ effuſus Rhenus à Septentrione in Lacus, ab Occidente in amnem Moſam ſe ſpargit.* Hæc ille.

Canine-fates dicti, quaſi *Conyne-vatters*, vel *Conyne-vreeters*: Quia hos frequentes venabantur, ut Hadriano Junio cap. hiſt. Batav. 14. blandè arridet. Phil.

Verum enim verò antequam ulteriùs progredior, hiſce in PLINII verbis mendum obortum eſſe unicum nemo ibit inficias, quamvis tripliciter hoc loco erraſſe PLINIUM libro de tribus Rheni oſtiis audacter contendat * CLUVERUS; Sed quo jure nunc examinandum reſtat.

Primò itaque poſt FRISIOS, *Cauchorum* terram *Helium inter & Flevum* olim extitiſſe, PLINIUS innuit, quod dum, veritati contrarium eſſe, AUTORUM graviſſimorum Scripta infallibili certitudini innixa teſtantur, hiſce PLINII verbis, ut ingenuè fatear, hâc in re adſtipulari nequeo. Quippe non modo ultra omnes Rheni alueos, verum & Amiſiam amnem, Septentrionem atque GERMANIAM verſus, inter Amiſiam nempè & Viſurgim collocantur à PTOLOMÆO & TACITO, ut libro Annalium quarto, quintove clariſſimè patet.

* Cluver. de tribus Rheni Oſtiis cap. 21.

Hos itaque *Cauchos*, *Cuauchos*, vel *Quaucos*, populariter olim *Cuauc*, vocatos fuiſſe quis quæſo negabit? quam vocem in ſcribendo rectè ROMANOS exprimere non potuiſſe putem, quare quoſdam *Cauchos*, nonnullos verò *Cuauchos* ſcripſiſſe vereſimile eſt: Inde etiamnum illud in Oſnabrugenſi Epiſcopatu oppidum, antiquitùs *Cuauchenbrug*, nunc verò *Quakenbrug*, hoc eſt CAUCHORUM pons vocitatum, hodie ſuper eſt. Quare haud abſque ratione vereor, inexpertum quendam interpretem, omniſque Geographiæ ignarum Typographum hunc PLINII locum vitiaſſe; ut ſolidæ veritatis inductus teſtimonio clariſſimus quondam CLUVERUS opinatus fuit.

Quakenbrug unde dictum.

Poſt hos verò, FRISIABONES, in hoc tractu Friſiaco expreſſa PLINII verba, unquam extitiſſe, negat, oculatus aliàs, & Geographiæ Veteris haud ignarus Dominus PHILIPPUS CLUVERUS: Sic enim inquit.

Sanè, aut ego vehementiſſimè fallor, aut hoc quoque vocabulum corruptum eſt. Quis enim præter Plinium agnoſcit Friſiabones? Prorſus nemo. At Tacitus, qui ſub Veſpaſiani imperii initium, quùm Civilis rebellaret, multa de Batavis, Caninefatibus, Marſacis, Friſiis, Cauchis, Bructeris, Tencteris, Uſipiis, Mattiacis, Gugernis, quàm accuratiſſimè Hiſto-

Hiſtoriarum libro quarto & quinto perſcripſit, de Friſiabonibus iſtis haud quidquam addidit. Quod ſanè, ſi fuiſſent, ſine dubio facturus. Neque verò ſoli Friſiabones hujus rebellionis expertes eſſe potuerunt, quùm omnes circùm nationes unanimi conſenſu arma in Romanos ſumſiſſent. Hoc autem tempore Plinius opus ſuum condidit; vel paulò antè: Nam Veſpaſiano dedicavit. Quod ſi verò antè hanc tempeſtatem eos fuiſſe ſuſpiceris; Certè Tacitus, qui ab uſque Tiberio multas in his oris res geſtas refert, utique de Friſiis frequenter, vel ſemel in eorum incidiſſet mentionem, ſi ulli extitiſſent. Atqui Friſios ille in Majores ſolummodò, ac Minores diſtinguit, tertium genus nullum prorſus agnoſcens. Quodcunque igitur nomen hîc volueris adfingere, certus ille omninò excludere. Hæc ille.

Verum hic pace tanti Viri dictum volo; eum in hoc *Friſiabonum* nomine, tanquam in Labyrintho inextricabili, hallucinando verſari, longeque à verâ vocis illius ſignificatione aberrare, dum FRISICUM hoc vocabulum, omnibus re verâ FRISIIS hodiernis antiquum, nullo modo intellexiſſe deprehenditur.

Friſiabones olim qui.

FRISIABONES enim antiquitùs dicebantur *Friſiorum coloni*, vel etiam *Friſii novi*, qui ſcilicet ex Majori in minorem FRISIAM digreſſi agros, cultoribus deſtitutos, illorumque terminum ulteriùs indies extendentes, recentêr colebant.

Bona enim vel *Buna* VETERIBUS FRISIIS ruſticum vel Terræ inhabitatorem ſonat, quod vocabulum in DANIA, idem deſignans, etiamnum viget: Patrem verò familias *Husbonde*, quaſi domus vinculum, ex *Hus*, quod domus, & *Bonde* vinculum ſignificat, compoſitum DANI dicunt, ut optimè MARTINUS HAMCONIUS libro de Viris Friſiæ Illuſtribus, nec non MARCUS ZUERIUS BOXHORNIUS ſuo Hollandiæ, Theatro Clariſſimi JOHANNIS ISACII PONTANI ſcientiâ edoctus. Quorum certè ſtudium & peritiam laudo, *Cluveri* verò, ut abſurdam, merito rejicio.

Mart. Hamco. fol. 70. Marc. Boxhorn. cap. 3.

Hic enim PLINII fidem autoritatemque indignè aſpernatus, nullos unquam FRISIABONES fuiſſe, TACITUMQUE illorum memorem non fuiſſe, atque in *Majores* tantummodò, *Minoreſve* Friſios diſtinxiſſe, tertiumque genus non agnoviſſe refert. Ad quod breviter reſpondeo; Neminem ſcilicet cincipitis tam ſtolidi exiſtere poſſe, qui credat, PLINIUM Gentem in rerum naturâ non extantem duobus locis deſcri-

Plin. lib. 4. c. 12. & 16.

Aloë vera minor.

deſcribere voluiſſe, ut ipſemet fatetur CLUVERUS, cum apud ROMANOS in hiſce Gallo-Belgicæ oris MEDICUM agens, FRISIAM ingreſſus omnia notavit accuratè, ipſoque TACITO in rebus deſcribendis plurimis diligentiorem ſeſe ſæpiùs præbuerit, ut ex hâc *Friſiabonum* voce, à cæteris neglectâ dilucidè ſatis apparet. Neque ipſe *Majorum*, *Minorumve* FRISIORUM diſtinctionem reſpuit. Per *Friſiabonum* enim vocabulum diminutivè poſitum, non tertium quoddam FRISIORUM genus, ut Doctiſſimus CLUVERUS ſomniaſſe viſus, verum *Friſios* tantùm *Minores* (ita ex modo virium, ut inquit TACITUS libro de Germanorum moribus, rectè vocati, hi enim & agrorum ſpatio, & cæteris numero impares, miritò *Minores* dicebantnr) at per *Friſiorum* nomen generaliter poſitum, *Majores* agnoviſſe PLINIUM judico. Quid per Friſiabones Plinius intellexit.

Hâc ergo ratione PLINIUM inter & CORNELIUM TACITUM controverſia erit ſopita. TACITUS enim, qui VESPASIANI CÆSARIS beneficio in Galliâ Belgicâ Procuratorem egit, jam ſublato (TITO imperantè) è vivis PLINIO, Hiſtorias ſuas ſub TRAJANO conſcripſit, atque *Friſios* in *Majores*, & *Minores*, PLINIUS verò, ut modo dictum, in *Friſios*, ſcilicet *Majores*, & *Friſiabones*, id eſt *Minores* diſcrevit; Quod ſi liquido non conſtitiſſet, à *Tacito* jure notatus, nec non facilè correctus fuiſſet.

Nunc verò ad STURIOS progrediendum reſtat, quos etiam *Helium inter & Flevum* nunquam extitiſſe mordicus tuetur Doctiſſimus PHILIPPUS CLUVERUS. Illud tamen audacter hic nego, motus inſuper Geographorum quorundam, Clariſſimorumque AUTORUM ſcriptis, quos quidem *Sturiacæ* Gentis memores fuiſſe, non tamen verum eorum hactenus & genuinum locum cognoviſſe, indubitatè conſtat. Cluverus notatur.

STURII itaque, quos loco citato PLINIUS agnoſcit, à *Sturio* amne, cum cæteris Lacubus, *Oceani* quondam ferociâ producto extenſoque, juxta quem, loci genio deliciiſque irretiti, fixas olim poſſidebant ſedes, denominationem ſuam ſortiti ſunt. Hic autem Fluvius antiquitùs primo *De Stuur*, ſive *Stur*, ad illius verò ripam degentes *De an Stur*, vel ut Germani *Die am Stur* dicebantur: Inde poſtea litteris populorum variorum diluvio immutatis & contractis *Die Amſtur*: Verus Sturiorum locus, nominisve origo.

Tandem verò *Den Amſtel* appellatus fuit, cujus etiam Etymi gloriâ præſenti hoc ævo condecoratum, ad cujus ripas Oppidum Florentiſſimum, totoque jam orbe celeberrimum AMSTEL-DAM, vel ut nunc AMSTERDAM, AMSTERODAMUM, nuncupatum vulgò, conditum cernitur, cujus fundamenta ante quadringentos & viginti quinque annos, ſalvo calculo, fuêre jacta.

Amſterodami vetuſtas.

His itaque, ex infallibilibus Antiquitatis venerandæ myſteriis, ingenuè detectis, modò auditum PLINII locum emendandum, atque hoc modo legendum ſtatuo.

Plinii locus reſtitutus.

In ipſo Rheno prope centum millia paſſuum in longitudinem nobiliſſima Batavorum Inſula & Caninefatum, & aliæ Friſiorum Majorum, Friſiorum Minorum, Sturiorum, Marſatiorum, quæ ſternuntur inter Helium & Flevum.

Nunc autem Lucis ulterioris ergo à Rheni oſtiis incipiam, quorum unum *Helium* olim dictum eſt, cujus & nunc veſtigia in *Piers Hille* deprehenduntur, quod undique Inſulam nunc *Den Briel* dictam, veram BATAVORUM antiquam ſedem alluit, & in qua pagus nomen *Helvoet*, hoc eſt *Helii pes*, vel *Helii exitus*, retinet. Hujus Helii initium unum à Moſæ fluvii tergo nunc *Vahalim* fluvium, ac orientem verſus alterum *Leccam* vocant, Anno Chriſti quadrageſimo octavo, URBIS verò conditæ octingenteſimo à Romanorum Duce DOMITIO CORBULONE Moſam inter & Rhenum effoſſam, ut teſtantur Libro Annalium undecimo TACITUS, & ſexageſimo DION.

Brila Batavorum antiqua ſedes.

Tacit. lib. Annal. 11. Dion l. 60.

Quicquid verò Terrarum *Vahalim* inter & *Leccam* Fluvios, id eſt, BATAVORUM, nunc *De Betave*, *Betaw*, ſive *Betow* (olim verò *Bataw*, Latinè *Batua*, inde *Batavia*, & *Batavi* dicti) vocant, ut rectè Libro ſecundo REGINO Prumienſis Cœnobii Abbas, DION CASSIUS, & capite decimo tertio, ac vigeſimo CLUVERUS notarunt.

Regino l. Chron. 2. Dion Caſſ. lib. 55. Plin. l. 4. Cluver. cap. 2. 12. 22. &c.

Huic vero *Bataviæ* præter Batavorum caſtellum aut *Batawenburgum*, vulgò *Batenburg*, oppida antiquitùs fuêre nulla, nunc autem plurima, ſcilicet Caſtrum Scenkianum, Tila, Voorna, Leerdamum, Gorchumum, Viana, Culeburgum, Roterodamum, Vlaerdinga, Delphi, Haga, Bryla, &c.

Had. Jun. Hiſt. Bata. cap. 3.

Hiſce CANINEFATES, quos Hadrianus Junius, Abrahamus

Aloë vera coſta ſpinoſa. *fol. 23.*

mus Ortelius, Petrus Bertius, & Marcus Borhornius *Kennemers*, Kinheimarios dicunt (à Cattis, quos hodiè HESSOS & TURINGIOS appellamus, unà cum Batavis ſuum antiquitùs ortum ſortiti ſunt) junguntur; quorum agri à Duroſtadio & Batavoduro, vulgò *Wijk-te-Duirſtede* Lugdunum Batavorum uſque, ut CLUVERO placet, extunduntur, quod ſanè veriſſimum. In illorum autem viſceribus oppida viſuntur hodierna Vordum, Gouda, Veteraquinum, Montifortium, Iſelſtenium, Schoonhovia, &c.

Abrah. Ortel. Theat. Geogr. Tab. Anti. Friſiæ. Pet. Bert. lib. Geogr. Belg. vet. tabula. Boxhor. Holland. Theat. cap. 3.

Ultra Moſam deinde ad Helii oſtium TOXANDRORUM ſequuntur Inſulæ non verò MATTIACORUM (quos præſenti hoc ævo Marpurgenſes, & Francofurtenſes, Batavis & Cattis quondam ſanguine junctos, ſuſpicimus) ut ex Plinii, Cornelii Taciti, nec non Philippi Cluveri ſcriptis dilucidè conſtat, quos hodie ZELANDOS orbis vocat univerſus, ſequuntur.

Orientem verſus alterum Rheni inſigne *Flevi* glorioſo nomine venit, quod jam vulgò *Het Vlie* vocant. Huic FRISIORUM Inſulæ adjacent, quæ Rheno ad Oceanum uſque prætexuntur, atque à tergo Marſatios, Sicambros, & Bructeros reſpiciunt, inter Amaſim Fluvium, Iſalam (Nabaliam antiquitùs) ac foſſam Druſianam, à DRUSO, nempè GERMANICO, TIBERII Imperatoris fratre dictam, BELGIS procul dubio, omnibus ob metum hoſtibus bellicâ virtute incuſſum, valdè terribili; quocirca antiquum illud, atque etiamnum hodierno die uſitatum pluribus in locis exſtat dicterium, *De Droes haal u*, te DRUSUS auferat, anno ante natum mundi SERVATOREM decimo, CÆSARE AUGUSTO Orbis imperium obtinente & in Oceano Germanico Herculis Belgici quærente columnas, ut Romanorum claſſem per eam cum exercitu ex ſuperiore Rheni parte in Lacum ſive Mare Auſtrinum, vulgò *De Zuyder-zee*, & Oceanum, Friſios, Cauchosve petiturus, deduceret.

Plin. lib. 31. cap. 2. Tacit. de Germ. morib: item lib. Annal. 4. & 11. &c. Ph. Cluv. de 3. Rheni oſt. cap. 1. Tacit. lib. Hiſtor. V. Druſiana Foſſa quæ? Friſiorum proverbiũ. Tacit. de Germ. moribus. Sueton. in in Claud. Tacit. lib. Annal. 2.

FRISII autem MINORES Rhenum inter & Flevum Lacum, Oceani Germanici exundante impetu productum, quem (ut modò dictum) Mare appellant Auſtrinum, diffunduntur; Septentrionem verſus, ad tractum maritimum, arenoſo littore inſurgentem collibus, cuniculorum frequentium venatu

Antiquus Friſiorum Minorum locus.

natu nobilitatis, quos *Duynen* vocant, qui ſeſe Oceano, tanquam vicino & infeſto hoſti ſuo, ut obices opponunt: Meridiem autem verſus AMSTELRODAMUM uſque extenduntur, atque oppida Alckmarium, Purmerentam, Beverwycum, Harlemium, Enchuſam, Hornam, Edamum, Monochodamum, & Medenblecam numerant, cui contermina cernitur Waterlandia, vulgò *Waterland.* Atque harum Urbium ac tractuum incolæ FRISII dicuntur OCCIDENTALES.

Friſiorum Majorum terminus.

Inde FRISII MAJORES utrinque ad Flevum, Rheni oſtium, ſiti, ad Oceanum & Amiſiam Fluvium uſque pertingunt, ac Lacus ambiunt immenſos, ut eſt FRISIA ORIENTALIS, ſive FRISIA ſimpliciter dicta; ubi hodie Weſopum, Muida, Naarda, Ultrajectum, Lugdunum Batavorum, Amesfordia, Harderwicum, Elburgum, Campi, Swolla, Haſſelium, Geelmuida, Vollenhovia, Steenwicum, Leovardia, Dockumum, Franekera, Harlinga, Stavora, Bolswardum, Sneca, Ylſta, Slota, & Groninga Urbs toto orbe celeberrima, viſuntur.

Antiquus Sturiorum terminus.

Amſtelandia.

His præjacent ad Sturium Fluvium STURII, ut modò dictum, atque ab eodem ad Lacus Harlemici terminos ac ripas uſque circumſcripti; in quorum tractu antiquo, AMSTELRODAMENSIUM hodierna triumphat diœceſis, pagos *Amſter-veen, Slooten, Slooterdijk,* & *Osdorp* cum annexis vulgò dictis ſub ſe comprehendens, ad quos præſentem pagum *Ouder-kerk* olim pertinuiſſe certum eſt.

Porro fuit hæc Antiqua STURIORUM Gens, olim haud numeroſa, arcto ſcilicet terrarum incluſa tractu, atque ex capturâ lucri feraciſſimâ animam trahens; Friſiis à TACITO tacitè procul dubio annumerata; à PLINIO verò ſeorſim accuratiùs notata, nec non à FRISIIS nomine tenus diſcreta cernitur. Horum autem Amſturiorum vadum Civitatem, hodie AMSTERODAMUM, Friſios *Majores* inter & *Minores* ſitum, non ab Antiquis STURIIS, ſed ab Amſtela fluvio hodierno, & huic impoſito, aggere, *Dam* vernaculo dicto, nuncupatum.

Amſtelodamum unde dictum.

Quicquid deinde Terrarum inter Rheni foſſam, & NABALIAM, *de Navel* Belgicè, & *Nabel* vulgò Germanicè, nunc ISALAM dictam, uſque ad maritima Friſiorum littora porrigitur,

gitur, à paludum multitudine MARSATIORUM nomen obtinuit, Arenacum ubi nunc eſt, Wageninga, Rhena, &c.

Non dubito quin ſint eidem PLINIO *Marſati*, qui CORNELIO TACITO *Marſaci*, & vicini Caninefatibus junguntur, *in quos Claudium Labeonem*, Batavum ſcilicet, *pertractis ſecum quibusdam Nerviorum, Bethaſiorumque manipulis* (Brabantiæ populorum) *in arma Marte clandeſtino potiùs quàm bello publico proruiſſe* dicit. Populari olim vocabulo MARSATERS indigitabantur, hoc eſt, *Paludum incolæ*, vel MARSAKSERS, id eſt, *Paludum operarii* ferreis inſtrumentis, falce, cultro præſciſſorio, furcâ, ligone, & ſimilibus laborantes: Non procul Leidenſium Civitate Saccorum reſtat pagus, quem vulgò *Saſſem*, Saxorum domicilium, nominant.

Tacit. lib. 4. cap. 56.

Marſatiorum nomen unde.

His rectè intellectis, in Ptolomæi tabulis, & Strabonis, Plinii, Cornelii Taciti, VETERUM videlicet AUTORUM, nulla (opinione meâ) occurrere poteſt obſcuritas, verum & rei veritas ex illis optimè conſtabit. In his enim Inſulis atque continenti Terrâ adjacente Lues illa paſſim divagatur Scorbutica, ſimul & copiosè provenit BRITANNICA, tum Inſulæ illæ in Gallico Oceano, quem MAJORES noſtri primò olim CIMBRICUM, Recentiores deinde SAXONICUM, aut FRISICUM, poſtea verò GERMANICUM vocarunt, poſitæ ſunt. Harum autem Inſularum hâc noſtrâ etiamnum tempeſtate in Friſiâ, Hollandiâ, atque Zelandiâ (quæ continens olim Terra fuit, nunc verò ex meris Inſulis conſtans) numerus cernitur ingens. Imo Antiqua, ſic & hodierna Batavia, præter puram Inſulam, nihil unquam exitit. Fuêre autem Friſiorum Inſulæ, quicquid Terrarum ab AMSTELODAMO ad Flevum oſtium uſque Lacubus crebris atque eurupis diverſimodè ſcinditur.

In quibus locis morbus Scorbutus graſſatur.

Friſiorum Inſulæ quæ?

In his præcipuè hoc ævo Inſularum nomine claræ, *Ens*, *Urck*, *Wieringen*, *Texel*, *Eyerland*, *der Schelling*, *Ameland*, *Vlieland*, *&c.* Flevo oſtio proximæ, unde & nomen ei quæſitum. Intus autem in HOLLANDIA Septentrionali complures, quæ Inſularum nomine haud cenſentur, quia freta inter pleraſque anguſta. Aliæ etiam aggeribus invicem junctæ. Hæ inquam, jam inde à PLINII, TACITIQUE tempore Inſulæ fuêre, quamvis non tam alto freto, ut hodie, cinctæ viſuntur.

Quomodo Inſulæ ex continent factæ.

Harum autem plurimæ improvidâ hominum prudentiâ effectæ creduntur. Nam quùm incolæ, aggeribus nondum velati, aſſiduis OCEANI æſtubus vexarentur, foſſas paſſim egerunt, quibus æſtus exciperentur, ne agros ſatui præparatos ſuperfluerent. Hinc poſtea factum, OCEANUM, quod quùm in totum inferioris GERMANIÆ littus vehementiùs irrueret, latis ubique ſolum atque altis fretis diſſipaſſe facilè.

Unde non malè ſcripſit PLINIUS, contra quem multi arbitrantur, ex ultimis Oceani Inſulis BRITANNICAM peti: Sunt enim hæ Gallici Oceani Septentrionem verſus Inſulæ certè extremæ.

Harum autem Inſularum Aquæ peculiares, paluſtrium Terrarum vapores præſertim, humidique Aëris alterationes, eædem nunc in his Inſulis ſunt, quæ infectæ olim non raro, quæque mala prædicta generant; ſuâ ſponte Herba paſſim BRITANNICA iisdem in Inſulis abundè creſcit; quin plurima loca, ubi affatim provenit, poſtea deſignabo: Itaque veriſimile eſt olim non minus fuiſſe frequentem: Animadvertendum quoque eſt, non penitus BRITANNICÆ Herbæ uſum apud incolas intercidiſſe, ad plurima enim mala uſurpant, eâque optimè curant: Non tamen aliquem, qui à me de Friſicis Herbarum FRISIÆ nominibus rogatus, ulli Herbæ nomen BRITANNICÆ reddidit, audivi: Quare, an alibi adhuc uſitatum maneat nomen, dubito: Quin nonnulli Herbarum nomina occultant, quod de quibusdam mihi relatum experientiâ poſtea compertum eſt, dum ſuæ Medicinæ quæſtum faciunt, imprimis autem fœminæ, ut eò uberiore gaudeant, ſua nullo modo remedia, quæ arcana vocant, revelare volunt: Rem ita optimam ſupprimunt, & non, niſi pacto ſilentio, magnoque munere accepto, idque ſuos amicos docent.

Aulus Perſi. Satyra I.

CÆTERUM, juvandi Studii, promendæque veritatis quidem causâ procul omni invidiâ rem ipſam benignè demonſtrabo: Non quæro munus, non ſilentium paciſcor, neque ſub modio Lumen abſcondo. Quid enim PERSIUS canit non me latet, ſcilicet,

Scire

Scire tuum nihil eſt niſi te ſcire hoc ſciat alter.
At pulchrum eſt digito monſtrari, & dicier, hic eſt.

Verum à teneris annis non ſolum didici, ſed etiam & illud CATONIS Diſtichon inbibi, quo rerum bonarum doctrinam propogare jubeor: Tum quia PATRIÆ calamitoſâ hâc tempeſtate peſſimis atque deteſtandis nonnullorum PROCERUM ac MAGISTRATUUM artibus ſanguinem quaſi ſitientibus, multorumve militium Officialium turpiſſimâ & damnoſâ vecordiâ miſerè admodum afflictæ, cui potiſſimum nati ſumus, plurima debemus: Cui forſan quamvis ingratum, inutile tamen non erit hoc quod lubens obſequium præſtare debeo, nec injocundum, ſtudioſiſque infrugiferum, cum profecto HERBAM monſtrare, hominis vitam juvare, immo mortalibus vitam dare, res non ſit exigua. Publica commoda privatis anteponenda,

Occultum ergo ſi quis Theſaurum, quapropter inutilem, infinitis uſibus expetitum reſtituit, & aperit, rem planè gratam, omnique laude dignam ipſum præſtare credidero; id equidem eò libentius facio, quo PATRIÆ rurſum FRISICAM Herbam, à FRISIO potius præſertim, quàm ab externo, idque contra Endymica mala glorioſius oſtendi exiſtimo: Etſi in hâc paleſtrâ plurimi deſudarunt, oleum tamen & operam perdiderunt omnes: Quin imo haud ſcio, an ſuis de BRITANNICA ſcriptis plus rei Herbariæ Studioſis obfuerint, quàm ſi ſilentio BRITANNICAM transiviſſent, dum falſiſſima, ac pro veris umbratilia ingeſſiſſe deprehenduntur.

Spero idcirco, quod nemo tam invidus, malignus, aut injuſtus rerum æſtimator ſit inveniendus, aut nunc tandem ſe mihi ſit oblaturus, quin meam operam licet exiguam boni non conſulat, voluntatemque ſtudia juvandi, nec non rerum cognitionem laudet: Ac licet quis reprehenſioni ſe accingat, ac mecum in campum deſcendat, non ſine ſummo rubore ipſum evaſurum ſpondeo, verum talis quid melius, certius, potiuſque orbi propinet obſecro; unde adhuc hujus iterum HERBÆ cognitæ potiſſima pars, & AUTOR ero.

Inſuper recti verique indagationem cæteris rebus omnibus, adeoque amicitiæ anteponat, Candidum, Piumve LECTOREM

REM oro & obteſtor, candidè modo, utiliter, & veræ præſentis materiæ inventam qualemcunque notitiam rurſus impertiat: Candor namque ingenuus & DOCTOS docet, & currentes promovet.

Verum Antiquorum Friſiorum Britannicæ nomen.

Acturus itaque ſum de illa HERBA, quam FRISII VETERES propriè & verè BRITANNICAM, inde GRÆCI βρεττανικὴν, vel βρεταννικὴν aſpirationis loco liquidum geminando, ROMANI autem GRÆCORUM veſtigiis ingreſſi acceptâ ab illis unà cum nomine cognitione & uſu, BRITANNICAM dixêre.

Ut illam, quàm breviſſimè potero, verè oſtendam, omnes primò illius Deſcriptores ob oculos omnibus ponam: Sicque negotium hoc tractabo, ut, quænam ſit vera VETERUM BRITANNICA, quivis intelligat: Tum imperitis obiter multarum Herbarum uſu, quas in morbis curandis pro BRITANNICA uſurpant, abſtinere ſuadebo; quarum interea majus eſt damnum & noxa, quàm commodum & ſanitas. His expertas BRITANNICÆ facultates, communes quoque ac veros Medicinæ uſus contra plurimos affectus, atque venena, ſubjungam.

CAPUT IV.

Scripta ANTIQUORUM *de BRITANNICA proferuntur. Cimbricâ & Friſicâ Lingua* LAPATHUM *quid ſignificatur. Friſica Lingua omnium Antiquiſſima, incorruptiſſima, atque etiamnum integrum idioma ſervans Adamicum* ADAM *quâ linguâ uſus.* RUMEX *quid antiquo nomine Japetico denotatur.*

PRæmiſſis quibuſdam ad BRITANNICÆ hujus Diſſertationis, nec non aliorum claritatem pertinentibus, ad ulteriorem quorundam, à nemine (quod ſciam) mortalium hactenus detectorum, Hiſtoriam progredior.

Ut autem ab eo, quod primum in hoc ſtudii genere obſervatur, ſimpliciſſimo, acquirandæque notitiæ convenienti modo exor-

fol. 28

Rhabarbarum Lanuginoſum, ſive
Lapathum Chinenſe Longifolium.

exordiar, cæterave faciliùs proſequar, & expediam, VETERUM ante omnia hâc de NOBILI Herbâ BRITANNICA factas deſcriptiones ſuo apto ordine appingam, tum variorum RECENTIORUM opiniones annotabo, quibus & meam inventionem atque ſententiam ſine livore cenſuræ ſubjiciam: Illud autem Ariſtotelicum obſervando, quod ſcilicet verum dicere non ſolum, verum etiam falſi cauſam aſſignare oporteat, quibuſdam in locis, ut rem intricatam explicem, perneceſſarium erit, falſaſque opiniones nonnullorum animis eximam.

Omnium proinde Vetuſtiſſimus, qui de PLANTIS commentaria reliquêre poſt CRATEVAM, HIPPOCRATEMQUE extat THEOPHRASTUS ERESIUS, qui de Plantarum Hiſtoria, cauſiſque uberrimè quamvis ſcripſit, nec tamen hic nec illi unquam BRITANNICÆ meminerunt, quod equidem ſcio; nec divinare refert, an BRITANNICAM noverint: Quùm illos, qui paulò poſt ſecuti ſunt Medici, plenam BRITANNICÆ notitiam habuiſſe verſus DEMOCRATIS indicant, quos infra appingam integros. Crateva, nec Hippocrates, neque Theophraſtus Britanicam noverunt.

DIOSCORIDES vero quarti libri ſecundo capite de BRITANNICA ſcripſit, cujus vulgaribus in exemplaribus hæc verba leguntur. Dioſcor. lib. 4. c. 2.

Βρετανικὴ ἢ βεττονικὴ πόα ἐστὶν ἔχουσα φύλλα ἐμφερῆ λαπάθῳ ἀγρίῳ, μελάντερα δὲ καὶ δασύτερα, στύφοντα ἐν τῇ γεύσει. καυλὸν δὲ ἀνίησιν οὐ μέγαν. ῥίζαν λεπτὴν καὶ βραχεῖαν. χυλίζεται δὲ αὐτῆς τὰ φύλλα, καὶ ἐν ἡλίῳ ἢ πυρὶ συστρέφεται. Δύναμιν δὲ ἔχει στυπτικὴν ἰδίως ἁρμόζουσαν πρὸς τὰς ἐν στόματι καὶ παρισθμίοις νομάς. ποιεῖ δὲ καὶ πρὸς τὰ λοιπὰ ὅσα στύψεως χρήζει.

BRITANNICA *aut Vetonica, folia habet Lapatho Agerſti ſimilia, ſed nigriora, & denſiora*, (quamvis tamen alii Græcum illud δασύτερα, *piloſiora*, vel magis *hirſuta*; verum meo judicio inconvenienter explicantes, hoc loco legunt, ut ex ſequentibus palam fiet) *guſtu aſtringentia. Caulem emittit non magnum, radicem habet tenuem & brevem. Succus foliis extrahitur, qui ſole vel igne denſatur. Vim habet aſtringentem, privatim depaſcentibus oris & tonſillarum ulceribus accommodam. Valet etiam ad reliqua, quibus aſtrictione opus eſt.* Hæc ille, apud quem βρετανικὴ legitur.

 Poſt-

Poſt Dioſcoridem PLINIUS, ut qui ſtatim eum ſubſequutus, & in multis interpretatus eſt, peritiſſimus pariter rerum Germanicarum (de quibus, GERMANORUMQUE Bellis, quibus tamen caremus, libros viginti edidit) de BRITANNICA copioſus in Naturalis Hiſtoriæ libris pluribus locis diſſeruit.

Primum libri viceſimi quinti tertio capite hunc in modum ſcripſit.

Plin. l. 25. cap. 3. *Nec beſtiarum ſolum ad nocendum ſcelera ſunt, ſed interim Aquarum quoque ac locorum. In Germania trans Rhenum caſtris à* GERMANICO CÆSARE *promotis maritimo tractu fons erat aquæ dulcis ſolus, quâ potâ intra biennium dentes deciderent, compageſque in genibus ſolverentur. Stomacacen Medici vocabant, & Scelotyrben ea mala. Reperta auxilio eſt Herba, quæ* BRITANNICA *vocatur, non nervis modo & oris malis ſalutaris, ſed contra Anginas quoque & Serpentes. Folia habet oblonga, nigra, radicem nigram. Succus ejus & ex radice exprimitur. Florem* VIBONES *vocabant. Qui collectus priusquam tonitrua audiantur, & devoratus ſecuros in totum reddit.* FRISII *quà caſtra erant, noſtris demonſtravêre illam, mirorque nominis cauſam: Niſi fortè confines Oceano Britanniæ velut propinquæ dicavêre. Non enim inde appellatam eam, quoniam ibi plurima naſceretur, certum eſt etiam tum Britannia libera. Fuit quidem & hic quondam ambitus nominibus ſuis eas adoptandi: ut docebimus feciſſe* REGES: *Ut res tanta debeatur, Herbam invenire, vitam juvare, nunc fortaſſis aliquibus curam noſtram frivolam quoque exiſtimaturis: Adeo delitiis ſordent etiam quæ ad ſalutem pertinent: Autores tamen quarum inveniuntur imprimis celebrare par eſt effectu earum digeſtio in genere morborum.* Rurſum

Plin. l. 25. cap. 8. ejuſdem libri meminit BRITANNICÆ capite octavo PLINIUS.

Medentur, ait, *BRITANNICA Herba, Panaciſque generum omnium radix è vino: Chironii flos & ſemen potum illitumve ex vino & oleo, privatimque quæ Bubila Cunila vocatur: Nimirum contra ictus Serpentum, lethalia venena cujuscunque generis hæc proſunt.* Ad hæc

Plin. l. 27. cap. 1. PLINIUS libri viceſimi ſeptimi capite primo hæc de BRITANNICA tradit.

Scyticam Herbam à Mœotidis paludibus, & Euphorbium à monte Atlante; ultraque Herculis columnas, & ipſo rerum Naturæ defectu: Parte altera BRITANNICAM ex Oceani Inſulis extra Terras poſitis, item-

que

que Æthiopidem ab exuſto Syderibus axe: Alias præterea aliundè ultro citroque humanæ ſaluti in totum Terrarum orbe portari immenſa Romanæ pacis Majeſtate non homines modo diverſis inter ſe Terris, Gentibusque, verum etiam Montes & excedentia in nubes juga, partusque eorum, & Herbas quoque invicem oſtentante: Æternum quæſo Deorum munus ſit illud. Hactenus PLINIUS; quem ſubſequutus diu poſt CLAUDIUS GALENUS etiam de ſimplicibus Medicamentis, horumque facultatibus prodidit certiſſima: Itaque illa quoque quæ de BRITANNICA reliquit, addenda puto.

GALENUS ergo de ſimplicium Medicamentorum facultatibus ſexto, & hujus capite nonageſimo octavo hoc modo ſcribit. Gal. lib. 6. med. ſim. cap. 98.

Βρετανικῆς τῆς πόας ἐστὶ μὲν, καὶ τὰ φύλλα στυπτικά τε καὶ κολλητικὰ τραυμάτων, ὅμοια τοῖς τῶν ἀγρίων ὄντα λαπάθων, πλὴν ὅσον μελάνθερά τε καὶ δασύτερα φαίνεται· ἐστὶ δὲ ὁ ἐξ αὐτῶν χυλὸς ὁμοίως στυπτικὸς ὥστε καὶ ἕψοντες αὐτὸν ἀποτίθενταί τινες, ὡς δραστικώτατον τῶν στοματικῶν φαρμάκων ἰᾶσθαι γὰρ δοκεῖ καὶ τὰ ἤδη σηπόμενα.

BRITANNICÆ Herbæ folia aſtringentia ſunt, & vulnerum agglutinatoria, Agreſtibus Lapathis ſimilia; niſi quatenus nigriora ſunt, magiſque denſa: Sed & expreſſus illis ſuccus natus eſt, perinde potenter aſtringere. Itaque coctum quidam reponunt, tanquam inter ſtomatica medicamenta efficaciſſimum: Videtur enim ſanare etiam putreſcentia.

Hæc ſunt verba GALENI, qui nusquam aliàs de hâc Herba, quod ſciam, egiſſe videtur, niſi quod alibi fortè aliorum teſtimonia de hac in medium adducere videatur, ut latius infra patebit.

Quoniam autem GALENUS, folia BRITANNICÆ Agreſtibus Lapathis eſſe ſimilia dicit, idemque DIOSCORIDES loco ſupra citato affirmat, dum inquit; *Folia Lapatho Agreſti habet ſimilia,* hinc aliquis BRITANNICAM quandam Lapathorum eſſe ſpeciem, haud temerè ſuſpicari poſſet: Nec FRISIÆ terræ ſolummodo, verum & pluribus locis aliis propriam, ac frequentem. Idcirco, ut hanc dubitationem omnium animis eximam, integras omnium LAPATHORUM differentias hic appingere non erubeſcam.

Ad

Ad quam rem plenè ac abſolutè conficiendam PLINII verba de Lapathis propria adſcribam; quòd is materiam hanc melius, fœliciusque, quàm DIOSCORIDES, GALENUS, aut ex Medicis (meâ ſententiâ) omnibus quiſpiam pertractaverit.

Plin. lib. 20. c. 21. Cæterum libri viceſimi capite viceſimo primo his verbis omnes Lapathis ſpecies expreſſè perſtringit.

Nec Lapathum, inquiens, *diſſimiles habet effectus. Eſt autem & Sylveſtre, quod alii Oxalidem appellant, ſativo proximum, foliis acutis, colore Betæ candidæ, radice minimâ.* Verum hoc loco mendum eſſe quis non videt? meo enim judicio legendum eſt flore Betæ candidæ, neque enim in communi, omnibuſque notiſſimâ hâc Herbâ erraſſe PLINIUM potuiſſe, credibile eſt.) *Noſtri veró Rumicem, alii Lapathum Cantherinum ad ſtrumas cum axungia efficaciſſimum. Eſt & alterum genus, ferè Oxylapathon vocant; Sativo idem ſimilius, & acutiora habet folia, ac rubriora, non niſi in paluſtribus naſcens. Sunt qui Hydrolapathum tradunt in Aquis natum. Eſt & aliud Hippolapathum, majus ſativo, candidiusque ac Spiſſius. Sylveſtria Scorpionum ictibus medentur, & ferire prohibent habentes. Radix aceto decocta ſi coletur, ſuccus dentibus auxiliatur: Si verò bibatur, morbo regio. Semen ſtomachi inextricabilia vitia ſanat. Hippolapathi radices privatim ungues ſcabroſos detrahunt. Dyſentericos ſemen duabus drachmis in vino potum liberat. Oxylapathi ſemen lotum in aqua cœleſti ſanguinem rejicientibus adjecta Acacia, Lentis magnitudine, prodeſt. Præſtantiſſimos paſtillos faciunt ex foliis & radice addito nitro & jure exiguo. In uſu aceto diluunt. Sed Sativum in Epiphoris oculorum illiniunt frontibus. Radice Melicerias & Lepras curant. In vino verò decocta ſtrumas, & Parotidas, & & calculos. Poto vino & Lienes, cœliacos æquè & Dyſentericos & Tenaſmos. Ad eademque omnia, efficacius jus Lapathi. Sed & ructus facit, & urinam ciet, & caliginem oculorum diſcutit. Item pruritum corporis in ſolia balinearum additum, aut prius ipſum illitum ſine oleo. Firmat & commanducata radix dentes. Eadem decocta cum vino ſiſtit alvum, folia ſolvunt adjecto ſale. Adjecit Selon (ne quid omittam) Bulapathon radicis tantum altitudine differens, & erga dyſentericos effectu pota ex vino.* Hæc ibi.

Plinii locus corrigitur.

Plin. l. 19. cap. 12. Verum & libri decimi noni capite duodecimo hæc in medium profert. *Solum verò ex omnibus Lapathum Sylveſtre melius. Hoc in Sativis Rumex vocatur; naſciturque fortiſſimum. Traditur certè*

ſemel

ſemel ſatum durare, nec vinci unquam à Terra maximè juxta Aquam. Uſus ejus cum ptiſana tantum in cibis, leviorem gratioremque ſaporem præſtat. Sylveſtre ad multa medicamina utile eſt. De hujus radicibus ſcribit. *Quod ampliſſima ſit radix Lapatho, ut quæ deſcendat ad tria cubita. Sylveſtri minores tumidæ: Effoſſa quoque diu vivit.* Hactenus PLINIUS pulchrè de LAPATHO, inſignibuſque hujus facultatibus, quarum meminiſſe haud abs re fuerit, paucis diſſeruit. Plin. l. 19. cap. 6.

Neque me movet, quod nonnulli de his contra PLINIUM cavillantur; ſed quàm rectè poſteà, cum omnes LAPATHI ſpecies exponentur, manifeſtabitur.

Quamombrem ſedulo examinavi, hæcque olim PLINII verba excuſſi & cum iis varias LAPATHI ſpecies contuli ut certè in hâc parte PLINII diligentiam admirari coactus fuerim. Ea nunc quoque ita paucis dicam, ut oſtenſis omnibus LAPATHI ſpeciebus, ab HIPPOCRATE, DIOSCORIDE, PLINIO, atque GALENO deſcriptis, Herbam BRITANNICAM ab iis, adhuc eſſe diverſam, palam fiat.

Majoris verò ac clarioris demonſtrationis cauſâ, ſi vulgaria omnia, utpote nota, quibus explicari ignota expedit, iis reddam, mihi quæſo quis non concedet, aut condonabit? DOCTI quidem barbaris, Herbariorumque trivialium vocabulis abſtinent: Quorum hic exemplum imitari quid prohibet? Singula itaque, idque in STUDIOSORUM gratiam non ſine fructu excutiamus. Id enim Pariſiis olim perficere conatus fui: Atque eo modo, ibi plurimas Herbas, harumque Etymologiarum campum cognoſcendi, atque latum aperui. Enim verò plurimas ARISTOLOCHIARUM ſpecies repræſentavi. Quùm multi DIOSCORIDIS commentarios PLINII ſcriptis anteponunt. Ego tamen, ipsâ αὐτοψία (inſpectione oculatâ) longè ſtudioſiorem PLINIUM, verioremque Herbarum inprimis Ariſtolochiarum deſcriptorem, quàm DIOSCORIDEM, fuiſſe, verè exiſtimo. Idem nunc in explicandis LAPATHI ſpeciebus antiquum meum inſtitutum imitans atque obſervans ſine morâ clariſſimè docebo.

Doctiſſimi itaque PLINII verba, tanquam ORACULA, expoſiturus, prælibabo.

Nec Lapathum diſſimiles effectus habet.

E Poſt-

Poſtquam de *Althæa* abundè diſſeruiſſe ſibi viſus eſt Autor, ad Herbam earundem quodammodo facultatum virtutibus prædita, nempè LAPATHUM dictam transgreditur.

Quemadmodum enim ALTHÆA ex vino albo ſtrumas, parotidas, mammarum inflammationes, panos, melicerias, Lepras curat, & vulneratis, ſitientibuſque ſanguinis defectu ſuccus decoctæ radicis epotus prodeſt.

Ad hæc ipſa Herbæ radix cum melle & reſinâ vulneribus, contuſis, luxatis, tumentibus muſculis, nervis, articuliſque medetur impoſita. Pota quoque in vino aſthmaticis & dyſentericis conducit. Cruda alvum ſolvit, cocta in aquâ alvum ſiſtit, miraculosè convulſis, ruptiſque utilis habetur: Ita per omnes hos caſus LAPATHUM ſic propriè dictum eandem habet efficaciam, cujus hoc loco experimenta, utpote & numero nimia, artiſque praxi conſentanea, omitto.

Hoc loco, quænam HERBA propriè ac verè ſit, quæ LAPATHUM dicitur, quærendum eſt: Ad cujus perfectam cognitionem ab ipſo nomine auſpicari mihi fas eſſe duco.

Lapathum Cimbrica Lingua quid denotat.

λάπαθον itaque Græcè proprio nomine dicitur. Cujus Etymon ſi ex Lingua *Cimbrica* interpretari licet, hoc ſignificat, quod ſcilicet poſt lenem ventris laxationem mox quandam ejus aſtrictionem inducat. Quæ vis ineſt Lapatho ſingularis: Tum quod aperta, ulcerata, fiſtuloſa, ſcabioſa, omniave ſummè foraminoſa, vehementer conſolidat, ac reſarcit. Denique quod ſaporem facit inſulſum, & ſali vim adimit, ac contra id, ejuſque incommoda, & ſalſorum in corpore humorum varia ſymptomata peculiaribus pollet viribus.

Quæ omnia ipſum LAPATHI clariſſimâ atque veriſſimâ interpretatione ex linguâ FRISICÂ deductum Etymon, quæ veras CIMBRICAS continet voces, ſignificat: Cujus uſum haud aſpernandum duxi. Ideoque ad illam in rerum naturalium explicatione non temerè recurro: Quippe quæ rectè cognita plurima myſteria, maximamque rerum naturalium, atque Hiſtoriarum notitiam ſuppeditat: Quia antiquiſſima eſt, JAPETICÆ progeniei propria, nec obſcurè Orphicam, Moſaicamque Linguæ diſciplinam conſervans.

Atque omiſſis involucris Cabaliſticis, Aramæiciſque idiomatibus. Quin ex immenſis, laborioſos, faſtidioſiſque GRÆCORUM,

RUM, LATINORUM, imo etiam HEBRAICORUM Grammaticorum, aliorumque AUTORUM ſcriptis quid quæſo, quàm diverſas conjecturas, multorumque opiniones haurire licet, quæ nulli tamen certitudini innituntur: omnes enim hæ linguæ in Turris Babylonicæ ſtructurâ confuſæ ſunt, eam præter, quæ vera NOËTICA à Noë tradita JAPETO, hujuſque poſteritati, tam longis ſpatiis ab illâ Babylonicâ ædificatione remota.

Unde JAPETICA ſoboles, quæ partim Scytiam Aſiaticam, partim Europæam petiit, incorruptum ſibi, integrum, purumque idioma reſervavit ADAMICUM, hoc eſt CIMBRICUM, & præſertim quod excellens, invictoque Populo, & liberis FRISIIS hactenus proprium extitit. Nam Lingua eorum luc idiſſima eſt, ac nullâ orationis ambiguitate impedita, rurſus omnium breviſſima, copioſiſſima, de quâ parte lucis eſt origo, eademque indigenis leviſſima, atque minimâ organorum moleſtiâ proferenda, quare hominem maximè ad quamvis aliam & addiſcendam, ac probè modulandam reddit idoneum, ut libro Hermathenæ ſecundo teſtatur GOROPIUS.

Proinde non abs re eſt, quod idem JOANNES BECANUS mortalitatis univerſæ Tritavum, & humanæ familiæ caput, ADAMUM non Hebraicè, verum diſertè CIMBRICÈ, id eſt FRISICÈ locutum fuiſſe omnibus perſuadere conatur, eumque Cimbrum planè in Meſopotamia faciat. Omnes enim harum Provinciarum incolæ à Batavia ad Daniam uſque Cimbri olim fuere dicti. Imo Holſatiæ, Jutiæ, ac Ditmarciæ indigenæ, re vera ex FRISIIS, Anno poſt Chriſtum natum trecenteſimo nonageſimo ſexto, & ante, Friſiam ob hominum multitudinem deſerentibus illasque oras omnibus pulſis indigenis, occupantibus, nec non FRISIAM, eam Regionem intrepidè vocantibus, oriundi, in hodiernum uſque diem CIMBRI nuncupantur. Inde hæc nativum ſuum CIMBRICUM ſive FRISICUM nomen hodie adhuc retinet: Hinc mirum non foret, ſi quis ADAMUM Cimbricâ linguâ, primigeniâ vocum omnium ſcatebrâ, de quâ plurima HEBRÆORUM vocabula deducta cernuntur, ut idem refert GOROPIUS, uſum fuiſſe diceret, atque ingenioſè comminiſceretur.

Goropius fol. 27. Hermath. l. 2. fol. 25. Adam Friſicè locutus.

Verum ita haud vulgares demonſtrationes, AUTORESVE

 ſequu-

ſequutus non dubito, quim clarius etiam totum hoc negotium facilè perſpexerit, qui Friſicæ Linguæ idioma, peritiamque cum aliis linguis contulerit, ut quæ ſola inviolata nec non incorrupta permanſerit, reliquis Cimbrici tractus linguis propter varia & continua externarum Gentium commercia, commeatuſve haud parum detortis, plurimum inquam propter Bella, ac diverſorum Populorum incurſiones immutatis: A quibus ſicut FRISIA libera fuit, ut libertatis ambitioſiſſima, ita priſcæ linguæ, & morum extitit tenaciſſima.

Friſica lingua hactenus inviolata extitit.

Quodque dolendum eſt, nunc propter improborum mercatorum deteſtabilem avaritiam, atque uſurarium quæſtum, aliorumve nefariorum lucripetarum (qui ſemper propemodum inſtitorum aſſeclæ reperiuntur, atque mercenarii exiſtunt) haud exiguam ornamentorum, nec non antiquarum virtutum jacturam fecit.

Plato citatur. Manilius adducitur.

Verum ut inquit egregiè PLATO, *habent ſua fata quæque Reſpublicæ.* Et ut MANILIUS canit: *Stat ſua cuique dies & inevitabile fatum.* Ita forſan id FRISIORUM nunc fata, eorum propter horrenda, atque impœnitenſibilia peccata, veræque Religionis Chriſtianæ deſtandam negligentiam urgent; pro quâ ANTIQUOS noſtros FRISIOS varia & acerrima geſſiſſe Bella, ſufficienter Hiſtoriarum tradunt monumenta.

Sed quorſum delabor? Ergo unde ſum digreſſus regredior.

λάπαθον quidem à GRÆCIS uſitatum, à LATINIS quoque eſſe in uſu cœpit: A quibus Herba illa antiquo nec non genuino nomine Japetico RUMEX vocabatur, ut quæ locum faceret, vel ſpatia dilataret: Alvum enim laxando, cibo poſtea ingerendo locum facit; inde varia illi ab effectu data ſunt nomina, & apud MACRUM POËTAM, ac MARCUM vulgarem ſic legitur.

Herba ſolet Lapathi vulgo Paratella vocari.

Jan. Cornar. in annot. ad Macr. de Herb. Vir. fol. 39.

JANUS CORNARIUS in annotationibus ad librum ſecundum MACRO adſcriptum *Paricellam*, vel *Parellam* legi oportere cenſet, ſed meo judicio mera eſt conjectura, nec ullâ ratione nititur, & ad vulgi pronunciationem etiam uſurpatam refert; qui linguæ veræ & Antiquiſſimæ imperitiâ in hunc ſcopulum impegit: non enim *Paratilla*, *Paritilla*, *Paricella*, vel

Pa-

Parella, verum *Rharittella* olim adhuc in FRISIA dicta *Rharitteren*, vel blæſorum, aut malè caninam litteram vitio pronunciantium *Rharittel*, vel *Rharittelen* vocatur. Verum hoc loco noſtri inſtituti non eſt nominibus LAPATHIQUE Etymis inſiſtere: Ei enim hanc diſſertationem non deſtinavimus, niſi quatenus ad demonſtrandam noſtram BRITANNICAM faciat.

LAPATHUM igitur aut RUMEX, ventrem laxans per excellentiam dicitur HERBA, quæ ſativa eſt; tametſi, ut ARISTOTELES in Problematibus quidem, omnes ex ſylveſtribus Herbas, tranſlatione, cultuque ſativas eſſe redditas verè docet: Ita RUMEX, qui hortenſi poſtea culturâ propter præclaros effectus dignus habitus eſt, & *Sativus* dictus, ſimpliciterque tam apud GRÆCOS quàm LATINOS *Lapathi* vel *Rumicis* nomine intelligitur; quæque à Friſiis noſtris hodie *Rharitter* aut *Rhoritter* dicitur. Ariſtot. in Problematibus.

Hoc igitur LAPATHUM PLINIUS deſignat, quùm non diſſimiles ab *Althæa* ſcilicet habere effectus *Lapathum* loquitur. De hoc agere videtur DIOSCORIDES, dum ſcribit, *alius eſt ſativus illi diſſimilis*, ubi Codicis mendum haud malè quidem ex ORIBASIO reſtituunt, leguntque ſic: οὐ κατὰ πᾶν ὅμοιον τῷ πρώτῳ, *non in omnibus ſimile primo*: Eâ quidem ratione nihil fortaſſè à Dioſcoride PLINIUS diſſentiet, ut innuit ANDREAS MATTHIOLUS, imo nihil prorſus. Dioſ. lib. 2. c. 108. de mat. Medica.

GALENUS *Lapathum* idem intellexit, ubi de alimentorum facultatibus libro ſecundo hunc in modum de eo ſcribit. RUMICEM, ut ante diximus, *Sylveſtrem Betam quis appellare poſſet; quùm non guſtu ſolum, verum etiam facultate Hortenſi Betæ perquam ſimilis eſt. Quoniam autem Beta Rumice jocundior eſt, idcirco eâ magis homines veſcuntur: Quapropter nec hic prolixius de Rumice agendum mihi videtur; Cum in Betâ omnia ad rem facientia expoſuerimus.* Gal. lib. ſimpl. 2.

Rurſum de hoc LAPATHO idem libro ſimplicium ſeptimo capite ſeptuageſimo tertio. *Lapathum*, inquit, *moderatè digerentem ſortitum eſt facultatem*. Id quod *Althææ*, antea quòque aſſcripſit, cujus libro ſimplicium ſexto ſic meminit. Gal. lib. ſimpl. 7. Dap. 73. Idem lib. ſimp. 6.

Ebiſcus ſive Althæa (eſt autem Malva Agreſtis) facultatem habet digerendi, laxandi, phlegmone levandi, mitigandi, concoquendi difficilia coctu tubercula. Radix ejus, & ſemen cætera quidem ſimiliter agunt, *ut*

ut Herba viridis, ſed tenuiorum partium magiſque exiccatoriam & magis exterſoriam quàm illa facultatem oſtendunt; ut & vitiligines detergeant, & ſemen renum calculos confringat. Radicis verò Decoctum Dyſenteriæ, alvi profluvio, & ſanguinis rejectioni utile eſt; quoniam aſtringentem quandam facultatem poſſideat.

Theoph. hiſt. Plant. lib.9.c.19. Plin. l.20. cap.21. aliis pluribus in locis.

Huc adde quæ THEOPHRASTUS ERASIUS, PLINIUS, aliique de ALTHEA prædicant, quibus RUMICIS facultas proximè reſpondet, nimirum Sativi communis. Ita ut PLINIUS verè dixerit, LAPATHUM ab ALTHÆA diſſimiles non habere effectus.

CAPUT V.

Sativum Lapathum quodnam. An Monachorum Rhabarbarum. Patientia Herba quæ. Lapathum Canthermum quid. Quænam inter Oxalim & Sylveſtrem Rumicem differentia. Canpfer quid. Oxylapathum quid. Lapathum Sanguineum quodnam. Hydrolapathum, & Hippolapathum quale & in quibus Locis. Bulapathum quid. Schorfloof quibus malis medetur. Omnium Lapathorum enarratio.

DE quibuſdam inauditis Antiquitatibus, Linguæ Friſicæ vetuſtate, aliiſve pluribus modo diximus.

Nunc autem illud conſiderandum reſtat, quodnam SATIVUM hoc ſit LAPATHUM ſimpliciter dictum, an ne RUMICIS nomine veniat? ut quo nomine vulgò vocetur? quo ſic ab aliis quoque LAPATHI ſpeciebus, quæ hodierno hoc tempore Hortis permultis frequentes ſunt, poſſit diſtingui.

Equidem illud eſſe fortè non abs re judicarem, quod vulgò MONACHORUM RHABARBARUM vocant omnes. Nec (ut ingenuè fatear) ſatis ſcio an illud intellexerit PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS, ubi de ſuo Italico *Rhabarbaro* ſuper *Rhapontico* commentario agit. Nam non omninò deſcribit, verum his tantum verbis proponit.

Matthiolus notatur.

In

Lapathum Sativum Antiquorum.

In Italia quoque Rhabarbarum quoddam in Hortis & Viridariis paſſim reperitur, à peregrino non abſimile, quod etiam (ut à Medicis fide dignis mihi relatum eſt) bilem dejicit, quamvis Peregrino ſit longè infirmius.

Si RHABARBARUM MONACHORUM intellexit, hoc noſtrum, & verum ANTIQUORUM LAPATHUM eo loco dedit, quamvis ipſe illud ignoret: Nec quo jure *Rhabarbaro* ſubjiciat ſcio, niſi eodem etiam jure *Rhabarbarum* inter LAPATHI ſpecies recenſeri queat: Quod quibuſdam & magni nominis Medicis haud diſplicuiſſe video.

Verum illud Italicum *Rhabarbarum*, ſi eſt, ut credo, idem cum eo, quod Monachorum RHABARBARUM vulgò vocamus, profectò paſſim non in Italiæ ſolum, verum etiam in Galliæ, Germaniæ, Angliæ, nec non Friſiæ noſtræ Hortis lætè provenit: Quare recens Herba illata, aut Italica ſolummodo eſſe, ut Monachi ſomniant, videri non poteſt, verum ipſâ re SATIVUS RUMEX eſt, quemadmodum jam illud ex Etymo oſtendi, ut laxet; quo effectu ſi aliquod ſimplex potentius paulò, quàm œnoprotica operetur, facilè bilem pellit, quod *Rumicis Sativi* proprium eſt: Omnium quoque LAPATHORUM olere decocto alvum molliri ſcribit DIOSCORIDES. Monachi in Meſuem.

Hoc verò Monachorum *Rhabarbarum* ſylveſtrium Rumicum OXYLAPATHI maximè (cui id confert DIOSCORIDES) locis in paluſtribus creſcentis, formâ LAPATHUM haud eſſe diſſimile, verè, & à PLINIO propriè RUMEX vocari dicitur, naſcique in Hortis fortiſſimum aſſeritur, illius ſive facultates, ſive magnitudinem reſpicias, quemadmodum libri decimi noni capite duodecimo videre poſſunt omnes. Plin. lib. 19. c. 12.

Porro libri ejuſdem capite ſexto hujus ſcilicet LAPATHI ſimpliciter dicti meminit, quo modo in magnitudine ſit fortiſſimum: *Ampliſſima eſt radix*, inquit *Lapatho, ut quæ ad tria cubita deſcendat: Sylveſtri verò minores ſunt, ſed & tumidæ.* Ex his autem *Herbam*, *Monachorum* vulgo *Rhabarbarum* vocatam, jam deſcribi manifeſtum eſt. Unde *Rhabarbarum Monachorum* VERUM eſſe SATIVUM LAPATHUM ſive HORTENSE *Loniceri Lubens affirmo, cujus ampliſſimæ radices Hortos amant. Hodie enim adhuc ipſam Herbam paſſim in FRISIA vere Friſii *Patziens crud*, ſive *kruid* nominant, ſuppreſſâ vel obſcurè pronunciatâ ſyllabâ La, ut ſit *Lapatzens kruid.* Inde nativi nominis Lib. 19. cap. 6.

Rhabarb. Monach. eſt Lapat. Sativum, quod hodiè Patientiam dicunt.

* Adam Lonicerus cap. 63.

Patientia quid.

nominis imperitiores, *Patientien kruid*, quaſi patientiæ Herba eſſet, derivarunt, & *Patientiam* in hodiernum uſque diem vocarunt.

Sed ecce illis nunc veram originem, Herbæ nomen, ipſamque Herbam, unà cum facultatibus quibuſdam demonſtravi; ac errorem, qui omnes hactenus ferè MEDICOS obruit, detexi. Hoc itaque de LAPATHO dixiſſe ſufficiet. Nunc ad reliqua PLINII verba, quæ his benè cognitis apertiora exiſtunt, transeundem puto.

Eſt autem & Sylveſtre, inquit ille, *quod Oxalidem appellant, Sativo proximum.* Argui PLINIUS poſſet, ſi *Oxalidem* ſativo eſſe *Rumici* ſimilem dixiſſet. DIOSCORIDES namque profert, *quartum illud eſſe Lapathum, quod alii Oxalida, alii Anaxerida, aut Lapathon vocant. Folia ejus Sylveſtri, aut exiguo Rumici ſimilia, caule non magno, ſemine ſubacuto, rubente, acri, in caule & agnatis appendicibus emicante.*

Diſcorides citatur.

Hic DIOSCORIDES Rumici exiguo Sylveſtri OXALIDEM comparat, à cujus formâ ſativus haud parum differt: Itaque eraſſe PLINIUS videretur. Quod tamen ego contrarium judicarem. PLINIUS enim in tantum ſolummodo *Oxalidem* Sativo proximam dicit, quantum ad effectum: Inde talis eſt verborum PLINII ſenſus. *Sativum Lapathum* ſimile ferè cum *Althæâ* facultate pollet: Inde (ex ſylveſtribus, quorum nomina & vires ordine connectit) OXALIS facultatum ſuarum uſu, & ad *Sativum Lapathum* potentiâ proximè accedit: Quaſi dicat: OXALIS ex ſylveſtribus præcipuus non eſt ferè minoris uſus, quàm SATIVUS RAMEX: Quod certè veriſſimum eſt: Ideoque aliter qui de PLINIO Viro Doctiſſimo, rerumque naturalium perſcrutatore ſummo ſentiunt, manifeſtiſſimè calumniantur.

Plinius defenditur.

Itaque ſicut poſt Althæam *Lapathum Sativum*, non ad formas, verum ad effectus reſpiciens, ſubjunxit: Ita poſt verum *Rumicem*, Sylveſtrem valdè inſignem & primum ſcilicet illum *Rumicem* collocavit, qui uſu ſecundus eſt, quique ideò in Hortis quoque variis Terrarum in Locis non rarò colitur, & *Rumex Cantherinus*, vel *Lapathum Cantherinum* à Romanis ad diſtinctionem *Rumicis* vocatur, qui uſu primus eſt, ideoque hortenſis. Poſtea deſcribit, foliis eſſe acutis. Id DIOSCORIDES prolixius exe-

Lapathum Cantherinum.

exequitur, dum inquit: *Folia ejus Sylveſtri ac exiguo Rumici ſimilia.* Verum dum folia acuta PLINIUS aſſerit, pleniùs, quàm DIOSCORIDES rem ipſam exponit: Nam & formâ & ſapore acuta ſunt: Acutum namque & ὀξὺ apud GRÆCOS modo pro acetoſo, modo pro mucronato, apud LATINOS ſæpè pro acido uſurpatiſſimum eſt. Sic OXALIS folia acida ſunt, tum etiam non minus quàm aliarum Lapathi ſpecierum acuta.

Pro colore ſupra florem reſtituimus: Id quod etiam omnium hactenus primus poſt tot quamvis oculatiſſimos PLINII correctores, nec non ſtudioſiſſimos vitiligatores annotavi: Radicis etiam formam PLINIUS meliùs, quàm DIOSCORIDES deſcribit.

Hic enim dum *exiguo Rumici* ſimilem ait, nec exigui Rumicis radicem diſtinguit, veram hujus deſcriptionem omninò omittit, facilè rudioribus, maligniſque cavillatoribus erroris anſam præbet, qui, quod etiam RUMICIS radicem exigui, illa OXALIS dicta, habere debeat, inferre poſſunt: Quùm interea communis *Oxalis* radicem habeat minimam, *Rumex* verò *Sylveſter exiguus* magnam ſatis; ne hoc quidem nomine communis OXALIS illa erit à DIOSCORIDE deſcripta, aut in deſcriptione erraſſe DIOSCORIDEM oportet. Rectius igitur PLINIUS, minimâ ſit radice. De Diſcoride opinio.

Neque & illud ſilentio transeundem eſſe duco, plures hodie Oxalidum ſpecies inveniri, quas vulgò *Acetoſas* Aromatarii, vel *Acetoſellas* ſolum modo guſtus judicio vocant.

ANDREAS MATTHIOLUS pingit duas, majorem nimirum, & minorem, illi folia Hortenſi ſimilia, quo in loco ſe PLINIUM eſſe ſequutum ait: Verum quàm rectè, alias. *Huic verò ſagittarum eſt figura, mollia continens folia, lævia, quibusdam veluti capillamentis ſubrubentibus inſperſa, foliisque majoris aridiora: Semen utrique idem, præterquam quod majori majus, minori minus.* Hæc ille. Matthiolus in Lucem profertur.

Poſteriores verò nec PLINIUS, nec DIOSCORIDES, nec GALENUS meminit.

Priorem PLINIUS antiquiſſimo nomine FRISICO donavit, verum incorrecta exemplaria id dubium ac obſcurum faciunt: Dicam tamen. *Rumicem Cantherinum* à ſuis OXALIN vocari inquit.

F Si

Si legamus pro Cantherino *Canpfferinum*, vel etiam omiſſa littera C, *Ampfferinum*, manifeſto audiamus & cognoſcimus FRISICUM & GERMANIS uſitatum vocabulum *Canpffer*, & *Ampffer*, vel *Amper* alibi; dictione Theutonicâ, & à Romanis uſurpatâ, quâ *Acetoſam* notant. Quamvis MATTHIOLUS, & alii propriæ Linguæ Germanicæ rudes id prorſus nomen omnibus *Lapathi* ſpeciebus applicant, & malè pro *Canpffer* dicunt *Ampffer*, qui ſaltem ex PLINIO aliter erudiri debuiſſent, ſi quid *Cantherinum* eſſet, rectè perſpexiſſent: Cur ſic vocent, ne nunc quidem dicam; res enim ad potatores, bibaceſque fœminas pertinet: Magis etiam meum inventum juvat, quod in nonnullis PLIINI exemplaribus *Cantherium*, non verò *Cantherinum* legitur. Ab acido etiam guſtu SURINK vocant: Id aliqui imitari volentes *Surampffer*, ADAMUS verò LONICERUS, aliique *Saurampffer* dixerunt, quùm interea propria *Friſica* Acetoſæ *Nomenclatura* ſit *Canpfer*.

Acetoſa. Rumex quoque Canpfferinus, vel Lapathum Campferinum dicitur.

Adam. Lonicer. cap. 64.

Tertia quoque *Acetoſa*, præter alias hic minimè recenſendas, ſpecies eſt, montibus præſertim Helvetiæ frequens, nunc verò pluribus Hortis illata, nec non à Chymicis curioſis quibusdam ad aurea illorum & argentea deſideria adimplenda commendata, & à nonnullis (admodum me judice malè) inter LUNARIARUM ſpecies relata, quòd ſe modo folia in creſcentis Lunæ cornua expandunt: Sapor interea totus eſt acidus. Verum & nunc quoque de ACETOSA ſatis, quam Arabes *Humadh* vel *Hunadh*, Hiſpani *Azederilla*, Galli *Ozeille*, *Vinette*, & *Salette* vocant.

Quod autem Trifolium Acetoſum Græcis ὀξὺς dicitur, ad hanc claſſem pertinere non videtur, de quo PLINIUS libro vigeſimo ſeptimò capite duodecimo ſcribit. *Oxiù folia terna habet; datur ad ſtomachum diſſolutum; edunt & qui enterocelon habent* Sed & hæc, & Plantaginem quoque tenui foliam Marinam, ſive Gramen Marinum, vel Acetoſum Denſifolium, quod in FRISIA *Suden* vocant, in cibo ſuaviſſimum referre ſuperſedeo. Ergo ad inſtituta PLINII verba redeo.

Plin. l. 27. cap. 12.

Eſt & alterum genus, quod ferè Oxylapathum vocant, ſativo idem ſimilius. DIOSCORIDES primo loco *Oxylapathum* collocavit, hiſque paucis deſcribit: *In acutum tendit, dura habens extrema, in paluſtribus naſcens.*

MAT-

Matthiolus ut propoſito paucis ſatisfaceret, rem tamen ipſam minimè demonſtravit. Dicit, *Rumicem tametſi hodie in Hortis non ſeratur, ſuâ ſponte tamen frequentiſſimè iis innaſci*, nullis deſignans notis, quibus Sativus delineatur. Interea Rumicem Sativum non pinxit, non deſcripſit, nec pluribus oſtendit, quemadmodum me hic feciſſe, omnibus, quas mihi hactenus videre contigit, *Lapathi* figuris, ad vivum delineatis, additis cuilibet videre facile eſt: Ita in Oxylapatho tranſcurrit negotium.

Lapathum in paludibus provenit, inquit, *Dioſcoridi* Oxylapathum *vocatur*; non quidem quod guſtu acutum ſeu acidum ſentitur, ut Oxalis, quam vulgus officinarum Acetosam appellat, verum quòd foliis in acutum deſinentibus proveniat: Siquidem 'Οξὺ Græcorum appellatione modo acutum reſpectu ſaporis, modo mucronatum reſpectu formæ ſignificat. Deinde Arabes ſine cauſâ taxat, quòd Avicenna ac Serapio omne *Lapathum* nullo diſcrimine *Acetoſam* vocant: Quùm imperiti Interpretes in illorum utpote ut Arabum Codicibus illud nomen poſuerunt, qui *Rumicem*, ut ipſe fatetur, *Hamad* vel *Humadh* nominarunt. Denique Plinium cum Dioscoride committit.

Plinius libro vigeſimo capite viceſimo primo Oxylapathum non niſi in paluſtribus naſcens *Sativo* ſimilius eſſe ſcribit; cum tamen alterum alteri diſſimile Dioscorides faciat. Plin. lib. 20. c. 21.

Verum ſupra oſtendimus, quod correctus Dioscoridis Codex ex verâ Oribasii lectione *Oxylapathi* deſcriptionem inter Dioscoridem & Plinium omnino conſentientem faciat. Tum Plinius illud innuere non vult, quemadmodum opininatus fuiſſe Matthiolus videtur, hoc ſcilicet Oxylapathon Sativo ſit ſimilius, hoc eſt, quod omnino eſt Lapatho Sativo ſimpliciter ſimile. Plinius à Matthiolo malè reprehenſus.

Verum dicit, quod Oxylapathon quamvis tertio loco propter uſum à Sativo ſit, Sativum in primo ponendo, tum ex ſylveſtribus *Oxalim* in ſecundo, ut ſit ſativo proxima, inde *Oxylapathum* in tertio: *Oxylapathon* tamen ad *Lapathi Sativi* formam magis, quàm *Oxalis* accedit: Atque id oculata fides, ac ipſa Herbarum docet inſpectio, verumque Plinium dixiſſe in-

fallibile exiſtit argumentum. Demonſtratio enim eſt; ut ipſa Plinii verba id dicentis docent, quod idem ſcilicet *Oxylapathon* ſativo eſt ſimilius, nempe ad *Oxalim* reſpiciendo proximum locum ſativo obtinentem : ſimpliciter alioqui *Oxylapathon* & *Lapathum ſativum* inſpiciendo, facile inter ea diſſimilitudinem inveneris: Neque enim *Sativi* ita acuta ac parva, ut *Oxylapathi*, folia ſunt. Hoc in paluſtribus creſcit. Illud Hortenſe eſt. Hoc minus eſt radici. Illud aliquando radices poſſidet tricubitates. Adde huc quæ in OXYLAPATHI deſcriptione à DIOSCORIDE omiſſa PLINIUS ponit: Quorum intuitu accuratius noviſſe, ac *Oxylapathum*, quàm *Dioſcoridem*, deſcripſiſſe *Plinium* quivis deprehenderit: Sic enim de *Oxylapatho* PLINIUS effatur. *Acutiora habet folia, ac rubriora.* Ultimum hoc DIOSCORIDES non habet, qui pro eo, *dura habens extrema*, poſuiſſe videtur.

Quæ inter Lapathum & Oxylapathum differentiâ.

Quæ ſi vera ſunt DIOSCORIDIS verba, malè meo judicio OXYLAPATHON deſcripſit: PLINIUM enim ſequi mallem, folia rubriora eſſe dicentem, ſcilicet ut ego percipio, in venis, extremitatibus, aliiſve locis: Atque ita ſe res habet. Hoc enim illud LAPATHI genus eſt, quod humida & paluſtria loca diligit, ac ſuâ à rubedine SANGUIS vulgò DRACONIS HERBA appellatur.

Dioſcorides taxatur.

Hoc *Matthiolus*, & quotquot hunc ſecuti ſunt, omnes Herbarii hactenus ignorarunt. Paulò majus Acetoſâ creſcit, ut ſit medium inter OXALIM & SATIVUM LAPATHUM, cæteraque quàm *Oxalis*, ſativo longè ſimilius. Sed nolo alieno præſertim inſtituto ad vivum reſecare omnia: ne in digreſſione quàm in propoſito themate diutius immorer. Sponte quidem vulgò in paluſtribus, aut humidis Hortorum in locis vireſcit, vocaturque *Draken-bloed*, vel Latinè à venis ſuis omnibus egregiè rubicundis LAPATHUM SANGUINEUM, *Lapathum Rubens*, vel, ut CAMERARIO placet, ERYTHROLAPATHUM. *Plinius* hujus ſylveſtris generis varias ſpecies, omneſque OXYLAPATHI nomine propemodum dictas inſinuare videtur. Sic enim inquit.

Ignorantia Matthioli de Lapatho ſanguineo.

Joach. Camer. lib. 2. in Mar. c. 36. Erythrolapathum.

Eſt & alterum genus, ferè Oxylapathum vocant. Primum ſylveſtrium genus OXALIM poſuit. Nunc alterum genus addit; atque illud ferè, hoc eſt, non omninò; ſed interea, quæ in præcipuo

cipuo apud *Medicos* uſu poſt *Oxalim* recenſentur LAPATHA, *Oxylapathi* nomine comprehendi dicit: Quare *Oxylapathi* ſpecies non plures ponit PLINIUS, aliàs huc referri poſſe ſatis eſſe exiſtimans.

DIOSCORIDES verò tertium Sylveſtre parvum genus ponit, Plantagini proximum, humile, & molle. Illud ego *Oxylapatho* ſubjicio, hujuſque alteram ſpeciem duce Naturâ, formâ, atque virtute habeo hoc anno recens enatam: Humilius enim eſt ac mollius, quàm *Oxylapathum* prius, & Plantagini videlicet ſimile. Hoc MATTHIOLUS non pingit, neque deſcribit, quod ſummoperè miror. Negligens profectò in rebus obviis vulgaribus, paratu facilibus, communique uſui neceſſariis, & quàm ſunt externa conventioribus; in Peregrinis, ſumptuoſis, ac non adeò nobis utilibus valdè curioſus. Lapathum vulgare minus. Reprehenditur Matthiolus.

Hoc quamvis DIOSCORIDES rectè deſcribat; à nullo tamen hactenus depictum eſt; præſertim cum hujus uſus ſit maximus. Hoc vulgò adhuc FRISII noſtri *Lampatz*, corruptè pro *Lappatz* vocant. Hoc vero LAPATHUM in agro Friſiæ Groningenſi ante triennium inveni, maximè quà itur in pagum *Ham* & *Scharmer* in foſſis Septentrionem verſus viæ illi junctis: Quamvis quoque poſtea non in foſſis ſolum, verum etiam humido-arenoſis in locis vireſcentem viderim. Sub hoc porrò illam ſpeciem, quam OXYLAPATHON pingit MATTHIOLUS, colloco. Oxylapathum Matthioli.

Poſtea DIOSCORIDES Oxylapathon, Lapathum Sativum, tertium parvum, & Oxalim poſuit, ſubjecitque eorum facultates. *Crudi*, inquit, *Rumicis illitu melicerides, roſaceo aut Croco adjecto diſcutiuntur. Sylveſtris*, ſcilicet parvi dicti, *& Oxylapathi, & Oxalidis ſemen ex aquâ, aut vino utiliter bibitur contra Dyſenterias, & Cœliacorum affectus, ſtomachi faſtidia, ac Scorpionum ictus. Quod ſi quis in potu præſumat, nihil moleſti ex ictu patietur. Radices ex aceto coctæ, aut crudæ illitæ Lepras, Impetigines & Scabroſos ungues perſanant: Sed antea locus aceto & nitro in Sole perfricandus eſt. Pruritus corporis decoctum earum ſedat, ſi foveatur, aut in ſoliis Balnearum confricetur. Coctæ in vino & inſtillatæ aurium, dentiumque dolorem mulcent, Strumas, Parotidasque diſcutiunt, lienem cum aceto extenuant. Aliqui amoliendis ſtrumis radicum geſtamine utuntur, eas collo appendentes. Tritæ & admotæ fœminarum profluvia ſiſtunt, cum vino autem potæ regio morbo medentur,*

dentur, calculos veſicæ comminuunt, menſes cient, & Scorpionum ictibus auxiliantur. Verum enim verò juſtiore experientiarum temperie ſingulorum RUMICUM effectus PLINIUS ponit. Itaque ad hunc recurrere placet.

Hydrolapathum. *Sunt qui Hydrolapathum tradunt in Aquis natum.* Hoc quale ſit non docet ANDREAS MATTHIOLUS, nec ejus meminit DIOSCORIDES, neque, niſi me fallat memoria, CLAUDIUS GALENUS. Nihilominus tamen notum eſt, ut quod ampliſſimis foliis *Hyppolapatho* interdum majoribus in Aquis creſcente, in foſſis aquoſis, nec non ad rivulos quoque, *Hyppolapatho* aliàs ferè ſimile, niſi quod ſubinde majus ſit, latiora quoque folia, & in medio in planum explicata, indeque in acutum tendentia habens; cujus caulis matureſcendo rubeſcit. Necdum didici, ut verum dicam, quo nomine proprio hoc FRISII noſtri nuncupent, quoniam infrequenter illud in *Friſia* noſtra vireſcens conſpicitur. Verum nunc ad PLINII reliqua tempus me vocat.

Hydrolathum ſylveſtræ. *Eſt & aliud Hyppolapathum, ſativo majus, candidiusque, ac ſpiſſius.* Palam autem eſt rubrum quodammodo eſſe ſativum, ut de eo ſupra dixi; quoniam dicit, HYPPOLAPATHUM hoc *Sativo* eſſe candidius. Interea tamen hoc *Hyppolapathum* non caule rubeſcente, flavâ radice, aut ad rubrum alibi tendente, viridibus foliis rubri aliquid ſubinde inſperſum habentibus, neque etiam rubeſcente ſemine carere videmus. Candidus autem non foret, niſi minus rubedinis hoc *Hyppolapathum,* quam *Sativum* illud haberet, quod Monachorum RHABARBARUM vocari dixi. Idem tamen HYPPOLAPATHUM, quod *Album* ſive *Magnum Sylveſtre* voco, interdum plus, interdum verò minus rubedinis in ſe poſſidere conſpicitur; nunc quoque candidius, ac majus, & ſpiſſius cernitur. Nam licet *Rhabarbarum* vulgare magnum quidèm ſit, & ampliſſimâ radice: HYPPOLAPATHI tamen folia ferè majora ſunt; Radices minores ſed tumidiores. *Hoc Hyppolapathum olus eſt magnum,* inquit DIOSCORIDES, *in paludibus naſcens; eaſdem habet vires, quas ſupra dicta Rumicis genera.* Plin. lib. 2. cap. 141.

Gal. lib. ſimp. 7. GALENUS libro Simplicium ſeptimo ſic loquitur, *Oxylapathum miſtam habet vim: Nam ſimul cùm eo, quod digerit, nonnihil quoque repercutit. Semen eorum manifeſtam etiam quandam obtinet aſtri-*

aſtrictionem, adeò ut Dyſenterias, & Diarrheas ſive profluvia ſanet, maximè Oxylapathi.

Porrò Hyppolapathum quod in totum in paludibus provenit, eaſdem dictas facultates obtinet, ſed imbecilliores.

MATTHIOLUS de Hyppolapatho à GALENO & DIOSCORIDE diſſentire videtur.

Sic enim inquit, *quod illud non ſolum in paluſtribus provenire videmus, ſed etiam in Montibus, iis præſertim in Locis, ubi pecudes diutius ſtabulari ſolent, ubi eorum fimo pingueſcit ſolum, illi Plantæ omninò reſpondens, quæ ſub Rhabarbari Nomenclaturâ paſſim hodie hortis & viridariis inſeritur.* Hactenus ille. Quæ cum ſedulò inſpicio, MATTHIOLUM, aliàs Virum Egregium ac Doctum, hic tamen non parum eſſe hallucinatum, atque paucis verbis quater ni fallor in Charybdim impegiſſe animadverto. Matthiolus de quadruplici errore accuſatur.

Dum enim illud HYPPOLAPATHUM in Montibus provenire me Hercule interpretatur. Primò quod *Plantam*, quæ *Rhabarbari* Nomenclaturâ paſſim in Hortis vulgaris exſtat, LAPATHI ſpeciem eſſe ignorat, quin imo ut ſupra abundè oſtendi, ipſam SATIVUM eſſe LAPATHUM: Mirum tamen eſt ipſum eam noviſſe, ac *Hyppolapatho* ſimilem prædicaſſe, & *Montenſe Lapathum* eſſe *Hyppolapathum* putaſſe, quùm ſit ab eò planè diverſum.

Quâ de cauſâ, verum HYPPOLAPATHUM eum non cognoviſſe, haud malè argui poteſt. Nam quod ipſe pingit, vel cujus figuram exhibet, illud Plinii BULAPATHON erit: Aut quidem *Hippolapatho* ſimile, verum radicis altitudine & foliorum quoque magnitudine differre, verum eſt. HYPPOLAPATHUM autem in paludibus æquè quàm ſiccis provenire, palam eſt. Bulapathum.

Sed ſic obiter notandum, Nobiliſſimum CLAUDIUM SALMASIUM in doctiſſimis ſuis exercitationibus Plinianis βȣλάπαθον, idem quod *Majus Lapathum* denotari, litteris expreſſiſſe; quoniam, ut inquit, βοῖς in compoſitionibus apud GRÆCOS magnitudinem deſignare legitur.

Verum hic paucis tanti Viri pace dixerim, hanc Plantam βȣλάπαθον, cujus cognitionem non habuiſſe creditur (quapropter ipſius etiamnum BRITANNICÆ, aliarumque Plantarum à PLINIO memoratum loca neglexiſſe depre- Cl. Salm. exercit. Plin. part. alt. fol. 1277.

henditur,

henditur) non ſecus ac BOVINUM LAPATHUM olim dictum fuiſſe: βοῦς enim hic bovem indicat, inde à Græcis βούγλωσσον, Herba *Bugloſſum* vel *Lingua Bubula* dicta, & βούκερας, *herba ut bovis cornu inflexa &c.* Sic quoque βουλάπαθον appellatum, quoniam hujus Plantæ folia, bovinæ linguæ conſpiciuntur effigie, non tamen magnitudine ſimilia. Neque eſt Naturâ major, quemadmodum Doctiſſimus SALMASIUS arbitratus fuit; Verum re vera minor LAPATHI ſpecies, ut ex deſcriptione ſequenti clariſſimè conſtat.

Præterea intelligendum hic erit, omnia loca Paluſtria à FRISIIS noſtris vulgò *Mooren, Moraſſen,* aut *Veenen* vocari, & loca paluſtria ſunt etiam alibi Montium radics, ut in Helvetia inter *Walenſtad* & *Raperswilam*: Alibi ad Maria, ut circa Terracinam in Italia, & in Friſiâ noſtrâ, nec non omni CIMBRICO & VENEDICO Scytiam verſus tractu. His in paludibus, locisque etiam paluſtrem naturam habentibus ſiccis, quemadmodum in pago, qui dicitur vulgo *Sidburen, Slochteren, Weſterbroek, Engelbert,* locisque vicinis, ac extra vallum in locis paludoſis, paluſtribusve GRONINGÆ abundè hoc *Hyppolapathum* protuberat *Sylveſtre* dictum.

Rhoritter, Rhoridder, Schorfloof. Rit, Rut &c.

Illud autem vulgò *Gemeen Rharitter* ſive *Rhoritter* aut *Rhoridder* ab omnibus dicitur, vel etiam *Schorfloof*, aut *Schorflos*. Qui verò noverit, quid *Rha* & *Rit*, aut *Rut*, tum etiam quid *Kren* ſignificat, is hoc nomen tanquam novum non admirabitur, verum ut Divinum ſuſpiciet. Sciet etiam quod *Rha Ponticum*, & quid *Rha barbarum*, vel aliàs *Rhenum* dictum. Verum hic dictionum Etymologias non tradimus, de quibus aliàs.

Quod autem *Schorfloof* dicitur, manifeſtum eſt ab effectu impreſſum, Etymonque familiare Scabiei curandæ, Erſypelati, Igni ſacro, Exanthematibus, Papulis, Puſtulis, Impetigini, &c. Sola namque nuda folia impoſita tales curant affectus, ſuccus quoque inunctus, Lepræ, nec non pruritui medetur.

Hujus *Hyppolapathi*, ut & reliquarum *Lapathi* ſpecierum, alibi major, alibi verò minor eſt forma. Quod pro ſoli ubertate, locique benignitate, vel contra his ut & aliis Herbis plerumque contingit, quæ alibi luxuriant, alibi grandeſcunt, alibi verò contabeſcunt, ac pereunt.

Hic quidem lubens ſubſtiterem, niſi illud mihi in mentem veniret,

veniret, quod *Dracunculum* Lapathi foliis ſativi ſcilicet depingit DIOSCORIDES, itemque PLINIUS ſcribit, quod *inter Bulbi genera ſit, quodque in Ægypto Aron vocant, Scyllæ proximum amplitudine, foliis* LAPATHI, *caule recto, duûm cubitorum, baculi craſſitudine, radice mollioris naturæ, quæ edatur & cruda.*

Dioſcor. cap. de Dracunculo majori. Plin. l. 19. cap. 5.

At nunc qui verum illum à DIOSCORIDE deſcriptum *Dracunculum* vidit, & folia illa cum Herbæ foliis, quæ vulgò *Monachorum Rhabarbarum* perhibetur, contulerit, is ferè ſimillima inveniet.

Verum enim verò ne pluribus immorari me velle videar, poſteaquam reliqua PLINII verba nullam Herbarum dictarum cauſâ ampliorem requirant expoſitionem, compendio in Tabulâ hic omnem *Lapathi* materiam conſtringendo depingam.

RUMEX, ſive LAPATHUM.
- Hortenſe.
  - Sive Sativum Rotundifolium Ampliſſimum flore albo. Vel Rhabarbaram verum Rotundifolium, ſive Hyppolapathum Rotundum. Aut Rheum Antiquorum.
  - Fimbriatum Rotundifolium Hortenſe, ſive Rhabarbarum Rotundifolium Fimbriatum,
  - Chinenſe Longifolium, ſive Rhabarbarum Lanuginoſum Vel verum Matthioli
  - Sativum Antiquorum, vel Longifolium. Patientia Rhabarbarum Monachorum, ſ. Hyppolapathum.
  - Virginianum, ſ. Britannica Americana.
  - Hortenſe, ſive Spinachia dictum ſemine Spinoſo.
  - Hortenſe, ſ. Spinachia dictum ſemine non Spinoſo.
  - Unctuoſum, ſive Bonus Henricus.
- Sylveſtre.
  - Longifolium Nigrum Paluſtre, ſive Britannica Antiquorum vera. Vel Hydrolapathum Nigrum.
  - Vulgare Album folio ſubrotundo, ſive Hyppolapathum ſylveſtre Album.
  - Vulgare Rubrum retuſo folio, ſive Hyppolapathum ſylveſtre Rubrum.
  - Oxylapathum.
    - Acutum.
    - Longifolium Criſpum.
    - Sanguineum, ſive ſanguis Draconis Herba.
    - Planum Paludoſum.
    - Vulgare Minus
    - Minus Dentatum.
    - Fibroſum, ſive Bulapathum Plinii.
    - Tuberoſum Americanum.
  - Oxalis, ſive Acetoſa.
    - Vulgaris, ſive Rumex Canpferinus.
    - Minor Lanceolata.
    - Lanceolata Minima.
    - Romana Rotundifolia.
    - Hiſpanica Maxima.
    - Veſicaria Mexiocana.
    - Annua Ocimi-folia Luſitanica.
    - Annua Africana. Annua Italiaca.

 Viginti

Viginti ſeptem hoc modo LAPATHI ſpecies hac in Diſſertatione colliguntur, quarum omnium ad oculos meos hactenus pervenit notitio, quapropter illarum icones ad vivum delineatas, & per Libellum hunc paſſim ſparſas hic omnibus repræſento, atque earum omnium Hiſtoriam aut deſcriptionem ad hujus Diſſertationis calcem quàm accuratiſſimè exhibeo.

Neque ſanè inter eas ipſam BRITANNICAM, de quâ modo agimus, hic ponere erubeſcam, non quoniam à DIOSCORIDE & GALENO Lapatho ſimilis referatur; quod quomodo ſe habeat, infra Latius declarabo, poſtquam reliquorum AUTORUM teſtimonia de BRITANNICA ſcitu digna hiſce attexuero; Verum ut omnium eorum Natura ac diverſitas accuratiore examine ponderari, nec non à cæteris BRITANNICA ad commune commodum poſſit cognoſci.

CAPUT VI.

De BRITANNICA Autorum plurimorum teſtimonia & notæ. Sub quo nomine Aëtius BRITANNICAM poſuit. Quid de BRITANNICA Arabes. An Sylveſtre Lapathum. Piatamano Ruellii quid. An BRITANNICA ſit Betonica. An Cochlearia, &c, Oſcedo Marcelli quid. Briſtoris Herba quæ. An Conſolidæ ſpeciebus annumeranda BRITANNICA. *Myropolarum diligentia. Plurimorum de* BRITANNICA *inſcitia.*

OMnium LAPATHORUM differentias quibusdam hactenus ignotas, ac circa eas quorundam detectos nec non emendatos errores accuratè perſpeximus. Nunc autem ad Clariſſimorum AUTORUM de BRITANNICA judicium atque opiniones progredior, ut multa vera, ſæpè falſa & vana ab illis tradita cognoſcamus.

Cæterum, libro ſuo ſeptimo BRITANNICÆ meminit

Britannica Americana.
fol. 50

nit hoc modo Doctiſſimus PAULUS ÆGINETA. *βρεττανική. στυπτικῆς ἐστὶν καὶ κολλητικῆς δυνάμεως, ὁμοίως τῷ ἀγρίῳ λαπάθῳ τὴν ἰδέαν. ὁ δὲ χυλὸς αὐτῆς τὰς ἐν στόματι σήψεις ἰᾶται.* *BRITANNICA*, inquit, *aſtringit pariter ac conglutinat, ſylveſtri Rumici facie & figura ſimilis, expreſſus ex illâ ſuccus, oris putredinibus ſubſidio eſt.* Hæc ille Vir Eximius. Paul. Ægin. lib. 7. de re Mediâ.

ORIBASIUS autem SARDIANUS libro collectaneorum undecimo. *BRITANNICA*, inquit, *herba eſt, quæ Sylveſtris Lapathi habet folia, ſed nigriora & hiſpidiora, guſtum aſtringentem: Caulem non magnum producit, radicem nigram. Succus foliis exprimitur, qui ad ſolem, vel ignem coquitur.* Oribaſ. lib. collect. 11. & 15.

Rurſum libro collectaneorum decimo quinto idem facultates adjungit. *BRITANNICÆ folia adſtringentia ſunt, ejusque ſimiliter ſuccus aſtringit: Itaque coctum nonnulli reponunt, ut inter ſtomatica medicamenta efficacisſimum, & quod ad putreſcentia faciat.*

Porrò, AËTIUS AMIDANUS Antiochenus Medicæ rei Autor peritiſſimus, BRITANNICAM non omiſit; nomen tametſi additum non habeat. Hic libro tomi primo hoc modo de *Rumice* ſcribit. Aëtius l. 1. Tom. 1.

RUMEX, inquit, *tanquam caloris particeps diſcutiendi vim habet, quâ renum calculos frangit. Ex aceto illitus ſcabiem & aſperitates exterit.* Quæ Vir ille Maximus de RHABARBARO VERO ROTUNDIFOLIO dicto mihi dixiſſe videtur; utpote cujus illæ ſunt facultates propriæ, & expertæ: Cujus hic iconem, cum aliis ad vivum delineatam exhibeo, quæque mihi revera, ATHANASIO KIRCHERO teſte, *Rhabarbarum verum* eſt, ut in meâ Belgicè ante annos aliquot editâ *Plantarum Culturâ* palam ſcripſi. Inde hoc modo pergit. Athan. Kirch. Chin. Illuſt. fol. 185.

Rumex acidus miræ virtutis eſt. Nam præterquam quod diſcutit etiam repellit. Utriusque ſemen palam aſtringit: Ut dyſenteriis & alvi profluviis conferat. Præſtat tamen quod ab acido legitur. At hæc annotata ſunt de Oxalide. Verum Rumex Magnus, quem Hyppolapathum vocant, in paludibus naſcens iisdem facultatibus pollet ſed imbecillius. Plura de HIPPOLAPATHO rem & verba à DIOSCORIDE mutuatus non addit.

Porrò *Agreſtis Rumicis (quem μαυλάτην, hoc eſt Nigrum Rumicem vocant) radix in vino aut aceto decocta, dentes confirmat, aut eorum dolores ſedat.*

 Multi

Quorundam error.

Multi μελὰν, aliqui verò prius adhuc μολλὼ legunt. Sed illud jam reſtituiſſe ſatis ſit. Hæc verò *Rumicis* ſpecies, quæ nigra eſt, quæ dentes decocto vino confirmat, quæque dentium dolores compeſcit, & abſcindit, nulla planè alia eſt Herba, quam BRITANNICA.

Aëtii Rumex Niger, vera Britannica eſt.

Itaque Clariſſimus AËTIUS ſub *Nigri Rumicis* nomine BRITANNICAM intellexit: Ut cum bono DEO clarius infra patebit.

Avicen. lib. 2. ſect. 2. c. 10. & 120. ex Gerſ. Cremonenſis tranſlatione.

Nunc ad ARABES MEDICOS properat & animus meus, & Stylus. Inter illos autem exiſtimationis maximæ, Præclarus ille AVICENNA eſt, qui quaſi primus hæc de BRITANNICA prodidit; Teſte & fortè vero illius Interprete, Gentile de Fuligineo. Libri namque ſecundi ſectione ſecundâ & capite dècimo: Ex GERHARDI verò CREMONENSIS tranſlatione cap. centeſimo & viceſimo ſic. *Berlanibi, hoc eſt* BRITANNICA, *quid eſt? dicitur quod acor vel acro. Valdè folium aſſimilatur foliis ſylveſtris Acetoſæ. Verumtamen eſt vicinior nigredini, & groſſior. Operationes & proprietates quæ? Folia ſunt ſtyptica, vulnera & ulcera conſolidant, membra capitis curant, ſuccus ejus eſt res pratioſa, ineſtimabilis, ac optima. Succus ejus etiam res eſt optima ulceribus antiquis, maximè quæ in ore ſunt, & ad alkola. Verum hujus cauſâ oportet ut fiat* ROB, *hoc eſt ſuccus ex eo medicatus, qui peculiariter & valdè confortat.* Hinc infert Gentilis, quod BRITANNICA Acetoſa ſit Nigra; cujus ſuccedaneum ſemen ſylveſtrium Granatorum, vel Lapathum Rotundum eſſe poteſt.

Britannica Avicennæ Acetoſa Nigra.

ANDREAS verò BELLUNENSIS Doctiſſimus AVICENNÆ Interpres hoc modo ſuum nobis reddit. *Bretaniki eſt autem buſten abruzi, foliis Acetoſæ Sylveſtris, ſed nigredini vicinioribus, & magis aſperis.*

Itaque perſpicuè ex PAULO ÆGINETA, ORIBASIO, AËTIO, & omnibus denique Arabibus BRITANNICAM *Lapatho Sylveſtri* ſimilem eſſe diſcimus.

Primo, quis tot Autoritatibus reſiſtere audebit? Tum quis triumphatrici veritati lubens non cedet? Proinde foliis *Rumici* ſimilem BRITANNICAM audacter aſſerimus: Sed cui? *Sylveſtri.* Et hic quæritur, qui ſit ille *Sylveſtris Rumex*, cui aſſimilatur? Reſpondeo, quod ſit *Sylveſtris Acetoſa* ab Arabum Interpretibus quidam verſa, verum GRÆCORUM & LATI-

NORUM

NORUM OXYLAPATHUM, non OXALIS dicta. Huic igitur qualicunque *Oxylapathi* ſpeciei ita ſimilis eſt, ut Doctiſſimus AËTIUS eam NIGRUM RUMICEM vocare non dubitaverit: Et meo judicio quidem rectè, quoniam radix, qualis in BRITANNICA deſcribitur, revera nigra eſt: Herba etiam nigra, imo adhuc foliis *Oxalidis*, qualis BRITANNICÆ foliis, nec ulli alteri è *Lapathi* ſpeciebus ſimilis ineſſe ſolet nigredo, nigrior.

Quamobrem ex clariſſimi AËTII ſententiâ atque Autoritate BRITANNICA noſtra *Lapathi* ſpecies eſt *Sylveſtris*, ad *Sativum* & *Hyppolapathum* ſuâ magnitudine accedens, verum aliàs *Oxalidi* perſimilis, niſi quod folia, teſte PLINIO, oblonga ſint, hoc eſt, *Oxalide* longiora. Britannica ſylveſtris Lapathi ſpecies.

Hactenus quas apud VETERES, nec non fide dignos ARABES BRITANNICÆ deſcriptiones inveni, expoſui. Nunc verò, ut ad probatos RECENTIORES tranſeam, tempus me vocat.

Ad hos igitur ſtylum meum alacriter convertam, ut depaſcendo tandem, quæ ipſi de BRITANNICA commentati ſunt, veram BRITANNICAM cognoſcamus: Et ut, hoc ſi fieri poſſit, quarundam pariter herbarum facultates, quæ utique cognitu utiliſſimæ & perneceſſariæ ſunt, enucleatè tradamus.

Hactenus nemo ex omnibus eſt, de quorum ſtudiis & elucubrationibus honorificè præfatus ſum, qui BRITANNICÆ tanquam bonæ DEÆ ſacra arcana orbi revelavit: Id quod omnium pace dixerim, illos in re tam obſcurâ expeditâ voluntate etiamſi deficiat facultas, excuſationem mereri, & incertus rerum humanarum caſus ingeniis ignoſcendo favere.

Nolim itaque ut LECTOR hic offendatur BENEVOLUS, ſi attentus, diſſentientes, & pugnantes inter ſe ſententias, multumque à veritate diviantes BRITANNICÆ deſcriptiones, reperiat: Humanæ namque ſortis venit habenda ratio, in quâ bona ſemper voluntas laudem, pacemque expoſcit.

Itaque JOANNES RUELLIUS Sueſſionènſis, haud ſanè indoctus Simplicium Scriptor cognitam ſibi eſſe BRITANNICAM, paſſimque in Italiâ *Piatamano* vocari quidem aſſerit, verum neque verbis neque ullâ figurâ deſcribit, nomine tenus indicaſſe ſatis eſſe putans: Quod nec in Italiâ audire nemo Ruel. lib. 3 cap. 77. Piatamano.

unquam potuit, vulgatumque non exiſtimo, nec eo ſub nomine ullam plane Herbam cognoſcere par fui: Neque ullus eſt Herbarum Studioſus, qui hoc nomen, nominiſve Herbam agnoſcit, aut exponit; quemadmodum Petrus Andreas Matthiolus Senenſis apertè fatetur.

Matth. l. 4. cap. 2.

Gualterus Riff.

GUALTERUS RIFFIUS Argentoratenſis Medicus ſedulus Herbarum Inveſtigator, quamvis contrarium de eo multis viſum eſt, attamen veri ſtudioſus ſuis in annotatiunculis in DIOSCORIDEM in folio Francofurti Anno 1549. impreſſis RUELLIO ſubſcribit, additque ultimò, BRITANNICÆ radicem veſcam eſſe, alioque nomine *Biſtortam* vocari.

Euritius Cordus.

EURITIUS CORDUS Simeſuſius, natione Germanus ac Valerii parens, diligens certè ſuo in Botanalogico, Coloniæ Anno 1534. in octavo impreſſo, Medicus, *Biſtortam* veram eſſe BRITANNICAM, docere nititur.

Joann. Agricola fol. 56.

Idem Doctiſſimus JOANNES AGRICOLA Ammonius feciſſe deprehenditur, ut ſuo in vulgari Herbario ſuperiori ſeculo Baſileæ excuſo perſpicuè legitur.

Amat. l. 4. enarrat. 2.

AMATUS LUSITANUS Vir Eruditus, qui egregiè rem Herbariam ſuis laboribus illuſtravit, ſuis in Diſcoridem Commentariis æquo audacius EURITIO CORDO ſuffragatur, ejuſque ſententiam voluntariè amplectitur.

Fuchſii ſententia de Britannica. cap. mihi 297. de Serpentariis.

LEONARDUS FUCHSIUS, cui in rei Herbariæ reſtitutione Palmam haud pauci ex Recentioribus tribuunt, in ſuâ de Stripibus Hiſtoriâ Latinâ, Lugduni Anno milleſimo quingenteſimo quinquageſimo typis excuſâ, etiam *Biſtortam* eſſe Veterum BRITANNICAM oſtendit.

„ Serpentariæ vel Colubrinæ, inquit, quæ & Biſtorta voca-„ tur, radices vulnera glutinant, fœtum in utero retinent, vo-„ mitumblioſum reprimunt, & dyſenterias ſanant. Hæc Antiquus habet Herbarius.

„ Noſtræ ætatis Medici aliorum errata impudenter ſectan-„ tes utriuſque radices ad ea exhibent, quibus Pedacius Dioſ-„ corides & Claudius Galenus Dracuntium tribuunt, quod „ acre admodum eſt laxans, cum illa ſit adſtringens. Ut igitur „ errorem hunc deſerant, ſubinde Medicos & Seplaſiarios ad-„ hortor, niſi magis perdere, quàm ſanare in delitiis habeant; „ ſciantque ſuas ſerpentarias non aliam quàm BRITANNI-

CAM

„CAM habere facultatem, aſtringendi nimirum, privatim ad „ea, quæ in ore ſunt & tonſillis depaſcentia ulcera, & ad omnia „alia, quibus aſtrictione opus eſt. Folia ejus in farinam trita „labiles dentes confirmant, Hæc ille.

Verum longè majorem hic aſtrictionem FUCHSIUS Serpentariis attribuit, quàm revera habent: Nullo enim pacto tam intensè, ut BRITANNICA, aſtringunt.

Fuchſii error. Unde contra opinionem Clariſſimi FUCHSII *Biſtorta* non poteſt eſſe BRITANNICA: Neque enim Fuchſius ea oris vitia novit, quæ in Stomacacce naſcuntur, in quorum curatione fortiſſimè adſtringentibus ad evicendam humidiſſimam & maximè ſanioſam putredinem opus eſt; quæque gravi fœtore non caret.

Matth. lib. 4. cap. 2. PETRUS porrò ANDREAS MATTHIOLUS Senenſis ſanè non contemnendus Scriptor de BRITANNICA hæc ſcriptis reliquit. „Cæterum non deſunt, inquit, qui BRI- „TANNICAM eſſe cenſent, quam Herbariorum vulgus „Biſtortam vocant. Inter hos AMATUS LUSITANUS, „qui meâ ſententiâ fallitur. Nam licet folio Lapathi nigriore, „non viſitur tamen piloſiore, ſed glabriore, lævioreque fibris „intercurſantibus rubris, & à Terrâ quadantenus cœſio, radice „ferè brachiali, pollicari ſæpius craſſitudine, & coloris in ni- „grum rufeſcentis, cujus uſus, foliorum nullus. Hæc omnia „in BRITANNICA deſiderantur maximè. Nam hæc „folia habet Rumicis quidem ſed nigriora, & piloſiora; quo- „rum uſus eſt, ut & ſuccus eis exprimitur. Radice eſt tenui, „brevi, & nigrâ, cujus uſum eſſe ullum negat DIOSCORIDES. „Sanè videtur etiam *Leonardus Fuchſius* ſuſpicari Biſtortam eſſe „BRITANNICAM, quùm eaſdem vires utriuſque re- „tulerit.

Matthioli de Britanna opinio.

„Ad hæc ſunt alii, qui Tormentillam officinis vocatam Her- „bam Biſtortæ etiam generi aſſcribant, quod non facie ſed viri- „bus illi reſpondeat.

Cæteris MATTHIOLI verbis ſuperſedeo, ne multa nimis nugamenta effundere me velle videar.

Joachimus Camerarius citatur. Interim tamen Viri illius Nobiliſſimi JOACHIMI CAMERARII ſagacitatem hic juſto præconio condecorare cogor, qui, licet Matthiolum Germanico idiomate conſcriptum edi-

ediderit, nullibi tamen BRITANNICÆ extitit memor, eam verò dubio procul, ut Herbam in rerum Natura non amplius extantem, aut *Recentioribus*, ſibiquè planè ignotam, vel illis omninò dubiam ſilentio prætererire voluit; Matthiolo de eâ pluribus differente.

Matthiolus culpatur.

Verum LECTOR attentus facilè intelligit, in his tam paucis graviter errare MATTHIOLUM: Primò, dum affirmat, DIOSCORIDEM negare ullum radicis BRITANNICÆ in pharmacis uſum eſſe: Nusquam enim hoc DIOSCORIDES ſcripſit. Imo ſi Matthiolus APULEJUM PLATONICUM legiſſet, facilè utique aliter ſenſiſſet, nec DIOSCORIDI falſum impegiſſet: Ex Aëtio Viro egregio ſaltem *Lapathi Nigri* hoc eſt BRITANNICÆ uſum didiciſſet: Tum quod *Biſtortæ* folià nullum habere uſum aſſerit, contra quam *Leonardus Fuchſius* de eâ prodidit, cùm maximè quotidiana experientia pro Fuchſio ſtat.

Apul. lib. lib. de Herbarum medicaminibus.

Rurſus laudatur Matthiolus.

Verum eo nomine laudandus mihi MATTHIOLUS eſt, eos quoniam refutat, qui *Heptaphyllum*, *Biſtortam*, aut *Tormentillam* dictam BRITANNICAM eſſe putaverunt: Atque hoc me faſce levavit: Stylum certè elegantem deſcribendis Plantis applicuit.

Johann. Ammonius taxatur.

JOHANNES ille AMMONIUS Ingelſtadienſis, Vir rei Medici, nec non ſacræ Antiquititatis peritiſſimus in ſuis de Herbis Græcorum Commentariis, ni fallor, eandem cum CORDO, FUCHSIO, & AMATO LUSITANO ſententiam refert, verum dum ſuam retinet, nec certiorem adfert, illis quoque à me annumerandus cenſebitur.

Tragus lib. 1. cap. 65. & 66.

Inſignis verò Medici HIERONYMI TRAGI Autoritate non parum moveor, qui in ſuo de Herbis libro arroganter gloriatur, ſe omnium primum BRITANNICAM veram oſtendiſſe.

Poſtea etiam *Herba*, inquit, *Divi Petri, Germanis Himmelſchluſſel, ad Necharum, & propæ oppidum Halprun vocatur Betonica alba, vulgo Weis Bethonien, Officinis Herba Paralyſeos, Otthoni Bronsfelſio Margareta pratenſis dicitur.* His illis verbis id obiter addam.

HERMOLAUS BARBARUS nonnulla edidit Corollaria, quæ RUDOLPHI AGRICOLÆ Friſii ſui quondam anagnoſtæ induſtriâ conſcripſit, quâ de cauſa Epitaphiumhonori-

norificum illius manibus compoſuit, quod exſtat, quodque debito amicitiæ benificio, ac ſuum erga conterraneum pietate Clariſſimus ac Nobiliſſimus Vir VIGLIUS ZUICHEMUS *ab Aita* Heidelbergæ, ubi obiit, ſummâ cum laude ad æternam poſteritatis memoriam illius ſepulchro incidi curavit: Nunc fieri TRAGUS dicit, *quod Hermolaus Barbarus iis in Corollariis Margaritam Bellim Plinii vocat, atque eam veram eſſe Bellim divinat: Quamvis Laurentius Friſius Primulam Veris appellat.*

Hæc tamen, inquit TRAGUS, *ea proculdubio eſt Herba, quæ à* DIOSCORIDE *BRITANNICA nuncupatur, aut nulla earum omnino eſt, quæ ab illo ſit deſcripta BRITANNICA.* Hactenus ille, qui Primulam Veris BRITANNICAM eſſe credidit. Nam omnia hic TRAGI hâc de re ex variis editionibus proferre verba, nimis prolixum foret: Quum nihil minus ſit verum, ut infra latius palam fiet. Tragus quid de Britannica ſentiat.

Nunc ſequitur omni ſcientiarum genera exornatus CONRADUS GESNERUS Tugurinus, qui ſuo in Herbario BRITANNICAM, ſed meâ ſententiâ malè Vetonicam eſſe cum Medico Antiquiſſimo & Egregio ANTONIO MUSA ex Hieronymi Tragi ſententia, (qui nomina Græca univerſa à Muſa libro de VETONICA, Vetonicæ adſcripta BRITANNICÆ tribuit) improvidè opinatus fuit. Contra tamen libro de Germaniæ Hortorum Stirpibus ſibi diffidens, cum Cochlearia, DIODONÆI verba in medium proferens, BRITANNICAM inconſultè confundit. Geſner. hiſt. Plant. folia mihi 41. & lib. de ſtirpib. hortor. German Antonius Muſa Imperat. Auguſti Medicus à Trago citatur: ſed quam rectè, videat ipſe.

Poſt hos Eximius ille Medicus Dominus REMBERTUS DODONÆUS Stavora-Friſius Herbarum cognitione, ſcientiâque Matheſios nulli non ſecundus, qui, migratis è vitâ Parentibus, Patriæ ſedes relinquens, Mechliniæ (ubi matre propinquorum gratiâ hærente gravidâ, primas mundi oras ingreſſus) praxim medicam fæliciter olim exercuit, gloriæ theatro ſeſiſtit. Is in primâ magni ſui Herbarii editione plurima recenſet *Betonicæ* nomina, & inter ea quoque BRITANNICAM collocat: Quâ quidem in re optimè excuſari poteſt: Sequutus enim Græca DIOSCORIDIS exemplaria videtur, quæ ſelectiſſima habentur, in quibus poſt Betonicam caput de BRITANNICA ponitur: Atque inde rurſus de Betonicâ fit mentio, tanquam BRITANNICA Betonicæ ſpecies, Lib. 2. cap. 20. Error Dodonæi.

cies, & Betonica BRITANNICA vocatur. Sic Betonicæ varia nomina, quæ apud nonnullos Autores obvia ſunt, ponit REMBERTUS DODONÆUS. Neque enim illius eſt nominum cenſorem agere, aut de Etymologiis diſputare: Quippe hoc Grammaticis & præſertim Criticis relinquendum eſt. Deprehenſum autem poſtea eſt, illud poſt BRITANNICAM de *Betonicâ* caput ſuppoſitium atque adulterinum eſſe: ut rectè aſſerit Andreas Matthiolus: Ideoque Dodonæus in tertiâ ſive poſtremâ de Herbis Commentariorum editione Antwerpianâ illud nomen prudentur omittit.

Laudatur Matthiolus.

Verum in *Cochleariæ* diſcriptione, quam prius *Telephium Veterum* eſſe affirmaverat, quorundam magnæ potiùs Famæ, quàm ſcientiæ Medicorum opiniones ſequutus, ſuam rurſus opinionem mutat; eamque à quibuſdam quidem pro *Telephio* haberi, interea tamen PLINII BRITANNICAM videri dicit. Ut cujus decoctum ex aquâ ſuperfluis humoribus, putridiſque oris ulceribus collutione adverſetur, præclariſſimum quoque medicamentum privatim contra Stomacaccen exiſtit: Verba namque illius hæc ſunt.

Dodonæ. parte 4. cap. 16. editione 2. Leidenſi ann. 1608. excuſa.

„Het is een ſonderlinge Medicijne tegen de Schorbuik, dat „van PLINIUS Stomacacce, ende van den ouden MAR„CELLUS Oſedo genaamt is.

Oſedo Marcelli quid.

„Quia, inquit, ferè in Friſia & Hollandia uſus ejus magno „ſucceſſu contra ea mala hodie receptus probatur. Hactenus ille, experientiam communem ſequutus, quæ infallibilis viâ vulgo diſcendi atque docendi habetur, juxta illud ἀγαθὴ διδα„σκαλία ἡ πεῖρα, optimus magiſter experientia.

„Angli verò maritimis commerciis dediti, & nautæ potiſſi„mum Stomacace affliguntur, ſive id fit Cerviſiæ potu ex pa„luſtribus aquis coctæ, ſive ex Aëris putredine, cœlique nebu„lis, aut vaporibus, hujus noſtri Inſtituti explicare non eſt: „Varia namque in utramque partem argumenta ſunt. Illud „itaque nonnulli mihi retulerunt, nullum contra id mali genus „præſentius exhiberi poſſe remedium, quàm quod ex Coch„leariis paratur. Idcirco Cochleariam Schorbeygras vocant: „Hæc mihi certè Doctiſſimi Angli atque ſpectatiſſimæ fidei „homines narrarunt: Etſi Herbam hanc in Friſia noſtra aliis„que locis plurimis Lepel-kruid ſive Lepel-blad à foliorum

ſimi-

Lapathum Hortenſe.

„ ſimilitudine vocent: Illo tamen remedio magnam ſcio multos in morbo Scelotyrbico ac Stomacacico utilitatem percepiſſe: Decoctum namque ex lacte, vel lactis ſero præbetur. „ Equidem ejus uſum ex vino aliis exhibitionis modis longè „ anteponerem. Ita Eximius Medicus Rembertus Dodonæus optimè profecto de re Herbariâ meritus *Cochleariam* non eſſe BRITANNICAM editione libri ſui ſecundâ facilè declarat, tametſi à nonnullis pro Britannica habeatur. Verum etiam editione eâdem ac poſtremâ, non *Behen Rubrum*, neque *Telephium*, aut *Limonium* eſſe expreſsè narrat.

Dodonæi de Britannica ſententiia.

Porro, protrahendos quoque in Lucem hoc loco æquum judico Viros de re Botanicâ benè meritos nec non in arte Medicâ exercitatiſſimos, Petrum ſcilicet Penam, & Matthiam Lobelium, qui libro Adverſariorum folio centeſimo & vigeſimo de Britannica agentes hæc Poſteritati tradiderunt.

Pet. Pena, & Matth. Lob. de Stirp. Adverſar. fol. 120.

„ Primum intuenti utramvis Biſtortam, videntur illæ è Rumicum Sylveſtrium familiâ, quare & de Dioſcoridis foliorumque comparatione BRITANNICA judicata fuit. „ Sed majoris multò commendationis Antiquorum Pliniique „ elogio BRITANNICA olim fuit, quàm hodie ſit exploratæ notitiæ. Factum quippè videtur negligentiuſculâ „ recenſione, fortè & unâ immutatâ voculâ, aut ſanè labeculâ in „ radice exprimendâ, quod uſu venit noſtra & avorum memoria, ut quam perditam aut ignotam duceremus, uſu tritam „ quotidiano, nomine ſub alio invulgatam familiarem admodum habeamus.

„ Quare qui Biſtortam nolunt, propter radicem λεπτὴν, id „ eſt, tenuem memoratam, neque nihil penitus dicunt: Neque tamen tantum incommodum adducunt, ut cum cætera „ omnia exquiſitè ei faveant tum figuræ, tum virium ſigna: „ Cum ipſi nihil æquè commodum, nedum melius efferant, ſit „ illis illicò credendum: Totum quippe diſceptationis momentum in radice vertitur: Alioqui Rumici agreſti adeò eſt „ ſimilis facie, ut non pauci Rumicem dictitent. μελάντερος „ καὶ δασύτερος ſi vellicant, in Græculâ notione trita calligant: „ Saturiora quippè & quaſi purpura nigricante, ut in Violâ, quam

Eorum de Britannica opinio.

„ quam μελαιναν vocant, Dioſcorides nempe, Martia eſſe folia „ interiora innuit δασύτερα non piloſiora, neque enim de piloſis hic comparatio eſt, neque notio ea commoda hîc eſt, ſed „ rigidiora, hirta, & firmiora. βραχεῖαν, id eſt, brevem, ſanè vi„ dere licet etiam cum Lapatho, aut minoribus collata. λεπτὴν, „ tenuem ſanè, ut non lubet, ita invitus dico, fortè quod veriſ„ ſimum eſt: Aut illum minoris Biſtortæ radicem intellexiſſe, „ quæ non admodum craſſa eſt, aut quempiam amanuenſem, „ qui brevem radicem legiſſet, tenuem à craſſo mutaſſe παχὺν „ in λεπτὴν, nempe rei ignarus, ratus id aptius congruere, „ quia quæ ſunt breves radices ut plurimum ſunt tenues: Ta„ metſi ipſis etiam Autoribns eadem excidere poſſunt errata le„ viuſcula, humanæ Minervæ.

„ Ut ut ſit, uſus & fructus Biſtortæ nequit extorqueri illis, „ quos viginti annos, eoque plus torſit Britannicæ ſe„ dula diſquiſitio: Qui ſciunt iiſdem planè viribus, & longè „ pluribus, quàm quot attribuerit Dioſcorides Britannicæ, pollere. Quarum expenſio retinet nos in eâdem ſenten„ tiâ eò lubentius, quod nullam planè videamus, quæ æquè „ congruat.

Hæc illi in differentiis atque Plantarum viribus inveſtigandis ſeduli aliàs & Viri valdè Docti, verum in hâc opinione fucatâ minùs exercitati, dum pro Veterum Britannica ſpecies Biſtortæ univerſas, nec non eaſdem in iis virtutes, imo & majores agnoſcunt. Verum ſi hanc cum radice oculis unquam perſpexiſſent, vel ejus folia attente conſideraſſent, aut inſignes ejus facultates uſu comprobaſſent, lubenti animo ab omni Biſtortæ & effigie admodum diverſam, & qualitate multò efficaciorem exiſtere expanſis buccis publice protuliſſent.

Præterea, ne quidem aſſequi poſſum cogitatione minimâ, Virum illum ſcientiſſimum Carolum Clusium rei Herbariæ Peritiſſimum Libro ſuo rariorum Plantarum quarto capite quadrageſimo ſexto, cum cæteris errantem, ſuâ in opinione deceptum, pro Britannica Biſtortam exclamaſſe. In quâ ſententiâ & fallitur Nobiliſſimus Fabius Columna, quondam Parentis mei per Italiam peregrinantis, Romæ præſertim, atque Neapoli fautor ſingularis, ut patet ex ejus Plantarum Hiſtoriâ.

Car. Cluſii error.

Fab. Colum. aliquot hiſt. fol. 45.

Quare

Quare veriſſime in DIOSCORIDEM ſcripſit inſignis Vir JANUS CORNARIUS Zuiccanienſi Medicus: *BRITANNICAM*, ſcilicet, *non Officinæ, nec Herbarii novêre, niſi quod quidem de Biſtortâ appellata conjectant.* Cornarius quid de Britannica.

Sed pàr erit, ut GUILJELMUM CAMBDENUM in Chrorographica deſcriptione BRITANNICÆ hunc in modum differentiam audiamus. Guiljel. Cambden. deſcript. Chorograph.

Infra Greenwicum, Tameſis divulſis aggeribus, quàm plurima Terræ jugera oppreſſit, quò cum annos compluſculos, nonnulli immenſis ſumptibus luctati vix molibus agendis, adjacentes agros, contra irruentes undas tueri poſſunt. Provenit hic copiosè Cochlearia, noſtris Scuruygraſſe, quam Medicorum nonnulli PLINII *BRITANNICAM eſſe volunt, quo nomine ego illius jam memini.* Hæc ille.

Sed fallitur & hic, BRITANNICAM ſcilicet *Cochleariam* eſſè ſtolide exiſtimando.

Porro, HADRIANUS JUNIUS, Vir laude dignus, non ſolum in Nomenclatore ſuo capite viceſimo quinto BRITANNICÆ meminit, verum etiam in Bataviæ Hiſtoriâ hoc modo ſcribit. Hadrian. Jun. in Nomenclat. fol. 149. Item in Bataviæ Hiſt. c. 15.

„ Sed quid immoror in fecundiſſimi argumenti materiâ diſertus, quin tranſitum paro ad peculiaria noſtræ regionis propria, BRITANNICAM Herbam, ob ſingulares virtutes transplantari jam cœptam & veluti mangonio corrumpi cœlumque mutare &c. Hollandiæ itaque peculiari dono Natura dedit proventum lætum BRITANNICÆ Herbæ, quam præſentanei remedii vim præbere in profligandâ Scelotyrbe & Stomacacce, vitiis STRABONE & PLINIO notis, experiuntur cum incolis exteri quoque; quibus malis dentes labuntur, genuum compages ſolvitur, artus invalidi fiunt, gingivæ putreſcunt, color genuinus ac vividus in facie diſperit, liveſcunt crura, ac in tumorem laxum abeunt, quam Herbam confines Oceano Populos Britanniæ ex adverſo ſitæ velut propinquæ dicaviſſe nominis originem, PLINIUS autumat, lapſus (ni fallor) linguæ imperitiâ, quando Herbæ nomen dediſſe Ceſpites videntur, quibus aggeres vallare adverſus Maris impetum, atque munire MAJORES noſtri docuerunt: In quibus copiosè nec alibi temere provenire ſolet, quos patrio vocabulo Brittas nuncupamus, in quibus natali-

„ bus præſentiorem longè efficacioremque Herbæ ſuccique „ potentiam quotidiana commonſtrat experientia. Vulgus „ Rhizotomòrum & Herbariorum Cochleariam à ſpecie no- „ minaſſe videtur, quod in foliis oblongis & nigricantibus ex- „ tremitas in Cochlearis formam rotundetur. Huic à liberan- „ dis malo dentibus, quaſi Vritandiæ nominis originem aſſerit „ GOROPIUS noſter, fingendis Etymis dexterrimus. Hæc ille.

Verum Viri hujus Egregii pace dictum volo, eum nempe in eodem cum prædictis omnibus errore verſari, *Cochleariam* BRITANNICAM eſſe, ſuamque à Brittis, quas Ceſpites ſtolidè vocat originem, traxiſſe Leviter ſtatuendo.

Cæterum in Etymologico Græco-Latino JOHANNES qſioquè FUNGERUS hæc verba in medium adducens, hic audiendus erit.

Johan. Fungerus in Etymolog. Græc.-Latino.

„ BRITANNICA Herba, Germanis Inferioribus ſive „ Belgis communi qorundam opinione Lepel-bladen (etſi „ non pauci in controverſiam vocent) imprimis conducens ad „ profligandam Scelotyrben & Stomacacen, trahere videtur o- „ rigenem nominis ab Inſulâ Britanniæ, ex quâ in Hollandiam, „ Zelandiam, Friſiam, & circumjacentia loca delata Lætum „ proventum facit. Ita viſum multis Legentibus PLINII „ veſtigia. Lapſus tamen hic, PLINIUS ſcilicet, Junio vide- „ tur imperitiâ linguæ, qui propterea originem vocabuli de- „ dicàt Ceſpitibus, quos patrio vocabulo Brittas vocant, & „ quibus etiam aggerum moles vallant, adverſus impetum „ Maris.

Hæc ille in Batavia Vir equidem doctus & naris, quod ajunt emunctæ.

„ Verum enim verò PLINIUM hic ſequi malo, quàm „ JUNIUM, cum haud inſolens ſit Herbis à ſolo natali nomi- „ na & cognomina imponi.

„ Tale Rha Ponticum, Abſinthium Ponticum, Conyza Me- „ dica, Celtica Nardus, Petroſelinum Macedonicum & Tha- „ marindus Indicarum Palmularum fructus, ne quid amplius „ addam in re certâ & omnibus notâ. Accedit quod nos Friſii, „ quorum lingua haud multum diſcrepat ab eâ, quæ Batavis „ vernacula eſt, non Ceſpites, aut Ceſpitum fruſta vocemus

Brie-

„ Brieten, aggereſque non iis, ſed prælongis & craſſioribus fru-
„ ſtis ligonum operâ detritis & Terræ ablatis (Soden noſtrates
„ vocant) muniamus. Ut Vir Magnus in aliquid novi commi-
„ niſcendo leviter hic ceſpitaſſe videatur mihi. Hæc ille.

Qui, quaſi uno ſaltu duos apros leviter cepiſſet, alterum jactando ſub recti ſpecie perſtringit, ipſe verò majoris ignorantiæ revera reus facili negotio cernitur: BRITANNICAM enim non ſolum *Cochleariam*, verum etiam ab Inſulâ Britanniâ denominatam, indeque in HOLLANDIAM primò delatam fuiſſe, audacter confirmat: Quod tamen contrarium inferiùs clarè ac perſpicuè ſatis docebitur.

Nec veriſimile eſt, ROMANOS Herbam in BELGIO primò, non verò in Britanniâ repertam, quæ ſui juris, nec eo tempore Populo Romano ſubjecta fuit, ut ſuis in PLINIUM caſtigationibus ſcribit HERMOLAUS, alienæ Gentis nomine quamvis confinis, appellare voluiſſe: Hoc enim ambitu Herbas quas invenêre ſuis adoptandi nominibus ſemper laboravit Antiquitas: Cur ergo hanc Britanniæ tribuerent, quam FRISIA Romanis demonſtravit? Quare & hic fumum qui nobis vendere conatur, fumo periat.

Hermol. Barbar. fol. mihi 315.

Clariſſimus verò MATTHÆUS SYLVATICUS, de re Medicâ præclare meritus, de BRITANNICA capite centeſimo quarto *Pandectarum* opere admodum ſcitè hunc in modum ſcripſit.

Matth. Sylvat. cap. 104.

BRITANNICA Herba eſt, folia habens Lapathio Agreſti ſimilia, ſed paulo nigriora, lanoſa, guſtu ſtiptica. Haſtam verò habet longam, radicem parvam & tenuem. Folia ejus exiccantur. Succus ejus collectus in ſole ponitur & ſiccatur, eſt illi virtus ſtiptica. Ejus ſuccus in ſole ſiccatus vulneribus prodeſt vel cancris oris & faucium cum vino, & his qui ptiſim incurrunt. Quidam Lapathum eſſe acutum dictum. Hæc ille.

Porro in ſanitatis Hortulo. qui vulgò ARNOLDO de VILLA NOVA magno ſanè Medico adſcribitur, fit etiam admodum elegans BRITTANNICÆ mentio: Quiſnam ſit AUTOR, non multum laboro, ſic enim BRITANNICAM deſcribit.

Sanit. Hortul. Arnoldo de Villa-nova adſcript.

BRITANNICA eſt, inquit, *Herba folia habens Lapatho Agreſti ſimilia, paulo tamen nigriora, guſtu ſtyptica. Haſtam habet longam, radicem non parvam nec tenuem. Folia ejus exiccantur: Succus ejus* colle-

Tractatu de Herbis cap. 76.

collectus in ſole ponitur: ut ſiccetur: Styptica virtutis eſt: Prodeſt vulneribus: Oris cancris & faucium cum vino, iisque qui Pthiſim incurrunt; quidam dicunt quod Lapathum ſit acutum. Hactenus ille.

Verum in eodem adhuc libro legitur, Brio hoc eſt Britannica: Et hujus tamen nomine Herba, quæ vel *Lepidium* vel *Draba* dubio procul eſt, deſcribitur. Quod propterea fieri credo, quia ab effectu (quem eundem cum verâ Britannica, aut conſimili habet) nomen ſæpiſſimè ac aptiſſimè Herbis imprimitur: Sin ab effectu, jam ut dixi *Cochleariam* ab Anglis vocari *Schorbygras*. Neque verò diſſimilis eſt facultatis *Lepidium*, *Cochlearia*, *Draba*, *Iberis*, *Thlaſpi*, & *Commune Naſturtium*; quæ propter manifeſtum calorem vitioſa incidunt, valdè humida, & marcida digerunt, propter acredinem, vel ſalſedinem putredini reſiſtunt, abſterguntque, nec non infarcta expurgant. Unde his Scelotyrbicis malis nonnunquam utiliter remedio ſunt.

Poſtea in eodem Libro alia Herba *Briſtoris* vocatur, quodque Britannica ſit, dicitur; quæ etiam ab effectu denominatio recta eſt, ſed malè res accipitur; Credo etiam ſcriptum ſcriptum fuiſſe *Briſt*; & poſtea, oris vitia ſanat: Inde Imperitiores *Briſt* & *oris* junxerunt, fecceruntque *Briſtoris*: Interea *Briſt* & Britannica hæc oris ulcera ſanare dicitur: Interim ſub *Briſtoris* nomine aliquam *Conſolidæ* ſpeciem deſcribi multi autumant, quæ plurimum vulſis, ruptis, fractis, ulceratis, putridiſque, nec non ſimilibus prodeſt: Quùm propter inſignes rupta, vulſa, ac ulcerata ſanandi facultates ipſa Britannica merito *Conſolidæ* nominibus condecorari poſſit. Verum de his ſatis.

Britannica conſolidæ ſpeciebus annumeranda.

Præterea non contemnendæ Doctiſſimi Medici Joannis Wieri Lucubrationes Salivam adeò mihi movent, ut pauca ex iis huc transferre cogar, quibus ſententiam ſuam declarat.

Wierus æſtimatur.

Iam verò, inquit, *neque Cochleariam eſſe eandem cum* Plinii *Britannica Plantam, ut nonnullis placet, hinc præter cætera demonſtratur, quod ſit altera à* Dioscoridis *Britannica, quæ ſylveſtris Lapathi ſortitur folia, ſed nigriora, piloſiora, & guſtu aſtringentia. Cochlearia autem rotunda, viridiora, Aſaro ſimilia, lævia, minimè hirſuta, ut nec ullo modo aſtringentia. Urinam etenim promovet; proinde etiam Anginæ nullatenus conducit, veluti illa, ut* Plinius *vult.*

vult. BRITANNICA *item habet caulem, Cochlearia verò pedicu-loſ cum ſingulis foliis ab unâ radice multos, quæ etiam hic ad Spithami lon-gitudinem tendit, illius brevis eſt.* Hæc ille.

Ex quibus Virum hunc Clariſſimum BRITANNICAM non cognoviſſe ſatis abundè patet. Profert enim, *Cochleariæ* ra-dicem ad Spithami longitudinem tendere, BRITANNICÆ verò brevem eſſe. Verum hanc Doctiſſimi WIERI hallu-cinationem, quæ mox ſequetur, vera BRITANNICÆ noſtræ demonſtratio facilè coarguet.

Huic merito JACOBUM DALECHAMPIUM æquipa-parari poſſe ſtatuo, qui libro Hiſtoriæ Plantarum, nono capite verò ſexageſimo ſexto ineptam planè BRITANNICÆ loco Plantam omnium oculis exhibet, atque in deſcriptione *radicem fibroſam, plurimos caules, valde nodoſos, ac ad unius tantummodo pedis altitudinem aſcendentes; folia verò longa, anguſta, & hirſuta, nec non Flores planè luteos, Calendulæ perſimiles, tandemque per Aëre evolantes* BRITANNICAM proferre narrat. Jacob. Dale-champ. lib. hiſtor. Plantar. 9. cap. 66.

Hunc in omnibus imprudenter ſequutus GUILIELMUS ROUILLIUS Vir aliàs laude dignus eandem libro ſuo Hiſto-riæ Plantarum nono BRITANNICÆ figuram omnibus pro-ponens, eandemque legitimam eſſe ac veram Dalechampii BRITANNICAM, ante Victoriam plenis buccis Trium-phum canens, tutè contendit. Verum Viros hoſce Doctiſſimos aliás, nunquam tamen BRITANNICAM veram aut vidiſſe, vel cognoviſſe ipſa ſequens BRITANNICÆ oſtendet de-ſcriptio. Guiliel. Rouillius lib. hiſt. Plantar. nono.

Sed venio tandem ad obſcurorum MEDICORUM opinio-nes, inter quos hodie non pauci ſunt, qui *Cœpæam*, & Herbam vulgò *Becabungam* dictam putant eſſe BRITANNICAM, quam Doctiores hodierni *Anagallidem Aquaticam* vocant. Error multorum de Britannica

Hujus fuit ſententiæ GUILIELMUS TURNERUS, qui anno milleſimo quingenteſimo & quadrageſimo inclareſcere cæpit, quùm ex Anglia profugus in Friſiam Orientalem Nor-dæ curam familiæ gerens, Medicam olim praxim feliciter exer-ceret. Verum poſtea ſententiam ſuam Libro de Herbarum naturâ mutavit, *Cochleariam* BRITANNICAM eſſe dicens. Guiliel. Turneri de Britann. ſententia.

Regnerus Pradinius Vir ſanè Egregius ac conterraneus meus in Regnerus Prædinius profertur.

in Græcis litteris plurimum verſatus, *Cepæam* contra Scorbutum laudare ſolitus fuit. BRITANNICAM tamen non eſſe vidit, ut cui formâ viribuſque nullo modo reſponderet.

Non deſunt qui *Veronicam* BRITANNICAM eſſe arbitrantur, nominis quâdam ſimilitudine decepti, ſicut qui *Betonicam* pro BRITANNICA extrudunt.

Non omitto AROMATORIOS, quorum opera, peritia & Laus in Herbis & Simplium cognitione ac uſu inſignis eſt: Ut qui multarum Herbarum nomina, cognitionem & uſum in integrum reſtituerunt.

Admiror nonnullos, qui his Viris tam diligentibus & quaſi rei Medicæ conſervatoribus negotium faciunt, & maledictis inceſſunt: Si conſentire, obblandiri his, aut palpum obtrudere nolunt, non utique convitiis ad iram provocandos eſſe judico. Rectè faciunt meo judicio AROMATARII, quod multis ſua nomina Herbis indidêre: Ne ſcilicet ſcioli & imperiti artem Medicam exerceant, ignorantiæ ab Aromatariis convicti, nullius vitæ injuriam inferre audebunt, quin potius aliò ſecedent, aut artem poſtponent: Adde huc quod MAGISTRATUS pluribus Reipublicæ curis ſæpius diſtractus huic parti parum
Pharmacopolæ laudantur. vacare poteſt. Itaque Aromatarii hoc Reipublicæ officium præſtant, nec non ſimul promtuarium paratiſſimum omnis generis remediorum contra ingruentes morborum neceſſitates habent: Aut igitur MEDICUS praxim exercitaturus ſuam habeat medicam officinam ex HIPPOCRATIS DIVI præſcripto, aut artis peritus Aromatariorum beneficio contentus ſit, illudque EPICHARMI meminerit: νῆφε καὶ μέμνης ἀπιστεῖν, ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν. *Sis ſobrius & diffidere memento, hi ſunt articuli vel nervi animi.*

Fiet huic alioqui quod Medico Doctiſſimo BERNARDO DESSENIO CRONEBURGIO quondam Groningæ accidit, & quod multi alii non ſine Famæ, rerumque ſuarum jacturâ didicêre.

Si Circulatores, Seplaſiarii, & Sacchararii narthecia ſua magno mortalium commodo, & ſummâ cum laude uſibus invehunt, & tanquam Chironii Deorum hominumque *Nepenthe* proſtituant. Si Jatraliptæ in foris ſua magno applauſu remedia propo-

proponant, & divendant. Si Rhizotomos olim fuiſſe honorabiles, ut HIPPOCRATES ſatis oſtendit; cur non honorificam AROMATARIORUM mentionem facimus? qui cum illis de Palma contendunt. Hic Groningæ profectò crepitans Betula, & mucronatum os, tum copiæ Sturiacæ cornu, ac ſponſus Penelopes certatim medicamenta conficiunt, ipſamque artem ne intereat ſuis egregiè potionibus refocillant: Prudentes in hoc uno nimium ſunt, quod dum BRITANNICAM non cognoſcunt, hujus loco ſumptuoſas confectiones arroganter obtrudant. Æquum eſſe quemque ad quæſtum ſuum callidum jubet PLAUTUS. Si qui ambitioſiores exiſtunt, ac de BRITANNICA nonnunquam ſomniant, illis, quod Rhinocerotis naſum habeant, objiciatur.

Non tamen deſunt convitiis infracti, qui *Conſolidæ* ſpeciem *Buglam* dictam BRITANNICÆ loco oſtendunt. Alii *Symphytum*. Alii *Naſturtium Aquaticum*. Alii *Saniculæ ſpeciem*. Alii *Prunellam*. Alii *Pulmonariam*. Alii *Pyrolam*. Alii *Linguam Cervinam*. Alii *Limonium*. Alii *Trifolium*. Alii verò *Perſicariam* eſſe firmiter exiſtimant, ut apud plurimos legitur. Nam Herbarum experimenta ægrotantium periculo facere à priſcis temporibus huc uſque uſitatum & triviale fuit, deinde convenientia atque varia imponere vocabula artis eſt. De Britannica multorum ignorantia.

Sed horum omnium ſententias riſu verè dignas meritò rejicit, nec ſuam profert, præclare eruditionis atque Scientiæ Vir JOANNES BODÆUS à STAPEL egregiis ſuis in THEOPHRASTUM Commentariis. Joan. Bodæus à Stapel fol. 676.

Nec ſatis mirari poſſum, quod CASPARUS, & JOANNES BAUHINUS, nec non JOHANNES HENRICUS CHERLERUS, Viri certè de re Botanicâ præclarè meriti & Doctiſſimi, BRITANNICAM non cognoverint, ac pro *Biſtortâ* aliorum errata ſequentes Tomo tertio partis ſecundæ libro trigeſimo primo capite verò viceſimo quinto habuerint: Quùm tot Autores evolverint, ac perſpexerint, atque continuis lucubrationibus tam ingens, nec non mirandum imo planè obſtupeſcendum tot Plantarum opus, *Theatrum* ſcilicet *Botanicum* tribus Voluminibus comprehenſum conſcripſerint. Sed me admirationis vis non occupat, in illis *Helvetiæ* locis, in quibus illis Medicorum Heroës vixêre, BRITANNICAM Caſpar. & Joan. Bauhin. ac Henr. Cherler. citantur.

inveniri veram fortè non potuiſſe, quùm nuſquam gentium (quod ſciam) niſi in paludoſis FRISIÆ, TRANSISALANIÆ, GELDRIÆ, atque HOLLANDIÆ noſtræ proveniat.

CAP. VII.

Chirurgi Medicis antiquiores. Quale Privilegium Medicis ab AUGUSTO *conceſſum. Jatraleptarum audacia, atque ignorantia. Mirandum exemplum. Quorundam ſuperbia. Triſtia ac deploranda in medium adducuntur. D.* HIERONYMI *atque* GALENI *querela. Herbarum Inventores quibus olim honoribus afficiebantur.*

QUid ſuis de BRITANNICA ſcriptis promulgarunt tam Veteres, quam Neoterici Autores, audivimus. Jam autem ad CÆSARIS munificentiam, Circumforaneorum inſcitiam, nec non invidorum malevolentiam properare videor.

Prius tamen ad CHIRURGOS magnis HEROÏBUS quondam amiciſſimos vigilanter trânſeo, & qui prius in Rempublicam Romanam, quàm MEDICI admiſſi ſunt, ſtipendiaque meruêre.

Joann. Lud. Gotfrid. lib. 4. DionCaſſ. lib. 53. Joan. Xiphilinus &c. Sueton. Tranq. in vita Auguſti. Privilegium Medicorum.

Verum enim verò anno præcedente Salvatoris incunabula decimo ſexto, vel ut alii paulo ſerius, Urbis verò conditæ ſeptingenteſimo trigeſimo quinto (quùm ex diſtillationibus jecinore vitiato perículosè laboraret OCTAVIUS Imperator AUGUSTUS, atque jamjam ad deſperationem redactus, per frigida tamen medicamenta, calidis auxilium negantibus, ab ANTONIO MUSA Medico eximio priſtinæ valetudini reſtitutus, à Cæſare, totoque Senatu Romano benignè, magniſque donis ac muneribus exceptus fuit, inque tanti Medici æternam gloriam ſtatuam ære in unum collato juxta ÆSCULAPII ſignum SUETONIO teſte erexit, ipſique aureum annulum geſtandi privilegium, omnibuſque deinde cæteris Medicinæ Docto-

Lapathum vulgare Album Folio ſubrotundo.

Doctoribus propter eum munificentiſſimè conceſſit) majores habiti fuêre.

Ex his hoc mihi ævo notus & familiaris fuit quidam è Chirurgorum numero JACOBUS RENEMANNUS, Vir ſingularis experientiæ in Chirurgiâ, ulcerumque curatione Reipublicæ Groningenſi fideliter dum viveret inſerviendi, qui *Artemiſiæ* ſpeciem quandam, quam nonnulli *Herbam Sancti Iacobi* (non tamen ſatis commodè meo judicio) vocant, BRITANNICAM eſſe putavit: Illâ tamen raro niſi in externis contra ſtigmata, & ulcera uſus fuit, expertiſſimum alioqui Scorbuti curandi remedium habuit, cujus adhuc infra mentionem fortè facturus ſum.

Sed quàm multi ſunt, qui vix à limine Chirurgiam ſalutaverunt, mox tamen ex ſchedulis in aromatariâ officinâ inventis, aut aliundè ſurreptis Morbum Gallicum curandi artem profiteri audent. Nec rarò contingit, quod uſu Decocti Ligni Guajaci nonnullos occultis morborum calamitatibus liberent, quorum tamen morborum curam nihilominus profeſſi cauſas & remedia ignorant. Itaque verba ſua latius extendunt, & eodem remedio Scelotyrbicos affectus curare nituntur; rem ſuſpiciunt ſimilem, ac ſi quis uno calipodio omnes calceare profiteatur.

Certè methodi ſaluberrimæ ignari, medendi rationem Morbo Gallico laborantibus, eandem ac Scelotyrbicis curandis exiſtimant; cum longè diverſa ſit ratio.

Ficta Benigne LECTOR non refero, verum ea, quæ mihi exploratiſſima ſunt. Nam quæ deploranda mala tales ſurreptitii & larvati Curatores ſæpiùs commiſerint, & quàm multis hic Groningæ, variiſque in locis necem inutelerint, hic commemorare ſuperſedeo. Peritiores verò quidam ex Medicorum ordine quæſtus causâ connivent, & ut meſſis eò ſit fertilior, tales in plurimorum exitium exercere patiuntur. Deploranda narrantur.

MONSPESSULANENSES tamen in deprehenſos curiosè animadvertunt: Aſino enim impoſitos, convitiis, flagris, lapidibus, baculis, projectuque moloſſorum quæ morſu civitate quàm citiſſimè expellunt. Vulgò haud ineptè fertur, *Ne ultra crepidam ſutor*. Externarum enim rerum jactura minor ac tolerabilior exiſtit, ut & corporis detrimenta animæ malis ſunt leviora; omnibus

bus tamen malis quantum licet validè reſiſtendum eſt.

Contra circumforaneos aliosque.

Quare meritò coërcendi ſunt DEÆ MEDITRINÆ temerarii cultores, nec in ullam Rempublicam admittendi, ne quibus carere poſſumus, corporis & fortunarum omnium incommodis affligamur: Quod ſi unusquiſque ſuorum ſaltem negotiorum diligenter eſſet inſpector minus laboraremus: ut is quondam Enchuſæ articulo proculdubio Nemeſis Karulinæ trigeſimo quinto eruditus, qui uxore dubiâ, an prægnans eſſet necne, ejus ventrem denudatum Teleſcopii beneficio eminus proſpiciendo, & cominis lynceis oculis aſpiciendo, prægnantiæ infallibilia agnoſcere poterat indicia.

Inauditum exemplum.

Verum quemadmodum hic vitam ſuam praxeos alicujus ignaro temerè committit: Ita alter Medicinam diſpari conditione temerè adhibet. Nam uni quæſtus eſt, ut ut cadat res: Alteri præſens ſemper damnum. Etſi hominum plurimi adeò creduli, ac ſenſibus deſtituti reperiantur, ut verborum aucupio facilè ſeſe illaqueari ſinant: Chriſtiani tamen pectoris non eſt pro pane lapidem, & pro piſce ſerpentem tradere petenti: Quod facere omnes videntur, quicunque vel rudes praxeos Medicinæ incognitæ facultates, vel Herbas ægris contrarias offere non verentur.

Itaque meminerint quæſo & illi rerum earum ignari illud quoque PERSII. *Metiri ſe quemque ſuo modulo ac pede verum eſt.*

Ad univerſos ſincera admonitio.

Sed nonnullos adeò impudentes exiſtere ſcio, ut nec præceptis, nec legibus coërceantur, vixque pœnis reprimantur; & quod juxta proverbium, θρασὺς ἡ ἀμαθία, *audax ignorantia eſt.*

Perſii dictum.

Quamobrem quod mei eſt officii, non omittam, unusquisque ergo ejusmodi perſonatos *Clinicos*, in multorum pernitiem fatuorum præſertim natos, à ſe longè removeat, qui in Medicâ praxi criſtam ſemper erigentes, illudque, cæteros calumniis clam proſequendo, animo quotidie perpendentes plenis buccis exclamant: *Nos Poma natamus*: Quaſi omnia ſciant, imo ſcire velint, quùm nullam revera experientiam, niſi ægrorum ſuorum deplorandâ pernitie edocti, poſſideant, neque etiam ab aliis Viris egregiis cum laude praxin exercentibus quicquam unquam boni viderint nec didicerint.

Satis malorum multa, propter originis noſtræ peccata undique incumbunt: Ideoque incuriâ noſtrâ, & humanâ inſolentiâ

ea

ea ut augeamus, niſi pœnas amemus, opus non eſt. Lacum enim qui aperit, in eum plerumque incidit, & qui dolorem commovet, hunc in caput ſuum converti, nec non nequitiam proprium verticem aggravare ſentit. Eleganter proinde canit HORATIUS.

> *Navem agere ignarus navis timet, Abrotanum ægro, non audet niſi qui didicit dare. Quod Medicorum eſt, Promittunt Medici. Tractant fabrilia fabri.*

Contra tamen non ſolum olim, verum & hodierno hoc tempore fieri videmus, & qui ab omni Herbarum cognitione alieniſſimus eſt, de Herbis nihilominus quibuslibet, de BRITANNICA, de *Helleboro*, aliisque loqui, & Medicinam facere audet: Sicut rudis ille Circunforaneus, qui in Groningenſis agri oppidulo, *den Dam* vulgò dicto, hoſpitem ſuum, quem ſtomachi infirmitate utpote ex nimiâ potatione contractâ laborantem dato *Helleboro* mox interemit, captus quidem ſtatim à Judice, verum ſolo ignorantiæ titulo defenſus, & dimiſſus, omnibus tamen *Ellebori* uſum commendare, nec non propinare auſus fuit. Itaque ſicut alibi de Poëtis HORATIUS: Triſte exemplum.

> *Scribimus indocti doctique poëmata paſſim.*

Divus HIERONYMUS, in Bibliorum præfatione ad PAULINUM, de imperitiſſimo, ſcientiam Theologicam illotis quod ajunt manibus pedibusque ſuâ tempeſtate invadente, lamentatur. S. Hieronymus citatur.

Imo GALENUS Medicorum omnium Princeps de impudentiſſimis Theſſaliæ Medicis, fœrociſſimis naturæ humanæ Tyrannis, plurimum ubique ſtomachatur: Ita nunquam hodie quorundam Jatraleptarum, nec non ſæculi noſtri Chimicorum ac Medicorum quorundam, indomitam audaciam ſatis deplorare poſſumus; qui nullo diſcrimine incognita loco cognitorum habent; unde incertis caſibus ſine ratione reguntur, & plurimorum ſanitatis ſunt prædones. Verum de his ſatis, qui dum glorioſiſſimè ſibi quævis arrogant, hactenus tamen veram BRITANNICAM non monſtravêre. Quod ex enumeratis tot opinionibus nullius ſcientiæ aut ſolidæ expe-

rientiæ fulcris innitentibus palam eſt. Reſtat autem ut clarioris ſententiæ explicationem ulterius proſequamur, quanquam multorum aliorum Medicorum, de Herbis plurima tradentium, ut, Nicolai Winckleri, Hieronymi Brunswicenſis, Ottonis Bronsfelſii, Adami Loniceri, Valerii Cordi, Joannis Manardi, Antonii Muſæ Braſavolæ, Nicolai Loniceni, Caſtoris Durantis, Tabernæmontani, Joachimi Camerarii, & ſimilium mentionem non fieri: Non tamen horum operam improbo. Id verò fieri, quia nihil de BRITANNICA ſcitu dignum prodiderunt, eamque planè ignoraſſe viſi fuerunt, & quaſi ſuâ inveſtigatione dignatam non cenſuerunt. Idcirco illud, quod deſideratur, nunc cum bono Deo ſupplere conabor, atque, ut meâ ſententiâ ac demonſtratione non parum gaudebunt, quicunque in manus ſumpſerint, atque hæc mea ſcripta perlegerint, efficiam.

Valer. Cord. Annot. in Dioſcor. lib. 3. c. 2. Dubio procul non deerunt, qui operam meam tanquam frivolam, ac faſtidio dignam damnabunt: Quæ nimirum leviſſima videatur, quod exigui momenti rem & unius ſolummodo Herbæ demonſtrationem contineat: Præſertim quùm intelligunt eam exhiberi Herbam, quæ pluribus in Frisiæ noſtræ, Hollandiæ, Geldriæ, atque Transisalaniæ locis abundè provenit, ac pedibus ſæpè conculcatur.

Ad Zoilos. Eam igitur cùm pro verâ BRITANNICA proferri audiverint, ut nullius uſus, nulliusque ponderis pluribus viſam, ac ab optimis Rhizotomis, Herbarumque Clariſſimis Professoribus inter Lapathi ſylveſtris ſpeciem annumeratam haud parum admirabuntur. Naſutiores verò etiam παράδοξον (*inopinatum*) quid eſſe exclamabunt, nec à ſubſannatione abſtinebunt.

Adagium. Interea tamen ſua lubens volentibus permitto lædoria; Atque hoc maximè Græco moveor adagio μωμήσεταί τις θᾶσσον ἢ μιμήσεται. *Citius quis reprehendet, quùm imitabitur.* Quandoquidem Regium eſt Dei immortalis munus juvare mortales, quomodocunque licet, rerumque ignotarum, verumtamen utilium ac neceſſarium uſum docere.

Quâ de cauſâ Græci ac Latini Veteres Herbarum nomina partim Diis ſuis, partim ſummis & magnibus Regibus dedicavêre: Imo ſtatuas quoque ingentes nonnullis propter unius Herbæ

Herbæ inventionem ac demonſtrationem, ut plurimæ teſtantur hiſtoriæ, perenni orbis & ſeculorum memoriæ conſecrarunt. Herbarum inventoribus honos.

Si improbos etiam mercatores multi laudant, quoniam res ex orbe alieno peregrinas invehunt, quùm tamen iis carere perfacilè poſſumus; quanto magis laudandi ſunt hi, qui res ignotas paratu faciles, & uſu ad defectus humanos vehementer utiles, nec non neceſſarias, etiam domi natas in medium depromunt: Quorſum Indiam in medio æſtimamus, & petitam è Mari Rubro medicinam haud periculoſo ulceri applicamus, quùm ſi ſciremus pauperrimus etiam quiſque domi ſuæ nata remedia cœnet, pedibus terat, aut agris evulſa abjiciat? Quod ex Herba, quam hic ad vivum demonſtro, ſatis apparet: Cujus cognitæ pretium inæſtimabile dicent, facilè ſcio; neque eam amplius more ſolito projicient. Habeo quoque ad manus quorum exemplo me defendam.

Themiſon de Plantagine &c.

Themison enim de Plantagine ſolâ etiam vulgari Herbâ integros commentarios edidit, & Pythagoras Italicæ Philoſophiæ Princeps unum *Scyllæ*, alterum *Braſſicæ* librum deſtinavit. Quod & Democritum, Marcum Catonem, nec non ævi ejuſdem alios quibuſdam de Plantis feciſſe legitur. Quos poſtèa ſecutus fuit C. Valgius Vir eruditione Clariſſimus, qui de Herbis ſeorſum imperfecto tamen volumine Divo Augusto dicata plura quoque ſcribere tentavit, quamvis apud Latinos in eodem ſtudii genere multum profecit Pompejus Lenæus, magni Pompei libertus ex promptuario Mithridatis edoctus. Magnus enim Rex ille pro ingenii ſui magnitudine materiæ peculiariter medicæ curioſus, ab ingenti hominum numero Imperio ſuo ſubjecto ſingula exquirens, illorum commentariorum ſcrinium, exemplaria, effectuſque ſuis in arcanis à Romanis devictus reliquit, quibus vitæ non minus illa quàm Reipublicæ profuit Victoria.

Pyrrhus Caſtriotta de Rhaphano.

Non mirum proinde, ut reliquos tranſeam Vitos Illuſtres, ne ultra decentiam verboſius rem proſequi videar, quod Pyrrhus Castriotta Civitatis Sancti Angeli Marchio de *Rhaphano*, ſicut etiam Andreas Vesalius de *Radice Chinâ* anteà vix notâ, ſinguli ſingulos libros conſcripſerint atque ediderint.

Tanta eſt autem hujus ſtudii vis, ut ei plurimarum præclariſſimarumque Plantarum, nec non materiæ medicæ reſtitutionem, potiſſimum debeamus.

Sic FABRIANUS *Bacharim*, LUCAS CHINUS *alteram Meſpeli ſpeciem*, GUILIELMUS RONDELETIUS *Eupatorium Meſueum*, AMARANTHUS Neapoli *Tithymallum arboreſcentem*, PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS *Oxyacantham*, aliique alias priſtino uſui Herbas immortalitatem beneficio demereri ſtudentes, reſtituerunt: Pro quibus magno ſanè errore in Pharmacopærum officinis Herbis diverſis utebantur.

Sic ego nunc in Lucem rurſum veram BRITANNICAM, diverſis in Galliæ, Angliæ, Germaniæ, aliisque Terrarum Orbis patribus ante non paucos annos ſedulo à me quamvis fruſtra quæſitam, memorabili Majorum exemplo ductus, erui.

Quamobrem eam nunc eo honore ſi digner, ut ei Commentariolum lucubrando deſtinem, haud, ut ſpero, Candidis & Veritatis Studioſis omnibus erit ingratum. Improbis, & garrulis hominibus, bonorumque fucis, ac ſiniſtris inſidiatoribus, nec non Hoſtibus, Gigantum, Cerberique oſſa perpetuò rodenda relinquo.

Placeat igitur hoc meum ſtudium, munuſque meum, quo charæ meæ Patriæ (cujus amori imputo, ſi quid in laudandâ juvandâque eâ profuſior fortè exiſto) FRISIÆ olim uſitatum ac adverſus Endymicos morbos certiſſimum, naturale, ſine omni fuco, idque vivum atque domeſticum remedium trado.

CAPUT

Caput VIII.

BRITANNICÆ inventio quo modo facta. Plantago Aquatica à Themiſone celebrata quæ. Plantarum cognitio quàm ſit difficilis. Quo die BRITANNICA inventa. Moer, Broek, & Veen quid. Veneti, Vindelici, Vena, Venenum, Venus, & Venetia Urbs unde dicta. BRITANNICÆ Terræ Aquarum color, vitium, & emendatio.

CONſideratis prædicti Capite accuratè contentis, ad BRITANNICÆ tandem inventionis modum, ejusdemque Terræ Naturam, atque Nominum derivationes, nec non Aquarum qualitates deveniendum puto.

Enim-vero priùs mihi referendum hic eſſe exiſtimo, quomodo ad BRITANNICÆ noſtræ cognitionem pervenerim. *Quomodo Britannica ſit inventa, ac cognita.*

Eſt Herba, quam Seplaſiorum vulgus *Barbam Sylvanam* (meo judicio malè) vocant, alii *Plantaginem Aquaticam,* quamque alii *Aliſma* eſſe exiſtimant.

Hanc Nobilis Matrona *Helprichia* Cnipenſium Godenſiumque Domina in Orientali Friſia mihi quondam ſummoperè contra Scelotyrbem, cognataque Symptomata commendabat, quo tempore Equeſtris ordinis Viro in pago Olderſummano per tempus aliquot commoranti, oculorum vitio Laboranti opitulabar; quem aſpirante DIVINI NUMINIS gratiâ ab eo malo, & ſimul ab iliaco affectu, quo graviſſimè affligebatur optimè brevi temporis ſpatio liberavi; atque inde per annos aliquot ſequentes benè habuit.

Interea igitur Matrona illa verè Nobilis illic præſens inter alia narrando mihi profitebatur, ſuâ in jurisdictione acerbè, magnoque quaſi contagio *Stomaccen, Scelotyrben,* & tibiarum maligna, vermiculoſaque ulcera undique graſſari, quæ vulgò *de Haarworm, de Vlegt* &c. vocant; contra quæ mala poſt plurima adhibita remedia, atque adeo Balnea naturalia, nec non artificialia tàm humida quàm ſicca, etiam quæ in furnis fiunt, fruſtra

omnia à ſe eſſe tentata aſſerebat, ideoque illâ uti propoſuiſſe, quam ab aliis ſæpenumerò valdè commendatam, & inter alias Herbas contra vitia prædicta cæteris præferri audiverat. Proinde ſcilicet ſicut prudentem, ingenioſam, atque Herbarum ſtudio deditam mulierem decet, illius PLANTAGINIS AQUATICÆ plurimis in ægris jam ſe feciſſe periculum palam profitebatur.

Sed dicam nunc, quod in fœminâ extremè ex *Scelotyrbe* decumbente, & propemodum macraſmo conſumptâ illius HERBÆ vires experta fuerit: Exhibuerat autem Decoctum cum Aromatibus calidis, ut *Zedoariâ*, *Maro*, *Croco*, *Liquiritiæ* pulvere, & *Gentianæ* radice ex vino Hiſpanico per plurimos dies quantitate convenienti: Credibile eſt bonum eventum non defuiſſe, quin imo fœminam aliquam rectè fuiſſe curatam. Ipſam deinceps feliciſſimè in multis contra STOMACACCEN & SCELOTYRBEM, ſimiliaque pathemata per empiricam figurationem hâc uſam eſſe Herba. Quamobrem inſtabat, meque inportuniùs nonnunquam urgebat, ut eâdem Herbâ in curanda NOBILIS illius prædicti ſui conſanguinei ægritudine uterer; utpote quem haud ineptè, propter certa quædam ſigna, etiam ex parte Scelotyrbe laborare conjiciebat.

Plantago Aquatica Major examinatur.

His equidem haud temerè perſuaſus in ejusmodi curâ fœminæ non eſſe fidendum, HERBÆ illius deſcriptionem attentius conſiderare, vireſque ſaporis guſtu accuratius explorare cœpi.

Interim illam ceu quandam ARTEMISIAM REGINAM veram mihi demonſtraſſe BRITANNICAM ſperabam, quam diuturnis moleſtiis in variis Terrarum partibus tam cultis, quàm incultis, neque ullibi in Hortis indefeſſus quærendo, invenire hactenus potueram; tacitus itaque præ nimio gaudio exultabam, ut qui modo haud vulgarem theſaurum repeririſſem.

Magis namque unius HERBÆ utilis præſertim, quàm multarum pecuniarum inventione delectatus ſemper fui, & adhuc ſum; ad quem ſanè ipſam DIVINA benignitas artificii varietate, elegantiâ, & amœnitate hominem quoque reluctantem ſæpiùs invitat.

Neque ſanè parvum erat certum FRISIÆ, omniſque tractus

ctus Cimbrici Endymicorum morborum addidiſſe repentè.

Qnamobrem Herbæ dictæ BRITANNICÆ Sylvanæ formam quam diligentiſſimè, eo ipſo die Junio in menſe omnibus ſuis numeris abſolutam inſpexi: Verum in paucis eam BRITANNICÆ deſcriptioni convenire animadverti, nec non in præcipuis eam diſcrepare facilè notavi. Quare ad ipſam experientiam me velle deſcendere, & infirmis ex Scelotyrbico malo decumbentibus decoctum aliquod exhibere lubens propoſui: Idque tamen eo modo, ut etiamſi res non benè ſuccederet, non tamen noxæ foret: Rurſum nullum indubitatum, magnumque effectum, BRITANNICÆ peculiariter attributum expectans, quo certò affirmare liceret, Herbam hanc ſuâ antipathiâ illos curare morbos, & ne optato ſucceſſu fruſtratus operam luderem, quænam illa eſſet Herba, an vera Antiquorum Frisiorum BRITANNICA, non alia, & qu ibus prædita foret facultatibus, inquerire non deſtiti.

Optimè enim à Veteribus proditum eſſe, ſuâ Naturâ BRITANNICAM aſtringere, ſciebam. Petrum Andream Matthiolum præterea ſcribere, hanc quoque *Aquaticam Plantaginem* aſtringere: Deinde Rembertum Dodonæum, Georgium Handscium Pragenſem Medicum haud contemnendum, aliosque plurimos eandem huic *Plantagini* facultatem attribuere, ſicut & aliis Plantaginis ſpeciebus, privatim verò Doctiſſimum notare Dodonæum, hanc *Aquaticam* peculiare illud obtinere, quod Lib.2.cap. ſcilicet applicata Hydropicorum tibiis folia ex ventre aquam 30. in add. in tibias derivent, præſertim verò ſi viridia applicentur: Quâ de cauſâ, Herbam hanc modici caloris cujusdam eſſe participem, conjicitur; cujus nomine aquam, aut aquoſos humores, humorumque ichores attrahere poſſit.

Folia namque *Betæ*, *Hederæ*, *Brasſicæ*, *Plantaginis*, *Ebuli*, *Sambuci*, *Nicotianæ*, nec non Lapahi vulgaris ex papulis, puſtulis, factisque cauterio poris, & exulceratis Ereſypelatibus appoſita purulentiam ichoroſamque materiam extrahunt. Unde omnibus illis calida quædam vis quamvis multæ frigiditati immixta, ſicut etiam Anagaliddi, attribuitur, quæ

eâdem de causâ ſpicula extrahit, & vaporoſas oculorum materias digerit, ac lachrymantibus quoque oculis prodeſt.

Ego potius aquam detrahendi vim ex ventre in tibias *Flammulæ*, & *Clematidi alteri*, hujusque ſpeciebus aſſignarem; utpote quarum hoc eſſe experimentum, non illius, faterer.

De plantagine Aquatica quorundam opinio. Plin. lib. 20. cap. 8.

Nonnulli verò hanc *Plantaginem Aquaticam* eam eſſe exiſtimaverunt, quæ à Themisone tantoperè celebrata eſt, ut de eâ integrum librum conſcripſerit: De quâ re inter cætera teſtis Plinius capite libri vigeſimi octavo hæc tradit ſequentia.

Naſcitur in humidis multo efficatior; vis ei mira in ſiccando denſandoque corpore cauterii vicem obtinens; nulla res æquè ſiſtit fluxiones quas Græci Rheumatismos vocant.

Fuchſii contra nonnullos ſententia. cap. 12. de Aliſmate ſive Plantagine Aquaticâ.

Ad hæc non parum Leonardi Fuchsii me movet Autoritas, qui ſuo capite duodecimo varias hâc de Herbâ opiniones concepit, & contra aliorum ſententiam, eam aſtringendi vi pollere, negat; id autem non ſine ratione, quemadmodum alias latius demonſtrabo.

Neque verò in hâc Herbâ inſignem nigredinem, neque folia adeò obſcurè vireſcentia, nec denſa, neque adeò oblonga deprehendere poſſum, ut hinc propria deſcriptionis nota petita aliquid certitudinis ad manifeſtationem illius conferat, ut pro verâ BRITANNICA habenda ſit.

Porrò radicis nigredo exigua, foriſque tantummodo obducitur, & quæ leni ablutione facilè ſeparatur: Terræ potiùs in quâ creſcit, aſperſione vel tincturâ, quàm propriâ Naturâ contingit: Multis enim in locis hujus *Aquaticæ Plantaginis* radices non Lapathi vel BRITANNICÆ modo craſſas, verum planè fibroſas, intus & in ſuperficie quoque albas omninò vidi; quùm alioqui ſemper ſint albæ, ac Naturâ tenues & numeroſæ: Ita breviter & manifeſtò deprehendi, quod longè & plurimum ab omnibus Lapathi ſpeciebus, quibus BRITANNICA aſſimilatur, abſit prorſus quoque adſtringens facultas in eâ deſideratur; tantum igitur abeſt, ut ipſo guſtu nulla deprehendatur, nec ad putreſcentia corrigenda idonea ſit; ergo multo minus putreſcentia ſanare, nervos humiditate diffluentes vel reſolutos, ut in Scelotyrbicis fit, atque laxa oſſium ligamenta, ipſa etiam oſſa putrida exſiccare, corroborare & conſolidare valebit.

Hinc

Lapathum Vulgare, Rubrum retuſo folio fol. 75.

Hinc firmiſſimè concluſi, hanc *Aquaticam Plantaginem*, ſcilicet *Majorem* nullo modo BRITANNICAM eſſe: Etſi à Generoſâ Godenſi Dominâ mirum in modum contra Scelotyrben & Schorbutum commendata haberetur, & apud multos BRITANNICÆ nomine, ſicut & *Cochlearia* veniret.

Hiſce tamen auſpiciis faventibus, diverſis in locis tam paluſtribus quàm FRISII maritimis omne Plantarum genus ſedulò perſcrutari aggreſſus ſum, nullumque planè inexcuſſum omiſi, nullis quoque ſumptibus, vel laboribus gravatus fui, verum omne ſtudium, omnemque operam adhibui, ut hanc BRITANNICAM Herbam in LUCEM rurſus revocarem. Quod ſi idem & alii quoque facerent, non ſuæ tantum, verum & aliorum mortalium vitæ conſulerent, deque poſteris præclarè mererentur, atque hinc præterea FAMAM aſſequerentur æternam.

Siquidem ejusmodi beneficium poſteri cum laude Autoribus perpetuò acceptum referrent. Hoc tamen mihi ſi non licuit, id ſaltem quod potui omni ſtudio, atque induſtriâ præſtare conatus fui; juxta illud, *quærite & invenietis, pulſate & aperietur vobis*: Matth. 5. Rurſum, *Vitulâ meâ niſi araſſetis, non inveniſſetis:* Jud. 14. Nec falsò joculari jactatur adagio, *Vaccas lac dare non propter cornua, verum illas mulgendas eſſe*: Scriptum enim eſt, *Petite & dabitur vobis.*

Quemadmodum è molli lecto veneranda non ſurgit ſcientia, verum aſſiduo labore parta triumphat: Sic HERBARUM cognitio, ut pluribus viſum, non adeò facilis eſt: Eget labore, peregrinatione, diligenti inſpectione, nec non plurimarum PLANTARUM collatione.

Herbarum cognitio multo labore acquirenda.

Quùm verò auſpiciis res cepta malis benè cedere neſcit: Verum fælici quæ ſunt omine facta juvant, neque rei Herbariæ delectatio ullum inquiſitionis tædium ſentit: Itaque non prius ab hoc incepto deſtiti, quàm cùm votis dexter eventus ſatisfeciſſet.

Cum enim viderem noſtræ ætatis homines in iisdem, in quibus antiquæ, atque etiam in majoribus vitæ periculis verſari, nobis tamen deeſſe veram illam, ac generoſam VETERUM Friſiorum BRITANNICAM, quâ ſe à tot miſerrimis cru-

cruciatibus expeditè liberarunt omnes olim Romani, Cajo Julio Cæsari, cæteriſque Romanorum Imperatoribus hiſce in Patriæ locis militantes, ingenui; Studioſæ tamen intentioni fœlicem ſucceſſum reſpondiſſe tandem paucis enarrabo.

Anno Salutis noſtræ milleſimo ſexcenteſimo ſeptuageſimo ſecundo ex paternâ meâ Groningensium Civitate ad febricitantis curam in pagum *Weſter-broek* dictum, medium miliare Germanicum aut paulò plus ab Urbe Orientalem Cancri Tropicum verſus diſtantem vocatus, partim naviculâ, partim Andabatarum more eò profectus fui. Accidit poſtea eo ipſo die, nono ſcilicet menſis Julii, quo hoſtem Urbi noſtræ appropinquare ab omnibus nobis obviis rumor non falſus ſpargebatur, dum interim, ægro relicto, navigando varias in foſſarum marginibus enatas Herbas in hortum meum transferendas perluſtrarem, inter alias Herbam ex obſcuro virore nigricantem quaſi, & Lapatho effigie non diſſimilem, antea à me quidem ſæpiùs viſam, ſed non ſuo in natali loco cum ſemine & adhuc quibuſdam floſculus onuſtam, conſpexi. Ideoque ſtatim naviculum ad foſſæ marginem appellare & Herbam ut penitus novam unà cum radice quam ſtudioſiſſimè evelli juſſi, poſteaque hanc valdè nigram eſſe radicem curioſè contemplavi, deinde egregieè lotam, ſuum tamen retinere maximè ex parte colorem ſenſi, digitoſque nigredine quâdam inde tinctos fuiſſe deprehendi, à me quoque deguſtatam, incredibili aſtrictione præditam eſſe cognovi, ideoque hanc veram & legitimam Antiquorum Friſiorum eſſe BRITANNICAM non dubitavi.

Quo die Britannica fuit inventa.

Cum verò hoſtem paulò poſt eminus propius accedentem & à præmiſſo jam equitatu meum quaſi latus prementem conſpicerem, ne in illius manus devenirem, domum, varias mecum Plantas nihilominus deducens, illarumque foliis in proximæ Victoriæ Symbolum pileum exornans, properavi, atque ita trophæis quaſi ſplendidus Urbem incolumis ingreſſus ſum.

Britannica Victoria noſtræ indicium.

Eſt autem ager ille ex parte incultus, & paluſtris, ex parte verò planè cultus, & Terra nigra: Quæ vulgari idiomate *Moer* vocatur, unde nomen *Moeras* deducitur, quòd paludoſam Terram

Terram profundam, veſtigiorumque impatientem indicat, ille *Broek:* Unde pagus WESTER-BROEK nuncupatus eſt.

Utriuſque nomina LATINI parum deflexa retinuerunt, ut MORINORUM & BRUCTERORUM. Qui *Bructeros* eos eſſe putant, quos nunc *Pruſſenos* vocamus, longè meo judicio errant. Bructeri non ſunt Pruſſeni.

Quod ſi Terra paluſtris quidem, verum humidior & altior variique coloris ſit, tum VEN & VEEN appellatur.

Unde olim VENETI & HENETI denominationem ſuam ſortiti, atque à Belgis, anno Urbis conditæ centeſimo ſexageſimo ſexto, & ſequentibus, in ſinu Adriatico commigerantibus geniti ſunt, atque inde, ut rectè STRABO narrat, ſuam originem referunt. Quinimò à *Venâ*, quod alibi ut *Viena* plenius pronunciatur, deductum eſt nomen *Vend, Vind,* & continuâ derivatâ compoſitione, deſcendit hinc appellatio *Vindelici* vulgò *Vendelen* dicti: *Venen ende Elen: Vien die an de El leggen:* Ut hinc *Vendelis,* & Latinis *Vindelici,* qui Vindelicorum adhuc in Friſiâ Orientali verè Saxonicâ Pagus reſtat, hodiè à *Vienâ* & *Morâ* nomen relinquens, diiturque VIENMORA, hoc eſt Pagus VENETORUM & MORINORUM, & alius *Wimora*, qui non longè abeſt à quodam monaſterio Dunenbroek BRUCTERORUM, quamvis ab omnibus hoc tempore corruptè admodum *Wener* vocitetur. Verum nominis *Venæ, Vennæ, Viennæ* Civitatis Auſtriacæ, & *Vienæ* Allobrogum rationem reddere, non eſt hujus loci. Veneti, unde dicti, & Vindelici. Strabo l. 4.

Quinimo *Venæ* in humano corpore LATINIS nominatæ ab eâdem dictione originem ſuam traxiſſe videntur, & *Venoſus, Venenum, Venus, Venerea,* atque ipſa *Venetiarum* Urbs. Cujus Terra, ut hæc noſtra, olim Naturâ verè humida, elevata, plana, *Venea* ac *Morina* extitit, imo hodierno hoc die, ut & aliis di- diverſis in ſinus Adriatici partibus, ejuſmodi etiamnum extare conſpicitur, quam ſummâ ſabuli copiâ miſtam, ædificationi tandem primi ejus Conditores, Anno Chriſti quadringenteſimo quinquageſimo ſecundo, Hunnorum in Italiam derepentè irruentium inauditâ tyrannide, VALENTINIANO Tertio Imperante, aliorumque Bellorum iniquitatibus eò ut locum in tutiorem pulſi, & à BELGIS in coloniam deducti, aptam Venarum, Veneni, Venetiarum, &c. nominum origo.

Vide Strabon. lib.4.

fecerunt. Cujus quoque incolæ *Veneti* tempeſtivo Naturæ inſtinctu revera venerei ſunt, & pulcherrimas, militares, Neptuniadas, Martis filias, & validas fœminas verè AMAZONES dictas habent, non ab eo quod ſint ſine mammis uxores, nec ideo quod pauperes tanquam ſine mazâ, nec quod filiarum Sauromatarum, quos *Amatſons* vulgariter vocari exiſtimant, ut ſcriptis prodere dignum cenſuêre ineptuli: Sed ab eo quod ſint *Viragines*, & filiorum procreatrices.

Aquarum Veneæ Tetræ color.

Terra quoque omnis generis venenatis animalibus, ut ſerpentibus, viperis &c. nec non Herbis ſcatet: Neque ipſæ Aquæ veneni vitio carent, ut rectè PLINIUS notavit: Effluunt nigræ alioqui ſubdulces, & ni defluant ſummam putredinem redolent, ac variis coloribus infectæ conſpiciuntur, nunc ſubrubræ vel luteæ, nunc auricolores, nunc cœruleæ, ÆSTATE præſertim & quatenus Arborum umbras habent: Alioqui exiccantur, vel muſcum obducunt: Ex harum potu lienes magni haud dubiè generantur, quorum libro de Aëre, Aquâ, & locis, ac libro prædictionum ſecundo meminit Divus HIPPOCRATES.

Hippocr. lib. de Aëre &c.

Tenuiſſimæ Cereviſiæ genus eſt, quod à Groningani *Kiliſit* dicitur.

Talium tamen Aquarum vitium decoctione ad dimidias partes emendari PLINIUS Autor eſt. Ipſa certè experientia idem quoque teſtatur. Siquidem *Baræ*, *Coitæ*, *Kiliſitæ*, hoc eſt, Celiæ fictæ, *Cateræ*, *Cluniæ*, *Mumæ*, vel *Mommæ*, *Broihanæ*, & quocunque alio nomine dicuntur Septentrionalis POPULI SAXONICI Cereviſiæ, ex Aquis decocti potus; quandocunque fiunt ex Aquis benè, vel uſque ad dimidium ferè decoctis, vitioſâ illâ facultate carent, præterquam quod ex mixturâ vim largiore hauſtu inebriandi habent, ſin minus ſatis decoquantur Aquæ, varios generant morbos.

Verum de Aquis, Cereviſiiſque ſcripſerunt quidem plurimi, res tamen nondum ſatis explicata mihi videtur, multaque de iis adhuc dicenda reſtant de quibus ſuo tempore cum bono DEO latiùs.

CAPUT

Lapathum Unctuoſum. f. 83.

CAPUT IX.

Veneæ Terræ natura. Tophacea ab Antiquis dicta. Tophus, & Tophacea Terra quid. Quæ inter Tophum & Pumicem lapidem differentia.

AUditâ Veneæ Terræ, aliorumque nominum origine, par erit nunc, ut illius Naturæ proprietates, & quid de TOPHO notarunt Antiqui inveſtigemus.

Porro ergo VENETICÆ illæ TERRÆ quâ parte ſicciores & calidiores exiſtunt, quâ potiſſimum Auſtrum verſus vergunt, æſtivo tempore Serpentum, Lacertorum, ſimiliumque animalium copiâ indubitatò venenatæ humiditatis indicio ſcatent. Tum quædam ſunt VENETICÆ TERRÆ, quæ exiccatæ optimum igni fomentum & materiam præbent: Autorum aliqui hanc alendo igni aptiſſimam, & uſitatam Terram Bituminoſam, atque ſulfuream, alii carbunculoſam exiſtimant, ac Anthracitem THEOPHRASTI eſſe divinant, alii paludanam vocant. Venetica Terra ad ignem efficiendum apta.

Ita nec dum de vero Veneticæ Terræ nomine inter Autores conſtare video, neque quisquam hactenus mihi exponere potuit, qualis nam ea Terra, & quo nomine PRISCIS AUTORIBUS appellata ſit.

Quamobrem tamen quid ego illâ de Terrâ ſentiam, breviter, publico non invidendo, hic aperiam.

PLINIUS libro decimo ſeptimo capite ſeptimo hæc profert. *Terras Gallicas Britannasque locupletantes cum curâ dici convenit. Duo enim genera fuerunt: Plura nuper exerceri cœpta proficientibus ingeniis: Eſt enim alba, ruffa, columbina, argillacea, tophacea, arenacea.* Hæc ille. Plinius citatur.

Ubi Tophaceæ Terræ meminit, Plinius Naturam ejus indagare placuit. Itaque invenio eundem AUTOREM hanc Terram ſimpliciter quoque libro triceſimo capite tertio *Tophum* appellare.

Aqua, inquit, *ſemper dulcis in argilloſâ Terrâ, frigidior in Topho; namque & hic probatur. Dulces enim levesque facit & colando continet ſordes.*

Pontanus de Topho. PONTANUS autem *tenuem vocat Tophum, & per quem facilè Aqua reſudat*. Unde ſic canit.

Rivulus è tenui manat Topho.

Quanquam *Tophus* hic multis viris DOCTIS πῶρ@ Aſperi Lapidis genus dici videtur, qui facile in arenam deteritur, aut reſolvitur; & de quo haud minorem Gentium Commentatores OVIDIUM libro tertio Metamorphoſis locutum eſſe arbitrantur, quùm ait: (Ovid. lib. Metam. 3.)

Et levibus Tophis nativum duxerit arcum.

Sed tamen quàm rectè illi ſentiant, & HERMOLAUS in caſtigationibus Plinianis hunc locum exponat, alibi clariùs docebitur.

Eſt enim *Tophus* ſordidus STATIO libro Sylvarum quarto dictus, ubi inquit. (Statius lib. Sylv. 4.)

Coсto pulvere, ſordidoque Topho.

Tum verò etiam nigricans in ſecundo juvencarum ventre Tophus eſt, nullo pondere, ægrè parturientibus remedium ſingulare, ſi Terram non attigerit, ut PLINIUS refert, & ipſemet experientâ conſtat.

Haud dubiè *Tophus* hic à ſimilitudine & naturâ, quam cum Terrâ Tophaceâ habet, nomen obtinuit.

Neque contemnendum eſt, OVIDIUM tenues Tophos vocare, & PLINIUM referre juvencæ *Tophum* nullo eſſe pondere, *Tofumque* ſordidum à STATIO appellatum.

Tophum certè Terrâm eſſe levem, mollem, & piloſitate quadam muſcoſâ cohærentem intelligo.

Quare cum Aſpero lapide in arenam friabili, contra multorum opinionem, nihil habere ſimilitudinem convincitur.

Neque ſcio an ulla ſit Terræ ſpecies, quæ *Tophi* in ſecundo ventre juvencæ enati ſimilitudinem magis referat, quàm TERRA VENETICA, quo loco ſiccior, vel æſtivo Sole exiccata eſt.

Primum Argumentum quo probatur Venedicam Terram, *Veenaarde*.

Invenitur leviſſima, minus levis, & quæ nigricans ponderis aliquid habet: Quin ex pondere de ejus bonitate & ſoliditate conjecturam faciunt, ut quæ exiccata ignem diutius alat. Nam quæ leviſſima eſt, in flammam & cinerem facilè abit.

Verum

Verum illud manifeſtò erroneum eſt,quod ſcilicet pumicem vel pumicoſum lapidem *Tophum* eſſe ideo nonnulli arbitrantur, quoniam propter tenuitatem nec non continúam apparentem raritatem multis *Toſſteen* vocatur: Idem enim pronunciatione *Toſſteen*, ac Tophum Lapidem, denotari putant. vulgo dictam, veterum eſſe Tophaceam terram.

Verum Plinius perhibet, per *Tophum* aquam percolari, id quod per Pumicem non fit. Nam in ſe aquam abſorbet, tranſitumque poſtea denegat: Unde operoſis ſtructuris & molibus contra aquas inſumitur, ſicut & puteolanus pulvis, vulgò *Sement* dictus. 2. Argum.

Atqui *Venetica terra* natura rarâ eſt, humoribus inſtar ſpongiæ repletur, ac intumeſcit. Unde Statius haud ineptè ſordidum Tophum denominavit, tanquam ſordes, terreaſque Aquarum partes retinentem.

Porrò Plinius inquit, illam è contrario æſtu exiccatam contrahi; tum frigidores quas continet, quaſque remittit, dulces & leves aquas reddere, quia colando ſordes continet, haſque colando ſeorſim remittit, quâ de cauſâ puteorum lateribus inducitur.

Sed nemo Autorum omnium, quos equidem legi, talem vim Pumici attribuit: *Topho* autem eam omnes aſſcribunt.

Deinde Autorum ſcripta docent, aliud *Pumicem*, aliud *Tophum*. Sic enim Sidonius ſcripſit. 3. Argum.

Hic ſcabri fuſus ſub Pumice Tophi.

Atque idem rurſus alio loco.

Saxa nec exeſum ſupplebunt marmora Tophum.

Præterea, *Tophacea terra* ſuo tempore & paulo ante exerceri cœpit. Illud autem, quod Tophacea Terra coli, curari, & frumento conferi cœpit, ſignificare vult. Ita enim Virgilius ſæpe exercendi vocabuli ſignificatione uſus eſt, ut in Georgicorum primo. 4. Argum.

At ſi triticeam in meſſem robuſtaque terra
Exercebis humum, ſolisque inſtabis ariſtis.

Et Georgicorum ſecundo:

Seminibus poſitis ſuper eſt deducere terram
Sæpius ad capita, & duros jactare bidentes
Aut preſſo exercere ſolum ſub vomere & ipſa
Flectere luctantes inter vineta juvencos.

Et eâ in ſignificatione frequens eſt apud reliquos Autores vocabuli exercendi uſus: Sed ne Grammaticorum ſchedas excutiamus, hic addere plura ſuperſedeo.

Verum pumicoſus ille aut Aſper lapis coli non poteſt, neque Sementi idoneus eſt, neque uſquam quod ſcio ad ſationem exercetur. Omnem enim ſuccum ebibit, quo ipſum Semen injectum ali debet; neque in ſolido ſicco quicquam provenit: Paluſtris autem Terra, quam vulgò *Ven*, ſive *Veen*, id eſt *Vena*, ego nunc VENEAM, vel VENETICAM voco, feliciſſimè pluribus in locis exercetur, præſertim ubi ſubpinguior, pauloque ſolidior, nec non foſſis, ſulcis derivato humore ſiccior eſt; conſeritur Avenâ, Ferragine, Secali vulgò *Rogge*; eoque cereali, quod nonnulli *Tragotrophon*, aliis *Eryſimum*, aliis verò *Panicum* vel *Frumentum Sarracenicum*, & popularibus *Boekweite* vocatur: Inde *Brumali tempore* illato omnis generis fimo, & ſtramine putrido lætificatur.

5. Argum. Huc quoque VIRGILIUS libro Georgicorum ſecundo reſpexit, ubi eandem Terram *Tophum* vocat: Hoc enim modo canit.

Vix humiles apibus caſias roremque miniſtrat
Et tophus ſcaber, & nigris exeſa chelydris
Creta, negant alies æquè ſerpentibus agros
Dulcem ferre cibum, & curvas præbere latebras.

Etenim hæc ſola VIRGILII Autoritas quintum mihi argumentum eſt, quo perſuaſus ſum, *Veneticam Terram* nòſtratem paluſtrem, & ſationi aptam, paratamque Tophaceam eſſe. Quin ut ſupra attigi, virides, nigroſque diverſi generis Serpentes & Lacertas occultare, nec non illorum matrem, nutricem, & ſinuoſis in lateribus conſervatricem exiſtere. Pumicoſi interea aut Aſperi Lapides Serpentes non admittunt, nec alimenta præſtant; quemadmodum Venetica hæc Terra, & quæ cretacea mollis, friabilis, nec non exeſu facilis eſt.

Non

Non parum quoque ad opinionis meæ probationem ſtatuminandam facit, Terram illam etiamnum apud FRISIOS meos præſertim, quæ levior, & ſpongioſior eſt, *Toſland* vocari. 6. Argum.

Huic ſeptimum addendum eſt argumentum, quod ex ipſis PLINII verbis colligitur. Ille Naturalis Hiſtoriæ libro decimo ſeptimo capite quarto ſic ſcribit. 7. Argum. Plin. lib. 17. cap. 4.

Nam Tophus *ſcaber naturâ friabilis expetitur quoque ab Autoribus.*

Ex inſtituto PLINIUS ibi de Regionum & Terrarum qualitate agit; Terriſque Tophum annumerat, ut ex ſequentibus patet. VIRGILIUS & quæ *Filicem* ferat non improbat. Salſæque Terræ multo melius creduntur, ab animalium innaſcentium vitiis tutiores.

Porro, octavum argumentum OVIDIUS mihi ſuppeditat, qui ſecundo Faſtorum libro ita ſcribit. 8. Argum. Ovid. lib. Faſtor. 2.

Antra ſubit Tophis laqueata, & Pumice vivo
Garrulus in primo limine rivus erat.

Hinc clarè admodum patet aliud Tophum, aliud verò Pumicem eſſe; tum ex Topho antra laqueata dicit. Pluribus certè in locis apud SAXONES FRISIOS antra ad ſolum arenoſum uſque excavata, & Veneticâ Terrâ contecta videre licet, tuguria quoque, quorum margines & laquearia illa ex Terrâ Veneticâ exiccatâ conſtructa ſunt, conſpiciuntur.

CAPUT X.

Ceſpitis nominis origo. Ad quæ in Friſiâ, aliisve pluribus locis Ceſpitibus utuntur. Sagma unde deductum. Saxones non à Sacis orti. Scytæ quare Sacæ dicti. Sac, Saec, Sas &c. quid. Per Sagma quid intelligitur. Saxen, & Saxo quid denotant. Saxonici nominis origo. Saxorum mores. Saxones, Franci dicti, Friſii ſunt. Franeker unde dictum. Franci olim Germani vocati. Cimbrica gens olim quæ fuit. Inſignia Saxoniæ Ducum quæ. Saxorum vocabulum unde. Du-

cum.

cum Saxoniæ jus in Friſios quare venditum. Alberti Ducis à Groningenſibus petitio. Quæ inter Sagmina & Verbenam differentia. Clarigatio quid. Ceſpes vivus quid.

POſt TOPHI conſideratam PUMICISQUE Lapidis diſcrepantiam, ad Ceſpitis, Sagmatis, SAXONUM, FRANCORUM, aliorumque Nominum ſcaturiginem deſcendendum ſtatuo.

Itaque porro quod à prædictæ Terræ ſuperficie præſcinditur, vulgo *So* ſive *Sode* dicitur: Inde forſan Latinis deductum eſt *Ceſpetis* nomen quâdam duarum Scyticarum dictionum abbreviatione, ut *So* & *Spit*, poſtea nomen *Ceſpitis* latius tranſiit, imo etiam ad ſuperficiem à qualiscunque Terræ maſſâ abſciſſam.

Ceſpitis nomen unde.

Hinc forſan rectè VIRGILIUS *Ceſpitis* meminit, antiquiſſimum uſum, & qui hodie in FRISIA noſtrâ paſſim retinetur, inſinuans ubi externis moribus incorrupta manſit. Sic enim inquit.

Et nunquam patrios longo poſt tempore fines
Pauperis & tuguri congeſtum Ceſpite culmen.
Poſt aliquot, mea regna videns, mirabar, ariſtas.

Etenim hodierno adhuc die meâ in Patria tuguria ædificata multa videntur, quorum culmina *Ceſpitibus* congeſta teguntur, nec non ſarta baculis & *Salicis* vimine connexa firmantur.

Antiquiſſima hæc ædificorum extat ratio, minimique impendii, & quæ ſibi quiſque parare poteſt: Quinimo homines illo tempora cœleſtia magis quærebant, & vacui inanium curarum terrenas haud adeo curabant, ſumptuoſasque ædes, ac ſplendida palatia, qualia olim BABYLONII, & deinde ejusdem progeniei Opifices ſibi conſtuxerunt: Nempè cœlo propitio & univerſali potius admirabilique illi domo, quàm clauſis ſeptis, opaciſque cubiculis includi gaudebant, & unà omnes utilitati publicæ ſe conſecrabant.

Præterea, HORATIUS quoque *Ceſpitis* mentionem facit, dum rudem & antiquam ſacrificandi formam oſtendit. Ita

Lapathum Acutum.

Ita enim libro Carminum primo Ode canit decimâ nonâ. Horat. lib. carm. 1. Ode 19.

Hic vivum mihi Ceſpitem, hic
Verbenas ponite Thuraque
Bimi cum patera meri
Mactata veniet lenior hoſtia.

Nam ex congeſtis *Ceſpitibus*, & aræ olim fiebant, & in Frisia noſtrâ paſſim adhuc ſepulchra eriguntur, quæ quotannis vivo *Ceſpite*, vel quoties opus fuerit, renouantur.

Jam quoque porcorum haræ, & pauperum tuguria *Ceſpite* conteguntur, quibus non ſolum pecora, verum ipſi etiam homines excipiuntur, ſeque à Cœli injuriâ defendunt.

Ac hæc ſedilia ex vivo *Ceſpite* alibi in Hortis, Campis, & juxta ædes; alibi etiam in ædibus, & maximè in tuguriis fiunt.

Multis quoque non eſt alia cibi menſa, quàm *Ceſpes* erectus, qui nihilominus hiſce exiguis contenti, quietiores ac meliores Dei memores & æternæ ſalutis ſuæ vivunt, quàm qui marmora calcant, & altiora capitibus laquearia habent cruſtulata, variis Emblematibus diſtincta.

Quæ autem Terra profundior effoditur, *Sag* vel *Sagde* dicitur.

Latinis reſtat *Sagmen*, & in Bibliis Leviticorum decimo quinto *Sagma* legitur: Quod nonnullis placet à ſecando Segmen, & poſtea Sagmen formatum eſſe, ipſi viderint. Levit. 15.

Etenim σάγμα Græcis uſitatum eſt, & noſtratibus Germanis, nec à ſecando illud deduxerunt: Quod clarius fiet, cognituque jocundius, ſi altius paulo reſpexerimus. *Sac* namque ſaccum ſignificat, omnibus ferè linguis notiſſimum vocabulum, & à quo ichneo *Sacci, Sagi, Saguli, Sagæ, Sagariæ, Sagenæ*, & reliquorum id genus derivationes manant. Sac quid denotat.

Quin imo in Sacsonia, & Saxonibus, idem vocabulum deprehenditur; quanquam Saxones vel Sassones ſcribatur: Origo tamen & Nomenclatura antiquiſſima Scytica ab Adamo uſque perſeverat.

Neque Saxones oriundos eſſe à *Saceis* exiſtimo, ut libro Chronicorum tertio cum pluribus opinatus fuit Carion; Carion l. 3. fol. 286.

RION; quoniam nulla ratio probabilis de illâ originatione afferri in medium poteſt, neque ex genealogiâ conſtat.

Crediderim potius *Saxones* eſſe *Sacis* antiquiores, & Scytas ab Europæis Saxonibus in Aſiam tranſgreſſos denominatos eſſe SACAS.

Plin. lib. 5. cap. 32. Quia PLINIUS & multi alii Autores ſunt, *ex Europâ Myſos & Phryges tranſiviſſe, & quoque Thynos, à quibus Myſi, Phryges, & Bithyni appellantur.*

Simul dicendum videtur & de Galatiâ, quæ ſuprapoſita Phrygia agros majori ex parte tenet, caputque quondam ejus Gordium; qui partem eam inſedêre Gallorum Toliſtobogi, & Voturi, & Ambiani vocantur, ut teſtatur quoque JULIUS SOLINUS POLYHISTOR; Quamvis tamen Ambituti rectius, meo judicio, quibusdam in Codicibus legitur, id Clariſſimo etiamnum atteſtante in Solinum CL. SALMASIO, quos ex JULII CÆSARIS nec non AMMIANI MARCELLINI teſtimoniis Gallo-Belgicæ Populos Martinus Antonius Delrius fuiſſe exiſtimat. Hæ namque Gentes ex Europâ in Aſiam, atque alia Europæ loca plurima Aſiæ finitima tranſgreſſæ Regionem omnem à ſe occupata Galatiam dixerunt, ut folio octingenteſimo ſeptuageſimo ſeptimo idem Nobiliſſimus ſuis in exercitationibus Plinianis ſcribit SALMASIUS: *Qui Mœoniæ & Paphagoniæ Regionem, Trogmi dicuntur: Prætenditur Cappadocia à Septentrione & Solis ortu, cujus uberrimam partem Tectoſages, & Teutobodiani occupavêre.* Quæ omnia GALLORUM nec non Gallo-belgicæ Gentium nomina ab illorum Ducibus originem primò traxerunt, atque inde Temporis progreſſi ipſa Galatia GALLO-GRÆCIA à plurimis etiamnum vocata legitur, ut libro Geographicorum duodecimo STRABO narrat.

(Solin. Polyh. c. 43. fol. 150. Cl. Salm. in Sol. fol. 876. 877. — Strabo lib. 12.)

Jam verò Myſi, Brygæ, & Thyni omnes eas orbis Europâ partes obtinent, quæ Saxoniæ ſunt. Itaque verè SAXONES ex Europâ progreſſi, & SACÆ ſimpliciter tum dicti Scytiam Aſiæ invaſerunt, Sacarumque nomen retinuerunt.

Tac. lib. de Germ. morib. Alterum autem Argumentum eſt, quod CORNELIUS TACITUS ſubminiſtrat: Is libro de Germanorum moribus manifeſtò ipſos GERMANOS indigenas docet, minimeque aliarum Gentium adventibus & hoſpitiis mixtos.

Verum GERMANORUM Regionem circa Amaſim, Viſurgim

ſurgim & Albim fluvios latiſſimè patentem nomine Saxoniæ Inſignem eſſe alibi latè demonſtratum eſt. Ita ut conſtet Saxones (quos nunc variis nominibus diſtinximus, & *weſtfalos, Oſtfalos, Friſioſque* mari vicinos verè Saxones vocamus) potiſſimum Germaniæ Populum eſſe. Saxones qui.

Si itaque Germani indigenæ ſunt, nullo modo Saxones à Scytis, Saciſque dictis, Saceiſve oriundi ſunt, nec Saxorum filii nuncupari poſſunt. Atque adeò veritati diſſentaneum eſt, ut contrarium aſſerere, ac re ipſâ comprobare ſit difficillimum. Verum nunc expatiari nolo.

Nominis tamen rationem non omitam, ut quæ hujus rei veritati non parum ſuffragatur.

Quemadmodum verò *Sac* ſaccum: Ita *Saec* gladium, ferrumque acutum rebus ſcindendis, ac corporis defenſioni aptum: *Cniff* ſive *Cnyf* cultrum quotidianum, non longum, ſed latum & acutum in Friſiâ noſtrâ linguâ, & *Sas* per cataractas Aquæ defluentis locum ſignificat: *Saes* verò ſalcem, *Saicht* ſeculam, *Sache* ſive *Sage* ſerram: *Saece* ſive *Saeke* cauſam controverſam, quæ poſt prout quis eâ utitur, vel ſe gerit prodeſſe vel nocere gladii inſtar poſſit, cujus uſus honeſtus & neceſſarius; abuſus autem noxius eſt. Saec quid. Cnyf quid.

Præterea, *Ax* quoque gladium vel ſecurim denotat, quâ hodie adhuc omnes fabri linguarii in operibus ſuis utuntur, eam *Axe* ſive *Axe-byl* ad alterius ſecuris vulgaris differentiam vocantes: Inde Latinis etiam Aſcia dicta. Axe quid.

Porro quod Coelius Rhodiginus annotavit ſcuti thecam dici *Sagma, Ariſtophanis* interpretis Autoritatem adducens, qui in Comœdia ita: τὶς γόργον ἐξέγειρεν ἐκ τοῦ σάγματος: *Quis Palladis clypeum, in quo Gorgonis ceu Meduſæ caput, è ſcuti thecâ* (hoc eſt bellum) *excitavit.*

Per *Sagma* quoque omnis armatura apud Antiquos intelligitur, ut ex Sophoclis verſu manifeſtè conſtat. Inde *Sagman* armatus homo, & ſagittæ, ac ſagittarii dicti ſunt. Sagman quid.

Nicolaus verò Rigaltius in ſuo Gloſſario hoc modo ſcribit. Σάγμα, θήκη, τοῦ ὅπλου; *Sagma, onus, ſarcina.* Et Mauritius Imperator 1. Strategic. capite ſexto: *ἵπποις σαγματαρίους; Caballus Sagmatarius.* Nicol. Rigalt. in Gloſſar.

Cæterum *Saxen* vocantur populariter illi, qui induti ſunt

 ſaccis,

ſaccis, vel eo veſtis genere, quod ſacci formam retinet; Latini Sagum & Sagulum vocant, gladiiſque ſemper aſſueti ſunt: Quales quidem ſunt, quos hodie SAXONES tum de cauſâ dicimus; tum etiam quod falcatos gladios ſecuris inſtar gerunt, quos *Saxen* dicunt: Quod teſtatur GOTOFRIDUS VITERBIENSIS parte decimâ quintâ, ubi ſic:

Gotof. Viterb. part. 15.

Ipſe brevis gladius apud illos Saxo vocatur,
Unde ſibi Saxo nomen peperiſſe putatur.

Inde quoque Antiquiſſimis hiſce in verſibus (à Belgâ, qui de Sancto AMNE Colonienſi Archiepiſcopo varia in LUCEM memoranda protulit) annos ante quingentos & quod excurrit Germanicè conſcriptis hoc modo confirmatur.

Von den Mezzeren alſo Wahſin
Wurden ſie geheizen Sachſin.

De hâc porrò veritate dubitabit nemo, qui præſertim antiqua Friſiorum ſcripta avidè perſpexit, in quibus hoc inter alia memoratu dignum occurrit. ENGISTUM Friſiæ Principem feliciter in Britanniâ bella gerentem ſuos, ne illud caperent Britanni, Friſicè compellaſſe Friſios:

Nimmet oure Saxen.

Hoc eſt: *Trekt uwe meſſen of Houwerkens:* cultros veſtros ſtringite falcatos.

Withik. lib. 1.

WITHIKINDIUS etiamnum, qui OTTONIS ſecundi Imperatoris tempore floruit, atque Saxorum facta Heroïca ſcriptis promulgavit libro ſuo primo idem veritati ſubjecit. Quod præter hos quoque rerum Friſicarum plurimi fide digni ſcriptores conſtanter affirmant.

Aliam tamen nominis Saxonici originem in Tractâtu de Vitis Oddonum adfert HEROSVITHA MONIALIS; ubi ſic.

Heroſvith. Monial. de vir. Oddonum.

Juſſit Francorum transferri nobile regnum,
Ad claram Gentem Saxonum (nomen habentem
A Saxo) per duritiem mentis benè firmam.

Sed illud nihil, niſi mera & vana eſt ſpeculatio. Nam videmus hoc pluribus de cauſis talibus gladiis inſtructos eſſe, & armis exerceri.

Primò,

Primò, quia contra æſtum & Oceani impetum armatâ manu, armatoque corpore ſaccis duris, coreaceis tegumentis, loricisque, & ocreis, tum furcis, gladiis, ligonibus, haſtis, claſſe & curribus dum aggeres reparant, & tuentur quotannis depugnare coguntur.

Tum quia oportet propter ingentia frigora depellenda in maximâ copiâ armatis & ferreis inſtrumentis hanc Terram Veneticam effodere, & inſolando, verſando, ventiſque exponendo exiccare, ut ex illâ ignes faciant.

Quâ de cauſâ gladiis, ligonibus, furcis, ſpathis, clypeis, & tormentis minoribus ſive ſclopetis armati tanquam ad bellum profecturi quotidie magni Virorum & fœminarum exercitus exeunt.

Ad quorum quinque armorum generum geſtamen, illorumque perpetuam ad manus promtitudinem, corporis contra hoſtes defendendi, & Maris ferociſſimi impetus aptè reſiſtendi cauſâ, FRISII omnes Legum à ſe conditarum vi, in perpetuum quondam obſtricti incedebant, quod ex Antiquiſſimis FRISIÆ Legibus titulo de Jure *Freſena* & *Schelta*; Sic & ejusdem ſententiæ Lege alterâ, quintâ ſcilicet in conſtitutione à CAROLO MAGNO, Magno FORTEMANNO Friſiorum Duci poſt captam Romam tradita, clarè ad oculum demonſtrari permittitur.

Legum Friſicar. titulo de jure Freſena & Schelta. Leg. 5. in conſtitutione Caroli Magn.

Deinde cibi quoque cauſa Terram exercere quotannis impelluntur, quæ quùm non ſit adeò fæcunda improbo labore evincènda eſt, ut Cerealia & Leguminoſa producat. Cujus quoque cauſa Ligones, falces, gladios virgultis exſcindendis, maxima aratra, furces bidentes & tridentes, nec non graviſſima inſtrumenta habent ruſtica, iisque inſtructi in campos quotidie exeunt. Adde huc quod meſſis tempore falcibus, & ſimilibus armati ſub dio verſantur.

σάττω, άξω, onero, cumulo, aggerem facio, jugum impono, conſtipo, refarcio.

Si quid deinde otii ab Agricultura contigit, id armatu manu rurſus eſt impendendum aquæductibus, foſſis, aggeribus, effodiendæ Terræ, ſecandis lignis, atque ædium reparationi.

σάγμα, acervus, cumulus, congeſtus Ceſpes, congeries.

Continuam omitto neceſſitatem materiam in uſum ſternendarum viarum ſecandi, firmandorum pontium, aggerum, Cataractarum, per quas *Ceſpites* ſive *Turfæ* navibus impoſitæ propinquiora in loca devehantur, motuum Maris impetui objicien-

Saxorum mores.

ciendarum, fabricandarum navium, horreorum, ædium, plauſtrorum, rhedarum, inſtrumentorum ruſticorum, & ſimilium.

Nunquam enim externis rebus importatis uti ſolent, quas domi elaborare poſſunt. Quisque ſuum ſibi, familiæque potum, panem, cibumve faciebat, ſuo lanificio, & linificio proſpiciebat.

Quos mores hac mea ætate & longè ante mutatos plurimum eſſe animadvertimus.

Quintò propter rerum ſuarum defenſionem armatos fuiſſe deprehendimus, & armis uti oportuit, quia nullis aut paucis Legibus conſuetudine magis quàm ſcripto receptis uſi ſunt, easque pro arbitrio, vel pro neceſſitate mutandi illis jus fuit, nec unquam ſervitute quadam à PRINCIPE vel Præfecto ſe premi ferebant : Sed neceſſitate urgente omnia voluntariè, atque proprio motu ultroneæque oblationis affectu fiebant.

Antiqua Friſiorum libertas.

Populus autem Libertatis ſtudioſus nullis Legibus coërceri potuit, ſe FRANCOS id eſt liberos vocaverunt. Quare vetus FRISIORUM inſtitutum fuit, ut omnes æquali jure gauderent, nulloque modo muniri Civitatem, aut validas arces extrui paterentur, ne in illis habitantium major, quàm cæterorum ſuis in Pagis commorantium dignitas emineret. Tandem tamen Potentiſſimis conſenſu communi conceſſum, ut *Burgos* ædificarent, eoſque inhabitarent, ſeque contra externorum vim defenderent. Unde *Burgundi* & *Burgundiones* appellabuntur, qui & hodierno die in Gallia id nomen retinent. Illorum verò incolæ *Burgers*, Præfecti autem, & Rectores Burgi-comites, *Burgh-Graven*, & *Burgemeeſteren* vocabantur. Quare ob frequentes hoſce olim Burgos, *Burgundia* dicta. Vocabulum verò *Burg*, ædes baſilicè ædificatas foſſâ, muro, vel vallo munitas ſignificans, & hodie omnium in ore verſatur, atque ſcriptis promulgatum extat.

Francorum nomen quid.

Burgundorum, & Burgundiæ nominis origo. Burger, Burgh-grave, Burgemeeſter, & Burgh unde & quid.

Avorum quin imo ætate, ob communem metum ac periculum belli à CAROLO Burgundiæ Duce octavo, Groningæ Saxiæ Civitatis incolis indicti, plurimorum Friſiorum, Drentinorum, nec non ipſius Villæ Groningenſis incolarum conſenſu, junctis viribus & amicitiis, muro tandem & vallo muniri cœpta eſt: Eâ tamen lege, ut qui in pagis habitarent, cum GRONINGÆ civibus communi & antiquo jure, libertate,

nec

nec non Sociorum appellatione gauderent. Quamquam id antea ſæpius à Groningenſibus irrito conatu fuit tentatum, dum à bellicis Drentinorum clavis, ac munitis ferro contis, Friſiorumque maritimorum ſecuribus & lanceis cœptis operibus deſiſtere compulſi fuere.

Strenuè poſtea Religionem coluerunt Chriſtianam, ut quæ tranquillitati, & libertati eſſet conſervandæ. Deinde iidem adeò armis libertatem tutati ſunt, & ſuas res defendere aſſueverunt, ut in Proverbium tandem abieret, *Francum amicum habeas, non verò vicinum.* Proberbiū.

Omnis enim Saxonicus Populus maximè circa Rheni fluminis oſtia, Amaſim, & Viſurgim Germaniæ fluvios habitans, olim FRANCUS fuit, & aliquot adhuc Pagos Franci nomine inſignes obtinet, Oppidumque adhæc in Friſiâ Occidentali *Franecer* nunc *Franeker* hodie re & nomine liberum reſtat, quamvis iſtius Urbis nomen nonnulli à *Froon-akker* non malè deductum exiſtimant. Franeker unde dictum.

Super Mœnum fluvium Meridiem verſus FRANCI de ſe Francofordum, Gentemque Francorum adhuc ibi dictam & ſuper Oderam Fluvium Orientem verſus etiam aliud inſigne Oppidum Francofordum condidêre, verſus Occidentem Galliæ Regnum occupavêre, ac de ſe Francricum, mox Francorum Regnum, inde alii puriùs loquentes Latinè Franciam dixerunt.

Qui verò diligentiſſimum PROCOPIUM Equeſtris dignitatis Virum rei hujus peritiſſimum, Autoremque ſagaciſſimum legerunt, illos hæc latere non putem; ille enim JUSTINIANO IMPERATORI à libellis, eidemque in omnibus Bellorum eventibus comes individuus ſeræ hæc Poſteritati reliquit. Procopius citatur.

Ubi Rhenus in Mare Germanicum præcipitatur, ſunt non modicæ paludes, ubi primitus Germani habitabant, Gens Barbara, nec magni tunc momenti Viri, qui nunc Franci appellantur. Iis finitimi Arborici erant.

PAULUS verò OROSIUS ubi de Imperatore VALENTINIANO agit, hunc in modum libro ſuo ſeptimo ſcribit. Paulus Oroſ. l. 7.

Valentinianus Saxonum Gentem in Oceani littoribus, & paludibus inviis ſitam, virtute atque agilitate terribilem periculoſam Romanis finibus

nibus eruptionem magnâ mole meditantem in ipſis Francorum finibus oppreſſit.

Trebellius Pollio citatur. Et TREBELLIUS quoque POLLIO in PROBI CÆSARIS vita FRANCOS ait *in inviis paludibus ſitos.* Id quod de Saxonibus PAULUS OROSIUS retulit.

Saxones Franci quoque dicti. Sic & Antiquiſſimns, nec non Graviſſimus Hiſtoriographus EGESIPPUS, obſeſſâ à Romanis Hieroſolymâ, JOSEPHUM inter alia, à poſtremis mœniis, prioribus ad fundum everſis, nonnihil remotum, TITI Imperatoris juſſu, noto Judæis Civibus alloquio hoc compellando enarraſſe ſcripſit.

Egeſipp. de Bello Judaica lib. V. cap. XV. „Quid vobis cum univerſæ Terræ Victoribus, quibus O„ceani ſecreta, Indiæque patent extrema? Quid Britannias in„terfuſo Mari toto ab orbe diviſas, atque à Romanis in Terra„rum Orbem redactas attexam? Tremit hos Scotia, quæ Ter„ris nihil debet. Tremit paludibus inacceſſa, atque inviis ſep„ta regionibus SAXONIA. Quæ licet belli curam augere „videatut, ipſaque frequenter captiva Romanis acceſſerit „Triumphis. Validiſſimum hominum genus, & cæteris præ„ſtans perhibetur: Myoparonibus nihilominus piraticis, non „verò viribus nititur, atque inde fugæ potiùs quàm bello para„tum.

Hiſce autem paludibus profundis nullæ alibi reperiuntur majores, quàm ubi Rhenus in Oceanum ſeſe exonerat, in Friſia nimirum Occidentali, Groningenſi, Amaſonicâ, Viſurgianâ & Albianâ: Quare & eos ἀ'ξανϛς, SAXONES & FRANCOS olim fuiſſe neceſſe eſt.

Agathius adducitur. AGATHIUS præterea Autor Græcus, qui JUSTINIANI Imperatoris temporibus ſua ſcripta orbi communicavit, FRANCOS *à Veteribus Germanos eſſe dictos* narrat, *quod ex eo utique ſatis liquet.*

Hi enim circa Rhenum habitant, ejusque propinquas incolunt partes, Galliarum quoque maximam nunc Regionem, non propriam, ſed vi & armis impoſterum occupatam poſſident. Habent præterea Maſſiliam Ionum olim Coloniam. Hæc ille.

Tacit. de German. moribus. Hic profectò Populus Septentrionalis armis adeò ſemper fuit deditus, ut CORNELIUS TACITUS de Germanorum moribus verè ſcripſerit. *Nihil autem neque publicæ neque privatæ rei agunt niſi armati.* Et paulo poſt de CAUCHIS, qui mariti-

mam

mam Saxoniam, & circa Amaſim', & Viſurgim fluvios mediterraneam incolunt, ſic inquit. *Prompta tamen omnibus arma, ac ſi res poſcat, plurimum Virorum, equorumque exercitus; & quieſcentibus eadem Fama.* Rurſus idem. *Genus ſpectaculorum,* inquit, *unum atque in omni cœtu idem: Nudi juvenes, quibus id ludicrum eſt, inter gladios ſe atque infeſtas frameas ſaltu jaciunt; exercitatio artem parat, ars decorem, non in queſtum tamen aut mercedem; quamvis audacis laſciviæ pretium eſt voluptas ſpectantium.*

Quod ſanè exercitii genus adhuc Frisiæ noſtræ pluribus in Locis Nundinarum, ac Bacchanalium temporibus celebre eſt. Ovidius Naso libro Triſtium quinto Elegiâ octavâ hoc modo ſcribit.

Ovid. lib. Triſt. V.

Turba Tomitanæ quæ ſit Regionis, & inter
Quos habitem mores, diſcere cura tibi eſt?
Miſta ſit hæc quamvis inter Græcosque Getasque
A malè placatis plus trahit ora Getis.
Sarmaticæ major Geticæque frequentia Gentis
Per medias in equis itque reditque vias,
In quibus eſt nemo, qui non goriton & arcum,
Talaque vipereo lurida felle gerat.
Vox fera, trux vultus veriſſima mortis imago,
Non coma, non ulla barba reſecta manu.
Dextera non ſegnis fixo dare vulnera cultro,
Quem junctum lateri barbarus omnis habet.

Saxónes, & Friſii vere Cimbri dicuntur.

Certè Saxones, quibus Frisios etiam annumero, Gentem verè Cimbricam, acrius adhuc cœlo, ſoloque, ut Tacitus inquit, animantur, & armantur, ſemperque gladium lateri junctum habent, vel ſecurim, venabulum, haſtam, furcam, aut ſimile inſtrumentam militare geſtant; atque induti ſaccis incedunt.

Valer. Maxim. lib.2. c. 6. Antiqui Cimbror. mores.

Hi, *olim in acie,* teſte Valerio Maximo, *tanquam glorioſè & feliciter vitâ exceſſuri, exultabant; in morbo* contra, *quaſi turpiter ac perituri miſerabiliter, lamentabantur.* Quare illorum animi præſtantiam celebravit idem Autor.

Porro Cimbrica Gens olim quæ fuit niſi Saxonica; tum

Gothica, Wandalica, inde Hunnica, poſtea Anglica, dein Longobardica, hinc Francia, demum SAXONICA? Quæ armis ſemper ferè victricibus ſuperior omnia olim invaſit: Ita etiamnum à Bellis otioſa non eſt, licet multis cladibus oppreſſa, & à ſe quaſi avulſa conſpiciatur: Etſi ubique ſtipendia mereatur, & omnia ſe velle depopulari minitetur. Unde à vitæ genere & moribus verè olim SAXFRISII & SAXONES nuncupati fuere.

Saxfriſii.

Ducum Saxoniæ inſignia quæ.

Quin-imo ipſorum Saxoniæ Ducum antiquiſſima hæreditaria & vere in hunc quoque diem τεκμήριον (fide dignum teſtimonium) VICTORIARUM & bellicæ virtutis uſitata inſignia duo Juſtitiæ gladii ſunt, Friſiis vulgò, ut modò monitum, *Saxen* dicti, ſectione in campo obliquè juncti, cujus medietas inferior nigra, & ſuperior candida eſt. Imperio rerum haud rarò potiti ſunt, & Saxoniæ DUX prætorii Imperialis Princeps, Imperiique præfectus nuncupatus, inter Electores ſæculares primum locum obtinet, ſacroſancto & antiquo inſtituto, legitimè confirmatus.

Si verò quis ad loca paluſtria, lacus, & planas Aquarum cataractas reſpexerit, & quæ *Saſſen* vulgari idiomate (ut in præcedentibus ex parte dictum) tanquam Aquarum Sacci vocantur, nuſquam gentium illa profundiora, plura, majoraque eſſe deprehendet, quam in SASSONIA, hujuſque haud contemnendâ portione FRISIA: Sive ad Terrarum planitiem, & loca campeſtria iterum quis oculos converterit, quæ *Sacſen* vel *Saxen* quoque vocantur, quod ſacci inſtar preſſa inexplanataque jaceant, & undique continuo aſpectui pateant: Unde & LATINI SAXORUM vocabulum ſolidæ planæque & continuæ rei ſubterraneæ attribuiſſe videntur: Is nuſquam planiorem magiſque Campeſtrem Terram eſſe inveniet, quàm in Saxfriſia noſtrâ.

Saxorum vocabulum unde.

Cujus tamen gubernatio integra Anno Chriſti milleſimo quadringenteſimo nonageſimo octavo ALBERTO Saxoniæ Principi ab Imperatore MAXIMILIANO die vigeſimo Julii data & in perpetuum conceſſa eſt, quam tamen FRISII, ut GENS LIBERA, nullique mortalium, ſed ſoli DEO ſubjecta, reſpuentes, ſui juris manere, atque ALBERTO, nec non hæredibus ejus reſiſtere conſtituerunt, qui, dum indigenarum

narum diſcordiâ nihil proeter exiguam Friſiæ partem tandem acquirere potuerunt; quam tamen Bellorum diuturnitate feſſi; ſervandæ impotentes, jus ſuum Anno milleſimo quingenteſimo decimo quinto CAROLO Auſtriaco, PHILIPPI filio, Hiſpaniarum PRINCIPI centum millé aureis venundedêre.

Saxoniæ Ducum jus in Friſios venditum.

ALBERTUS quoque CRANTZIUS in ſuâ Saxoniâ & Metropoli negotium hoc uberius proſequitur.

Albertus Crantzius profertur.

Quod nempe Superioris Saxoniæ Duces Friſicum fœdus & amicitiam ſervaverunt, tam diu ornamentum, ſuæque familiæ baſim ac potentiæ haud exiguum momentum habuêre.

Poſtquam verò amicitiam in ſervitutem convertere conati ſunt, & fœdere & adminiſtratione excidère, nec non vires ſuas perdidêre.

Acceſſit huc eorum, qui Chriſti Religioni præerant, avaritia, ac deteſtabilis vita, tum aliorum mutua contentio, nec non inteſtina dominandi libido, idque prævaleſcentibus quorundam opibus, & nonnullarum Civitatum munimentis admiſſis, arcibus quoque validis in Popularium oppreſſionem ædificatis.

ALBERTUS quidem Saxoniæ Dux Groningenſes ut ſuæ ditionis homines & Saxonicum Populum, bello invaſurus Civitatem obſedit. Verum paucis poſt diebus plumbeæ glandis è tormento majori emiſſæ ictu læſus, à Groningenſibus petiit (magna privilegia liberaliter promittens, & adhuc majora offerens) ut in Civitatem receptus à Chirurgo curaretur, qui tum publicis ſtipendiis conductus ob artis ſuæ experientiam mirum in modum commendabatur. Habuit certè Reſpublica illa tunc temporibus, ut & hodie Viros omni doctrinæ genere, omniumque artium Celeberrimos, & nimium fœlix, ſi, quod VIRGILIUS agricolis imprecatur, ſua bona noſceret, atque privatum commodum publicæ utilitati poſtponeret.

Ducis Alberti à Groninganis petitio.

Hoc tamen auxilio Duci denegato, Emdam tendens in Amaſis fluvii trajectu, quem PLINIUS Amaſium vocat, fatis ceſſit, ejuſque viſcera ibi in ſummo templo ſunt condita ſepulchro, affixa lamina ex ære ductili quæ SAXONIÆ inſignia, & ad æternam rei memoriam hoc continet Epitaphium.

Siſte precor gradum qui tranſis iſta viator,
Alberti Ducis Saxoniæ primi Gubernatoris
Friſiæ hic exta quieſcunt.
Qui poſt Sycambros, Friſiosque Triumphos Victor,
Principibus timor, Gentibus tremor fuit.
Obiit peſte febrili, ex Groningenſium obſidione
Sub Hyemem fugiens, hic exta remanere voluit.
Corpus Aromatibus conditum in Oppidum Saxoniæ
defertur.

Saxones non à Sacis deducti.

Quamobrem longè errant illi, qui Saxones à Sacis deducunt. Nec res hæc ipſos Saxoniæ PRINCIPES latere poteſt, utpote qui Genealogias MAJORUM ſuorum longiſſimas & certiſſimas, rerumque geſtarum annales, & Chronica poſſident, tametſi omnia edita non ſint: Nec ſcilicet Populus talia curat.

Feſtus Pompejus citatur.

Verum ad *Sagmina* redeo, quorum ratione ab inſtituto nimium ſum digreſſus, ut quæ plurimos & ferè omnes hactenus latuerunt, atque indiſcuſſa jacuerunt, in Lucem revocem.

FESTUS itaque POMPEJUS *Sagmina* VERBENAM interpretatur; quâ coronati Pater Patratus, & Fæciales, vel cum hoſtibus fœdera pacturi, vel iis Bella denunciaturi à Republicâ mittebantur.

Unde inepti nugantur Grammatici, *Sagmina* ἱεροβοτάνην, vel περιστερεῶνα Herbam ſignificare, quàm Latini VERBENAM vocant.

Plin. lib. 22. cap. 2.

Aliter PLINIUS rem exponit, qui rectè libri ſecundi & viceſimi capite ſecundo ſic refert.

Interim, inquit, *fortius augetur Autoritas, quæ quanta etiam debeatur ſurdis, hoc eſt, ignobilibus Herbis perhibebitur. Siquidem Romani Imperii Autores, Conditoreſque immenſum quiddam & hinc ſumpſêre; quoniam non aliunde Sagmina in remediis publicis fuêre, & in Sacris, Legationibusque Verbenæ.*

Sequitur apud PLINIUM. *Certè utroque nomine idem ſignificatur, hoc eſt Gramen ex arce cum ſuâ terrâ evulſum, hâc ſemper & Legati cum ad hoſtes, clarigatumque mitterentur uſi, id eſt res raptas clarè repetitum, unus utique Verbenarius vocabatur.*

Non

Non dicit PLINIUS *Sagmina* VERBENAS denotari, ſed *Sagmina* Gramen ex arce cum ſuâ terra evulſum ſignificare. Vox namque *Sagminis* generalis eſt, maſſamque Terræ effoſſam notat, non Herbæ genus, ut multi falsò putaverunt: Fiebat namque Senatus conſultum in hæc verba, *ut privas Verbenas privosque Lapides prætorem poſcerent Fœciales, qui Verbenam ex arce, & Sagmina, ac Lapidem Silicem ex Templo* JOVIS *Feretrii daret.* Hic patet aliud VERBENAS, & aliud eſſe *Sagmen.*

MARTIANUS Jureconſultus in rerum diviſionibus teſtatur, quod *Sagmina ſint Herbæ, quas Populi Romani Legati ferre ſolebant, ne quis eos violaret.* Martianus tit. de rerum diviſionibus.

ALEXANDER ab ALEXANDRO Genialibus in libris ejuſdem eſſe Sententiæ videtur. Alexand. ab Alexand. Gen. Libro.

Verum his profectò ſubſcribere non poſſum: Quia nullum Herbæ genus eſt, quod à PLINIO, aut ab ullo Autore Latino vel Græco *Sagmen* vocetur. Tum quod MARTIANUS ait plures Herbas eſſe Sagmina, falſum eſt. LEGATI enim nullam aliam Herbam, quàm VERBENAM deferebant, utpote quâ cum faſcia vel lanæ filo caput velati coronatique eſſent: Quamvis olim Myrto uſi fuerunt. Martianus refutatur.

Verum id factitatum eſt, antequam VERBENAM uſurparent.

Tertiò, quoniam ex Senatusconſulto hæc tantum dabantur, ut *Verbena* ad coronam, ex arce *Sagmina*, ſilex Lapis, & ſceptrum cum mandalis.

Quartò, quia ex ritu res repetendi ſatis patet, quid SAGMEN ſit. Tum enim obſervatum eſt, Populi juſſu Fœciales ſive quatuor Oratores nuncupatos fuiſſe, qui *Verbenâ* coronati res petitum proficiſcerentur, Deosque fœderum teſtes ultores facerent. Ex quibus VERBENARIUS Gramen cum terrâ evulſum ex arce farebat, legatuſque lanæ filo capite velato res ſibi dari clarâ voce poſcebat; quæ his verbis CLARIGATIO dicta eſt. Clarigatio quid.

JOVEM *ego teſtem facio, ſi ego impiè injuſteque res illas Populo Romano dedier, mihi expoſco, tum Patriæ compotem nunquam eſſe ſinas:* Quæ ſi præſtituta die non darentur poſt tres ac triginta dies, qui ſolennes erant, PATRATUS PATER, qui FOECIALUM PRINCEPS, coronatus pariter Bellum indicebat, ca-

 put

put & frontem Verbenâ à Fœciali cinctus; quemadmodum etiam percutiendi fœderis, aut denunciandi belli Princeps electus eminebat.

Adde Plinium *Sagmina* eſſe Gramen ex arce cum ſuâ terrâ evulſum aſſerere: Hoc idem eſt ſi convertatur, *Sagmina* terram cum ſuo Gramine ex arce evulſam eſſe.

Sagmen quid propriè.

Unde perſpicuum eſt, maſſam Terræ effoſſam vel evulſam, aut erutam ſive cum Gramen, ſive citra Gramine *Sagmen* proprie dici. Sed de his alibi ſuo loco: Ne extra Oleas divagari conſpiciar, ad penſum recurro. Satis enim hic genuinam Sagminis ſignificationem attigiſſe, nec non à Sagmine VERBENAS diſtinxiſſe videor.

Subjicicio itaque, Terram *Veneam* vel *Veneticam* dictam Ericæ ſimilem, & radicem ſerpentibus fibris plenam, optimos *Ceſpites* foco inſtruendo & alendo ſubminiſtrare.

Ad quorum certè Ceſpitum ſimilitudinem etiam illud, quod ex alterius Terræ, ſuperficie præſcinditur, CESPES dicitur: Qui Gramine viridi veſtitus, vivus vocatur. Hi ab omnibus *Soden* plerumque, vel *Plaggen* dici jam olim cœperunt, qui verò ex Ericæ terreſtris ſuperficie præſcinditur *Schokken* appellantur, quique ad ignem alendum à paupertinâ plebeculâ æquè quàm ad tegenda ædium culmina, mortalium ſepulchra, atque alia adhibentur.

Ceſpes vivus quid.

Verum quùm *Ceſpes* Venaæ Terræ muniendis ædium culminibus, & tuguriis, atque laquearibus faciendis ſit idoneus, nec non olim ac hodie in multis FRISIÆ locis evenit, in *Weſterwoldiâ* præſertim & *Drentiâ* huic uſui deſtinatus habeatur: Meam de TOPHO conjecturam confirmo, & certe Tophi aut Tophaceæ Terræ nomine eam, quæ nobis *Ven-erd* ſive *Veen-eerde* & *Veen-grond* dicitur, à PLINIO ſignificari credo: Idque eò magis, quoniam ex hâc quoque Terrâ *Sagmina* effodiuntur, vel evelluntur, aut ipſis manibus luto compreſſo formantur: Quemadmodum iis in locis, ubi hanc Terram humidiorem nacti ſunt incolæ, levi opere & operâ rem conficiunt, accidiſſe videtur.

Lego enim apud PLINIUM, CAUCHOS *ventis magis, quàm ſole captum manibus lutum ſiccare*, quo luto, quoque Terrâ ignes faciunt, & ſua corpora calefaciunt: Ubi notandum eſt,

PLI-

Plinium Morinam Terram, Veneamque quidem vidiſſe, verum *Lutum* dixiſſe hoc loco & Terram; neque exiccatæ aliud nomen proprium dediſſe, & quatenus eam Terram coli vidit, Tophaceam putaviſſe, qualis etiam in Flandriâ Galliæ Belgicæ Provinciâ apud Morinos eſt, & quos olim Britanni prope Geſſoriacum, Iccium portum olim, nunc Caletum dictum, & Brabantiæ Campinienſes *ſilos* vocabant. Verba hoc loco Plinii adſcribam. Carion lib. 4. fol. mihi 374.

„Sunt vero & in Septentrione viſæ nobis Gentes Cauchorum; qui Majores, Minoreſque appellantur. Vaſto ibi meatu perpetuis bis dierum, noctiumque ſingularum intervallis effuſus in immenſum agitur Oceanus, æternam operiens rerum naturæ controverſiam, dubiumque Terræ ſit in parte an Maris; illic miſera Gens tumulos obtinet altos; aut tribunalia manibus ſtructa ad experimenta altiſſimi æſtus, caſis ita impoſitis, ut navigantibus ſimiles ſint, cùm integant aquæ circumdatæ, naufragiis verò cùm receſſerint; fugienteſque cum mari piſces circa tuguria venantur. Non pecudem hos habere, non lacte ali, ut finitimos: Ne cum feris quidem dimicare contingit omni procul abacto frutice. Ulua & paluſtri jonco funes nectunt ad prætexenda piſcibus retia: Captumque manibus lutum ventis magis quàm ſole ſiccantes. Terrâ cibos & rigentia Septentrione viſcera ſua urunt. Hactenus ille: Ex cujus verbis patet, Lutum & Terram ignis cauſâ exiccari. Plin. l. 16. cap. 2.

Quo nomine propriè illud Lutum, illaque terra ſit diſtinguenda, nemo hactenus tradere aggreſſus eſt: Quum de minimis vermibus & Inſectis commentati, ac de culice elephantem facere multi & maximi Autores gravati non fuerunt: Quoniam in Naturæ contemplatione nihil videri poteſt ſuperfluum, & nuſquam Natura magis tota eſt, quàm in minimis. Si idcirco hujus Terræ ſpeciebus enarrandis inhæſero, non improbabitur, nec faſtidio dignum reputari debebit.

Caput

CAPUT XI.

Unde BRUCTERI *dicti. Veneæ & Morinæ Terræ ſpecies quot. Ceſpitum genera, illorumque Nomina varia. Morinæ & Veneæ Terræ color, ac præparatio. Unde Mori vocati. Friſia quo tempore Occidentalis dicta. Terra Venetica quo anni tempore effoditur. Lutum Plinii quid. Vuiren quid. Dura neceſſitas quid perficit. Hodierna Friſiæ & Antiqua Inſignia quæ. Torven, Torf-land & Venne quid. Ubi* BRITANNICA *inventa. Veterum* BRITANNICÆ *deſcriptio.*

QUæ hactenus inter SAGMINA & VERBENAM diſtinctio, quæ olim apud Romanos clarigatio, quidque Ceſpes vivus ſit, annotavimus: Nunc verò de Veneæ & Morinæ Terræ ſpeciebus a colore, omnibusque Ceſpitum generibus, nec non effodiendi Tempore, pluribuſque dicturi ſumus.

De omnibus itaque Septentrionalis Plagæ Terris, quæ notæ ſunt, una eſt Bituminoſæ naturæ ac igneæ, utpote alendo igni accommoda, & vulgaris materia.

Hujus ingens copia à DEO OPTIMO MAXIMO Septentrionali EUROPÆ parti data, integras ac immenſas paludes replet, unde à multis paluſtris Terra dicitur.

FRISII adhuc noſtri uſitato nomine antiquiſſimo *Bruc* & *Broek* nominant, indeque incolas *Brucſters*. Romani enim Scriptores PRISCI paucis immutatis litteris eos BRUCTEROS appellant.

Bructeri unde dicti.

Deprehendo autem duas ejus generis Terræ ſpecies, ut *Veneam*, & *Morinam* nomine Latinis uſitato utroque in Phenicibus, Fenis, Venetis, Pœnibus, & in Morinis.

Hæc nigrior, gravior, denſior imas partes petit: Illa candidior, levior, & rarior ſummas, & Cimbricâ interpretatione juvenum naturæ inditum nomen obtinet, haud paucis in Locis FRISIÆ utraque tali ordine cohæret, ut VENERIS Symbolum

Lapathum Longi- folium Criſpum *fol. 104*

bolum repræſentare demonſtrari poſſit, ſi hâc de materiâ agere mihi allubeſceret.

Alibi tamen *Venea* ſola eſt, & eam Avena, vel alterius generis Terra ſuſtinet, vel cœno aquoſo innatat.

Alibi *Morina* ſola, & ferè ſubjectam habet arenam.

Verum tum adhuc *Morinam* duûm generum Terram invenio, unam nimirum corpulentam, eamque maſſam densè compactam, ex cujus interioribus viſceribus optimi *Ceſpites* ſive Torfæ laterum coctilium duritiem habentes effodiuntur, vocanturque vulgò *Harde-Torff* vel *Harde-Turf*, à quibusdam verò in Agro Groningenſi *Klyn-Torf*, qui plerumque cæteris minores paulò, ac graciliores, verum magis compacti nihilominus ſolidiores, durabiliores, atque notæ melioris inveniuntur: *Klyn* enim Saxonicè corruptam, compactam & ſolidam Terram Veneam denotat, inde *Klyniaci Ceſpites* denominati. Alteram verò cœnoſam & fluidam, cujus quoque extracti CESPITES *Harde-torven* dicuntur quidem, at tamen non adeò durè glutinoſi, nigri vel graves, verum ſegmentis virgultorum intermeantibus & paluſtribus cannis interſici, gravitate mediocres, ac promiſcui uſus ſunt.

Torfæ. Harde-Torf. Klyn-torf. Klyn quid Friſicè denotat. Gemeinne Harde-Torf.

Atque ita *Venea* quoque altera eſt molem habens, è quâ producti CESPITES à pluribus expetiti, admodum fungoſi, valdè leves, ac rufeſcentis coloris ſunt, atque ab omnibus *Lichte-torven* dicuntur, quapropter cereviſiariorum cortinis, aut coquorum clibanis inſerviunt: Altera lutoſa, cujus CESPITES omnium leviſſimi ac viliſſimi exteriori Terræ ſuperficie inhærent, & à plebis paſſim fece *Graauwe-torf*, *Witte-torf*, vel etiam hic GRONINGÆ *Toverſchen*, Latinè præſtigiatrices appellantur, quoniam ſub veri ſpecie illud eſſe demonſtrat, quod revera non ſunt, legitimi ſcilicet ac boni CESPITES; quare plerumque negliguntur, aut replendis evacuatis Ceſpitifodinis, vel comburendâ calce, aut figulorum furnis inſervire ſolent.

Lichte-Torf. Graauwe-Torf. Witte-Torf. Toverſchen.

Lutoſa autem & *Cœnoſa* tam *Morina* quàm *Venea* in humilibus aut defoſſis locis invenitur, ſed *Morina* nigra eſt cæni atri inſtar, *Venea* Boli vel rufeſcentis coloris, minusve fuſci quàm illa. Illam adhuc incolæ exercitam cum effoſſo ſimul luto etiam ſicciore, ſed tamen ejusdem naturæ ſubigunt, ſubactamque

Morinæ & Veneæ terræ color, ac præparatio. Bolus apud

Medicos Terræ genus eſt colorem pallido-rubrum obtinens. Unde Mori denominati.

que pro arbitrio per planum areæ ſiccæ ſpatium palmari craſſitiei formâ diffundunt, ſiccatam ſcindunt, & in quorundam receptaculorum collibus collocatam, ut probè exiccetur, ignisque uſibus deſtinent.

MORINA talis Flandrica, & Morino Populo inde denominato tetro eſt odore, minoreve lumine, cujus igne præſentium facies mortuorum inſtar pallent, & nitroſa fuligine oculos intensè pungit.

FRISICA verò & quæ in Septentrionali HOLLANDIÆ parte nomen Friſiæ Occidentalis adhuc retinente colligitur, quo nomine ſub HARONIS quinti Friſiæ Ducis imperio, diu ante Septentrionalis per Flevum Maris inundationem, Anno Salvatoris noſtri tricenteſimo innoteſcere cœpit, excellentior eſt, Bituminoſior, atque ignes exhibet Luculentiores; multis nimirum tædarum putrefactarum, & lignorum, radicum, fibrarum, corticum, ſimiliumque marcidorum fragmentis plena eſt.

Arbores, aliaque ſub hâc Venetica Terrâ detecta.

Imo hodierno hoc tempore in DRENTIA, aliiſque FRISIÆ noſtræ locis interdum ſub eâ tellure, interioribuſque ejus penetralibus reconditæ deteguntur integræ arbores, earumque trunci, NOACHIS tempore per Diluvium proculdubio, & multi autumant, Aquarum vi, ejuſque venti impulſu collapſæ, qui inter AUSTRUM & ZEPHYRUM collocatur medius. Omnium enim cacumina ad Orientis Regionem Septentrionemque mediam procubuiſſe cernuntur. Inter quas cùm omnis generis ſint, tum illarum, quæ coniferæ dicuntur, maximum exiſtit miraculum: Pręcipuè quòd & plurimæ & longiſſimè altâ ſub humo jaceant, quùm nullæ amplius hâc ætate noſtrâ illis in campis provenire videantur: Pręter has, *Nuces* quoque *Avellanæ*, calcei, ædium fragmenta, nummi incogniti, lapides inſoliti, atque antiquis inſcriptionibus quibuſdam inſigniti, armorum fragmenta, aliaque plura inveniuntur, quorum quędam adhuc meo in muſęo aſſervo.

Quo tempore Terra hæc Venetica annuatim effoditur.

Porro corpulenta tam Morina quàm Venea integros campos occupat, alibi ſicciò, alibi humidior. Hæc hodie Aprili quotannis ac Majo menſe effoditur.

Haud ſcio an òlim manibus illam aut hanc ut *Lutum* acceperint, quemadmodum PLINIUS dixit. Quanquam non eſt

ita

ita humida hæc, ſicut cœnoſa illa, tamen manibus faciliùs hæc erui, expreſſisque aquis in maſſas formari, quàm illa, poteſt, ventoque, Solique expoſita etiam citiùs exiccatur.

Quare veriſimile mihi, quod PLINIUS *Luti* nomine etiam VENEAM & MORINAM Terram intellexerit, quodque PLINII tempore, ſicut nunc, illam Terram non effoderint, vel quia tunc inſtrumentis deſtituebantur, vel quia inſtrumentis uti nolebant, ſed manibus evellentes, ſegmina inde conficiebant. Lutum Plinii quid.

Etenim adhuc in Drentiæ quibusdam locis tenuioris fortunæ homines *Veneâ Terræ* fragmenta, & humidos *Venei Luti* manipulos manibus preſſos in maſſas formant, vento, ſolique, & per æſtum canicularem Aëri exponunt, exiccantque, nec non in colliculos erigunt, & dum maſſæ illæ ſemel exiccatæ fuerunt, altiores in acervos pyramidales, quos vulgò *Vuiren* appellant, comportantur, ut exteriora, quibus reliqua incumbunt, à frequentoribus pluviis defendere queant, quæ deinde in tuguria, aut naves ignis cauſâ ſaccis aut corbibus deportant; quibus etiam ut probatiſſimis atque omnium optimis Ceſpitibus (quos in Groningenſi Provinciâ *Bagger-Torf*, aut in Hollandiâ, Friſiâ, atque Transiſalaniâ *Baggelaar-Turf* vocitant) non ſolum tenuioris, verum potius lautioris Fortunæ homines pro ignis fomite utuntur, ubi & hodie in Hollandiâ præſertim, aquoſis è Morinis locis ac cœnoſis inferioribus Veneâ Terrâ ſuperiori, conſumptione, planè deſtitutis, *Lutum* illud retibus (quæ Belgicè *Baggelaar-Netten* nuncupantur) ferro quodam rotundo pręlongæ perticæ annexo affixis, ad viginti quoque pedem profunditatem, imo ulteriùs, extrahitur, manibus deinde, ligneiſve & ferreis inſtrumentis in parvas quadrangulares, ſpondæ ſive Cereviſiarii dolii operimenti modo, formas exiccando efformatur, quare è multis ibi *Sponde-Turff*, & *Modder-Turff* paſſim appellatur, qui è *Luto* confecti CESPITES per ſaccos vel tonnas iis repletas divenduntur; ut cujus hæc potiſſima eſt Populo Septentrionali accolis Cimbrici Oceani potum, cibumque decoquendi, aſſandique materia. Vuiren quid. Sponde-Turf. Modder-Turf.

Quare ob haſce ſtupendas Naturæ dotes, FRISIIS omnibus, ligni penuriâ laborantibus, à SUMMO rerum OPIFICE variis in PATRIÆ locis providè conceſſas, ſeptem Ceſpitibus Friſiæ inſignia hodierna

quare 7. ceſpitibus onuſta depinguntur. bus in medio fulvorum leonum par, libertatem à CAROLO MAGNO ob indolem candidam, bellicoſamque FRISIORUM virtutem, Anno Salvatoris noſtri octingenteſimo ſecundo clementer redditam tutantium, nec non pervigili curâ demirandam hanc telluris maſſam contra omnigenas hoſtium inſidias magnaminâ fortitudine defendentium comprehendentibus, FRISIÆ olim ſplendida inſignia cincta, atque à tot retro ſeculis in hodiernum uſque diem (rejectis ab IMPERATORE dicto ſeptem antiquiſſimis prioribus, atque undecim poſterioribus rubris Nymphææ foliis in quatuor argenteis trabibus per ſcutum cæruleum obliquè ductis, quæ per mille & ſexaginta ultra annos, à FRISONIS primi Friſii Conditoris, atque BEROALDI Friſiorum REGIS quarti temporibus, ad annum uſque ſecundum CAROLI MAGNI extiterant, quæque Regni Friſiæ veteris inſignia, retinente adhuc noſtratium OMLANDIA, etiamnum reperiuntur exornata.

Priora Friſiæ inſign. olim 7. fuere in 3. argenteis trabibus rubra Nymphææ herbæ folia, quibus poſtea anno Chr. 534. 4. cum 1. trabe addidit Beroaldus Rex. Vid. Matt. Hamcon. lib. de vir. Friſiæ illuſtrib. Suffrid. Petri de Orig. Friſ.

Altera autem eſt ignis materia, quæ ex arboribus accedit, & tædarum, quæ locis paluſtribus copiâ tantâ, quantâ alibi Vaccarum excrementa, ſimili feré modò erruuntur. Quid enim non excogitat neceſſitas, quæ durum valdè telum eſt.

Horum quamvis excrementorum ignis ſit languidus, fumus multus, mordax & tetri odoris, nec non omnia domi funeſto fœtidoque odore inficiens, & inaſſuetis aliquando noxius: Aſſueti tamen adeò hoc odore, ut Aromatum ſuffitu delectantur, alii contra odore læduntur: Nam aliqui dolores capitis intenſiſſimos ſentiunt: Alii proximi ſunt animi deliquio & deficiunt, nec niſi illato igne, fumo, aut odori-ferorum Trochiſcorum ſuffitu, curari poſſunt.

Lapis Leodienſis Bituminoſus Lithanthraces &c

Ad hæc quartum eſt ignis remedium Lapis Leodienſis Bituminoſus, quem aliqui *Anthracitem* putant & *Carbonem* vocant, aliqui *Lithanthraces*, alii *Aſpaltitem*, alii verò *Gagatem*, ignis vehementioris cauſâ omnibus fabris ferrariis valdè uſitatus & neceſſarius; cujus odor inaſſuetis, ſicut & ignis gravis eſt: Aſſuetis verò corroborandæ ſanitatis ſubſidium, utpote à defluxionibus, Rheumaticiſque affectibus præſervans.

MANTUANUS BAPTISTA manifeſtè de Tofo ſic cecinit.

Piceis domus aſpera Tofis.

Ex.

Ex quibus certè verbis facilè liquet piceos *Toſos* dici. Verum inſpectores, & periti naturæ Terrarum Friſiæ noſtræ & Brabantiâ Campiniæ, & qui Terram hanc examinantes, VENEAM & MORINAM illam eſſe fatebunrur, quoniam ubique plena eſt radicibus Picearum, Pinearumque arborum fibris: Tum quod Picearum habeat naturam, utpote quæ facilè ardet, & piceæ materiæ inſtar ignem alit; ex quâ montoſis quibuſdam in locis luculentiſſimos ignes continuè agricolas inſtruere vidi.

Cæterum effoſſa *Terra Venea*, exiccataque, coloris plerumque mellini, quem gilvum vocant aliqui, & Boli vulgo *Vaale-Torf: Morina* fuſca vel nigra cernitur: Hæc gravis, denſi, ac ignis validioris diu retinens. Illa levis, rarior, atque brevi tempore ignem & hunc mitem retinet, quare vulgò quoque *Torf-Torſe* nuncupatur. Quo argumento etiam inducor, & ſiccam *Veneam Terram, Tophaceam* dictam eſſe credo, utpote quæ lapidis duritiem poſſidet. Vaale Torf. Torf-torſe. Morina Venea Tophacea dicta eſt.

His ultimum argumentum addam, ut eodem meam opinionem magis confirmem. Itaque tandem illud inferam, cur etiam GERMANIS noſtris illam effoſſam Terram *Torf* dici credam.

Igne igitur vel Sole, vel vento aliquid exiccare, extenuare, vel emaciare vulgò *Torven* vocamus: Unde torreo apud LATINOS verbum ejuſdem ſignificationes manet. *Tor*, vel ut hodie à multis dicitur *Dor*, eſt exiccatus, eſtu ſqualidus. Hinc à *tor* & *ven* componitur *Torven*, hoc eſt torridus TOPHUS, vel torrida *Terra Venea*, & demum ſimpliciter *Torf*, hoc eſt, res adeò torrida, ut præ ſiccitate alendo igni inſerviat. Torven quid.

Runc igitur (ſi modo audacia ſuam liberè dicendi ſententiam detur) ſalvo tamen DOCTORUM VIRORUM honore & ſaniore judicio progredior, ut perſcruter, quo nomine verè LATINO, apto, nec à linguâ Germanicâ diſſidente, ac ad antiquam Linguarum matriculam accedente exprimi debeat Germanica illa dictio *Torven*.

Certè AUTORUM plurimi nomini hujus Etymon, aut interpretationem veram hactenus non docuêre, aut differentias poſteritati reliquêre.

Verum ex NEOTERICIS, qui doctiores videri cupiunt,

Ceſpitem vocant, quâ tamen Nomenclaturâ non redditur dictio *Torf*, habeturque nimis procul petita hæc κατάχρησις *figurata abuſio*. Carbunculum verò vel Anthracitem, & Terram carbunculoſam, ut quæ ſine ullâ induſtriâ ſuâ ſponte illud habet, ut carbonis inſtar ardeat, etiamſi humida ſit, non eſſe Terram Veneam vel Morinam, nec eo nomine deſignari poſſe ſatis conſtat.

Torven Germanicè quid denotat.

Si quid mihi interea in hoc nominum defectu, rerumque caligine poſt tot tamque diverſas multorum opiniones addere conceditur, haud dubitaverim ejusmodi ad ignis pabulum effoſſam tellurem, Soleque exiccatam vocare *Torridum Sagmen*, vel *torridum Tophum*, aut ſimpliciter *torridum*. Neque enim genuinæ ſignificationis effectibus convenientius nomen ullum invenio. Verum de Topho aliàs uberius.

Torf-land.

Ager etiam unde effoditur ea Terra, quæ vento & Sole ignis cauſâ torretur, ſive *Morina* ſive *Venea* in eâdem linguâ, quæ Synonyma recipit *Torf-land* vocatur; neque novum eſt uni rei diverſo reſpectu varia eſſe indita nomina.

Venne quid.

Porro agri iſtius fundus planè arenoſus, cujus ſuperficiem Veneæ telluris reliquiæ plerumque obtegunt, à Terrâ Veneâ *Venne* dicitur; atque inde omnis graminea planities, quæ foſſis undique in Frisia, atque Hollandia noſtrâ, vel aggeſtâ terrâ ab alterius dominio ſeparari conſueta eſt, aut pratum, in quo vaccæ, equi, vel boves paſcuntur, *Vaccarum Venni*, vulgò *Koeye vennen*, â Majoribus noſtris olim appellabantur.

In quâ Terrâ Britannica inventa.

In hâc igitur Terrâ Herbam hanc ad aquas creſcentem ipſo primo aſpectu quaſi vulgarem, neque prorſus Rumici Sylveſtri, maximè Oxylapatho abſimilem animadverti; qualem nunquam in omnibus peregrinationibus meis videram.

Hanc (ut dictum) protinus eradicavi, & radice conſpectâ nigerrimâ, eâque deguſtatâ, & fortiſſimæ aſtrictionis facultate perceptâ, BRITANNICAM eſſe veram divinavi: Quam tantoperè hactenus quæſiveram, tot Medicorum acerrimis certaminibus illuſtrem. Etenim hujus Herbæ obiter inventæ formam cum BRITANNICÆ deſcriptionibus juxta bonorum & Antiquorum Scriptorum Autoritates collatam,

tam, manifeſtè convenire inter ſe oculatâ fide deprehendo: Quemadmodum id ex omni deſcriptione, omnibuſque illius Herbæ facultatibus primum per ſenſuum inſtrumenta detectis, ac ipſo poſtea uſu comprobatis docere poſſum.

Ita dum ratione, certâque nitor experientiâ, me procul omni errore, & hæſitatione rem veram inveniſſe, fideliſſimèque tradidiſſe cenſeo: Tametſi in radicis deſcriptione juxta PEDACII DIOSCORIDIS & Clariſſimi ORIBASII exemplaria ſcrupulus quidam obortus ſit, quem tamen Claudii Galeni, Pauli Æginetæ, Aëtii, & plurimorum ARABUM ſcripta conſentientia eximere mihi videntur: Ut mox & ſequentibus patebit.

Primò itaque BRITANNICÆ deſcriptionem & omnibus Veterum Autorum monumentis collectam talem eſſe invenio.

BRITANNICA *eſt Herba, quæ radices habet, caules, folia, flores, & ſemina omnia Lapatho Agreſti ſimillima, niſi quod nigræ ſint radices, oblongiora folia, craſſiora, & illius foliis nigriora, caulis non multo major, cætera omnia conſona,* ut dixi. *Herba tota omnibus ſuis partibus aſtringendi vim non vulgarem, ſed inſignem habet, & quodammodo validâ penetrandi potentiâ mirabilem; quùm aſtringentia medicamenta vim hanc ferè in ſuperficie exerant, ipſâque aſtrictione penetrationem impediant, viamque præcludant.* Veterum Britannicæ examinatio.

Pleniſſima autem hæc BRITANNICÆ deſcriptio eſt, VETERUM teſtimoniis comprobata, quantum hactenus mihi obſervare licuit. Nam quod in DIOSCORIDIS & ORIBASII vulgatis legitur codicibus, radicem ſcilicet eſſe tenuem & brevem, quis omnium noſtrorum mendoſiſſimum eſſe lubens non fatebitur? CLAUDIUS enim GALENUS hæc Medicorum Scholæ tradidit, BRITANNICAM *in omnibus Agreſtibus Lapathis eſſe perſimilem, niſi quatenus nigrior & denſior ſit?* Quod ſi in omnibus, ergo in radicibus quoque Sylveſtribus LAPATHIS erit ſimilis, ut quæ OXYLAPATHA dicuntur; ideoque primo loco à DIOSCORIDE referuntur. Lapathum ſylveſtre eſt Oxylapathum.

Neque verò DIOSCORIDES Galeno contrarius èſt, nec in ſimplicium cognitione peritior: Pluribus enim in locis à GALENO corrigitur: Tum GALENUS non minus, imo ad cognoſcendam rem Medicam magis attentus, quàm Dios- Laudatur Galenus.

DIOSCORIDES fuit, magiſque peregrinatus commodiores diſcendi oportunitates habuit, nec non omnia Fortunæ bona diſcendi ſtudio poſtponens mirum in modum omnes artis Medicæ partes illuſtravit, atque abſolvit.

Deinde GALENUS ſcriptis DIOSCORIDIS adjutus, ac Præceptorum optimorum inſtitutione fideliter eruditus, in omnigenâ Autorum lectione aſſiduus fuit MEDICUS, & quaſi ſui temporis Phœnix, ac abſque controverſia MAXIMUS, tali in pretio ab optimis quibuſque ſemper habitus fuit, quamvis nonnulli RECENTIORES aliter de ipſo noſtrâ hâc tempeſtate ſentiant. Omnis demum veritatis fuit amiciſſimus, omniſque methodi, & qualeſcunque materias cognoſcendi peritiſſimus, atque in hâc contra perverſos homines arte Medicâ exercitatiſſimus.

Preterea PAULUS ÆGINETA Vir ſingularis lubens GALENO ſubſcribit, & expreſsè, BRITANNICAM *facie, & figurâ omninò,* hoc eſt, in omnibus ſuis partibus, ergo & in radice quoque *Sylveſtri Rumici perſimilem eſſe* dicit.

Hujus exemplaria correctiſſima ſunt, ne quis his de verbis dubitet: Quare ergo affirmavit AVICENNA, quod omnibus modis *Lapathi Sylveſtris* foliis & radici aſſimilatur, niſi quatenus nigrior ac denſior ſit? Interpretes *Lapathi* loco *Acetoſam* poſuerunt, quod nihil aut parum ad rem facit.

Denique cur AËTIUS AMYDENUS hanc inter *Rumices* enumerans nullâ aliâ notâ à *Rumicibus* diſtinguat, quâm quod nigra, denſa, & aſtringens ſit? Unde & μέλαιναν vocat: Corrigendus eſt itaque DIOSCORIDIS & ORIBASII Codex; Legendumque cenſeo ῥίζαν δὲ τὴν μέλαιναν καὶ παχεῖαν, *Radicem autem nigram & craſſam.* Sic enim DIOSCORIDES & ORIBASIUS GALENO, ÆGINETÆ, AËTIO, & Arabibus conſentient. Rationi enim conſentaneum eſt, ut minores & pauciores peritioribus ac pluribus cedant: Tum quia DIOSCORIDIS exemplaria multis mendis infecta fuêre, â quibus vix maximis multorum laboribus ſunt repurgata, & etiamnum ſcatere liquidò conſtat: Si enim res tulerit, id facilè demonſtrabo.

Dioſcorides & Orobaſius emendatur.

Dioſcoridis exemplaria mendis infecta.

ORIBASII opera penitus habemus mutila, & infinitis erroribus plena, quæ Docti aliquot hinc inde ſupplere, & ex incorrectis

Lapathum Sanguineum. *fol. 113.*

correctis exemplaribus reſtituere conati ſunt, ſed plus in multis nocuerunt, ut nunquam ORIBASIUM inſpexiſſe profuiſſet, & minus me hercule errorum habuiſſemus.

CAPUT XII.

In quo de BRITANNICÆ foliorum formâ, radicis quantitate, Caulis altitudine, Floris colore, ejusdemque nominis Antiquiſſimi genuinâ ſignificatione, Bronchocele, nec non quorundam erroribus, atque aliis agitur.

DE LUTO Plinii, duris Friſiorum neceſſitatibus, in quo Terræ genere BRITANNICA inventa, ejuſdemque à Veteribus factâ deſcriptione tractavimus. Reſtat, ut ejuſdem formam, illiuſque antiquum ſignificatum, aliorumque errores detegamus.

His itaque prælibatis, nunc HERBAM, quam inveni, cujuſque magnam poſtea pluribus in FRISIÆ locis frequentiam animadverti, veram eſſe BRITANNICAM oſtenſurus ſum.

Ut autem à Foliis ordiar. Hæc ipſo aſpectu *Sylveſtris Lapathi* foliis ſimillima ſunt, niſi, ut PLINIUS inquit, quod *oblonga* ſint. Nulla enim inter omnes RUMICIS ſpecies adeò oblonga poſſidet folia quemadmodum hæc noſtra *Herba*. Tum *nigra*, id eſt, obſcurè vireſcentia ſunt. Britannicæ foliorum conſideratio.

Hic illud ante omnia notatu dignum occurrit, quod ſcilicet Herba nulla folia habeat perfectè nigra, exceptâ SPICÂ NARDI Indicâ.

In cæteris alioqui hæc foliorum nigredo relatione ad aliquid intelligitur, ſicut familiariſſimum DIOSCORIDI, & omnibus aliis eſt.

Ille enim inquit, *Bugloſſon folia habet Verbaſco ſimilia, in Terram decidua, nigriora, aſpera, ac Bubulæ Linguæ conformia: Et Viola folia habet Hederæ ſimilia at nigriora: Rurſum perſonalia Cucurbitæ folia tamen minora, duriora, nigriora, & hirſutiora. Tum Urtica una incultior, aſpera latiformia, folia & nigriora habet.*

 Sim-

Olus Atrum quid.

Simpliciter folia rarò nigra dicuntur, ut quæ excellentem nigredinem oſtentant, ſicut communis Braſſicæ, & quæ Herba indè meritò *Olus atrum* dici poteſt: Folia autem BRITANNICÆ, factâ relatione ad Rumicis Sylveſtris folia, nigra prædicantur, quibus nigredine præſtant.

Poſtea tradit Dioſcorides, BRITANNICÆ folia eſſe *παχύτερα, μελάντερα καὶ ἐμφερῆ λαπάθῳ ἀγρίῳ; craſſiora, nigriora & Lapatho Agreſti ſimiliora.* Idem habet ORIBASIUS.

Hic JOHANNES RUELLIUS locum vertit: *Folia habet Sylveſtris Lapathi, ſed denſiora, & nigriora, guſtu aſtringentia.*

JACOBUS verò GOUPILIUS ſic interpretatur: *Folia habet Sylveſtris Lapathi piloſiora.*

Hunc ferè ſequutus MATTHIOLUS, *magis hirta* ſcribit. Eſt autem optimum interpretandi genus, ſi quis propriis Autoris verbis loca ejus obſcuriora enucleat.

Joan. Criſp. fol. 368. Fab. Colum. Plant. aliquot hiſt. fol. 54.

Itaque DIOSCORIDES inquit; Potamogetonis folia ſunt *δάσεα:* Alii hoc verterunt *denſa*, alii verò *hirſuta*; nec malè, nam ut vult ſuo in Lexico Græco-Latino JOANNES CRISPINUS, ut & Doctiſſimus FABIUS COLUMNA, genuinum totius Italiæ miraculum, utrumque ſignificat. Verum quùm hirſuta non ſint, haud dubiè ad denſitatem reſpexit eo vocabulo uſus.

Idem inquit, CIRSION folia habet Bugloſſo ſimilia *ὑποδάσεα:* Quod iterum aliqui ſubdenſa; alii verò ſubhirſuta verterunt, quùm tamen hirſuta nullo modo ſint; at ſubdenſa.

Joan. Bodæus Stapelius in Theoph. comment. fol. 676.

JOANNES quoque BODÆUS STAPELIUS doctiſſimis ſuis in THEOPHRASTUM commentariis folio ſexcenteſimo ſeptuageſimo ſexto hæc habet.

Quidam Botanici Biſtortam BRITANNICAM *eſſe volunt, ac voces μελάντερα, & δασύτερα hunc in ſenſum exponunt. Μελάντερα inquientes, quæ ſaturatiore colore ſunt, ac quaſi purpuro nigricante, dicuntur, ut in Violæ Martiæ, quam μέλανα* DIOSCORIDES *vocat, alterâ parte videre licet. Δασύτερα verò hic non piloſiora, ſed rigidiora, denſiora, & firmiora ſignificat.* Quod reverà verum. *Quam poſtremam vocem utrumque denotare, alibi probavimus, & de voce μελάντερα, quod referunt extra controverſiam ponimus.* Hæc ille.

Britannicæ folia

Verum dum huic noſtræ PLANTÆ horum unum ſolummodo convenit, alterum meritò rejicimus: Folia namque revera

vera & denſa, firma & conſtipata, atque ſucculenta ſunt, tum Agreſtis Rumicis foliis parumper è viridi quaſi nigriora. Eſt interim evidens nigredo, ut videri poterit; neque, ubi rerum teſtimonia, inprimis verò autopſiæ adſunt, multum opus eſt verbis. denſa & firma, non verò hirſuta.

Sequitur nunc Radix, Quam omnes in BRITANNICA verâ nigram eſſe affirmant Autores. Radicis color externus & internus.

Verum noſtræ Herbæ radix nigra eſt. Scio verumtamen DIOSCORIDEM Nymphęæ albæ, Peucedano, Symphito majori, Helleboro Nigro, Alysmati, Terræ Tuberibus, Cyclamino, Apios radici, Mandragoris, & Aſtragalis nigras appingere radices: Quemadmodum quoque & PLINIUS facit. Interea tamen nigræ tantum ſunt extrinſecus illarum quædam, intus aliquæ albedinem ſummam, aliquæ verò exiguam ſortitæ ſunt.

Verum HERBA noſtra meritò radice nigrâ depingitur, ut quæ foris nigerrima eſt, etiamſi in locis pallidam Terram foventibus proveniat, quod rarum eſt: Quamvis tamen ipſâ ſæpius experientiâ edoctus, tandem temporis longitudine aliquid in ejuſmodi terrâ, vel Hortenſi quoque, de ſuâ nigredine è Semine præſertim natam perdere, & ad fuſcum ac ſpadiceum quaſi colorem declinare perſpexi: Naturaliter alioqui Terræ nigræ innaſcitur, in quâ etiamnum valde admodum annoſas radices fuſci quoque coloris, ſenium quaſi verum indicantis, imo etiam intus planè ſpongioſas ſæpiſſimè deprehendi: Intus autem è pallido rubente alibi luteum (in adultioribus præſertim) alibi verò & ſæpius, recens nempè evulſa albicantem omninò ac candidum colorem habet; quâ parte Rhabarbarum quodammodo imitari colore videtur.

Verum & hic internus color albus tempore, dum radix interea exiccatur, fuſcus fermè evadit. In cæteris alioqui radix magna, longa, & craſſa eſt, qualis OXYLAPATHI viſitur, longè tamen corpulentior & ſpongioſior antequam exiccatur: Turget enim radix plurimo ſucco, & qui potentiſſimæ aſtrictionis ſuccus ad multos uſus commendatur. Unde verè PLINIUS ſcripſit, quod ſuccus ex radice BRITANNICÆ exprimitur: Quod utique non fieret, ſi eſſet inutilis radix, quemadmodum Clariſſimus *Andreas Matthiolus* exiſtimavit. Error Matthioli.

Huic radici optimæ facultas ineſt in adſtringendo inſignis, adeò ut haud ſciam, an alia quædam Herba illi in hâc excellenti virtute par ſit: Validiſſimè enim aſtringit, & grato amarore quodam aromatico linguam, gingivam, labia, & fauces, ſi deguſtetur, contrahit: Salivam quoque in ore detenta exiccat, quemadmodum de BRITANNICÆ radice plurimi Autores probati ſcriptis tradidêre.

Satis igitur manifeſtum eſt ex foliorum & radicis deſcriptione, *Herbam hanc mirandam*, quam hic publicè exhibere non erubeſco, veram VETERUM BRITANNICAM alexicacum Stomacaccen, & Scelotyrben eſſe.

Verum ad reliqua, quæ huc quoque non parum faciunt, par erit ut pergam.

Caulis conſideratio.

De caule igitur dubitationes quoque quaſdàm tollere non omittam. PLINIUS itaque BRITANNICÆ caulem tribuit non magnum: Sicut enim omnibus LAPATHI ſpeciebus caulis non adeò magnus eſt, HYPPOLAPATHO major, & HYDROLAPATHO maximus: Ita huic Herbæ mediocris plerumque caulis, ut verè, magnum adeò non eſſe, internodiis, colore, formâ, raritate, & agnatis, cætèris Rumicibus Sylveſtribus ſimilem eſſe prorſus, dici poſſit. Etſi hanc quoque Herbam in paluſtribus juxta HYPPOLAPATHUM reperi: Folia tamen hujus ſuâ longitudine ſemper ſuperantem, caulem verò interdum altero minorem, interdum verò majorem obtinentem. Quapropter à MATTHÆO SYLVATICO, ARNOLDO de VILLANOVA in Horto Sanitatis, aliiſque magnus, vel altus meritò dictus fuit: In his enim paludoſis pro ſoli ubertate ad pedum quatuor & ultra, in illis verò ad duûm tantum, triumve altitudinem aſcendit.

Altitudo caulis.

Quamobrem Parentem meum piæ memoriæ HENRICUM MUNTINGIUM (cujus Nobiliſſimorum & Ampliſſimorum Dominorum hujus Provinciæ GRONINGÆ & OMLANDIÆ Procerum munificentiſſima benevolentiâ & favore in Profeſſione Botanicâ indigniſſimus ante viginti annos & quod excurrit deſtinatus fui ſucceſſor) hanc Plantam pro Rumice Aquatico Longifolio, ſive Lapatho Paluſtri nigro, Belgicè *Water Ridder* vulgò dicto (veram eſſe BRITANNICAM

Lapathum Paluſtre nigrum Henrici Muntingii.

NICAM hactenus ignorantem) ſæpiùs nobis demonſtraſſe, mirum non eſt, neque etiam in eo, quicquam fuiſſe erratum, coram omnibus liberè pronuncio, quùm revera ad LAPATHI claſſem pertinere ſatis liquido conſtat. Britannica, vera Lapathi ſpecies.

Verum reſtat ut ad FLORES hujus deveniamus, quos etiam ab Autoribus à Lapathi Sylveſtris Floribus non diſtingui videmus. Unde BRITANNICÆ Flores Lapathi quoque Sylveſtris Floribus reſpondere debere, ſatis ſanè patet, quemadmodum in hâc meâ Herbâ ab omnibus deprehendetur, cujus Flores cum Oxylapathi, vel Hyppolapathi Floribus iidem viſuntur. Flos qualis.

Verum illud hic non omittendum eſſe exiſtimo, quod PLINIUS ſcriptum reliquit: FLORES ſcilicet BRITANNICÆ *Vibones* vocari. Vibones.

Hic forſan quis rogaturus eſt, quales illæ fuerint Nationes, quæ illis illud vocabulum indidêre? Ad quod paucis FRISIOS fuiſſe reſpondeo. ROMANI enim, omneſque qui Romanis aderant Herbam planè ignorabant. Ideoque Friſii illam Romanis demonſtravêre.

Hanc tamen Friſiis noſtris felicitatem invidens Clariſſimus JACOBUS DALECHAMPIUS, veræque BRITANNICÆ planè ignarus ipſâ Luce clariora PLINII SECUNDI verba libri viceſimi quinti tertio capite nullo jure invertere nititùr, nec non pro Friſii, *fida*, ex HERMOLAO BARBARO, ſuis in Plinium notis marginalibus abſurdiſſimè legendum cenſet. Sic enim poſtea PLINIUS. *Ergo Friſii eam etiam, ejusque Florem ſuis nominibus vocaſſe debuerunt, ut quibus eſſet nota, & à quibus demonſtraretur*: Quare hæc nomina horumque Etyma num Friſica ſint, ut diligentioribus ſatisfiat, quæſo executiamus. Conſtat namque plurima nomina ROMANOS etiam à GERMANIS mutuatos, iisque familiariter uſos fuiſſe, quæque etiamnum in GERMANIA vigent, ut ex PLINIO patet in verbis *Ganzis*, *Augſtraniis*, *Glaß*, & ſimilibus. Dalechamp. reprehenditur. Hermol. Barbar. fol. mihi 314.

Vulgò namque adhuc *Ganſen anſeres*, *Augtranen Oculorum Lachrymas*, & *Vitrum Glas* dicimus.

Si itaque *Vibon* vocabulum eſt, ut dico FRISICUM, hujus utique adhuc extare veſtigium debet, in Linguâ præſertim vetu-

vetuſtatis tenaciſſimâ & incorruptiſſimâ? Ita certè, nec veſtigium ſolummodo, verum & totum nomen in hodiernum uſque diem adhuc integrum eſt, ac noſtrâ linguâ *Vibong* profertur; quod PLINIUS in *Vibones* transformaſſe viſus eſt, ut Latinis auribus, nimirum delicatis ſatisfaceret, reſpuentibus ſcilicet earum vocum enunciationes, quas ſua lingua difficulter pronunciare poterant: Unde nimis inepti veras Adamicas, ac naturales voces, vocumque prolationes Barbaras appellare non ſunt veriti. Verum enim eſt illud JUVENALIS, *quò quis indoctior eò impudentior.*

Eſt autem *Vibong* ex *Vi* & *Bong* compoſitum. Hoc eſt à *Vien*, quod diſpergere, effundere, diſſipare, & *Bong* tumorem præter naturam ſignificat, quæ cavitatem, vel tumorem, ob incluſum inutilem flatum, habet.

Vibong quid denotat. *Vibong* itaque illud eſt, quod humorem præter naturam vel flatuoſum, aut ex humore collectum diſpellit. Tum verò *Bong* noſtrates *Anginam* vocant, in faucibus tumorem, ut frequentiſſimè in Scelotyrbicis contingit, adeò ut vix deglutire poſſint. Id verò Aquarum cruditati, vel Cerviſiæ inde coctæ imputatur.

Quemadmodum ex familiari propriarum Aquarum uſu in nonnullis Allobrogum, Helvetiæ, Averniæ, & Calabriæ partibus βρογχοκήλῃ *Bronchocele*, qui, ut libro ſeptimo CORNELIUS CELSUS, *in cervice inter cutem & aſperam arteriam increſcens tumor eſt, cui modo caro, modo humor aliquis melli, adipi, pulti, aquæve ſimilis includitur*, ut libro ſeptimo JOANNI MANARDO placet, *indigenarum plurimi laborant:* Ita noſtro in FRISIÆ tractu ex domeſticis Aquis his ANGINIS vexantur, quas ipſi *de Bong* vocant: Id autem communis Aquæ vaporibus adſcribo: BRITANNICÆ quoniam Flores Anginas ejusmodi depellunt, ab effectu rectiſſimè *Vibong* vocati ſunt.

Bronchocele quid. Corn. Celſ. l. 7. cap. 13. Joan. Manard. lib. Epiſt. Medic. 7.

Hoc autem eſt, quod Latinè reddidit PLINIUS, & à FRISIIS didicit, dum ſcripſit. *Herba contra Anginas & Serpentes valet.*

Et paulo poſt, *Flores Vibones vocabant, qui collecti priusquam tonitrua audiantur, & devorati ſecuros in totum reddunt*, ſcilicet ab Anginis.

Ita namque negotium hoc, ut latiùs infra declarabitur, explanat Apulejus. Quod autem de Tonitru additur, indicium eſt Antiquos Friſios ad Deum, Cœlique operationes inferiorum virtutes ſemper optimo jure retuliſſe.

Utinam tantum & hodie ſaperent, Deumve verum immortalem in omnibus ex intimis cordis penetralibus ſubmiſſè colerent.

Hac breviſſima Etymologia difficultates infinitæ, Neotericorumque nonnullorum nugæ ſepeliuntur, & lucidi veritatis radii tandem oblivionis tumulo emergunt.

Proinde malè admodum exiſtimat Clariſſimus Gabriel Humelbergius doctiſſimis ſuis in Apulejum Commentariis non Flores, verum *ipſam Herbam* BRITANNICAM, *à foliorum ſimilitudine, quam cum Agreſti Lapatho poſſidere videtur, dictam fuiſſe Bibonem. Bibone enim idem, quod Agreſte eſt Lapathum,* deſignari palam exclamat, Pandectarii pro ſe adducens Autoritatem. Gabriel Humelb. in Apul.

Hermolaus quoque Barbarus multa de hac *Vibonis* voce in medium adducit, verum longiſſimè ſuis in *Corollariis* à veri orbitâ deflectit, inter alia dum nihil certi divinare ſe poſſe aſſerit. Et *eſt,* inquit, *Vibo nomen Oppidi in Brutiis, Græcis* ἱππώνιον; cujus Oratione ſeptimâ in Cajum Verrem meminit Cicero: *Verum eſt hoc, & nunc Bivone dicitur, prope Oppidum, Monte Leonis in Magnâ Græciâ, quam hodie Calabriam vocant.* Hermol. Barb. in Coroll. Cicero in Verr. l. 2.

Sed credo potius *Vibonis* nomen à Friſiis in Italiam traductum, quàm Friſios illorum reſpectu Herbam ſuam ab illis denominaſſe. Haud dubiè longè extitère Sagaciores, ex illis etiam Sacei potius orti ſunt, quàm ut à Sacxis ipſi, unde & Saxonis nomen derivatum eſt; non obſtante aliorum Autoritate, qui miras Originationes architectati ſunt: Longè tamen ſecus veritas eſt. Saxonis nomen unde derivatum.

Cui operæ precium eſt ad Caſtigationes nec non Hermolai *Corollaria* recurrat.

Illud addo, Hermolaum, Budæum, Eraſmum, Gelenium, Nannium, Leonicerum, alioſque plurimos ſuis correctionibus Plinium magis obſcuraſſe variis in locis, quàm elucidaſſe. Quorundam errores deteguntur.

Sed

Sed aliorum errores hic impugnandi locus non eſt, in quos imperitiâ ſuâ offenderunt.

Apul. ſuo in Herb. cap. de Britannica

Apulejus Platonicus Madaurenſis civis nunc *Bibonem*, nunc *Vibonem*, jam verò *Bivonem* vocat; quod quidem à vero non eſt alienum: Quùm ſæpè B. ut V. & contra effertur; ut quidam etiam de ipſo nomine BRITANNICÆ prædicat, loco V. litteram B. poſitam habuiſſe: Quod tamen longè ſecus in BRITANNICA ſe habet, quemadmodum hic facilè declarabo, minimè dubius, quin hujus meæ diligentis, laboriòſæ, atque candidæ expoſitionis, quam apertè veritatis cauſâ facio quivis, niſi planè invidus, & malignus rei æſtimator, mihi, licet mediocris ſaltem ingenii Viro, atqui exiguo Professori Botanices (ſine cujus cognitione neceſſariâ æger vix ullus ſanabitur) ſit acturus gratias: Nec ipſi, quorum errores arguuntur, hoc indignè ferent, quorum indefeſſa ſtudia debitis laudibus extollo, atque exorno, dumque rebus obſcuriſſimis veritatem & Lucem reddo, eandem cum illis viam ingredior.

Caput XIII.

In hoc BRITANNICÆ Etymon exponitur. Quorundam opiniones adducuntur illorumve errores deteguntur. Batavia quo tempore & quare Hollandia dicta. Britanien, Briten, Bre, Bri &c. quid denotant. Prytanis quid. Britangel quid. Brittenburg. 't Huis te Britten quid olim fuit, & unde vocatum. Britannia Inſula unde dicta. Prytanæum quid. BRITANNICÆ Herbæ vera & Antiquiſſima ſignificatio.

Omnibus præcedentibus exactè conſideratis, ad perfectam tandem BRITANNICÆ vocis expoſitionem Friſicam, Hollandiæ, & Britanniæ Inſulæ, aliorumve Nominum ſcatebras non contemnendas devenio.

Quem-

fol. 120.

Lapathum Planum Paludoſum.

Quemadmodum ergo *Vibonis* vocabulum modo expoſui, ita nunc tandem mihi BRITANNICÆ quoque Etymon enucleandum exiſtimo, atque hoc eo ſtudioſius, quo imprudentius aliqui id interpretati ſunt, fœdè hallucinantes, & à vero longè aberrantes.

Equidem aliorum judicio facilè ignoſco, & promptam juvandi voluntatem laudo, ut qui me quoque humano ac ad errores præcipiti ingenio natum ſentio.

Idcirco quantis poſſum viribus errorum tenebras contra ibo; nihilque minus, quàm Veritatem opprimi, aut falſa pro veris obtrudi feram; niſi de BRITANNICÆ Etymologiâ nova nuper exorta fuiſſet opinio, pauciſſimis totam rem fuiſſem complexus. Verum nunc oportet, ut prius MAJORES audiamus.

Quidam enim è Gente FRISIUS Medicinæ peritiſſimus Dominus de AYLUA Nobiliſſimis ſuis in PLINIUM Commentariis, BRITANNICAM dictam eſſe, ab eo quod eſſet *Vriſtandica*, hoc eſt, quod fricandis vel detergendis dentibus valeret, annotavit. Vriſtandica.

Nec ſanè (meo judicio) malè. Nam olim non ſolum *Vryſtandica*, verum etiam *Rittannica* nuncupata fuit; unde adhuc manet *Ritteren*, *Rit*, vel ut nunc *Ruit*, quod FRISIIS vulgò Serpigo, Scabies, aut ulcus ſerpens dicitur. Hinc *Ritteren*, vel *Roritteren*, Herba quæ ſerpentibus ulceribus medetur. Ritannica. Rit, & Ruit, quid Friſicè denotat.

JOANNES porro GOROPIUS BECANUS de hoc Etymo libro Niloſcopii tertio prolixe agens hæc verba profert. Joan. Becan. fol. 310.

Verum ne, contra utilitatem de nomine Britten diſputem, adjiciam appendicem non contemnendam; quâ & opinionem meam confirmem, & Plinium à dubitatione quâdam eximam: Quâ de cauſâ non dubito, ſi reviviſceret, quin gratias acturus eſſet. Aſcribam itaque prius ejus verba, mox deindè Lucem allaturus.

In Germania &c. Stomacace & Scelotyrbe ſymptomata ſunt ſæviſſima ejus morbi, quem nos Scorbut vocamus: A Græcis Medicis ad ægros curandos caſtra ſequentibus tum primum ut exiſtimo nomenclaturas ſuas ſortita; eò quod os & gingivas malignis ulceribus & plus quàm Chironiis depopulentur; & pedum tendines ac ligamenta ita ſolvant, ut pedes velut faſciola nonnunquam pendere videantur: Plerumque tamen à radicibus

dentium corruptus & ater ſanguinis mucor principio gingivas invadit, atque hinc malum niſi curetur latius ſerpit.

Sed nos hic de morbo & ejus cauſis ac ſymtomatibus non amplius; alibi fortaſſis: Hoc agimus hic, ut intelligatur, quâ cauſâ Herba ad hujus morbi curationem inventa BRITANNICA *nominetur, in quâ Plinius laboravit.*

Breviter igitur reſpondeo & citra ambages Herbam ita à Friſiis vocatam, quòd dentes ab ejusmodi labe liberaret. Vri enim ſi nomen ſit, idem eſt, quod liber: Si verbum, idem quod libero. Sed Græci V. conſonum in Beta ſuum mutarunt, eò quod hæc Latinorum conſonans peculiarem ſibi in Græcia figuram non haberet; Sed ſi quando transferenda eſſet, pro B. *notaretur. Quamvis aliqui imperitius loco conſonantis hujus Græcam diphthongum ſcripſerunt; de quâ re alibi plura.*

Latini etiam neſcio quorum impulſu poſterioribus temporibus pro V. frequenter βητὰ *pronunciaverunt; quod hactenus Hiſpani frequenter obſervant,* adde etiamnum Gaſcones, *pro Vivere Bibere, pro Vino, Bino, pro Volo Bolo (non citra riſum eorum qui Græcè ſciunt) dicentes: Pro Vri ergo Bri in uſum deſcendit: Tant dentem ſignat nobis, adeò ut Vritant vel Tan ultimo rejecto, ut crebro fit, Vritan nihil aliud ſit, quam libero dentem, vel Vritannen & Vritanden libero dentes.*

Latini igitur ſignificationis hujus ignari BRITANNICAM *appellarunt. Opinati fortè ſunt à Britannis in nominis communionem fuiſſe adoptatam: Quænam autem ſit hæc Herba, quam Plinius deſcribit, primus mihi videor inveniſſe, & nominis genuinam manifeſtaſſe interpretationem, quam plurimus deinde communicavi.*

Neque enim ea, quá nunc ferè ad morbi hujus curationem in Friſia & Hollandia Medici utuntur, nomine Cochleariæ de ſimilitudine facto dici poteſt; propterea quòd deſcriptio prorſus repugnat, folia nigra & radicem nigram adſcribens.

Cùm hujus folia rotunda ſint, & concava ad modum acetabulorum, ſive potius ligularum; tum radices nihil minus quàm nigræ.

Deinde nec Anginis opitulatur Cochlearia, nec vires contra Serpentes habet peculiares, quâ pollêre BRITANNICAM DIOSCORIDES *tradit.*

Joannis Becani opinio de Plinio.

Erravit igitur Plinius alio loco, ubi citra hæſitationem de nomine aſſeruit BRITANNICAM *ex inſulis Oceani extra terras poſitis afferri. Sed de* BRITANNICA *alibi copioſius.*

Sicut ergo Britannica ex Vritanica, ſic Britten ex Vritten eſt corruptum.

tum ab iis, qui ſignificatum, & originatum non agnoverit. Videmus quàm non ſit ſubtilius ejusmodi vocum examen negligendum, utpote de quo non pœnitenda rei cognitio exiſtat.

Sed ſunt quidam tam nauſeabundi & delicatuli, ut linguæ ferè noſtræ Vernaculæ pudere ſoleat: E quâ tamen plus myſteriorum (ſi Deus adſpiret) enucleatio, quàm vel Latina vel Græca, adde etiam Hebraica comprehendat. Hæctenus ille, mirum ſane narthecium ſpirans, ac ſpirando Aromata Vento permiſcens.

In quibus certe verbis, primum præterire nequeo, PLINIUM ſcilicet erraviſſe dicens, ubi BRITANNCAM *ex Inſulis Oceani extra Terras poſitis* afferri aſſerit: Nam vel ex ipſo PLINIO didiciſſet Inſulas in Gallico Oceano extra Terras eſſe quasdam, ut Friſiorum, Cauchorum, Sturiorum, Marſatiorum &c. Etſi BRITANNICAM, BRITANNICAEQUE natale ſolum noviſſet, nuſquam hanc letiorem melioremque dixiſſet, quâm in Inſulis BATAVIÆ (*Anno* CHRISTI *viceſimo octavo*, ut Hamcomio placet, *imperante* DIOCARO PRINCIPE *aliàs* SAGONE, *per contemptum à Friſiis primo Hollandia, non propter frugalem Batavorum genium, verum ob Hollonis Friſii (Olennii Romanis dicti) inſolitum* ROMANORUM *nomine à conterraneis ſuis tributum exigentis fugam in* BATAVIAM *ex arce Flelandiæ Flevo Hollo Land, Holle-Land, indeque tandem Holland, Hollonis quaſi terra nuncupata*) & quæ Saxonicæ Friſiæ continenti adjacent, ita tamen ut ſint vere *in Oceano Gallico extra terras poſitæ & orbe,* hoc eſt, continente Terrâ, Maris exæſtuatione, ferocique impetu *penitus diviſæ*: Quemadmodum CAJUS PLINIUS recte in ſcriptis retulit; quia BRITANNICA in parte Groningenſis Friſiæ quoque luxuriat, quæ vulgò *Kleyland* dicitur.

Plinius defenditur

Tacit. lib. Annal. 4. Mart. Hamcom. fol. 11.

Et quoniam GALLIA olim quatuor in partes diviſa fuit, quarum quarta Gallia-Belgica dicta eſt, quæ ad Rhenum antiquitus, Friſiæque terminum ſeſe extendiſſe legitur: Eò idcirco PLINIUS reſpexit, ac *Belgicum* Mare, *Friſicum* ſive *Septentrionale*, Gallicum dixit Oceanum.

Secundum, quod ex deſcriptione COCHLEARIAM non eſſe BRITANNICAM demonſtrare volens, huic *folia* & *radicem nigram* dat, eadem illi interea minimè adimit. Nam quod *rotunda & concava* dicit, ad rem nihil facit, quin

etiam nigra ſimul eſſe poſſunt: Ita etiamſi Cochleariæ folia rotunda & concava ſint, nihilque inhibeat, quin nigra exiſtant, inde tamen haud evincitur BRITANNICAM illam eſſe.

Becanus reprehenditur,

Si veram noviſſet BRITANNICAM, non dubito, quin Cochleariæ foliorum cum BRITANNICAE collatione prudentius ſtatuiſſet, Cochleariæ folia nigra non eſſe.

Credibile proinde non eſt, imo certum, illum BRITANNICAM non noviſſe, etiamſi de illâ à ſe inventâ tantopere glorietur.

Verum hæc inanis ambitio permittenda multis eſt, ut qui avem habere nequeant, ipſius ſaltem plumam in manu teneant.

Tertiò, BRITANNICAM à *Vritanne* deducit, hancque interpretationem ceu veram mundo protrudit, quùm nihil minùs, ſalvo Viri illius Docti honore, linguæ ejus ratio, cujus Vocabulum eſt, dictitat.

Optimè enim FRISII noſtri noſcunt, quid *Britten* eſt, & quid *Brit*, quid *Brittenbergh*, quid *Britze*, & *Britſchen*, ac qualia loca *Brittan* dicuntur.

Voce ergo in frequenti uſu adhuc exiſtente, veræque ſignificationis ſuæ energiam retinente, quid ab hâc ad aliam deflectere opus eſt, ac longè petitæ, nec non rei impropriæ, ejus inſuper colorandæ cauſâ inconvenienti lenocinio uti.

Sciat autem CANDIDUS ac Benevolus LECTOR inextricabilium Labyrinthorum flexibus ſuperatis, eam plenam eſſe dictionem *Friſicam*; utpote quam PLINIUS illis ingenuè tribuit: Et ubi Herba ipſa omnium primò inventa, genuino nomine inſignita, ac Romanis fuit exhibita.

Intelligit etiam non ſolam Inſulam illam, quam nunc ANGLIAM vocamus, olim *Britanniam* fuiſſe appellatam: Verum etiam Belgicæ Gallicæ partem *Oromanſacis*, & *Pago Geſſoriaco* (ubi nunc CALETUM) vicinam; uti PLINIUS teſtis eſt. Nec conjectura deforet plurima alia loca eo olim nomine claruiſſe, ſi id docendi neceſſitas mihi incumberet.

Plin. lib. 4. cap. 16. & 17.

Nam quùm tempore hyberno Aquis gelu conſtrictis rectà quis ex pago *Helm*, in Orientali OMLANDICI agri parte ſito, aut *Schyteburenſi*, vel aliundè ex Pago *Neo-eccleſienſi*, in Occi-

Occidentali ejuſdem agri regione GRONINGAM petere intendit, aut vice verſa, is primò ad ædes in tumulis tanquam ſolidis Inſulis Aquarum undique ſtagnantium copiâ cinctas, quæ *Britanien* paſſim vocantur, accedit, inde pergit *Schermeram*, atque hinc *Groningam*. Sed de hâc re aliàs. Britannien quid.

Reſtat enim expedienda BRITANNICÆ nominis Etymologia, quæ à nonnullis è Græco reddenda eſſe videtur. Verum nimis longè petitum eſt dicere BRITANNICAM denominatam eſſe à βρέχω ϗ ὀδȣ́ντας, & per Syncopen βρεδȣντικλὼ, ac inde βρετανικλὼ. Nos hujusmodi Syncopen, ſynæreſeſque Litteratoribus, & Caballiſtis relinquimus. Quandoquidem jam dictionem nec GRÆCAM eſſe, nec alterius penitus Linguæ, quàm FRISICÆ demonſtravimus. Itaque ratio dictitat, ut ex eâ linguâ, cujus eſt, interpretatio depromatur, & confirmetur.

Enim-verò conſtat, FRISIOS noſtros, quùm rem disjectam eſſe uniendam ſignificare volunt, vel coagmentandam, conſagminandam, comprimendam, conſolidandam, idque vi caloris, vel fortis impreſſionis, *Briten* dicunt; rem quidem unitam ac conſolidatam *Brit* vocare, ſi nomen eſt, aliàs ſi conjugatione verbi enunciatur, conſolidare, jungendo, vel coſſando unire. Briten, & Brit, quid denotat.

Neque temerè quis dixerit, eandem eſſe cum panis ſecundarii Nomenclaturâ origine*m*, quem *Bre* vel *Brit* antiquâ voce, vel ut nunc *Brod* aut *Brood* vocant.

Etenim Farrago, vel Hordeum, aut Avena, vel Triticum redigitur molâ in farinam, ſeparato, vel permixto unoquoque Cerealium genere pro ut placet.

Farina verò aſperſione Aquæ, multâ ſubactione, nec non fermentatione in maſſam cogitur, quæ deinde egregiè elaborata multis preſſionibus certas in formas orbiculares dividitur, vel oblongas aut rhomboides, vel ovales, fiuntque paſtilli, qui in furno calidiſſimo aut clibanis aſſatoriâ, ut ſic dixerim, coctione conſolidantur, ita ut eſui ſint, diuque ſine corruptione aſſervari poſſint. Vide Plin. l. 18. c. 11. de ratione panis.

Unde panis ille nihil aliud eſt, quàm maſſæ ex farinâ Cerealium ſubactæ ſectio, vel paſtillus in furno aſſatione convenienti conſervationis cibique cauſâ conſolidatus, verèque nomen *Bre* vel

Brikke, Breen, Briet, &c. quid ſignificant.

vel *Brit* obtinet. Verum vox *Brikke* orbiculum, *Bret* verò ſolidum aſſerem ſignificat; ut ſicut ab aſſando aſſer, ita à *Breen* vel *Breden* derivatio *Brit* & *Brik* deducatur. Adhæc *Briet*, rem ſolidam & latam notat, *Breet* verò duri, torridique Ceſpitis ſolidum fragmentum.

Adjectivum quoque nomen ad Viros tranſit, qui MAGISTRATUM in Civitate gerunt, latumque Dominum adminiſtrant. Illud namque eſt, quod apud Hiſtoriographos legitur, ſcilicet ſummum Hæduorum Magiſtratum olim VERGOBRETUM fuiſſe vocatum, penes quem necis vitæque poteſtas erat, ut legere eſt apud JULIUM CÆSAREM libro primo de Bello Gallico.

Jul. Cæſ. lib. de Bel. Gallico.

ATHENIENSES verò poſt ejectos triginta Tyrannos, qui mille & quingentos cives indemnatos necaverant in Senatu, qui ex quingentis Viris conſtabat, in ſummo honore & Autoritate habiti fuêre, tamque Senatus Præfecti Quindecim Viri, amorem conciliantes, aliorum diſſidia extirpantes, nec non mutuâ benevolentiâ animos conjugentes πρυτανεῖς, hoc eſt, BRYTANÆ dicti ſunt.

Seneca profertur.

Apud SENECAM quoque ſic ſcribentem legitur: *Non vis niſi Conſul aut Prytanis vel Cerix Rempublicam adminiſtrare.* Obſervatum eſt, neminem ex Athamantis genere natu maximum Prytanen (id eſt Judicem) fieri.

Prytanis quid.

PRYTANES enim olim dicebantur SENATORES illi, qui Corinthiacâ in Urbe quotannis ex NOBILI Familiâ BACCHIADÂ creabantur.

Nolo autem hic meam de Prætoris origine conjecturam aperire, ne VARRONI, SEXTO POMPEJO, cæteriſque omnibus injuriam facere videar, quoniam ab ipſis traditâ Etymologiâ contentus non ſum: Multo minus Linguæ Latinæ Studioſos in certamen provoco, haud pauca vocabula à PRISCIS LATINIS eſſe uſurpata, quæ ipſâ origine naturaliter Germanica ſunt.

GERMANI autem *Bri* vel *Brie* rem coctione unitam, pultem fritillam, fritamque; item congregationem, junctamque collectionem tum hominum tum rerum aliarum vocant. Quedadmodum in *Briareo Centimano*, in *Brigida*, *Brigada*, *Brigantibus*, *Brigantinis*, ac *Brietis*, qui viginti ſex militum numero

con-

conſtat, declarare licet. Verum dictionis *βρυς* Græcis omnibus notiſſimæ interpretationem omitto. Quandoquidem *Brya Helii, Calabria, Brinca* ſcilicet *Bria hinca*, ſimiliaque nomina hodierna adhuc tempore uſitata idem *Adamicum* primigenium ichnon reſervant. *Βρύον* muſcus & Terra muſcoſa.

Verum enim verò unde digreſſa eſt recurrat oratio. *Brit* enim congeſtam ſolidamque Terram, aut rem, ſi ſubſtantivum ſit, ſignificat. Brit quid eſt.

Plurimi equidem Groningenſi in agro Pagi ejuſmodi terminatione denominati hoc manifeſtum faciunt, ut *Mittelbrit, Engelbrit, Letterbrit, Oldebrit,* & *Niebrit.*

Sunt enim Pagi, illorumque Templa in eminenti Terrâ congeſtâ circumquaque ſtagnantibus Aquis poſita, & Pagus *Brit* vel *Bred* vicinus Saxonum Huſiæ aggeſtus eſt ſolido in loco paululum altiore, quàm vicina Tellus: Cerealia ibi, atque Legumina fœliciſſimè proveniunt. *Britzert* & *Britzum* quoque in Friſiâ Occiduâ egeſtum locum tenet. Jam verò in ANGLIA Oppidum *Britlington,* & *Briton* ad Trentam fluvium altis in locis ſuum ſitum habent.

In Weſterwoldiâ ſolitudo, ſpatiumque quod inter Weddam, Reidam, & Aſſchendorpum verſus eſt, *Brit-angel* vocatur, ut etiamnum quibuſdam Veterum Geographorum Tabulis notatum extat; nimirum ſolida eſt, nec non alta *Venea* & *Morina* Tellus in medio paluſtrium locorum ſita, & ad Aquas pertingens; in cujus penetralibus arena alba lineâ rectâ hinc inde denudata excurrens deprehenditur, quam propriè *D'Angel, aculeum* denotans, impropriè verò DE TANGE vocant; in quâ hodie Fortalitium aptiſſimo loco, patenti ſcilicet arenoſo ac ſolo Ulvâ undique tecto & paludoſo inacceſſibili cincto cernitur, quod Anno milleſimo quingenteſimo nonageſimo tertiò ab Illuſtriſſimo Heroë ac Domino WILHELMO LODOVICO Naſſouiæ Còmite, Friſiæ, Groningæ, & Drentiæ Gubernatore extructum fuit; quodque ab eo primum in ſingularem ruſticorum vicinorum, iſtiuſque loci demonſtratorum gratiam, DE BOERT'ANGEL, non verò, ut ORTELIO Theatro in Geographico placet, *De Boeren-Tange* appellatum fuit: Quamvis illud hodierno hoc tempore ab omnibus depravatè *De Boer-tange* pro *De Brit-angel* pro-

Britangel quid. Quo tempore, & à quo fundatum illius Fortalitium.

Ab. Ortel. in Friſiæ utriuſque Tabulis.

pronunciatur: Hanc Terram imperitiores alii corrupte *De Birtangel* nuncupant, ut & *Middelbert* pro *Middelbrit*, &c. Idem error committitur & hodie in reliquis.

Quamobrem crediderim equidem Caſtrum in Chattorum Hollandiæ vico, vulgò *Catvici*, cujus hodierno die adhuc rudera & fundamenta Maris interdum beneficio denudata viſuntur, à Romanis olim ad oſtium Rheni extructum, quod poſtea, langueſcente Romanæ Majeſtatis potentiâ, à Normannorum Barbarie immani æquè ac Maris exæſtuatione dirutum, inſigne nomine 't HUIS TE BRITTEN, & BRITTENBURG ab Hollandis non eſſe denominatum à *Vryend*, hoc eſt, à liberandis defendendiſque illis finibus contra hoſtium impetum. Tametſi illud quondam ROMANORUM Armamentarium fuiſſe haud ignorem: Cujus nomen obſcuræ atque abſtruſæ originis Cluverus, ejus Friſicæ dictionis planè ignarus, exiſtimat. Quod quidem Johannes Chriſtvallus Calvetus in coronationis Philippi Secundi Hispaniarum & Indiarum Regis, nec non Hollandiæ Comitis Itinerario ab Imperatore Cajo Caligula extructum fuiſſe ſcripſit; eamque molem *'T Huis te Britten* (hoc eſt, Britannica domus) ideò vocatam eſſe, Britanni quoniam eò ſæpiùs appellere ſolebant, ut Rheni oſtium ſubirent, cui imminet, vel quod facilis inde trajectus in Inſulam eſſet BRITANNIAM, quæ diu poſtea ab Anglorum incurſu ANGLIA dicta eſt.

't Huis te Britten Romanorum quondam Armamentarium. Cluv. c. 14

Alii præterea à Septimo Severo Imperatore molem perfectam iſſe exiſtimant, ejuſque rei ſe tabulas legiſſe affirmant; nominis rationem Britanniæ Inſulæ aſſignant; nec tamen exponunt unde ipſa Britannia nominis originem traxerit.

De Britannica arce quorundam opiniones.

Ego quidem hoc Romanorum Caſtellum in plano apertoque littore à Druſo Germanico, Cæsare Imperante Augusto, non verò à Caligula extructum fuiſſe crediderim: Hic namque Lucio Annæo Floro teſtante, ultra quinquaginta per Rheni ripam Caſtella erigi curavit. Caligulam verò turrim tantummodo ingentem, è qua, ut ex Pharo, noctibus ad regendos navium curſus, ignes emicarent, memorandè addidiſſe. Ut in illius Principis vita Suetonius Autor reliquit.

Sueton. in Caligula. Florus lib. 4. cap. 12.

Quod

Quod ſi porrò dictio *Britten* ipſis Germanis eſſet incognita, haud ineptè ad *Vri-end* reſpicere atque alludere poſſemus.

Verum quùm imbricis inſcriptio prodat ex GER. INF. Quæ quoque inſcriptio ipſis in lateribus ex hujus Caſtelli fundamento Anno milleſimo quingenteſimo & vigeſimo, item milleſimo quingenteſimo quinquageſimo ſecundo, ac quingenteſimo ſexageſimo ſecundo erutis, inventa fuit; quâ Germaniam inferiorem ſive BELGIUM denotarunt ROMANI, quoniam à Belgis hi lateres quondam confecti fuêre; idcirco & Germani Inferiores, præſertim FRISII optimè norunt, quid vox *Britten* ſignificat, non utique ambagibus uti, nec non diverticula quærere opus erit: Sed intelligamus, quid ipſi FRISII, ut quorum incorruptiſſima eſt Lingua, & Antiquiſſima, *Britten* nomine ſibi velint. Lingua Friſica omnium Antiquiſſima.

In agro transamaſano Orientalis FRISIÆ ad Amaſium Fluvium prope pagum *Leer* monticuli aliquot è Terrâ ſolidâ tanquam unitæ moles congeſti ſunt, ad eos operæ ruſticæ refectionis diurnæ tempore dato inde ſigno plerumque conveniunt, & cibum capiunt: Ibidem ſua veſtimenta reponunt, & quæ ſervata velint ut ſuo tempore uſurpent: Ad quas moles terreas uſque feſtis quoque diebus ſpatiantur. Lera.

Similes aliquot moles ſunt in Cimbrico Pago Amaſio, quem hodie admodum corruptè *Simers-Wolt* pro *Cimbers-Wolt* nominant, Nobilium quondam ab *Olderſum*, nunc verò civitatis Emdanæ ditionis; ubi verò illæ moles *Brittenberg*, hoc eſt, Britannici Montes appellantur. Brittenberg.

Quare illud Romanorum Armamentarium ab Incolis *'t Huis te Britten*, id eſt, Britannica Arx, ideo vocatum fuſſe non dubito, quòd congeſta & in ſolidis finibus firmata, eminentiorique loco moles eſſet. 't Huis te Britten unde dictum.

Uſus autem hujuſmodi molis plurimus eſt. Etenim congregationi faciendæ, appellendis, dirigendiſque navibus, rebus in inundationis periculo conſervandis, Maris æſtus, Belli, incendii, hoſtilis incurſus qualiscunque, defendendis limitibus, faciendiſque per Mare Speculis, per Flumina, Paludes, Terras, nec non Sylvas deſtinata inſervit.

Dum apud ARISTOTELEM libro de Mundo, ſi alioqui ut vulgò habetur legitimus & verus ejus Autoris partus fuit, Ariſtot. de Mundo.

omnium primum φρυκτώρια Legi, ea etiamnum ſpeculas dic eminentiores inveni, è quibus oſtentatæ faces è longinquo quid in unaquaque Regione novi fieret, vel factum eſſet, præſignificabant; adeò ut talium uſu uno die quid in totâ Aſiâ fieret, PERSARUM REX percipere poſſet: Deinde φρυκτας id genus eſſe *faces*, quibus longinquis ſignum fieret: Haud abſurdè mihi ejusmodi ſpeculas cum congeſtis illis Friſicis è Terra ſolidis monticulis conferre videtur.

Nominis interea rationem obiter attingens eandem & nominis & rei originem, ac uſum eſſe non animadvertebam.

Parva enim differentia φρυτεν & βρυτſεν in ſcribendo facilè occurrentem litterarum inverſionem, immutationemque repræſentat: Res verò eadem, & quæ uſitatas priſcis temporibus ejuſmodi moles ſpecularum gratiâ fuiſſe declarat, & nunc dubitandi ſcrupulum aufert; unde domus illa in vico CATTORUM ad aliquod Rheni oſtium (cujus tum alia planè quàm hodierno hoc tempore facies cernebatur, cujusque nunc rerum viciſſitudine exitus arenoſis tumulis a Mari elevatis conſtipatus clauditur) in Hollandicum Oceanum fluentis poſita, *Te Britten* eſt nuncupata.

Nam de facibus interdiu accenſis fumi cauſâ, & noctu lucentibus, aliiſque ſignis, quæ inde navigantibus, piſcantibus, itinera terreſtria facientibus, excubitoribus, nec non vicinis agricolis deſtinabantur, non eſt hujus loci perſtringere: Demonſtraſſe namque ſufficiat, quod *Britten*, ſi ſubſtantivum eſt, molem ſiccam, altam, & ſolidam ſignificat.

Britanniæ Inſulæ nomen unde.

Quoniam verò ANGLIA in ipſo Oceano moles firma, inconcuſſa, & eminens ſit, at incolis ſedem, communiſque victus habitationem præbens, verè olim dicta fuit BRITANNIA.

GRÆCI autem haud ignorant ſuum πρυτανεῖον, quod Latini etiam Prytanæum vocant, cujus originem cum Britanniâ eandem eſſe, quis non vel mediocris Lectionis, Antiquitatumque Studioſus animadvertit? Neque me latet, aliquos PRYTANÆUM πυρȣ̃ ταμεῖον, hoc eſt, *Tritici penum*; interpretari.

Prytanæum quid.

Alii autem nervoſius hic indicant, locum eminentem, in quo de Republicâ benemeritis victus gratis dabatur, ac ubi guber-

gubernandæ Reipublicæ Magiſtratus creabatur, ſignificare: Quod ſi ad ipſum Prytanei ſitum & uſum reſpexerimus, convenientiſſimam & maximè propriam rei Nomenclaturam deprehendemus.

Quæ verò nonnulli de BRITANNIA, DANIAVE fingunt, nuganteſque ſomniant, ac nova parturiunt, hic lubens omitto, ne in orcum delabi videamur, unde pedem revocare non licet. Nam juxta paræmiam tutiſſima via, quæ ab omnibus trita eſt; utpote quam omnes noverint.

Quocirca ad vocem FRISIIS noſtris familiarem *Britten* alacriter regredior. Ut de quâ, quatenus ſubſtantivum nomen eſt, quæ hactenus cognitu utilia viſa fuêre, ſatis copiosè egi: Quatenus autem adjectivum, idem, ut modo ex parte dictum, quod conſolidare, compingere, unire, firmare, nec non connectere ſignificat, deque reparandis, firmandisque aggeribus, ædibus, ædium tectis, navibus, viis, atque ſimilibus rupturam, rimas vel ruinam minantibus celebratis.

Verum hæc additis loquendi ſententiis doceremus, ſi Antiquiſſimæ Linguæ Germanicæ Lexicon, quæ verè Saxonica eſt, condere propoſuiſſemus.

Brit ergò conſolidandi ſignificationem habere indicavimus. *Tan* verò dens eſt, res ſcilicet omnium partium humani corporis ſicciſſima & duriſſima, cujus contrarium eſt *Nat*, quod huhumidum & molliſſimum corpus denotat. Nunc vulgò Delta ſubjungitur, ſcribiturque *Tand.*

Porro *Ica* vel *Hica* idem quod ejectio valet. *Hyc* enim geminatâ vocali, quemadmodum in compoſitis à jacio, & in adjicio, vel injicio auditur, ejectionem rei alicujus, vel excuſſionem notat. *Vera Britannicæ nominis Antiquiſſimi ſignificatio.*

Ipſe enim ſingultus, in quo cum Luctatione halitus vel corporis flatus ejectio eſt, vulgò dicitur *Hyc* vel *Hyck*: Ipſa etiam pullorum excluſio, fœtus ruptis ovorum teſtaceis putaminibus ſe exerunt, eoque vocabulo uſitatè ſignificatur. *Hyc quid.*

Nunc verò ut penſum abſolvamus, â poſteriore dictione progreſſi totam explicamus. *Ica* eſt ejectio, *Tan* autem Dens; unde *Tanica* dentium ejectio eſt. *Ica, Tan, & Tanica quid.*

Talis namque Naturæ morbus SCORBUTUS deprehenditur, quòd corrodendo dentes, ipſaſque gingivas conſumendo,

do efficit, ut dentes excidant, excutianturve niſi remedium in tempore adhibeatur: Quod verò contrariâ facultate pollet, id debet, quæ fluida, flaccida, labilia, diſſolutaque diffluunt, unire, denſare, firmare, ac ita ſolidare, ut naturalem ſuam molem, integritatemque recuperent, diciturque *Britten*, vel *Brilen*, non *Vrien*.

Quamobrem ſi Herba eſt, quæ oris medetur malis, nimirum quæ halitibus, dentibus, diffluentibuſque putredine ginguivis opitulandi virtutem obtinet, & diſſolutas oris partes, aut aliorum membrorum aſtringendo in priſtinum habitum reducere, ac ne quid amplius depereat, inhibere, utque naturaliter partes nutriantur & augeantur præſtare valet, inprimis autem hoc corporis vitium, & cartilaginoſa, ac oſſea ſubſtantia, oſſibuſque & dentibus, ut quibus hic moribus potiſſimum tenaciter inhæret, difficulter eradicari poteſt.

Hæc utique HERBA ſummo rationis jure BRITANNICA nuncupari poteſt: Nam Ortographiæ exactum adeò hâc in voce, LATINIS omnibus peregrinâ, judicium non curamus; eadem res deſignatur, ſive BRITANICA, ſive BRITANNICA, aut BRITANHICA ſcribitur.

Britanica, Britannica ſive Britanhica, idem.

CAPUT XIV.

BRITANNICÆ. Herba cognitio quando periit. Quo Tempore de novo inventa. Covordia quo die recuperata. Groninga quandiu obſeſſa. Anglorum claſſis perdita. BRITANNICA ab effectu dicta. Friſiorum nomina in vocali deſinentia. Lingua Friſica pluribus difficilis. BRITANNICA dictio Friſica. Dentilaria quid. Scorbuti notæ deſcribuntur omnes.

PRytanis, Prytanæum, & quid *Brit-angel*, *Brittenbetgh* &c. ſignificant, expoſuimus. Jam vero ad BRITANNICÆ perditionis, inventioniſque Tempus, nec non FRISIORUM

Lapathum vulgare minus.

SIORUM, aliarumqve Provinciarum ferreum ſæculum progredior. Quemadmodum verò hæc Nobiliſſima, atque efficaciſſima Planta, omniumque in Friſiâ, atque Hollandia naſcentium REGINA, ſub Gothorum Normannorumque in FRISIOS crudelitate inauditâ ſævientium horribili armorum ſtrepitu periit, ita Anno milleſimo ſexcenteſimo ſeptuageſimo ſecundo, unitis fermè omnibus BELGII Provinciis quaſi climacterico, ſub terribili tubarum, tympanorumque ſono de novo à me inventa eſt: Et quidem eo ipſo die, nono nempè Julii menſis, nobis Groningenſibus revera triſti ac nigro: Illo enim hoſtis noſter, omnibus ex æquo inimicus, Potentiſſimus Galliarum REX Chriſtianiſſimus LUDOVICUS, nominis iſtius decimus quartus, Principis Electoris MAXIMILIANI HENRICI Colonienſis Archiepiſcopi, nec non BERNARDI à GALEN Monaſterienſium Epiſcopi ductu; primò Geldriâ, Trajecto ad Rhenum, Tranſiſalaniâque Provinciis, nec non Veſaliâ, Zutphaniâ, Covordiâ (quæ vigeſimo die Decembris ejuſdem Anni à nongentis militibus licet cuſtodita, violentâ tamen manu per undecim GRONINGANORUM centurias (mirabile dictu) glorioſè rurſum expugnata fuit) aliiſque Urbibus, ac Arcibus, non regiis victricibus armis, ſed ſceleratâ quorundam militum Præfectorum vecordiâ, ipſorumque MAGISTRATUM ac PROCERUM, in propriam ſubditorum ſuorum (hoſtili ferociæ miſerè ingemiſcentium, & Provinciarum ſuarum ſtatum, tot copiarum invaſiones, puplicas devaſtationes, Religionis & Dominii mutationes, LIBERTATIS privationem, ſervitutis iugum, nec non innumeras alias calamitates, quas premere ſilentio magis, ſi fas eſſet, quàm meminiſſe hic allubeſceret, triſti ac horribili ſanè ejulatu deplorantium) pernitiem fluctuantium, turpiſſimâ atque deteſtabili quâdam arte fucoſe deauratâ ſex ſeptimanarum ſpatio ſubactis, in campum noſtrum proceſſit, & ingentem ad viginti tria hominum millia ex omnium Gentium colluvione commixtum poſt ſe trahens exercitum, atque in nos fatale ferrum ſtringens, quo cervices noſtras demeteret, GRONINGAM Urbem paternam per integras ſex ſeptimanas à parte auſtrali obſedit.

Quùm verò nec per innumerabiles tormentorum majorum in eam

Britannica Gothorum tempore periit, Gallorum verò denuo inventa.

Covordia recuperata

Groninga per 6. ſeptimanas obeſſa, non verò capta.

eam exploſiones, nec per quatuor millia & ultra injectorum minorum ac majorum globorum, qui continuò volitantes Granatas ac ſibilantes BOMBOS vulgò appellatos, aliaſque Pyrotechnices machinas ad incendium propagandum paratas, quas *Branders* inde & *Stink-potten* plerumque nuncupant, quoniam ad humanam altitudinem ter diſtinctis vicibus editâ flammâ, ter quoque plumbearum glandium imbres cum exploſionibus ad ignem extinguendum neminem admittentes ejiciunt, nec non peſſimum poſt ſe fœtorem ſpargunt, quibus ingens ædium ad fundum everſarum numerus cernebatur, ut ad Septentrionalem Urbis plagam ſe conferre, atque exiguo commorandi loco contenti eſſe viginti, triginta, & ultra ſæpius, homines fuerint coacti; imo quod magis, ſub proprio ædium mearum tegmine mortales numera ſexaginta receperim, ac ceſſo variis amicitiæ ac notitiæ meæ VIRIS PRINCIPIBUS requieſcendi loco, in domeſticis meis tabulati aſſeribus non ſine propriæ vitæ diſcrimine lectulum mihi ſterni lubens curaverim: Nihilominus tamen ob PROCERUM Groningenſium plurimorum indeſinentem curam & vigilantiam, Civium omnium, mortis faciem non reformidântium, inviolabili atque adamantino fœdere junctorum unanimitatem, virtutem, & ſtrenuitatem, STUDIOSORUM (qui & arma, rebus noſtris adeò in arcto ac quaſi in ſummo periculornm apice veluti quâdam Criſi poſitis ad Patriæ quoque defenſionem ſub Generoſi Capitanei Vir-juvenis WICHERI WICHERS, Optionis RUTCHERI TEN BERGH, ac ſigniferi SCATONIS GOCKINGA fœlici auſpicio ſuſceperant) omne periculum ſubeuntium (unde ab ILLUSTRIBUS ac PRÆPOTENTIBUS Provinciæ ORDINIBUS per NOBILISSIMOS & AMPLISSIMOS Academiæ CURATORES in æternam fortitudinis memoriam Numiſma inſigne excuſum omnibus exhibitum) animoſitatem, nec non Militum bellicoſam generoſitatem, Civitatem, amiſſis in eâ feruente obſidione, vix octoginta hominibus in univerſum, ad deditionem cogere non potuit: Perditis verò ex ſuis duodecim circiter hominum millibus, ruptiſque quibuſdam Tormentis, ac Mortariis Bellicis, clam, poſtquam jam ultra Menſem in foſſæ Limine (eam tranſire non audens) hæſiſſet, à decimo ſeptimo ad viceſimum Menſis

Groningenſium animi imperterriti ac fortiſſimi.

Studioſis Numiſma datum.

Quot ex civibus periere, & quot ex hoſtibus.

Menſis Auguſti diem caſtra movens, ac furtivè fugiens, turpiter deſeruit. Hoſtis fuga.

Quæ ſanè GRONINGENSIUM Bellicoſa Virtus tribus reliquis Provinciis conſervationis exitit cauſa. Illis enim debellatis,totum Fœderatum Belgium debellatum viſum fuiſſet: Quùm impoſſibiliter à Maris littoribus ab hoſtili duorum Potentiſſimorum, GALLIÆ ſcilicet, & ANGLIÆ REGUM claſſe, centum & quinquaginta navibus unà conſtante (quæ Anno nihilominus milleſimo ſexcenteſimo ſeptuageſimo ſemel tantum, ſeptuagèſimo verò tertio undecim hebdomadarum ſpatio, ſeptimo licet ac decimo quarto Julii, nec non viceſimo primo Menſis Auguſti (Stylo novo) DEO nobis propitio, à BATAVORUM noſtrorum claſſe naves vix octoginta numerante ter generosè triumphata, & in fugam ignominiæ planam conjecta fuit) à Terræ etiam parte ab infeſtis tribus Gallorum exercitibus (ad ipſa jam Hollandiæ viſcera penetrantibus) undique cinctum ac preſſum, ſubſiſtere amplius potuiſſet, quod ad unam quoque omnes BELGII Fœderati PROCERES unanimi conſenſu fateri coguntur. Regum duorum Claſſis ter ſuperata.

Sed ita viſum eſt DEO Omnipotenti ac Clementiſſimo, qui durante Groningæ Urbis obſidione, Anglis è Mari per Texelum, & Flevum Fluentum ad Texelanam arcem omni jam milite, omnique apparatu bellico deſtitutam, ad FRISIAM quoque ſimul & GRONINGAM à Septentrionali parte occupandam, Auſtrinum Mare ingredi volentibus mirificè reſtitit: Voluit enim MAXIMUS illi Cœli Terræque MONARCHA, ut eo ipſo die, ſexto, ni fallor, Menſis Auguſti unda marina ultra octodecim horarum ſpatium ſupernaturaliter deflueret. Divinæ manus potentia miranda.

Ejus deinde in accretionem rurſum mutato curſu, Ventum ex Occidente movit vehementem, quo per freta dicta denuo introitum illis non ſolum denegavit, verum etiam plurimam illorum claſſis partem planè diſſipavit, atque divinæ ſuæ manus beneficio funditus evertit, ut navium etiam fragmenta, abjecta onera, emporeumata varia, nec non plurima inſtrumenta bellica Hollandis prædæ ceſſerint. Anglorum claſſis diruta.

Nos itaque, poſt COVORDIÆ Urbis, ac tam Veteris, quàm Novi Fortalicii per Groninganos ſex Menſium ſpatio fœli-

fœlicem recuperationem, DEI Ter OPTIMI MAXIMI clementiâ à ſervitute intolerandâ benignè liberati, dictarum Provinciarum infortunatarum incolas hoſtiliter adhuc premi videmus: Quod ſolâ veſtrâ indefenſibili culpâ O! PROCERES, qui non publicum, ſed privatum veſtrum commodum per tot pauperum ſubditorum deploranda ſuſpiria atque indeſinentes cruciatus illo verè ferreo ſæculo in perpetuam ignominiam quæſiviſtis, accidiſſe comperimus: Cujus aliquando rationem DEO reddituri eſtis.

Videmus enim ſtatus veſtri rationem in iniquitate quâdam deteſtandâ ut plurimum fundatam, dominandi libidinem, titulorum aucupia, vanæ gloriæ fumos, vindictæ ſtudium, aliaque ſimilium ineptiarum portenta, quæ fæcundiſſimum quoddam odiorum ſeminarium ſunt, firmiores apud vos fixiſſe radices, quàm ut evelli ſe facilè patiantur.

Quapropter O temerarii! quorum artus univerſi malâ conſcientiâ preſſi levi etiamnum cadentes folii murmure tremunt, domicilia veſtra ſuſpenſa certè Hederâ egent, dum poſſeſſores illorum venales exiſtere videntur: Miſera plenè ac infelicia illa eſſe TROPHÆA neſcitis, quæ de trucidatis civibus excitantur: Sordidum quoque omne eſſe aurum, quod miſerorum lachrymis & cruore diſtillatur: Nec ad alienas poſſeſſiones per ſanguinem deſcendere, magnificum ac diuturnum.

Quare ſequitur vos omnium luctus & comploratio, comitabuntur vos devotiones & execrationes, orieturque omnium Ordinum publica deſperatio, quin & ipſi Lares veſtri, quos utique fœdi hujus incendii fœtor etiam adflavit, ac TAXO & CYPRESSO onerati, quam in occurſum laturi erant, indignabundi triſtes ac pullati vos excipient. At tempus quandoque violenta illa inhumanaque veſtra conſilia proſperè fluunt, & mox in pejus ipſâ mole ſuâ ruent: Fortunâ nihil fugacius, nihil levius; ſæpè dum ridet iraſcitur; dum blanditur fallit; vitrea planè eſt, dum ſplendet maximè, ſæpè rumpitur.

Ad miſeros noſtrates allocutio.

At vos, O miſeri! quos jam Fortuna novercans ſequius habet, quibus opem nunc præſtare non poſſumus, quamvis trementes miſerè nos eminus aſpiciatis, & ſublatis vocibus ac manibus noſtrum imploretis auxilium, ne cadite quæſo animis, durate illos; erigiteque ſpe meliorum; in nullius illa contubernium

bernium ſemper manſura conceſſit: Servat illa ſibi jus ſuum, quod eſt ad minimum auræ flatum pro libitu mutari; ſicut raris ſe proſperam ſemper; ita raris ſemper exhibuit adverſam. Ferendum jam vobis eſt, quod aliter noluit eſſe DEUS, & cum ipſo DEO conſtanti pede gradiendum. Bellorum eventus ancipites ſemper deprehendi, imo ſæpè fatales IMPERIORIORUM periodi fuerunt. Melius jam vobis erit temporum furori ac neceſſitati nonnihil præſenti cedere, & illatas per vim contumelias, ac damna, Chriſtianâ fortitudine potius, quàm ut illa ulteriori ruinâ ultum eatis, devorare: Rependet dies, rependet vobis DEUS, ac ea quæ Bellorum iniquitatibus ſubtracta ſunt, copioſo cum fœnore aliquandò refundet.

Verum ut redeam, unde digreſſus fui, TEMPUS me vocat.

Ad HERBAM igitur cujus antea mentionem feci gradum rurſus facio. Illâ enim Nomenclaturâ, ac Etymo ad rei proprietatem ſignificandam, ejuſque effectus exprimendos, ad declarandas facultatum vires, aptiſſimo BRITANNICA olim à PRISCIS FRISIIS vocata fuit: Herba nimirum ſolidarum partium præſertim dentium contabeſcentiam, aut ejectionem conſolidans. Britannicæ nomen ab effectu inditum.

Quod autem dictio in vocalem deſinit, ideoque multis à LATINIS efformata, & è Barbarico, rudique ſono in politiorem traducta videtur, paucis hic eâ de re Sententiam meam aperiam.

Primò, conſtat in FRISICA Linguâ nomina in vocalem & hanc præcipuam Alpha deſinere, novum non eſſe: Quemadmodum in Familiarum, Dominiorum, & Titulorum inſcriptionibus palam eſt. Itaque paſſim audiuntur *Manninga*, *Tamminga*, *Grevinga*, *Ailua*, *Burmania*, *Alberda*, *Ripperda*: Et *Brinca*, *Selvarda*, *Huſinga*, *Frama*, *Ludema*, & quæ his ſunt ſimilia. Friſiorum nomina plerumque in A, O, & E deſinentia.

Tum verum ANTIQUUM jus FRISICUM ſcriptum hoc docet, in quo dictiones plurimæ vocalem terminationem ſortiuntur, ut obvium eſt in *Frivilingo*, vel *Fivilinge*, *Hunſingo* vel *Hunſinge*, & cæteris. Deinde ſi à Latinis dictio hæc ad certum typum redacta fuiſſet, non tot, tamque diverſis modis ea in libris Autorum exarata inveniretur.

Unus enim APULEJUS nunc BRITANICEN, nunc BRETANICAM, inde BRETANNI, rurſum BRITANNICAM vocat.

Totum autem negotium ex eo pendere videtur, quod olim in noſtrâ Terra Friſicâ ROMANI, & qui in Romanorum caſtris aderant GRÆCI MEDICI, diligentes rerum Naturæ indagatores, pronunciatæ à Friſiis BRITANNICÆ ſonum non imitari, imo multo minus exprimere convenientibus litteris potuerunt.

Friſica Lingua ab exteris non intelligibilis.

Nam etiamnum externi, qui in FRISIA nati non ſunt, nec à teneris ejus Linguæ ſonum imbiberunt, vix aut difficilè eum fando conſequuntur.

Britannica nil niſi Friſica dictio eſt.

Omnis igitur BRITANNICA dictio FRISICÆ originis, & pronunciationis eſt, eamque, quam modo paucis contra plurimorum opinionem habet, veram tamen ac indubitatam Etymologiam reddidi.

Ceſſent igitur curioſæ multorum quæſtiones; neque opus eſt, ut ſe quiſquam hujus nominis cauſâ amplius torqueat, vel alios divexet, aut inutile negotium faciat.

Nec verò GRÆCI idiomatis voces huc applicare animus eſt, ne prolixior commentarius modum excedat, & qui jam opinione meâ longè amplior excrevit.

Poſſem alioqui hoc loco originem multarumque dictionum GRÆCARUM vim non ſine utilitate forſan exponere, ut βρίζω, βρίθω, βρέτας, βρίαω, πρυτανεῖον, πρυτάνης, & denique Pritannicæ Inſulæ.

Cæterum aliò me revocat BRITANNICA, obiterque perſtrigendus eorum error, jam tamen ſæpiùs exploſus, qui Betonicam vocant BRITANNICAM; ut in multis Græcis Lexicis legitur: Non eſt autem Grammaticorum noviſſe *Amaracum*, aut BRITANNICAM: Longè aliud *Betonica* ſignificat & ſuo Etymo, & ſuo pariter uſu: Hæc verò Herbam labiles dentes, horumque varios affectus conſolidantem notat: Ita ut quæ HERBA inveniri poteſt excellentia hâc atque occultâ vi, & ſimul apertâ facultate prædita, ut Stomacacen ſcilicet oris vitia, dentium dolores, inſtabilitates, eroſiones, vermiculationes, ſtupores, gingivarum putredines, & Phagedænica, ſimiliaque Oſtonopici morbi Symptomata,

Betonica non eſt Britannica

mata, aliorumque curet: Ea jure optimo non DENTILARIA ſolum, verum etiam BRITANNICA vocetur. Dentillaria.

Jam verò neſcio ullum ſimplex in rerum Naturâ, quamvis aliquâ ex parte huic ſtudio me tradidiſſe profitear; quod qualitatibus manifeſtis, tum etiam propriâ & naturali ſuâ virtute adeò dentibus, gingivis, ſimilibuſque non ſolum oris, verum etiam faucium vitiis, quàm hæc mea HERBA, prôſit: Quam idcirco veram eſſe BRITANNICAM affirmo.

Eodem plane modo in eo, quod PLINIO aſſcribitur de Remediis ad omnes corporis morbos Volumine capite triceſimo octavo traditur. Plin. volum. de remed. c. 38.

Si Agreſtis Lapathi, quod Aliqui RUMICEM *quoque vocant, radix commanducetur, & ſuccus in ore contineatur, ſtatim dentium dolorem tolli, Rheuma ſiſti; at cum aceti cyathis tribus vel quinque radice coctâ, aceto in ore detento idem fieri.*

Quo loco non alia Herba intelligitur, quàm hæc noſtra BRITANNICA: Utpote quæ ſola ex omnibus LAPATHI ſpeciebus, atque unica adſtringit, omnibuſque oris vitiis eſt utiliſſima. Sola Britannica inter omnes noſtri orbis Lapathi ſpecies aſtringit.

Sic namque VETERES FRISII ab ipſis mundi incunabulis, & ROMANI, aliique omnes poſtea per tot annorum centurias hâc Herbâ ad dentium varios affectus maſticando, fricando, ſuccum inungendo, ac decoctum ore continendo uti conſuevêre.

Ejus tamen uſus plurimus fuit propter *Scorbutum* familiariſſimum, & ut antea ſæpiùs monitum Endymicum Friſiæ morbum, propter *Stomacacen* & *Scelotyrben* hujus morbi Symptomata non modo in FRISIA, verum etiam in ipſâ ARABIA, teſte STRABONE graſſantia.

De Romanorum enim exercitu, DUCE ÆLIO GALLO, in Arabiæ locis hoc morbi genere DIVI AUGUSTI tempore divexato libro ſuo Geographicorum decimo ſexto ſic refert. Strabo l. 5.

Quare in album vicum pervenit, jam exercitu oris & crurum vitiis, cæteriſque ejus loci malis tentato: Quorum illa circa os, hæc circa crura reſolutiones quædam ſunt ob Aquas & fructus provenientes.

CRATERI quoque *Medici ſervum*, referente PORPHYRIO, *novo quodam morbo* (nempè Scorbuto) *captum fuiſſe, ita ut carnes ejus ab oſſibus abſcederent.* Porphyr. lib. 1. de abſtinentia ab animal.

Neque verò hic mihi diſputandum erit, an ſint morbi, an Symptomata; non magis, quàm ſi contendam, an Lippitudo GRÆCIS ὀφθαλμία, ſit morbus, an Symptoma: Quis enim morbos eſſe neſcit, ſi per ſe & principaliter ingruant, & actiones impediunt; eſſe ſymptoma ſi alium morbum ſequuntur, nec actiones ſolum lædunt, verum & actionum ipſarum læſiones ſunt factæ? uſitato tamen & proprio vocabulo quid vetat uti, & ſimul approbatum Friſicæ dictionis uſum ſequi? *Schorbuc* dicitur, & ſic morbus cognominatur.

Wier. obſerv. libro.

Vulgò enim fertur, *De Schorbuc krankte*, Scorbutus morbus, vel *De Scheurbuik-ſiekte*; JOHANNES etiam WIERUS in ſuo obſervationum Medicarum libri *Scorbutum* inſcribit.

Scorbuti qualitas.

Eſt autem intemperies frigida & humida, oſſa, oſſeaſque partes, nervos & nervoſa reſolvens, cui portio venenata haud dubio adeſt, ideò quod variis accidentibus & labificiis corruptionibus corpus alterat: Quorum omiſſo horrore, quatuor præcipua genera perſtringam.

Primis duobus GRÆCI MEDICI, qui Romanorum caſtra ſequebantur, Græca nomina indiderunt, quoniam FRISICORUM nominum Etymon ignorabant aut ipſa etiam vocabula exprimere non poterant: Poſterioribus duobus necdum quis vera nomina GRÆCA vel LATINA tribuit.

Scorbuti notæ.

Primum eſt autem & vulgare, ac quod morbi initio erumpit Symptoma, oris nigredo, dentium mobilitas, livor, eroſio, gingivarum putredo, & ulceratio, nec non ſanioſi & fœtidi cruoris ſubatri effluxio, dolor cum pruritu, ut etiam in Serpigine, vulgò *de Sprouw* (à ſerpendo dictâ) verâ *Scorbuti* ſpecie, laborantibus cernitur, quod GRÆCI ϛομακάκκην, oris malignitatem vocant; quia dentes potiſſimum laborant; alibi *Schormond* ſive *Scheurmond*, id eſt, buccæ vel oris rupturam dicunt, quâ gingivæ à dentibus diſcedunt: His medetur BRITANNICA: Ideo hoc nomen à dentium ſolidandorum curâ ne excidant ſortita eſt.

Schormund quid.

Alterum eſt quod ſequitur, ſi morbus ab initio non curatur, reſolutio ſcilicet nervoſarum partium, compagiſque in genibus, anguium inſtar, & quaſi mortua membra tremore vacillant ipſa crura; GRÆCIS nuncupatum eſt σκελοτύρβη; alibi verò pronunciatur *Schorbein* vel *Schorbeen*, hoc eſt ti-

biarum

biarum ruptura; qui dolor aliquando oſſa penetrando percipitur, vel ſenſum fractorum oſſium infert: Unde aliqui putant hoc Friſiæ malum vocandum eſſe *De Schorbut*, & Latinè oſtraginem, vel oſtaginem, aut juxta MARCELLUM Oſcedinem: Quamvis à quibuſdam etiamnum Belgico idiomate *De Lamme Schorbot* vocetur. Oſtago. Oſcedo.

Qui verò σκελοτύρβην, Scorbutum, aut ſaltem Scorbuti ſpeciem non eſſe exiſtimant, illi mihi vero Scorbuto laborantes nunquam vidiſſe videntur, cujus definitionem in definitionum libro ponit CLAUDIUS GALENUS: Cui quoque malo BRITANNICA opitulatur, ſed diverſo modo, quàm Stomacaccæ, quemadmodum poſtea declarabitur. Lamme Schorbot quid.

Tertium eſt Symptoma cutis decoloratio, multorumque nigrorum ſtigmatum in tibiis, partibus nervoſis, ac frigidis eruptio: Hoc ſæpè per ſe uſu venit in hoc morbo, maximè initiò ſi pauca materia eſt, vel in morbi ſtatu, ſi Natura morbum ſuperat: In multis hæc ſtigmata perſeverant, & curationem admittunt, in nonnullis exulcerantur, & malorum ulcerum principia ſunt GRÆCI & LATINI nomen non dederunt: Vulgò aliqui Icterum Nigrum, Friſii *De Blauſucht*, Hollandi verò *De Blau-ſchuit*, ſic Friſii quoque puniceas maculas *De Flekken* vel *Plekken* vocant. Tertium. Icterus niger. De Blauſucht quid.

Quartum eſt quaſi principale & inſeparabile accidens, ventris dolor cum torſione ſubito ingruente & mox recedente; & niſi provideatur, intendi, & lentas febres ipſum corpus ſenſim exhaurientes inferre ſolet: Ne hoc quidem Græci aut Latini, ut notum eſt, aliquo nomine donaverunt. Quartum.

Friſii *Schorbuik* paſſim nominant, tanquam inviduum quid, & morbo, qui inde nomen obtinuit, ſemper conjunctum: quaſi totus venter, & hypochondria rupturæ ſenſu diſtentionem patiantur. Verum de hoc ſatis. Schorbuik quid in ſpecie.

Graſſatur autem hic morbus apud eos potiſſimum, qui Vinum non bibunt, verum quibus continuus Cerviſiæ potus eſt, præcipuè qui in Seri defectu, vel aquæ decoctæ crudam aliquando deguſtant.

Caput XV.

Nonnulla BRITANNICÆ experimenta in medium proferuntur. Et ad quæ BRITANNICA conducit hoc loco dicitur.

BRITANNICAM veram eſſe dictionem Friſicam perſpicuè vidimus, omniumque Scorbuti ſpecierum deſcriptiones narravimus. Nunc autem, ad quæ BRITANNICA valet, annotandum propero.

Quas igitur facultates ad Stomacacen curandam in hâc meâ Herbâ expertus ſum, paucis enarrabo, ut ejus uſus, & quod pariter vera hæc BRITANNICA ſit, omnibus conſtet.

Seminis conſideratio.

De BRITANNICÆ ſemine nihil, præterquam quod ſuperius annotavi, tradunt Autores: Qui quidem omnes ſatis ſuperque illud ſemini Oxylapathi eſſe perſimile demonſtrant, dum BRITANNICAM Rumicibus Agreſtibus in omnibus eſſe ſimilem ſcribunt.

Hujus autem, quam hic ad vivum depingo, cum Sylveſtribus Lapathis prorſus idem ſemen eſt, nigrius paulò, quanto illud eſt rubicundius, magis etiam hoc, quàm Flos aſtringit.

Quibus malis prodeſt. Joann. Fernel. lib. V. de part. morib. cap. 8. Gal. lib. 2. de Antid.

Valet itaque faucium malis, Aphthis ſive uleribus in quamvis oris partem ſæpenumero ſerpentibus, ut ſcribit Clariſſimus Joannes Fernelius, Dyſenteriis, Cœliaciſque: Malignis omnibus medetur ulceribus, nec non venenatis ictibus univerſis, ſi pulveris modo inſpergatur.

Quod autem inter Antidota hujus uſus non ſit exiguus, id ne quidem Galenum latuit. Sic enim libro de Antidotis ſecundo apud eum legitur, ubi inter alia Alexicaca contra Hydrophobiam BRITANNICA inter Democratis verſus commendatur; quos ſic Julianus Martianus Rota vertit.

Hanc

Lapathum minus dentatum

Hanc quoque ad eos qui timent aquam ſibi
Dicebat Niceratus conſtare & ſimul
Amicis, qui mirandas judicare
Medicinarum proprietates queant.
Titii Patricii optimi tres obolos
Præſtaret indicium ſi id adeſſet tibi.
Dies jubebat viginti duos dare
Jejuno ut dixi nuper morſis, & ex aqua
Facere ſuccus BRITANNICÆ *fertur idem*
Datus quo Lycium præcepimus modo.
Hoc quidam etiam multum admirantur.

Huc refer Plinii verba, ex quibus ſatis eluceſcit ad venenata, & Serpentium ictus BRIT Herbam plurimum valere. Verum hæc mea Herba contra venena, morſuſque venenatos inſignes habet effectus. Contra venena efficax.

Succi porro expreſſi è foliis & radice BRITANNICÆ Antiqui ferè omnes, & LATINI mentionem faciunt. Succum medicatum *Rob* Arabes vocant.

Primò, quod ſuccus omnibus ex partibus BRITANNCÆ collectus, ad Stomacia, Scelotyrben, malaque ulcera faciat, argumentum eſt, Herbam antipathiâ, ac proprietate occultâ illa propulſare mala; quemadmodum in hâc noſtrâ BRITANNICA Herbâ erpertus ſum. Nam quod tibiæ quoddam ulcus nullis emplaſtris in milite quodam mihi vicino, item aliud in quâdam fœminâ Dorotheâ ſimile curari potuit, illud equidem hujus Herbæ ſucco expeditè ſanavi. Succus ad ulcera.

Tum autem ex nullâ Herbâ, quod ſciam, expreſſus ſuccus ita facilè igni condenſatur, coquendo enim brevi temporis ſpatio ſpiſſatur, & denſi mellis inſtar fit, nec non vehementer ſtipticus eſt, ac aciditatem quandam penetrantem retinet.

Poſteaquam igitur collatâ deſcriptione, Etymiſque, hanc veram eſſe Herbam BRITANNICAM, ſatis demonſtravi: Non contentus tamen his, idem facultatibus, quas ipſâ experientiâ cognitas habeo, quod nec inutile, nec cognitu injucundum erit, confirmabo.

Inter

Inter facultates igitur, quibus hæc BRITANNICA pollet, primò occurrit, illam dentium malis (ut jam dictum) mederi.

Adverſus dentium dolores.

Clariſſimus AËTIUS AMIDENUS plurimum *ad dolorem & dentium mobilitatem* commendat, ut jam in Rumice Nigro ſuperius oſtendi.

Plin. Volum. de Remed.

Idem facere PLINIUS videtur, qui eam præterea contra dentes Rheumate vexatos uſurpat, ut ex triceſimo illius capite conſtat.

BRITANNICÆ *ſuccum*, inquit, *cum vino veteri & aceto ad tertiam decoques, poſteaque ore contineas.* Idem paulò poſt tradit, quod *ad cavum dentem* BRITANNICA *Herba commaſticetur.*

Alii igitur Stomaticam eſſe Herbam, & contra Stomacacem pariter valere prodiderunt. Nunc quid ego expertus ſum hic obiter referam.

Experimentorum meorum enarratio.

Paulo ante, quàm Anno milleſimo ſexcenteſimo ſeptuageſimo ſecundo Groningâ EMDAM proficiſcerer, civis quidam Groningæ dolore dentium, gingivarumque humiditate diu vexatus fuerat: Hic poſt multa à ſe, ac aliis applicata verum effectu inutili remedia, à me hujus Herbæ BRITANNICÆ uſu citiſſimè ſanatus fuit, idemque ſemper fatebitur.

Alius etiam faber ferrarius Stomacace per biennium, & amplius lavoraverat; omni Sorbitionum genere uſus in extremam valetudinem reciderat.

Adhunc accercitus meæ BRITANNICÆ ex Saccharo, Zinzibere, & Glycirrhiza Decoctum exhibui, & poſtea paulatim melius ille habuit, rectius ingredi, quietè dormire, ſine doloribus, ſuaſque res peragere cœpit, & ad debita NATURÆ, ſuique opificii munera reverſus eſt.

Recurrente interea morbo ſubinde idem Decoctum repetere ſuaſi; unde priſtinæ ſanitati reſtitutus adhuc pancraticè vivit.

Tertium experitum.

Tertium nunc quoque experimentum addam, ut in ore duorum, triumve omne ſtet & verbum, & veritas.

Quidam nomine Jodocus Petri GRONINGÆ Friſiorum morbo implicatus fuerat Scelotyrbico, in fœtidam primò cloacam delapſus, impuris ſeſe aquis ingurgitaverat, ac ex non

probæ

probæ Cerviſiæ potu per multos annos malè affectus à nemine curari potuerat: Huic equidem Decoctum Herbæ meæ BRITANNICÆ per viginti ſeptem dies calidum exhibui, ac ſubindè vinum antiquum perpotare juſſi, unde leniùs habuit.

Verum poſtea LEOVARDIAM & ulterius profectus, in itinere refrigratus fuit, morbuſque recruduit; quare ad me reverſus priorem medicationem commendavit, ſuumve errorem profeſſus auxilium petiit.

Interea tamen meis dum utitur Medicinis, à Vetulâ quâdam novo & ut curaretur modo perſuaſus in peſſimam valetudinem relapſus eſt. Tertio itaque ad me reverſus tandem hujus BRITANNICÆ uſus optimè curatur.

Præterea, hoc ſine jactantiâ dictum volo in omnibus, qui mihi, meiſque conſiliis obtemperarunt, BRITANNICÆ Herbæ fœlicem ſemper ſucceſſum Stomaticis, Scelotyrbis, item Spleneticis, Hepaticis, Dyſentericis, nec non Rheumaticis hominibus comperi. Ideoque quartum adhuc experimentum hic addere non diſplicebit.

Ergo Joannes Loudewel Leovardienſis ac publico ſcribæ munere ſatis notus, frequenti circa Æſtatis medium piſcatus labore defatigatus, ſoliſque æſtu quaſi torridus ac ſitibundus ſubitaneo cereviſiæ hauſtu, circaque Bruma retis cauſâ præcipiti in Aquas lapſu morbum non ſine præſenti vitæ diſcrimine contraxerat: Febre enim continuâ, maximâ atque indeſinente cephalalgiâ, inexhauſto ad ſuffocationem uſque vehementer pectus petente capitis rheumatiſmo, nec non deplorandâ tuſſi cum ſummâ tam dexteri quàm ſiniſtri lateris punctione trium menſium terminos ultra miſerrimè fuit excruciatus. Quare Medicorum auxilium à morbi principio imploravit; Sed nullis Pharmacoporum viribus curari, aut laterum cruciatibus potuit liberari: Verum macie tandem exeſus, & à Medicorum turbâ pro deſperato habitus crudeliſſimè derelictus eſt. Quartum Experimentum.

Ægri hujus conditioni non ſine commiſerationis aculeo indoluit Nobiliſſimus Dominus ISAACUS DE SCHEPPER, octo Pagorum in Friſiâ, vulgò *Acht Carſpelen*, GREETMANNUS Digniſſimus, meque confeſtim, ut huic miſero ſalutari conſilio ſuccurrerem, rogavit. Annui,

eique ſimplex meum BRITANNICÆ Decoctum ſine marâ exhibui, quo ſeptimum poſt diem imminuta parumper viſa eſt vehemens illa deſtillatio, atque ab eo ſe melius indies habere cœpit. Eodem igitur iterato, priorumque Medicorum rejectis pharmacis priſtinæ reſtitutus valetudini, vegetiſque pollens viribus à conterraneis non ſine ingenti eorundem admiratione publicè conſpicitur.

Quintum Experimentum.

Tandem, ut reliqua prætercam, Wynoldus Jacobi pro tempore Hortulanus meus, poſtquam jam ultra biennium malè ſeſe haberet, ac indies miſerè afflictus in pejus ad maximum meum incommodum ruens, tandem adeò incurvatus proceſſit, ut erigere ſe amplius impos planè exiſteret, quapropter ad me accedens ſe per totum corpus miſerè cruciari præſentibus aliis profitebatur, ſimul nudatis brachiis, varias lividas, imo nigreſcentes fermè & quaſi ſubluteas intermixtas Scorbuti maculas oſtendebat.

Ilicò propterea BRITANNICÆ Decoctum ſimplex, quod ſequitur, paratum exhibui, quo dum utebatur, octavo die prædictæ omnes maculæ ita evanuêre, ut illarum ne quidem minimum veſtigium amplius ſuperfuerit, poſt decimum quartum quoque diem benè habuerit, atque erecto corpore incedere potuerit, nec non ligonem rurſum arripiens opus ſuum ſolito more perfecerit.

Aliud.

Porro, Vetula quædam admodum deformis Bellingawolda à multis jam annis Scorbuto laborabat, cujus uno Symptomate, quod os invaſerat intolerabiliter cruciabatur, jamque os nigricabat; dentes corroſis gingivis ac quaſi per gangrænam corruptis tanquam ſtyli, vel parvæ fiſtulæ inſtabiles, exeſi, ac atricolores non ſine ſummo dolore omninò eminebant, palatum lividis etiamnum maculis undique variegatum apparebat. Hæc quùm GRONINGAM veniſſet auditâ hujus HERBÆ inventione, ilicò ad me properans remedium obnixè petiit, ſimulque nihil ſe habere pecuniæ, quam mihi exhibere poterat, palam profitebatur.

Verum perceptâ illius mulieris integritate, parumque pauperis pecuniam curans, protinus juſſi, ut hujus meæ Herbæ radicem, quam veram eſſe BRITANNICAM profiteor, ore per noctem contineret: Paruit illa, & poſtridie ad me reverſa

verſa ingentes mihi gratias egit, multiſque in Horto præſentibus mirabiles planè hujus operationes, perceptamque inde utilitatem laudabiliter narravit: Non pruritum ſolitum, non puncturas, non ſalivæ, & puris copiam, non oris fœtorem, non denique ullam dentium corroſionem ſenſiſſe; quin etiam horum confirmatas eſſe radices, omniumque dolorum ſe expertem dicebat. *Ad dolorem dentium.*

DENTIFRICIUM proinde ex hujus Herbæ radice, ſcillingio illius, quod mihi tradere velle videbatur, ſpreto, unà cum Decocto BRITANNICÆ ſimplici, quod ſequitur, liberaliter dedi, quibus uſa paucis diebus à terribili illo malo Stomacace dicto ex inopinato curatâ eſt. Poſſem hic plurima mea experimenta referre, verum hæc pauca aliorum omnium loco ſufficiant.

Prumpta ſanè mirandæ hujus BRITANNICÆ operatio ſatis oſtendit, illam occultâ quâdam qualitate contra plurima mala operari: Quemadmodum enim propriâ vi POEONIA comitialem morbum curat, Lignique Guajaci decoctum Morbum Gallicum: Millipedes aurium dolores, Succus Cyrenaicus columellæ inflammationes, Hyrundinum nidi terra Anginam: Galgulus avis Icterum Morbum, Majoris Chelidonii Succus oculorum ſuffuſiones, & ungues, Anagallidis ſuccus oculorum obſcuritates, ASPLENION vitia & Lienis inflationes, EUPATORIUM jecinoris affectus, ALOË ventriculi, RUTA inteſtinorum Abſinthium utriuſque mala, Oenanthe renum, Solanum Veſicarium veſicæ, Liquiritia & Pulmonaria pulmonum, BUGLOSSON cordis, ARTEMISIA uteri, SALVIA Cerebri, & nervorum, nec non STOECHAS arteriarum vitia depellit. *Herbarum quarundam facultates.*

Sed de hâc Simplicium proprietate aliàs cum bono DEO pleniùs tractabo. Eodem profectò modo BRITANNICA noſtra dentium, oris, faucium, & ligamentorum, omniumque oſſium mala propulſat.

CÆTERUM omnium vi occultâ agentium Simplicium coruſcat perfectiſſima, illiuſque infallibilis ſemper ſuccedit operatio, corporibus nullo alio modo, quàm eo contra quem antipathiâ BRITANNICA pollet, affectibus: Si verò corpora impura, aliiſque implicita malis diſtenduntur, ab illâ

auxilii parum ſortiuntur, quin imo ſæpiùs pejus habent. Quare illud verum eſt.

Lumina quot quondam Junonius Argus habebat
Tot circumſpectus debet habere Medens.

Nullum adeò præclarum medicamentum, niſi ſuo tempore & modo detur, quin venenatam in vim tranſeat facile, eſt. Sic,

Temporibus Medicina valet nam tempora proſunt,
Et data non apto tempore Vina nocent.

OMNES itaque RESPUBLICÆ bene conſtitutæ à medicâ praxi imperitos ſtrenuè ſemper removerunt.

Verum Barbaris reique hujus ſtupidis nulla cura eſt, ut quorum (ſi DIIS placet) corpora medicamentis virtute, operationeque ſalubribus indignantur, & pejus habent: Imo ſine periculo per dolores tutum, multorumque mortes medicamentorum periculum facere exiſtimant.

Catalogus foret nimis longus, ſi quos hic GRONINGÆ ſolummodo Alyptarum, nec non Pilicreporum, aliorumque inſcitiâ interemtos ſcio, recenſerem: Ubi & Vetulæ meretricio quæſtu deſtitutæ plerumque veneficæ fiunt, ac impunè in hominum vitam graſſantur.

Ad Proceres.

Sed viderint PROCERES illi patriæ, quibus commiſſa Reſpublica eſt, quique dubio procul ejuſmodi admiſſorum aliquando rationem DEO reddituri ſunt; avertat ter OPTIMUS ille ac MAXIMUS ne Schiſmaticis factionibus fovendis peccandi feneſtra magis aperiatur, quàm Reipublicæ tranquillitati, hominumque ſaluti conſulatur.

Verum nemo, niſi medicâ methodo à DIVO HIPPOCRATE, Magnoque GALENO perfectè traditâ fuerit exercitatus, remediorum uſum rectè noverit.

A quâ quidem re Seplaſiorum illud, & Circumforaneorum vulgus longè non ſolum abeſt, verum etiam plurimi ſolo nomine Medici; quibus certè ſtivam tractare, quàm Medicinam infamando HERBARUM judicium profiteri præſtaret, quorum

quorum curæ ne canem meum malè habentem committere vellem.

Equidem primò nunquam BRITANNICA, niſi corpore benè cognito atque etiam præparato, cui illam applicarem, uſus ſum: Quamvis poſtea, neceſſitate urgente, longè ſæpiùs aliter ſine noxâ tamen.

Hinc eſt, quod cum magna multorum utilitate illa ſemper à me uſurpatâ fuerit, nullâ ſæpiùs habitâ ratione ægrotantium Temperamenti, imo illius omninò neglecta qualitate, quemadmodum quoque experimentur illi, quibus remedia applicandi ars ſatis cognita eſt.

Britannica cujuſlibet temperamento conveniens.

Sed tamen ſciet hic Benevolus LECTOR, plurimis Scorbuticis ante Herbæ hujus uſum, hanc, vel ejuſdem generis alteram, præſcribendam eſſe purgationem: Scilicet.

℞. Rhabarbari electi. ʒj.
Agarici Trochiſcati.
Seminis Aniſi. ana ʒß.
Spicæ Indicæ.
Cinnamomi. ana grana x.
Foliorum Sennæ mundatorum ʒij.
Aquæ Fumariæ ℥iiij.

Macerentur per noctem in loco calido. Manè expreſſioni adde

Syrupi è Cichorio cum Rhabarb. ʒß.
Cremoris Tartari. ʒß.

Miſce fiat Hauſtus, manè jejuno ſtomacho ſumendus.

VEL.

℞. Extracti Catholici mei. ʒß.

Fiant inde Pilulæ numero quinque vel ſeptem: Inaurentur, & jejuno ſtomacho manè ſumantur. Paratur autem illud Extractum hoc modo.

℞. Pulpæ Colocynthidis ʒ.x.
Radicum Hellebori Nigri.
Rhabarbari optimi.
Aloës Lucidæ.
Scammonei ana ℥j.
Foliorum Sennæ mundatorum ℥j ſ.
Turpethi Gummoſi ℥ſ.
Agarici Trochiſcati ʒvj.
Cinnamomi.
Caryophyllorum.
Nucis Moſchatæ ana ʒj.
Specierum Diarrhodonis Abbatis ʒij.
Spiritus Vini optimi quantum ſatis.
Miſce, fiat Extractum ſecundum artem.

Interim notandum, in SCORBUTO laborantibus venæ Sectionem inſtitui quoque poſſe, ſi ſanguis abundat.

Verum hæc in genere paucis hactenus ſint obiter perſtricta.

CAPUT XVI.

Vires ac BRITANNICÆ qualitates omnes, nec non præparationes deteguntur. Quo tempore & quandiu à Romanis uſurpata fuit. Quando periit. Pulveris & ſucci ſervandi modus. Mixtionis ritus. Folia per ſe quid efficiunt.

ADductis quibuſdam BRITANNICÆ Herbæ experimentis, ad illius Naturam & facultates medicas, compoſitiones, nec non ad varios ſanandi morbos præparationes efficaces properandum reſtat.

Britannicæ Vires. Hujus ergò BRITANNICÆ facultates ac qualitates, tempus eſt, ut porrò quàm diligenter perveſtigemus, ut ex his tum Herbæ veritas, tum optimus illâ utendi modus manifeſtetur.

VETE-

Bulapathum Plinii.

VETERES omnes ac RECENTIORES unanimi conſenſu teſtantur, BRITANNICÆ Radices, Folia, Caules, Flores, Semina, & denique Succum intensè adſtringere.

Aſtringentium tamen medicamentorum magna eſt varietas: Quæ ad duo genera revocare quibuſdam fortè non diſplicebit: Statuo igitur aſtrigentium quædam calida, quædam verò eſſe frigida: Nam quæ medium obtinent, nulla hactenus invenio.

Rurſum Stypticorum calida mixtarum qualitatum, vel diverſarum, aut pugnantium, vel ſubcontrariarum ſunt: Horumque alia leniter calida, ut EUPATORIUM, Maſtiches, Spica Nardi, & Schœnanthos: Vel calida intensè, ut CINNAMOMUM, Abſinthium, ALOË, Macis, & Caryophylli: Vel fortiter calida, ut Alumen Uſtum, Calchantum, Chalcitis, CINNABARIS, Diphryges, Æris Squama, & cætera.

Contra aſtringentia frigida, alia acida, alia verò acerba ſunt.

Hæc magis terrea, craſſarumque partium, illa aquea, & partium tenuium.

Acerba ſunt Gallæ, Hypociſtis, BALAUSTIUM, Solanum, Glaucium, ACACIA, Prunellorum ſuccus, Tormentilla, ipſa recens, atque hujus BRITANNICÆ exiccata radix.

Acida vel ſimpliciter habentur, ut poſt Acetum eſt Oxalis, OXYLAPATHUM, Aizoon, Biſtorta, &c. Vel dulcibus ſaporibus permiſta, ſive acribus, ſive amaris, ut MALA PUNICA, & vinum ex his, Pruna, Vuæ immaturæ, Omphacium, Mora immatura, ut et Ceraſa, Stibium, Rubus, Equiſetum, Lyſimachia, &c.

His annumerabitur viridis BRITANNICÆ Herba, ejuſque Flores. Ut in quibus guſtu aciditas, aſtringendique ſumma vis cum dulcedine in amarorem deprehenditur.

Talia vero quæ ſunt, omnia illa humidarum, atque aliarum etiam partium ulcerationibus opitulantur, nec non nervoſa membra confirmant, quæ putridis ac acribus humoribus fluxa infirmantur.

Verè igitur ad quæ olim commendata eſt BRITANNICA,

NICA, ea in hâc meâ Herbâ quotidie, imo multò plura, quorum veneranda ANTIQUITAS planè ignara fuit, experior: Qu ppe quæ vulnera èxiccat, & conglutinat: Quæ oris fauciumque malis ſubvenit, ibique ac aliis in corporis membris putreſcentia ſanat, quæ ſerpentia coërcet, nervos atque oſſa corroborat, humores ſuperfluos abſcindit.

Etſi HERBA acriter adſtringat; radix tamen eâ potiſſimum vi pollet, ſed Folia & ſuccus leniùs paulò guſtum contrahunt.

Tanta nihilominus ſemper adſtringendi poteſtate prædita ſunt, ut ANGINAS etiam curent, vel prægustata præſervent.

Nam quod PLINIUS de Florum collectione prodidit, antequam Tonitrua audiantur, non omninò vanum, nec magicæ ſuperſtitionis eſt; quoniam Tonitrua diebus fiunt ut plurimum Canicularibus, ante quos, FLORES hujus collegiſſe, expedit, ut ſucci plenos, nec externo calore alteratos.

Prima hujus Herbæ qualitas.

Primæ igitur BRITANNICÆ facultates hæ percipiuntur, ut in gradu primo FOLIA ſint frigida, ſicca verò in gradus tertii initio.

RADIX autem in primo gradu ſimiliter frigida, & in tertii gradus fine ſicca eſt: Non minus enim exiccat, quàm ALUMEN, Ærugo, Æris flos, & cætera, quæ tertio gradu recenſentur.

Secundæ Britannicę qualitates.

Porrò ſecundæ BRITANNICÆ qualitates manifeſtò etiam in hâc meâ Herbâ explorantur, ac VETERUM AUTORUM verbis reſpondent. Omnibus enim in partibus aſtringit Herba, indurat item & conglutinat; intus idem operatur, niſi quando FOLIA alui dejectionem propter aſtrictionem ex accidenti moliantur, uti & ſuccus, cum ſcilicet corroboratis viſceribus vis expultrix aucta irritetur: Propter aſtrictionem, & refrigerandi vim omnia putreſcentia, ut ERESYPELATA tam ulcerata, quàm integra, Erpetes, Phagadœnica, Gangrænas, & cætera inhibet, & ſanat: Undecunque fluentem ſanguinem, HÆMORRHOIDES, ſimul & menſes ſiſtit: Diſſolutionem, Hypochymatis in Jecinore, Liene, & Renibus, gingivarum, omniumque adenoſarum partium cogit, tollit, ac integræ

tegræ unioni reſtituit; unde ſanguificam vim, caloremque naturalem reparat, atque conſervat.

Tertia quidem hujus BRITANNICÆ qualitas eſt, illam nervis, eorumque incommodis, ruptis, vulſis, contractis, tremulis, ſpaſmo, paralyſi, febrilibus æſtibus, nec non rigoribus mederi: VENENA, & ſerpentes abigere, ac ictus eorum ſanare, quare jure inter ALEXIPHARMACA numeratur. Tertia qualitas.

Omnes ANGINÆ ſpecies, quas vulgò Scharantias vocant, uvulæ relaxationem, Pariſchenia, ſimiliaque oris, faucium, nec non ventriculi mala aſtrictione egentia, ac apoſtemata, tumores, & ulcera probè depellere, variaque Rheumata auferre: Unde in mentem mihi hæc venit conjectura, BRITANNICAM hanc ei ſimilem eſſe, quam adeò ſub Plantaginis Aquaticæ nomine THEMISON' celebravit, quemadmodum verbulo ſuperius notatum.

Quarta denique & ultima utpote occulta hujus BRITANNICÆ qualitas eſt, à FRISIIS noſtris comperta, & divulgata, illam latentium cauſarum morbos, Stomacacen ſcilicet, Scelotyrben, cruraque ulcerata antipathiâ ſuâ curare. Quarta qualitas.

Folia imponuntur ulceratis partibus per horas duodecim viridia, renovanturque alia: Succus quoque caniculari SOLE induratus, aut igne inſpiſſatus inungitur.

Credo majori NATURÆ inſtinctu rerum vires olim melius fuiſſe cognitas, quàm hodie ſunt. Optima quoniam ab ANTIQUIS tradita nunc partim ignorantur, partim verò intelligi prorſus nequeunt.

Uſitatiſſima quondam apud Friſios Herba, & à ROMANIS, GRÆCISQUE admodum expetita in uſus fuit BRITANNICA.

Quùm enim CAII JULII CÆSARIS tempore, quadraginta circiter annos (ſalvo calculo) ante CHRISTUM Dominum noſtrum natum, item OCTAVII AUGUSTI, Duce Quintilio Varo, ob ſuperbiam haud ſecus quàm ſevitiam omnibus Germanis odioſo, qui ingenti ſtrage Anno CHRISTI decimo à Belgis & Germanis HERMINII Principis ductu inter Lippam & Amiſiam fluvios fuit affectus, Quo tempore uſi furunt Romani Britannica. Flor. lib. 4. cap. 12.

in quâ ultra triginta ſex Romanorum millia, per ſaltus, frutecta ſimul & patientia paludoſa, cœnoſaque retrocedentes, atque inſuetâ BELGICI Aëris inclementiâ Brumali tempore tremebundi, imbriumque potentiâ madidi miſerè occubuêre; quo commotus OCTAVIUS, eum quotannis cladis diem mœſto animo lugubrem fecit.

IMPERATORIS etiam TIBERII, Duce GERMANICO Cæſare, DRUSI filio, ejus adoptivo, qui Anno CHRISTI decimo ſexto Cattos & Bructeros, Belgii populos, omnes inopinatâ clade attrivit, ac ſuperavit; atque Anno ſexto poſt cruentam & exitiabilem QUINTILII VARI cladem Romanorum oſſa nondum humata honorificè ſepeliri, illorumque ſepulchra vivis Ceſpitibus probè tegi, atque exornari curavit.

Hic LUCIUM APRONIUM Inferioris Germaniæ Proprætorem, liberis FRISIIS tributi pretium ſtipulato majus ſolvere negantibus, Friſicam tellurem ut invaderet miſit, qui à DIOCARO Friſiorum PRINCIPE magna armorum contentione in fugam verſus, nongentos ex ſuis apud Lucum *Baduhennæ* nomine ingentem, ubi hodie, luco tam maris per Amaſim inundatione, quàm terrâ levi ſubmerſo, partim verò cœſo, pagus *Boddegawolda, Benningawolda,* vel ut nunc *Billingwolda* dictus, in Veteris Præfecturæ, Civitati GRONINGANÆ ſubjectæ, finibus ſitus extat: Atque ſecundo die VICTORIAM proſequens, in *Villâ Cruptoricis* vulgò *Cropswoldâ*; ut rectè Libro Geographicorum ORTELIUS, & PETRUS BERTIUS poſuiſſe viſi, milliare Germanicum Orientalem verſus Cancri Tropicum ab Urbe GRONINGA diſtante, infinito elapſorum gemitu ultra quadringentos ex utroque latere paludibus incluſos, deque ſuo periculo conterritos, ac morte præſente pallidos, miſerabili ſtrepitu trium horarum ſpatio, ingenti prædâ FRISIIS relictâ, perdidit.

Abr. Ort. in Antiq. Friſ. Tab. Petr. Bert. in Belg. Vet. Tab. Dion. l. 60. Tacit. lib. Annal. 4. Sueton. in Claudio.

De hâc autem clade hoc modo TACITUS loquitur.

Mox compertum à transfugis, nongentos Romanorum apud Lucum, quem Baduhennæ vocant, pugnâ in poſterum extractâ, confectos: Et aliam quadringentorum manum, occupatâ Cruptoricis quondam ſtipendiarii villâ, poſtquam proditio metuebatur, mutuis ictibus procubuiſſe.

Hunc

Hunc *Baduhennæ* Lucum (ut hoc obiter dicam) PHILIPPUS CLUVERUS in eo Friſiæ tractu, in quo hodie *Septem Sylvæ*, vulgò *Seven Wouden* ſternuntur: ROMANORUM verò ac FRISIORUM pugnam inter Leovardiam & Snecam Urbes commiſſam fuiſſe autumat. *Cruptoricis* quoque *Villam* propè *Baduhennæ* lucum collocat. In quibus Vir ille ſagaci ingenio quamvis præditus, leviter nihilominus hic erraſſe videtur. Univerſis enim FRISIIS notiſſimum ſtat, *ſeptem Sylvas* ab oppidis hiſce binis longè remotas, adque ad Transiſalaniæ hodiernæ, BRUCTERORUM olim, terminos ſitas eſſe; illa verò Flevum lacum verſus, nunc Auſtrinum Mare dictum, ſeſe præſenti hoc ævo, ut antiquitùs extendiſſe. Proinde idem in *Cruptoricis Villâ* collocanda error committitur. Cluver. cap. 25.

ROMANOS enim, illis poſtquam innotuiſſet, FRISIOS, Flevi caſtelli ſolutione factâ, ad ſua tutanda in Friſiam digreſſos, APRONIIQUE adventum in armis ſtantes gnavitèr obſervare, per Vadoſum Mare vulgò *het Wat*, & Oceanum ad Amaſim flumen velis ſecundis navigantes (quod à Flevi exitu unius diei curſu peragi potuit) eò appuliſſe, Friſioſque eodem in loco planè ſecuros, ut putabant, aggreſſos poſtero die à tergo fuiſſe, atque Romanos, è pugnâ conſervatos, per *Cruptoricis Villam*, compendioſam ſcilicet ac viam tutiſſimam paludibus undique munitam, nec non BRUCTERORUM, nunc DRENTINORUM, agros, Vidrum fluvium, Sociorumve Caſtra ad Rhenum poſita petere propoſuiſſe, tutè exiſtimo. Bructeri antiquitus, nunc Drentini, Transiſalani, & Twentani dicti.

Hàc ergo DIOCARUS VICTORIA potitus, magiſque apud Romanos teſte TACITO inclareſcere cœpit Friſiorum fama, à quibus poſtea & virtute & amicitiâ in Romanos præcellentibus, iiſque fortitudine terribilibus per annos aliquot abſtinuère: Quare à ſuis DIOCARUS PRINCEPS *Segon*, id eſt, Victor (*Sege* enim Friſiis idem, quod Victoriam denotat) cognomento dictus eſt, filiumque Dibbaldum CLAUDII CÆSARIS per tempus aliquot militiæ commiſit. Tacit. lib. Annal. 13. Winſ. Chron. Friſ. lib. 1.

Hic poſt parentis obitum domum reverſus, inque Principem electus, ob vacuos Tubantum agros ROMAM Verritum & Mallorigem Legatos mittit, qui fortè fortunâ Urbem perluſtrando in Magni POMPEI Theatrum deducti, inter Abr. Ort. Theat. Geogr.

SENATORES intrepidi locum occuparunt, quod dum humaniter à Patribus acceptum viderent, nullos aut armis vel fide Germanos FRISIIS præferendos eſſe ad unum omnes palam exclamarunt.

M. Ham- com. Friſ. fol. 12. Deinde à NERONE crudeli PRINCIPE ambo Civitate donati, & per Petrum CHRISTI Apoſtolum converſi, fidem Chriſtianam amplexi ſunt.

Cappad. in Eccl. Friſ. hiſt. CÆTERUM CAJI etiamnum Imperatoris CALIGULÆ, qui Friſiam & Bataviam avidè ingreſſus, præter turrim altiſſimam Brittannicæ Romanorum arci, BRITTENBURG vulgò dictæ, ad Rheni oſtium extructæ additam, dignum notatu nihil peregit. Unde de tanti Principis ſeveri facinoribus heroicâ virtute perpetratis CAJUS SUETONIUS hæc poſteritati reliquit.

Sueton. in Caligula cap. 44. *Admonitus de ſupplendo Batavorum numero, quos circa ſe habebat, expeditionis Germanicæ impetum cœpit, neque diſtulit.* Et mox infra:

Cap. 45. *Poſtquam caſtra attigit, ut ſe acrem & ſeverum Ducem oſtenderet, legatos, qui auxilia ſeriùs ex diverſis locis adduxerant, cum Ignominiâ dimiſit.* Et deinde: *Mox deficiente belli materiâ, paucos de cuſtodiâ Germanos trajici, occulique trans Rhenum juſſit, ac ſic poſt prandium quàm tumultuoſiſſimè adeſſe hoſtem*, FRISIUM nempè GERMANUM, *nunciari. Quo facto, proripuit ſe cum amicis, & parte equitum prætorianorum in proximam ſylvam; truncatiſque arboribus, & in modum trophœorum adornatis, ad lumina reverſus eorum quidem qui ſequuti non eſſent, timiditatem & ignaviam corripuit: Comites autem & Victoriæ participes, novo genere ac nomine coronarum donavit, quas diſtinctas ſolis,*

Cap. 46. *ac lunæ, ſyderumque ſpecies, exploratorias appellavit.* Et paulò poſt: *Poſtremò, quaſi perpetraturus bellum, directâ acie in litore Oceani, ac balliſtis, machiniſque diſpoſitis, nemine gnaro ac opinante, quidnam cœpturus eſſet, repentè ut conchas legerent, galeaſque & ſinus replerent, imperavit: Spolia Oceani vocans, Capitolio Palatioque digna.*

Præterea, CLAUDII quoque CÆSARIS, qui devictis Britannis, per paucos dies in Belgio commorans (ſex enim menſium ſpatio Româ exiens, totam Britanniam ſubegit, & ROMAM denuo ingreſſus eſt) audita ab AULO PLAUTIO Senatore (quem Brittannorum, ademptis prius armis, ducem conſtituerat, poſtquam fratres Catarctum & Togodunium illorum Imperatores ſuperaſſet) hujus cum admiratione

BRI-

BRITANNICÆ famâ, ſibi ilicò demonſtrari, in tabulâ depingi, Romam deportari, inter cætera ſpolia cum navali quâdam Britannorum coronâ, claſſicis eâ in regione Victoribus exhiberi conſuetâ, aliiſque, teſte SUETONIO, domiti quaſi Oceani inſignibus in TRIUMPHUM duci, nec non in CAPITOLIO ut Palatio debitam ſuſpendi curavit, quæ tamen poſtea NERONIS Principis mandato cum ipſius propriâ centum & viginti pedum longitudine figurâ, ut CALLISTENES Hiſtoriarum ſcriptor aſſerit, in Hortis locata Marianis fulmine accenſa, cum Horti parte potiori conflagravit. Caliſtenes Hiſtoric.

Deinde & NERONIS Imperatoris, Ducibus Pompejo Paullino, ac Didio Avito, ut ſcribit libro decimo tertio Annalium TACITUS. Tacit. lib. Annal. 13.

Tum quoque VESPASIANI nondum CÆSARIS, in hiſce Belgii oris Anno CHRISTI, atteſtante Paulo Merula, quadrageſimo ſexto, CLAUDII Imperatoris voluntate, Militum Tribunum agentis, à quo in Germaniam primò ac Belgium, deinde in Britanniam miſſus, tricies & bis, ut refert libro ſeptimo de Romanorum geſtis EUTROPIUS, cum hoſte dimicavit, & VICTORIA potitus fuit. Eutrop. lib. 7. de Romanor. geſtis.

Sic & DOMITIANI Cæſaris, Duce Lucio Maximo, qui Antonium Belgarum Gubernatorem Anno Chriſti octogeſimo octavo ingenti prælio vicit.

Nec non aliorum Romanorum IMPERATORUM temporibus, cùm Belgis ſuperatis, incognito, & inſolito morbo Romani Stomacace & Scelotyrbe miſerè cruciarentur, ad unum omnes BRITANNICÆ hujus uſu in priſtinum ſtatum ac meliorem valetudinem reſtituti ſunt.

Quam ſingularis hujus Herbæ mirati facultatem Romani, eam in ſummo honore habuerunt, & ab omnibus poſt (ut ante ab ipſo mundi exortu) morbo Scorbuto afflictis ultra octo annorum centurias frequenter uſurpata fuit. Quandiu Britannica à Romanis fuit uſa.

Quùm verò, Anno CHRISTI SERVATORIS noſtri ſeptingenteſimo quinquagaſimo ſeptimo, octingenteſimo nono, aliiſque ſequentibus GOTHI & NORMANNI, homines crudelitate ac in rabiem præcipites, inopinatè, & quaſi ex Aëre rapti cum magno prædatorum exercitu obſtinato furore, ut crudeles Tyranni, in FRISIAM irruiſſent, & libertate op- Quando periit ejus cognitio.

oppreſſâ, atque extinctâ Religione in turpem, miſeramque ſervitutem Populum nulli parcentes, adegiſſent, omniumque fortunas voraciſſimo ac inſatiabili hiatu abſorpſiſſent: Atque deinde omnibus in confuſionem funeſtumve horrorem actis, Urbes maximâ ex parte incendio conſumpſiſſent, agros devaſtaſſent, phana combuſſiſſent, ac tot millium innocentium ſanguinem atrociter effudiſſent, nec non innumera ſtupra commiſiſſent, diſciplinaſque ad unum omnes extinxiſſent, oblivioni penitùs conſecrata NOBILIS hæc PLANTA fuit.

Horror profectò mihi eſt, illud vel ſolâ cogitatione TEMPUS percurrere, atque utinam ſæpiùs percurreremus, & vel ſolâ meditatione ſummam illam FRISIORUM noſtrorum calamitatem delibare non dedignaremur; fieri quippe non poſſet, quin ad commiſerationem adamantina etiam pectora romperentur.

Quid enim tum in FRISIA miſerâ inventum eſt, nihil certè, niſi florentiſſimæ Regiones totæ jam moribundæ, ac noviſſimæ lachrymæ ſanguinis voces obviis omnibus propinantes? Quid niſi longa viduarum ſuſpiria, viduitatem ſuam ac maritorum cædes jugiter deplorantia? Quid niſi diſpalantes orphani de parentum, quos truculentus gladius abſumpſerat, orbitate, anhelis ſingultibus balbutientes? Quid niſi decrepiti ſenes, dulciſſimi pignoribus ac ſenectutis ſuæ fulcris, quæ martius furor disjecerat, ſublatis, domeſticæ ſolitudini acerbè ingemiſcentes? Quid denique niſi innumerabiles omnis generis & ſtatus homines, omnibus divitiis paulò ante affluentes, mox IRO pauperiores, omnibus exuti, incertis paſſim ſedibus oberrantes & vagantes? Ipſa Literarum ſtudia, quibus ad gloriam & æternitatem juventus alitur, quantum illa deliquium, quantumve eclipſin paſſa.

Hòc inquam miſero fatalique FRISIORUM tempore hujus BRITANNICÆ Herbæ planè periit cognitio. Quamvis poſtea ab AVICENNA rurſum demonſtrata fuit, nihilominus tamen in hunc hodiernum uſque diem, in quo nunc illam LUCI de novo lubens reddo, ac publico non invideo, nec non rerum DIVINÆ MAJESTATIS mirandarum omnibus ſtudioſis repræſento, pedibus quaſi conculcata & ſpreta latuit.

CÆ-

Cæterum, ut ad inſtitutum revertamur compendio Platonicus ille Apulejus natione Afer, qui Hadriani Imperatoris tempore floruit, hujus BRITANNICÆ vires optimè complexus eſt, quas noſtrâ hac in Herba frequentiùs expertus ſum.

Autor ſanè ille omni fide dignus, Herbariæ ſtudio excelluit, ejuſque veri ſunt, qui exſtant Commentarii, ut Albinus Torinus Vitodurenſis, & Hermolaus Barbarus, aliique credidêre, qui illius Autoritatem ſubindè citant.

Nam & voces Latinis inſolentes, & Apulejo dignæ inſunt; plurima linguarum peregrinarum congeſſit vocabula, quod ſtudium eò ſpectat, ut ſi forte unius Nationis Nomenclatura res parum perſpici poſſet, alterius magis peculiari evidentius eluceret: Quemadmodum hac in Britannica curiosè obſervavit.

At utinam exemplaria ejus correcta, nec adulterata extarent.

Britannica, inquit, libro ſuo de Herbarum Medicaminibus capite mihi viceſimo nono, *vel Bretanica, hoc eſt Beta altera, ſcilicet nigra; Damaſinion, vel Damaſineos, Italis Britannica, aliis Bido vocatur (malè enim Bibo legitur) vel Bivo. Græcis dicitur Britanni, vel Britannice: Sed horum nonnullis etiam Beta, vel Plantago, aut Plantaginis Beta, vel Vidon nominatur.* Britannicæ Vires ex Apulejo lib. de Herbar. Medicam. cap. 29.

Hæc ad vitia, quæ in ore naſcuntur, ut nomas, tonſillas, & ſimilia valet.

Herba enim viridis ſumpta in modum Lactucæ ea ſanat, vel per ſe trita, & expreſſus ſuccus ore ſi detineatur, ac vel aliquid ex ipſâ devoretur Herbâ.

Ad hæc ad oris ulcera proficit, ac ad oſcitudinem commendatur; rectiùs Baſilienſis typus oſcedinem habet; melius tamen oſſedinem quis legeret, quæ Scelotyrben ſignificat. *Unde Herbam, ſi viridem non habueris, etiam aridam contuſam, & cum Vino coctam, ut mellis craſſitudo fiat, ſumito.*

Eodem modo viridis aſſumpta parem effectum habet. Ad dentium dolorem, & ſi hi laxi fuerint, Herba Britannica mira ſuccurrit potentiâ.

Reponendus eſt autem per hyemem ſuccus, vel ejus pulvis. Nam non ſemper Succus, & Pulvis.

quomodo ſervandus. *ſemper apparet. Succum ejus Herbæ in arietino vaſe, vel ejus cornu ſervabis: Pro arietino cornu Abietinam vas multi, ſed malè accipiunt:* Verum (meâ ſententiâ) argenteum multo melius poſuit Doctiſſimus HUMELBERGIUS ſuis in APULEJUM Commentariis, quamvis vitreum omnium optimum exiſtimarem. *Pulverem quoque eo in cornu reponito. Nam ad eosdem uſus cum vino quoque ſumptus efficaciter æquè prodeſt. Ad concitandam alvum valet: Herbæ enim ſuccus pro viribus cujusque ſumptus per ſe ſine periculo purgat. Ad paralyſim viridis* BRITANNICA *contuſa cum radicibus, ac cum vino mero epota optimo ad duos treſve Cyathos prodeſt mirificè.*

Ad Anginam, quàm Græci Synanchen vocant, BRITANNICÆ *Herbæ Flos antequam quis tonitru audiat, collectus, & devoratus eam per totum annum declinabit; ad oculorum & dentium dolorem Herbæ* BRITANNICA *æquo pondere cum vino æger accipiat, & in præſenti ceſſabit dolor.* Hæc hactenus de Herba BRITANNICA, ut Codex meus antiquiſſimus habet, retulit APULEJUS, quæ hujus meæ Herbæ experimentis confirmata ſunt.

Mixtionis modus & uſus. Reliquus adhuc mixtionis ejus modus eſt, & uſus. Equidem aliquando ex aceto & oleo foliis, vel ejus pulvere, aut etiam Decocto eoque ex vino cum Saccharo, vel melle utor; aut Apozema, quemadmodum communis praxeos ratio poſtulat, ut in ſequentibus conficio.

Ex ſero lactis quoque, vel ex Ptiſanâ, aut aquâ & aceto, febris præſertim cum adeſt, Decoctum dedi.

Præcautio. Herbæ pulvis, ut & radices aridæ, per ſe eſitatæ jecinoris, & ſplenis emphraxim, nec non alui duritiem habentibus nocet: Validius enim æquo in ejuſmodi corporibus adſtringit. Quocirca per ſe Dyſentericis, Cœliacis, Lienteriis, Diarrhœis, nimiis vomitibus, cognatiſque malis utiliter præbetur: Aphthis quoque, oris ulceribus, ac dentium doloribus applicatus ſuccurrit.

Quemadmodum radix per ſe ſumpta alvum ſiſtit & ſanorum viſcera nimis conſtipando lædit; ita ex vino, aut aquâ mulſa, vel ſero minus nocet radicis Decoctum: Quinimo contra magnos lienes, Hepaticos, Stomaticos, Stomacaccios, Scelotyrbicos, & Paralyticos, atque Convulſos uſus eſt incredibilis, præſertim ſi hoc modo decoquatur.

DE-

fol 16

Oxylapathum Tuberoſum Americanum.

DECOCTUM BRITANNICÆ COMPOSITUM.

℞. Radicum Britannicæ ℥iiij.
Herbarum Brittannicæ man. ij.
Centaurii Minoris.
Betonicæ.
Cichorii.
Buglæ.
Majoranæ.
Chamædris.
Chamæpitys.
Linguæ Cervinæ.
Meliſſæ.
Rorismarini.
Epithymi.
Fumariæ. ana man. ſ.
Florum Stœchadis.
Seminis Aniſi.
Fœniculi. ana ℥ſ.
Zinziberis. ʒij.
Corticum Citri.
Aurantiarum. ana ʒiij.
Sacchari ℥ vj.
Vini albi optimi lib. vij.

Incidantur, contundantur, ac in Vino per noctem macerentur; Manè lento igne ad tertiæ partis conſumptionem in Balneo Mariæ, ut vocant CHYMICI, per bihorium decoquantur. Coletur poſtea, & fiat DECOCTUM. Hujus doſis Unciæ tres ſunt, manè jejuno ſtomacho per quatuordecim dies continuos ſumendæ.

ALIUD.

℞. Herbarum Britannicæ Man. iij.
Becabungæ.
Naſturtii Aquatici.
Cardui Benedicti. ana Man. ij.
Fumariæ.

Aquilegiæ.
Chelidonii majoris.
Meliſſæ.
Lupuli.
Saniculæ.
Conſolidæ majoris.
Raphani Ruſticani.
Rutæ Murariæ ana Man. ſ.
Radicum Britannicæ ℥iij.

Incidantur & coquantur in Vini albi lib. viij. aut Aquæ hordei, vel lactis caprini libris xij. Quod ſi fiat, hujus media pars ægro ſufficiet. Colaturæ nondum frigefactæ adde,

Sacchari Lib. ſſ.
Piperis longi pulveriſati.
Macis.
Radicum Galangæ pulveriſat.
Gentianæ.
Tormentillæ ana ʒj. & ſſ.

Denuo parumper coquantur. Et in vitreo, vel ſtanneo vaſe decoctum ſervetur. Hujus capiat æger manè ℥iiij. Poſt conſumptionem verò, ſi opus fuerit, detur Purgatio.

DEINDE.

℞. Theriacæ optim ʒj.
Aquæ Boraginis.
Cardui Benedicti ana ℥j.

Miſcè fiat Hauſtus, ſequenti die poſt purgationem ægro manè jejuno ſtomacho ad ſudores eliciendos calidè exhibendus.
Vel præparari poteſt hoc modo, quo ſæpiſſimè utor,

Decoctum Britannicæ ſimpl.

DECOCTUM BRITANNICÆ SIMPLEX.

℞. Foliorum Britannicæ manip. ij. {Brumali verò atque Hyberno tempore, foliis virorem negantibus, Radicum ℥vj.}
Radicum Britannicæ ℥iiij.
Glycyrrhizæ ʒij.
Zinziberis ʒj.
Sacchari ℥iiij.
Vini Gallici optimi lib. iiij.

In-

Incidantur, & contundantur groſſo modo, macerentur per noctem, atque ad tertiæ partis conſumptionem vel per ſeſquihoram in duplici vaſe lento igne decoquantur. Coletur poſtea, & fiat Decoctum. Hujus doſis, unciæ tres erunt, manè jejuno ſtomacho per quatuordecim dies continuos aſſumendæ.

Quod non ſolum, ut præcedens compoſitum, contra prædicta mala omnia efficaciſſimum eſt, verum etiam Hæmorrhoides, earumque dolores atque ardores internos facili negotio depellit, nec non mirabili ſucceſſu Hydropem nondum inveteratam tollit. Quod primò in duodecim annorum puero expertus ſum, qui ita intumuerat, ut incedere amplius non potuerit. Adverſus Hæmorrhoides.

Et quamvis in hoc Vini loco, cereviſiam ad medietatem decoctam, ſumptuum ratione, applicui, nihilominus tamen intra quindecim dies omni Hydrope liberatus, in hodiernum uſque diem optimè habet. Ad Hydropem.

Idem poſtea eodem fœlici ſucceſſu in adultioribus me docuit experientia: Quod hic ſanè in multorum commodum reticere nolui. Verum tum Unciarum quatuor radicum BRITANNICÆ loco, ſex, immo plures interdum, ratione ſubjecti, Brumali præſertim tempore, ſumendæ ſunt.

Idem Decoctum Anno milleſimo ſexcenteſimo ſeptuageſimo quarto civi cuidam Leovardienſi morbo omnibus notiſſimo Belgicè vulgò *De Sprouw*, ſive *Squinancie* dicto (acutum æquè quàm peſtiferum morbi genus, ut libro, & capite quarto ſcribit inſignis Medicus AURELIUS CORNELIUS CELSUS, cujus ab his tres, ab illis verò quatuor ſpecies, ex Scorbuto originem ducentes, annumerantur) Latinè Squinancia, Græcè verò Synanche, verâ Anginâ periculoſiſſimâ, jamjam ſuffocationis metum incutiente (unde Græcis rectè συνάγχη ἀπὸ τοῦ συνάγχειν, *à ſuffocando* dicta cernitur) miſerè laboranti, cujus nomen *Ietzo Petertilla*, exhibui: Ad hunc enim, dum Leovardiæ per aliquot dies commorarem, decimo quarto Septembris die vocatus acceſſi. Corn. Celſus fol mihi 67. Contra Anginam.

Hic poſtquam manè & veſperi per triduum hoc Decocto Simplici, ut & ſequenti Syrupo, atque Gargariſmo uſus fuiſſet, die decimo ſequenti octavo menſis dicti Septembris omni

planè faucium inflammatione, rubore, acerbo dolore, transglutiendi ac reſpirandi difficultate, internis ardoribus, nec non acutâ febre, quam bilioſi ſanguinis fluxio è venarum jugularium ramis in fauces repentè irruens excitaverat, liberatus fuit, atque non ſine cognatorum, vicinorumque adſtantium admiratione inopinatò validè ſatis locutus eſt, ac poſtea materiam omnem depravatam & phlegmaticam abſque omni moleſtiâ exſpuit, atque ab eo momento planè convaluit.

Fuit autem huic ægro SYRUPUS, & GARGARISMUS hoc modo præſcriptus.

SYRUPUS.

℞. Diamori.
Mellis Roſarum.
Syrupi Florum Britannicæ.
Violarum. ana ℥ſ.
Salis Prunellæ. ʒſ.

Miſce fiat SYRUPUS. Quo os & guttur ſæpius lavari neceſſe eſt.

Componitur autem Syrupus Florum BRITANNICÆ hoc vulgari modo.

℞. Succi Florum Britannicæ depurati libras tres.
Sacchari clarificati libram unam & ſem.

Decoque ſecundum artem in Syrupum.

GARGARISMUS.

℞. Aluminis.
Salis.
Gallæ. ana. ℥ſ.
Nucis Moſchatæ. ʒij.
Corticum Granatorum. ʒj.
Roſarum Rubrarum. Manip. ſ.
Seminis Britannicæ. Manip. j.
Aniſi.
Staphiſagriæ. ana ʒſ.

Contuſis contundendis, coquantur in Aqua, vel Vino Rhenano, aut Gallico rubro per mediæ horæ ſpatium. Colaturæ adde.

Mellis

Mellis quantum ſatis.

Miſce fiat GARGARISMUS, quo guttur interdum gargarizatur.

Vel hoc modo præparari conceditur.

℞. Succi Britannicæ.
Plantaginis Aquaticæ ana libr. ſem.
Aceti ℥iij.
Mellis ℥ij & ſem.
Salis Prunellæ ʒij.

Miſce fiat GARGARISMUS, in hoc morbo omnium optimus.

Cæterum, attentè conſiderabit hoc loco Lector Beneficus, ANGINAM, hoc ſequenti CATAPLASMATE, unius diei civilis decurſu tolli, nec non omninò curari poſſe.

℞. Foliorum Britannicæ.
Lentis paluſtris. ana manip. iiij.
Malvæ manip. unum & ſem.
Florum Britannicæ manip. ij. vel
ejus loco Radicum Britannicæ ℥iiij.

Coquantur in Cereviſiâ veteri lento igne ad molliciem, addendo

Farinæ Secalæ Libram unam. Cataplaſma.
Mellis Roſarum.
Olei Chamæmelini.
Aceti Sambucini ana. ℥ij.
Salis Prunellæ ℥ij.
Croci ʒj.

Denuo coquantur ad ſpiſſitudinem. Et fiat CATAPLASMA. Quod calidè linteolo involutum gutturi applicandum.

ALIUD.

℞. Pulver. Florum Britannicæ manip. tres.
Meliloti.
Chamomillæ ana manip. ij.

Lentis Paluſtris cultro in particulas diſſectæ.
Foliorum Britannicæ ana manip. iiij.
Farinæ Fœnugreci.
Secalœ.
Lini. ana. ℥ij & ſem.

Decoquantur in lacte, vel cereviſiâ veteri ad pultis conſiſtentiam.

Addendo Olei Chamemæmelini.
Liliorum Alborum. ana ℥j.
Miſce fiat Cataplasma.

ALIUD.

℞. Foliorum Britannicæ manip. octo.
Florum Britannicæ manipul. duos.
Butyri Veteris ℥vj.
Farinæ Secalæ ℥viij.

Coquantur in Lactis libris quatuor per horam, & fiat Cataplasma. Quod inter duo Linteola calidè gutturi applicandum; & ſexies aut ſæpiùs, pro re natâ, dum frigeſcere incipit, viginti quatuor horarum ſpatio (lacte interdum admixto, ſi ita ob craſſitudinem videbitur) renovandum.

Idem Decoctum Medici Clariſſimi MATTHÆI SYLVATICI, nec non ARNOLDI de VILLA NOVA ſcientiâ edoctus, Alettæ *Hylkens*, Joannis Jacobi *van Noord*, Groningæ pictorem agentis uxori per viginti ferè annorum ſpatium Tabe propemodum conſumptæ bibendum dedi; quo per quatuordecim dies continuos aſſumpto, ab internis inflammationibus ex parte liberata, melius habere cœpit. Quare decoctum idem, aliis medicaminibus neglectis omnibus, repetii, atque tertiò iterare propoſui, eoque ſex tantum ſeptimanarum ſpatio ad priſtinum ſtatum DIVINO favore pervenit, ac proſperâ valetudine jam fruitur.

Eodum rurſum Decocto Anno milleſimo ſexcenteſimo ſeptuageſimo tertio quater iterato Henricum *Oorland* vicinum meum ſub cohorte ſtrenuiſſimi Capitanei Reinoldi *Solkema* mili-

militantem per DEI clementiſſimi gratiam feliciſſimè curavi.

Hic verò ultra nouem menſes cruentiſſimis dejectionibus, ab inteſtinorum exulceratione profectis laboraverat antequam auxilium meum imploravit. In eo autem veram & propriè dictam Dyſenteriam dominari facilè obſervavi, dum brevibus intervallis & cum torminibus cruoris parum à læſis inteſtinis excernebatur; nec ea levis quidem, ſed jam ad extremum magnitudinis gradum erat perducta, cum non cruenta modo, verum & ramentoſa dejectio, imo & ipſamet carnoſa inteſtinorum ſubſtantia exeſa per alvum non ſine dolore ingenti ſecederet. Ad Dyſenteriam.

Hic tamen trimeſtris ſpatio immortalis DEI clementià ſolius hujus Decocti BRITANNICÆ ſimplicis uſu ad proſperam valetudinem pervenit, atque hactenus firmis planè viribus utitur.

Eundem optatum ſucceſſum tam in Dyſenteriâ bilioſâ, pituitoſâ, quàm lienteriâ, & cœliacâ paſſione pluſquàm ſemel obtinui.

Item in homine Diarrhœâ melancholicâ periculoſâ laborante, ut non modo ex nigris alvi dejectionibus ſine febre ultrò procedentibus, verum etiam temperamento ægrotantis frigido & ſicco manifeſtè conſpiciebatur: Scribit enim Aphoriſmo libri quarti viceſimo primo DIVUS HIPPOCRATES ὑποχωρήματα μέλανα ὁκοῖον αἷμα μέλαν, ἀφ' αὐτομάτου ἰόντα καὶ ξὺν πυρετῷ καὶ ἄνευ πυρετοῦ κάκιστα. *Dejectiones nigræ ſanguini atro ſimiles, ſponte procedentes, ſive cum febre, ſive ſine febre, peſſimæ, præſertim in principio.* Pro Diarrhœa. Hippocr. lib. 4. Aphor. 21.

Nam quicquid tum excernitur, cum nulla adhuc apparent coctionis ſigna, certum eſt id morbi vi & humoris malitiâ fieri, à quo NATURA vehementer irritata ceſſat, ut docet quarto medendi Legum titulo Clariſſimus Medicus NICOLAUS ABRAHAMUS Frамboſiæ Dominus. Nicol. Abr. Med. legibus.

Idem præterea Decoctum ægro nuper mihi ſanguine propinquo HÆMORRHOIDIBUS non apertis, ſed cæcis, atque cum ingenti inflammatione ac atrociſſimo dolore admodum tumentibus miſerè affecto, quæ à multis jam annis illi ſtatis periodis erumpere conſueverant fæliciſſimo effectu propinavi.

Poſt-

Ad Hæmorrhoides internas.

Poſtquam enim & utendo ſeptem, octo, vel decem dies effluxiſſent, non modo ingentibus cruciatibus, quibus deplorabiliter torquebatur, liberatus, verum & ab aliis inde imminentibus morbis gravioribus atque periculoſis, ut Epilepſiâ, Anginâ, Peripneumoniâ, Cachexiâ, Hydrope, nec non affectibus aliis Lethalibus vindicatus fuit.

Valet præterea idem in Hæmorrhoidibus apertis omnibus: In quibus etiamnum hoc præſens VNGUENTUM adhibendum cenſeo.

℞. Vitellum ovi unum cum dimidio.
Olei Britannicæ cochlearia duo.
Cretę pulveriſatę.
Lapidis Calaminaris. ana ℥ij.

Miſce fiat VNGUENTUM, cum linteo ſubtiliſſimo parti affectę applicandum.

Adverſus menſium fluxionem.

Quid levamenti porrò ejuſdem DECOCTI uſu in Ægrâ quâdam NOBILI immoderatâ menſium purgatione, Syncopem brevi futuram, Hydropem, vel, niſi quàm primum ſiſiſſet, mortem pręſentem minante, ex bilioſi ſanguinis plenitudine ortâ laborante ſenſerim, hic protrahere lubens ſuperſedeo, ne LECTORI Benevolo faſtidium pariam, atque in immenſum hiſce excurram.

Contra Pleuritidem.

Nobiliſſ. Framb. Dom. lib. Med. leg. titulo VI. fol. mihi 551.

Hoc tamen unicum CORONIDIS loco hic addendum judico: ſcilicet, ægrum quendam pręterito anno BRITANNICÆ hujus Decocto ſimplici ſanatum fuiſſe, verâ Pleuritide, punctorio nempe lateris immani dolore ad utramque thoracis partem protendente, cum magnà ſprirandi difficultate, ſine ſputo tuſſi, atque acutâ febre, vitæ plerumque (ut ſuis medendi legibus ſcribit modo dictus FRAMBOSIÆ Dominus) periculum portendente, ex bilioſo ſanguine, ac æſtu ingenti agitato, & mox ab intempeſtivo frigidiore potu exortâ laborantem: Sectâ nihilominus in brachio lateri affecto directè oppoſito venâ, atque JULAPIO ægro hoc modo præparato exhibito.

℞ Aquæ Papaveris Rhœadis. Julapium.
Florum Britannicæ, ana libram unam.
Syrupi Papav. Rhœadis.
Florum Britannicæ, ana unciam unam.
Sacchari Candi albi, ℥j. & ʒiij.
Miſce fiat IULAPIUM.

EMPLASTRUM quoque ſiniſtro lateri applicandum hoc modo addidi.

Emplaſtr.

℞ Pulveris Britannicæ, ℥ij.
Picis navalis, ℥j. & ſem.
Sulphuris triti, ℥j.
Ceræ flavæ, ʒviij.
Terebenthinæ Venetæ, ℥ſ.
Olei Chamomælini quant. ſatis.
Miſce fiat EMPLASTRUM, in alutâ extendendum.

Præter hæc, ejuſdem ſolius Decocti beneficio, omnibus aliis neglectis medicaminibus, planèque rejectâ veneſectione, feliciſſimè tamen eodem anno Pleuritide Nothâ, à pituitoſo ſanguine è venâ cavâ per ramum thoracicum in externos coſtarum muſculos effuſo genitâ correptum, unde non valdè acuta febris, nec vehemens dyſpnea, neque valida tuſſis cernebatur, in integrum brevi temporis ſpatio cum DEO reſtitui. Quod hoc loco oblivioni tradendum non omninò fuiſſe exiſtimavi.

Tandem & ipſa Pecora, per veſicam ſanguinem reddentia, qui Morbus à Noſtratibus vulgò *De Wee* pronunciatur, quo brevi temporis ſpatio extinguuntur, hoc ſequenti DECOCTO curantur. Ad Pecudum morbum.

℞ Radicum Britannicæ, manip. unum.
Tormentillæ, manip. duos.
Coquantur per horas duas in ſero lactis.
Et fiat DECOCTUM, per os exhibendum.

Alia nunc ſequitur univerſalis BRITANNICÆ potio VULNERARIA: Hoc eſt, omnibus tam internis, quam externis vulneribus, enſe, cultro, vel ictu ſcolpetario infixis conducens, atque in fractis oſſibus, ulceribus malignis etiam phagæ de-

gædenicis, Herniâ & fiſtulis præſtantiſſima.

Potio vulneraria univerſalis

℞ Herbarum Britannicæ, manip. quat.
Saniculæ.
Pyrolæ.
Verbenæ.
Conſolidæ majoris.
Betonicæ.
Alchimillæ.
Chælidonii majoris.
Agrimoniæ.
Roriſmarini, ana manip. j.
Vincæ Pervincæ manip. ſ.
Radicum Britannicæ, ℥ij.
Tormentillæ.
Zedoariæ, ana. ℥j.
Oculorum Cancri, ℥ſ.
Mumiæ.
Galangæ minoris, ana. ʒj.
Florum Britannicæ pugilla tria.
Verbaſci.
Hyperici.
Centaurii minoris, ana pugill. ij.

Incidenda incidantur, contundenda contundantur, & macerentur per noctem in Vini albi optimi libris 6. Mane in duplici vaſe conquantur lento igne ad tertiæ partis conſumptionem. Doſis Unciæ tres ſunt mane jejuno ſtomacho, vel, ſi res poſcat, veſperi quoque ſumendæ.

VULNERARIA POTIO ALIA.

℞ Herbarum Britannicæ manipulos quatuor.
Pyrolæ.
Conſolidæ Majoris.
Saponariæ.
Nicotianæ, ana manip. duos.
Radicum Ariſtolochiæ, ℥ſ.
Calami Aromatici.

Mu-

Mumiæ, ana ℥j.
Spermatis Ceti, ʒj.
Vini quantum ſatis.
Miſce, fiat Decoctum lege artis.

A L I A.

R. Herbarum Britannicæ manipulos v.
Cyclaminis.
Virgæ Aureæ.
Chelidonii Majoris.
Nicotianæ.
Serpentariæ, ana manip. j.
Agrimoniæ, manip. ij.

Omnibus probè purgatis, Vino imponantur, panis ſimilaginei tantundem addatur, atque ita, porcinâ in veſicâ optimè ligatâ, equino in fimo calidiſſimo ter renovato digeri permittantur.

Potionis hujus unicus mane atque Veſperi hauſtis cum Salis BRITANNICÆ momento ſumatur.

FOLIA præterea per ſe etiamnum manſa, ſitim levant, concoctionem adjuvant, nimios ſtomachi ardores tollunt, animam exhilarant, corpus totum corroborant, & urinam provocant. Folia per ſe quid poſſunt.

Recens SUCCUS foliis extractus cum Saccharo ex Vino albo, ad viſcera omnia corroboranda, nec non ſuperpurgationem planè tollendam intrò aſſumitur.

Verum RHABARBARUM, omniſque LAPATHI Herba ventrem ſoluit. Dicit enim HORATIUS.

Sed ſi dura morabitur alvus
Mytulus, & Vites pellent obſtantia conchæ
Et Lapathi brevis Herba, ſed alvo non ſine Coö.

Horat. Sar. 4. lib. 2.

Contra autem ex BRITANNICA, ejuſque omnibus partibus alui fluxus ſiſtitur, vel ſine aliis, aut cum vino albo, vel ſimili liquore niſi per accidens laxetur. Rhabarbarum & Britannica contraria.

SUCCUS ulceribus inungitur, UNGUENTI inſtar, ita

& vulneribus, ac ſanguinis profluvio opitulatur. Idem ſuccus ad oris, fauciumque inflammationes, madoreſve nimios gargarizatur.

Succo, Flore, & Semine ad quæ, & quomodo utimur.

Flos per ſe, vel aceti beneficio ſumitur. Semen ex Vino ut plurimum capitur.

Cæterum Peritus Medicus cognitæ Herbæ uſum facilè obſervabit.

Verum Idiotæ dum Herbas miſcent, & coquunt pharmaca, permultis funera & exequias parant.

Quare ne his malefaciendi occaſionem præbeam, hæc declarandæ Herbæ, ejusque uſui referendo ſuffecerint.

Veterum Compoſitiones, quibus miſcetur BRITANNICA, hactenus apud Galenum, Aëtium, Æginetam, atque alios nullas legi. Illi enim quorum compoſitiones recitat, Galenus, haud dubiè BRITANNICAM Agreſtis Lapathi ſpeciem fecerunt. Unde ad dentes Lapatho uſus fuit Galenus quinto de Compoſitionibus ſecundum loca libro in aliquot mixtionibus: Sum idcirco illorum, ut & Galeni veſtigia ſemper ſequutus; & quemadmodum illi illisque exactè preſſis, Lapatho in Odonticis, Stomaticis, atque Epaticis, ego BRITANNICA utor.

Gal. lib 5. de Comp. 2. loca in aliq. mixtion.

Fœminæ verò, cui dentes propè inſtabiles exciderant, hoc modo DENTIFRICIUM paravi.

Dentifricium.

℞ Radicis Rumicis mei nigri, hoc eſt, Britannicæ ℥viij.
Galangæ Majoris, ʒiij.
Cyperi rotundi, ʒij.
Thuris.
Maſtiches.
Myrrhæ, ana ʒj.
Oxyſacchari, ℥ij.
Syrupi de Abſinthio compoſiti, ℥ſs.

Incorporentur ſimul terendis, tritis, pulverizatisque fiat DENTIFERICUM. Quo gingivas illinat.

Dictu incredibile eſt, quàm citò indè confirmatos, & ſine dolore dentes, fluxuque fixos illa ſenſerit, à ſtomacace ſimul liberata fuerit; Verum Scelotyrbi curandæ ex BRITANNICA confeci ELECTUARIUM, ut vocant, eodem

dem modo, ut illud Diacorum, aut Diagalanga, vel etiam Diapœonios, &c. Vel etiam hoc modo, ut amicorum primipilos partim docendo, partim juvando, amicitiæ meæ ilia in illos effundam.

Electuarium Britannicæ.

℞ Conſervæ Britannicæ, ℥iij.
Chamædris.
Meliſſæ.
Roſarum incarnat. ſiv. Pallid. Provincial.
Acetoſitatis Citri, ana ʒvj.
Conditi Calami Aromatici.
Corticum Citri.
Radicum Pimpinellæ conditar. ana ʒiij.
Extracti Juniperi.
Abſinthii.
Seminis Sinapi.
Erucæ, ana ʒiij.
Cinnamomi.
Cardamomi. ana ℥j.
Tartari Vitriolati, ʒj. & ſem.
Olei Aniſii, ℈j.
Cinnamomi, ℈ ſem.
Cum Spiritu de Britannica, & Cinnamomo quant. ſatis.
Miſce fiat ELECTUARIUM.

Hujus doſis eſt Juglandis magnitudo, manè jejuno ſtomacho ſumpta.

ALIUD BRITANNICÆ ELECTUARIUM.

Ad peſtem, Serpentes, & rabidi canis morſum.

Electuar. contra venena præſervans.

R Radicum Britannicæ conditarum, ℥j. & ſem.
Helenii.
Valerianæ.
Imperatoriæ.
Angelicæ, ana ʒij.
Theriaces Diateſſeri, ℥j.
Herbarum Rutæ.
Scordii, ana ℈ij.
Confectionis Alkermes, ℈j.
Croci, ℈ſ.

Succi Rutæ, ℥j.
Specierum Diambræ, ʒij.
Cum ſufficiente quantitate Syrupi Acetoſitatis Citri.
Miſce fiat ELECTUARIUM.

Hujus capiat æger bis in die, mane ſcilicet & veſperi juglandis magnitudinem.

Sequitur BRITANNICÆ Extractum, in omnibus convulſionibus vulgò *Termyn* ſivè *Stuypen*, Epilepſiâ, cæteriſque ejuſdem generis affectibus præſtantiſſimum, hoc modo ſequenti Chymico paratum, ſcilicet,

Extractum

℞ Radicum Britannicæ.
Pœoniæ.
Vici Quercini, ana partes æquales.

Macerentur in Aquâ Lavendulæ, Florum Britannicæ, & Tiliæ, vaſe calente tecto. Hæc ubi per horas duodecim in infuſione ſteterit, ac Radicum vires prolectaverit, transcolata ſeorſim adſervetur, & prioribus radicibus alia rurſus Aqua LAVENDULÆ & BRITANNICÆ fervens affundatur, idque eodem modo ter iteretur.

Tandem omnis Aqua radicum vim habens, juncta ac diligenter colata ampullæ vitreæ indetur, extilleturque inde omnis humiditas, donec extracti ſpiſſitudo mellis inſtar in cucurbitæ fundo reſideat.

Hujus EXTRACTI doſis eſt Drachma unica cum Aquâ Florum Liliorum Convallium.

Joſeph. Quercet. Pharmac. Dogmat. reſtit. fol. mihi 681.

Vel præparatur hoc modo, ut docet celeberrimus JOSEPHUS QUERCETANVS ſuâ Pharmacopœâ Dogmaticorum reſtitutâ capite viceſimo quinto.

℞ Radicum trium dictarum, vel
ſolius Britannicæ quantum volueris.

Purifica optimè, contunde ac exprime ſuccum, hunc in Phiolâ digere Balnei Mariæ calore, donec in rubeum colorem convertatur.

Materiâ in rubedinem converſâ, omnique hypoſtaſi ſive craſſamento ab eâ ſeparato, ſeparetur liquor, qui colore albo inde

Acetoſa Vulgaris ſive Rumex Canpſerinus fol 174

Emplastrum verò Britannicæ ad vulnera & ulcera efficaciſſimum hoc modo parare conſuevi.

Emplaſtr. Britannicæ.

℞ Herbarum Britannicæ ℥xij.
Nicotianæ.
Betonicæ.
Conſolidæ Majoris.
Salviæ.
Agrimoniæ.
Hyperici.
Pulegii, ana ℥v.
Myrrhæ.
Maſtiches.
Thuris, ana ʒiij.
Ireos.
Ariſtolochiæ rotundæ, ana ʒvj.
Ceræ albæ.
Terebenthinæ, ana ℥viij.
Reſinæ Pini, ʒvj.
Olei Abietini.
Vini albi, ana, quantum ſatis.

Miſce, fiat ſecundum artem Emplastrum.

ALIUD.

℞ Pulveris Radicum Britannicæ.
Olei ex Ranarum Spermate per macerationem ac coctionem legitimo modo confecti, ana libras tres. Ceruſſæ cribratæ. Libr. duas & ſem.

Coquantur leni igne ac lento rudiculâ continuò agitanda; deinde in ipſâ admiſce cocturâ.

Vitrioli albi.
Aluminis crudi in ſ. q. Ranarum ſpermatis reſoluti, atque per linteum ſponte deffuxi, ana ℥iij.

Omnibus jam per cocturam ad debitam Emplaſtri conſiſtentiam redactis, adde
Ceræ albæ ℥viij.

Tum

Tum ab igne remove, atque immiſce
Pulveris Maſtichis.
Thuris ana ℥ij.
Demum EMPLASTRUM dum ferè refrixerit, adde
Camphoræ in ſ.q. olei Roſar. prius diſſolutæ ℥ij.

Et fiat EMPLASTRUM, in omnibus vulneribus, nec non inflammationem, &c. Nobiliſſimum.

ALIVD.

Ad omnium ulcerum genera præſtantiſſimum, ea exiccando, mundando, aſtringendo, excreſcentia reprimendo, ſordes malignas eliciendo, ſaniem detergendo, putredinem abſumendo, duritiem emolliendo, & carnem proferendo ſanans, nec non ad cicatricem perducens.

℞ Succi Britannicæ libram unam & ſem.
Lithargirii.
Olei Olivarum, ana libr. j.
Ceræ flavæ ℥viij.
Magnetis ℥iij.
Gummi Ammoniaci ℥iij. & ʒiij.
Bdellii ℥ij.
Galbani.
Myrrhæ ana ℥j. & ʒij.
Thuris ℥. & ʒj.
Maſtiches.
Opopanic.
Ariſtolochiæ longæ.
Æruginis ana ʒj.
Miſce fiat EMPLASTRUM lege artis.

Et BRITANNICA etiamnum LAVAMENTUM, ad omnis generis ſcabiem valdè efficax hoc ſequenti modo paratur.

℞ Radicum Britannicæ recentium ℥iij. Lavamentum.
Foliorum Britannicæ, manip. ij.
Nicotianæ.
Buxi, ana manip. ſem.
Aceti libras tres.
Coquantur ad libram unam; & fiat LAVAMENTUM.

Sequitur BRITANNICÆ UNGUENTUM ad omnem ſcabiem &c. valdè commendabile.

Unguentum Britannicæ.

℞ Radicum Britannicæ recentium, ℥ij.
Herbarum Britannicæ manip. j.
Nicotianæ.
Buxi, ana manip.
Butyri vetuſtiſſimi, ℥iiij.
Cereviſiæ primariæ vetuſtæ.
Aceti ana libras ij.

Coquantur ad medietatem, poſtea dum frigefactum fuerit, recipe Butyrum, eique probè commiſce pulveris Radicum BRITANNICÆ ℥j. & ſem. Et fiat bonæ conſiſtentiæ UNGUENTUM.

ALIUD.

℞ Radicum Brittannicæ ad mollitiem in aceto decoct.
Butyri veteris, ana libram ſem.
Sulphuris.
Aluminis crudi, ana ʒvj.
Miſce, fiat ſecundum artem UNGVENTVM.

ALIVD.

℞. Radicum Britannicæ in Aceto decoctarum, ℥iiij.
Butyri recentis ℥v.
Olei Roſarum ℥viij.
Terebenthinæ.
Lythargyrii.
Ceruſſæ albæ, ana ℥j. & ſem.
Aceti Roſacei ℥ij.
Sulphuris vivi ʒvj.
Salis communis ʒiij.
Miſce, fiat UNGVENTVM.

ALIVD.

Ad Ambuſta, Vlcera, Vulnera, &c.

℞ Succi

℞ Succi Britanuicæ ℥ij.
Nicotianæ ℥j.
Olei Roſacei ℥ij.
Thuris pulveriſati.
Corticum Sambuci, ana ℥j.
Ceræ.
Terebenthinæ, ana quant. ſatis.
Miſce, & fiat VNGVENTVM.

ALIVD.

℞ Succi Conſolidæ majoris.
Pervincæ.
Nicotianæ, ana ℥iiij.
Britannicæ ℥vj.
Plantaginis.
Serpentariæ, ana ℥iij.
Olei Britannicæ.
Nicotianæ, ana libram ſem.
Coque ad formam Vnguenti. Deinde adde
Viſci Lumbricorum ℥ſ.
Medullæ cruris bovis, ℥iij.
Ceræ.
Mumiæ, ana ℥v.
Miſce, fiat lege artis VNGVENTVM.

Lumbrici fœce terrenâ exinaniri, & ter aut quater fontanâ aquâ leviter ablui debent, aquam ſemper abjiciendo, aliamque innovando, ut omnis terreſtritas auferatur. Cum jam præparati, atque cum oleo BRITANNICÆ & NICOTIANÆ cocti fuerint, ſeparatim bovis medullam inda, poſtea Mumiam: Quibus modò coctis & conſumptis, ſuccos ſtatim injice, adque eorum conſumptionem coque. Poſt verò Ceram minutim inciſam immitte, & VNGVENTVM confice.

ALIVD.

℞ Butyri majalis inſulſi, libram unam.
Herb. Britannicæ cum toto quant. ſatis.

Contunde, macera, & inſola per dies aliquot. Deinde ad humiditatis conſumptionem coquatur. Et fiat lege artis UNGVENTVM.

ALIVD.

Ad nervos corroborandum, defluxiones acres, & tumores peſtilentiales tollendum, vulnera & ulcera ſordida ac difficilia emendanda, detergenda, glutinanda, exeſam putrilagine carnem reſtaurandam, emolliendam, & contra ferarum morſus, atque aduſta.

R Succi Foliorum Britannicæ, ʒviij.
Nicotianæ ℥iij.
Olei Terebenthinæ.
Olivarum, ana ℥viiij.
Ceræ flavæ, ℥j. & ſem.
Reſinæ puræ ℥j.
Gummi Ammoniaci in aceto diſſoluti.
Opopanaci, ana ℥ſem.
Terebinth. communis. ℥j.
Pulveris Foliorum Roriſmarini.
Sabinæ.
Britannicæ, ana ʒvij.
Olei diſtillati Majoranæ.
Roriſmarini.
Mucis Moſchat. expreſſi, ana ℈j.
Spica, ℥ſ.

Miſce fiat lege artis UNGUENTUM.

ALIUD.

Ad prædicta, nec non Eryſipelata validiſſimum.

℞ Radicum Britannicæ ad mollitiem in aceto decoctarum.

Butyri

Butyri veteris, ana libr. ſem.
Gummi Ammoniaci in aceto diſſoluti.
Opopanaci ana ʒiiij.
Terebenthin. communis.
Pulveris Foliorum Britannicæ, ana ʒvj.
Roriſmarini.
Sabinæ, ana ʒiij.
Nicotianæ ℥ij.
Myrrhæ.
Maſtiches, ana ʒv.
Sulphuris ʒiij.
Olei Olivarum.
Terebenthin. ana ℥j.
Miſce, & fiat VNGUENTVM.

Tandem OLEUM BRITANNICÆ, ad ambuſta ſananda, vulnera glutinanda, atque contuſa membra corroboranda Excellentiſſimum, hoc quoque loco non negligendum ſequitur.

℞ Olei Omphacini.
Succi Britannici, ana libr. ſem.
Summitatem Hyperici cum Floribus ℥vj.
Terebinthin. clar. ℥v.
Croci ℈ & ſem.
Vini Rubri quant. ſat.
Miſce, fiat ex lege OLEUM.

Oleum Britannic.

Stent Hyperici ſummitates in vini rubri infuſione calido cinere per triduum; coquantur poſtea in duplici vaſe per medium horæ ſpatium. Colato & expreſſo adde ex Hyperici ſummitatibus tantundem, & rurſum poſt tertium infuſionis diem coque; atque tertiò repete. Deinde adde Oleum Omphacinum, BRITANNICÆ Succum, Terebenthinam, & Crocum pulveriſatum, atque unà ad totalem Vini exhalationem coque: Et uſui ſerva.

ALIUD.

℞ Seminis Britannicæ contuſi. libram unam.
Aquæ fontanæ, lib. x.

Stent in digeſtione per dies novem, addendo
Manipulum Salis.

Deſtilletur per veſicam, & OLEUM ab aquâ ſeparetur.

ALIUD.

E Floribus.

℞ Flores Britannicæ ſiccos.

Contunde, & in vas fictile vitreatum pone, addito ſale, atque Aquam ſuperinfunde calidam. Stent per quatuordecim dies, deſtillatis, OLEUM per veſicam extrahatur.

Caput XVII.

Quid de BRITANNICÆ Compoſitionibus Antiqui. Panacea Belgarum quid. Quibus in locis BRITANNICA vireſcit. Aquarum Bituminoſarum, illarumque Cereviſiarum qualitates. Mirabilis Naturæ operatio. Unde Clunia dicta. Radicum, Foliorum, & Seminis BRITANNICÆ collectio quando. Contra Scorbutum inveteratum remedium præſtantiſſimum.

QUandiu ROMANI olim uſi fuêre BRITANNICA, deque illius ſervandi, ac mixtionis modo diximus: Itaque par erit, ut ad illius loci Naturam, nec non Temporis collectionem pervigili ſtudio notatam deveniamus.

Endymici ergo FRISIÆ morbi, Inſularumque Gallici Oceani Priſcis Medicis GRÆCIS, LATINIS, nec non ARABIBUS penitus incogniti, vel ſolo tantum nomine ex aliorum relatu auditi, modiceque perſpecti fuêre, niſi ROMANORUM exercitus in iſtis partibus endymicis iſtis malis ſe afflictos ſenſerint.

Mirum

Acetoſæ Minor Lanceolata. fol. 182

notitiam illius haurire, ſibique facili negotio parare poſſint; eſt enim auro pretioſius, ac domi adverſus omnem morbi SCORBUTI ſuſpicionem inæſtimabilis inſtar Theſauri habendum.

Quibus omnibus Ingenue LECTOR probè perſpectis, palam hic profiteor, BRITANNICAM hanc FRISIORUM non ſolum, verum etiam BELGARUM omnium jure meritiſſimo poſſe PANACEAM vocari. Quùm non tantum in omnibus prædictis ægritudinibus atque mortalium incommodis, verum & univerſis fermè morborum generibus hodiernis hiſce diebus à me feliciſſimè uſurpatur.

Panacea Belgarum.

Quæ jam in Herbarum deſcriptionibus obſervari ſolent, *Loci* ſcilicet reſtant conſiderationes. De Nomine enim in præcedentibus ſat dictum. VETERES quanquam Locum BRITANNICÆ particularem, niſi quod ultra Rhenum apud FRISIOS Herbæ hujus Indagatores creverit non expreſſêre: Certum tamen divinare mihi ſi fas ſit, è paluſtribus, humidis, Bituminoſis, & foſſarum præcipuè marginibus ſine controverſiâ crevit: Expreſsè enim PLINIUS narrat, FRISIOS *eam, quà Caſtra erant, demonſtraviſſe:* Et priùs: GERMANICUM CÆSAREM *maritimo tractu Caſtra, quò aquæ dulcis fons erat, promoviſſe.*

Locus.

ROMANI enim ad Aquas & Fontes aquarum cauſâ caſtra metabantur: Ut ex VEGETII libro de re militari tertio capite octavo ſufficienter doceri poteſt.

Veget. l. 3. cap. 8.

Jam dulces Aquæ paluſtribus FRISIÆ locis ſulphureis, ac Bituminoſis potiſſimum tanquam fontibus ortum ſuum habent, & per foſſas Mare verſus defluunt.

Hujus generis extant hodie Fontes Groningiaco ſylvarum in agro, in Drentiâ, nec non Weſterwoldingæ ditionis territorio. Juxtaque Fontes illos HERBA hæc, & in foſſarum lateribus, Rivuliſque provenit copioſiſſimè.

Sic enim SUPERIS viſum eſt, & NATURÆ, ut ex venenatæ Aquæ potu contractis vitiis, juxta ejuſmodi Fontes enata, harumque noxam frangens reperiretur medela.

Miranda Dei providentia.

Aquæ illæ inſalubres etiamnum ſunt, quod, ſalvo meliore judicio Bituminis ac ſulphuris admixti prædominio imputandum ſtatuo; eandemque ob cauſam in ejuſmodi aquis, aliis quoque limpidioribus licet permiſceantur, nullos aut perpau-

Aquæ Bituminoſæ,

cos

cos inveniri piſces; potæ quoque crudæ lienis inflationem, febres quartanas, dentium dolores, Stomacaccen, Scelotyrben, aliaque mala confeſtim accelerant.

Quin etiam coctæ inde Cerviſiæ nocent, malave ſimilia ſed tamen TEMPORIS progreſſu ſenſim ſine ſenſu inferunt.

His meam notatu dignam (ut ſaltem ſuſpicor) opinionem adjungam.

indeque Cereviſiæ, noxæ.

In hiſce aquis quare piſces nulli reperiuntur.

Indis ad laxandam alvum, ut & vicinis Gentibus, quod cibo potuque, ac Cœli temperie alvus aliàs nimis illis foret aſtricta, RHABARBARUM dediſſe NATURA videtur: Sicque ibi Aëris, Cibi, nec non potus proprium incommodum, utilitate & RHABARBARI veri, Herbæ nullibi ſpontè aliàs, quàm ibi creſcentis commodo compenſat Natura.

Verum GALLICI OCEANI Inſularum ſedes colentibus FRISIIS cum laxantem ventris Aërem humidum, & maximè aquam, quâ potâ diſſolvuntur, ac corpora diffluunt, viſcera humore nimio interna lubricantur, NATURA tribuiſſet, Herbam ſcilicet BRITANNICAM ſimul his ſolummodo Inſulis ut neceſſariam, ita & propriam addidit, quæ noxas aquæ aſtringendo corrigeret, ac exterminaret, RHABARBARI facultatibus omninò contrariam, quamvis formâ aliàs non valdè diſſimilem, niſi nigra foris quod ſit, atque anguſtiora folia producat.

Natura quàm mirabiliter operatur.

Quod autem AQUÆ illæ BITUMINOSÆ Friſiæque paluſtres ventrem deturbandi, dejiciendique vim habent, quotidiana in hominibus, bobus, vaccis, & equis nobis oſtendunt exempla: Unde iſtis in locis boves, vaccæ, & oves pabulum non quærunt, aut illis immorari videntur; vel ſi quærant, aliò ad arenoſarum Terrarum aquas accedunt.

CERVISIÆ verò ex ejuſmodi Aquis coctæ ventrem plurimum purgant, niſi laxans aquæ vis multâ coctione, & Cerealium Leguminumque adſtringentium immixtione aut avenæ, quæ ſuâ ſemper NATURA adſtringit, & toſtarum fabarum, ſimiliumque infringatur.

Hinc GRONINGÆ talibus ferè ex Aquis ubi Cerviſia coquitur, illud jactatur proverbium, *Medici non requiruntur*: Purgantem enim & lenientem corpora, ventreſque Cereviſiam noſtrates habent, optimam præſertim, quam CLUNIAM,

Proverbiũ Groningarum.

 vulgò

vulgò *Kluyn*, vocant, plurimi nihilominus tamen, qui hâc quotidie uti conſuevêre, pingueſcunt, & optimè habent; unde non nemo nuper CLUNIAM eſſe dictam, *quia Clunes graciles pinguefacit*, jocosè exclamabat: Interim tamen inde ſic primò fuiſſe vocatam, potiùs exiſtimarem, quoniam hæc, ut optima & craſſiſſima, non niſi optimis olim Ceſpitibus, *Klyn* ſive *Clyn* appellatis, à MAJORIBUS noſtris, ſecùs quàm hodiè fit, coquebatur.

Clunia unde dicta

Hæc itaque inpræſentiarum paucis attigi, Terrarum, Aquarum, nec non Friſiæ Cerviſiarum, Inſularumque GALLICI OCEANI, id eſt, GERMANICI, proximarumque Regionum naturas uberius aliquando cum bono DEO expoſiturus. Simul etiam hic venenatis Aquis contrariam planè Herbam Naturâ procreatam, ac ſaluberrimam, quippe quæ & Serpentum ictus, nec non telorum vulnera ſanat, demonſtravi. Nec ſine causâ hoc modo cecinit OVIDIUS.

Vulnus Achilleo quæ quondam fecerat hoſti
Vulneris auxilium Pelias haſta fuit.

Sic noxiæ Aquæ proxima eſt BRITANNICA Herba, & quos excitat morbos, ac mala, illa omnia hujus unius BRITANNICÆ virtute rurſum curantur, & juxta foſſarum ripas lætè provenit, quantoquè intenſius Aquæ laxant; Tantò illa validius & adſtringit, & quod mirandum, aromaticâ ſuâ vi, atque ſtypticâ corroborat.

Quam ſit mirabilis in operibus ſuis Deus.

Tandem TEMPORIS ratio exponenda ſuper eſt, quo ſcilicet viret, & Foliorum ſuorum omnium pallâ cernitur induta.

Tempus.

Ecce initio VERIS, vel circa finem APRILIS FOLIA ſenſim protrudit, atque ante ſolſtitium æſtivum ſuos plerumque FLORES perfectè exhibet, SEMEN autem menſe AUGUSTO maturum habet: Idem quoque in Agreſti Lapatho obſervatur, niſi quod hoc matureſcendo præoccupet: Secundum omnium in FRISIA GRONINGENSI obſervationum diligenter à me peractarum normam. Herbam enim in Hortis cultam nusquam vidi, nec aliis in locis ejus Tempora obſervare potui.

In-

Interea circa menſis Septembris initium ſæpiùs Folia adhuc inveniuntur viridia, poſtea verò exareſcunt, atque emoriuntur, radice ſolummodo ſuperſtite.

Quapropter Veris etiam principio, aut Septembris medio optima radicis collectio eſt; Foliorum verò ac Florum dies ante Caniculares; Seminum autem poſt immediatum eorum finem. Folia exiccata, ut & radix, nec non expreſſus ſuccus ſervantur. Radicis collectio quando.

Hic lubens ſubſiſto, neque plura de hâc Britannica in medium adduco: Omnibus itaque miſſis finem operi nunc impono.

Quæ ergo τ᾽ Ἀρχαίων, Veterum, fuerit Vera Britannica demonſtrare placuit: cujus hic datâ deſcriptione, collatis undique plumis, formâ & viribus expreſſis, hanc à me recens in Friſia detectam, & iconibus delineatam manifeſtò docui; Aëtii ſcilicet Nigrum Rumicem libro primo tomo primo inſignitum veriſſimam eſſe Britannicam, & Stomacci, Scelotyrbi, omnibuſque morbis ortum ex iis ducentibus, putridis ac Serpentibus ulceribus, ſerpigini ſimilibuſque vitiis, quæ Germanici Oceani Inſularum incolas miſerè infeſtant, mederi. Aëtius l.1.tom.1.

Interim æquo pioque Lectori, Friſiæ noſtræ, nec non univerſo Belgio ſatisfactum eſſe ſpero, cujus Endymicis morbis auxiliantem Herbam, atque domeſticam reddidi: Fauſto idque haud dubiè conatu, & DEI ter Optimi Maximi Herbas in ſubſidium & utilitatem hominum non ſolum, verum etiam animalium producentis benignitate.

Ab eo enim Epidemicorum morborumque Endymicorum remedia partim petenda, partim quoque eſſe demonſtrata, omnis confirmavit Antiquitas. Certè morbos humano errore qui pullulant, cœli influxu hominum arti opitulante, curari Autorum claſſes teſtantur univerſæ.

DEO itaque OMNIPOTENTI ſit laus, honos, & gloria in ſempiternas ſeculorum myriades, qui nos omnes mortalitatis victimas ex immundo hoc mundo ad immortalis vitæ patriam favente cœleſtis ſuæ Favonio producat obteſtamur.

OPTIMVM, & adverſus SCORBVTVM planè inveteratum præſentiſſimum REMEDIVM.

℞ Croci ℥ij.
Macis.
Glycyrrhizæ.
Cinnamomi Optimi.
Piperis Nigri.
Radicum Gentianæ, ana ℥iij.
Britannicæ ℥vj.

Omnia groſſo modo pulveriſata: Immiſceantur Vini Hiſpanici ſpurii libris ſedecim, aut pintis Hollandicis quatuor cum dimidiâ, vel quartâ tantum unius parte.

Aceti Sambucini, vel alterius fortiſſimi, lib. iij.
Ovorum recentium vitella tria.

Macerentur ſimul in vaſe lapideo vitreato probè obturato per horas ſeptuaginta duas in cinere calido, fimo equino, vel arenâ calidâ, eo tamen modo, ut ultra caliditatem tepidum non procedatur. Reponatur deinde, & uſui ſervetur.

Hujus Decocti tres, quatuor, quinque, vel ſex etiam Uncias, pro naturâ ſubjecti ſumat æger mane jejuno ſtomacho per dies quatuordecim, vel viginti aut plures. Bibat etiam quotidie ad extinguendam ſitim vinum Rhenanum optimum: Vel ſi Cerviſiæ ſit aſſuetus, ſumat non recentem, ſed defœcatam, beneque coctam: Ac quoties illam æger bibit, toties ipſi hujus vini cochlearia tria exhiberi neceſſe eſt.

Notandum tamen, quod ſi in ejuſmodi ægro ſiccitas quædam, Tuſſis vehemens, vel Tabis ſuſpicio adſit, Piperis loco, ſumat Glycyrrhizæ ℥vj. Vino uſu fermè conſumpto, vini reliquis adhuc ſemel, vel bis tantum vini addi permittitur.

Hoc Vino non ſolum brevi Temporis ſpatio inveteratus Scorbutus morbus, præſertim ſi abſque febri, vel inflammatione ſit, verum etiam reliqua Scorbuti genera omnia, inveteratæ HERNIÆ, Paralytici, atque Gallico morbo infecti feliciſſimo ſucceſſu curantur.

Caput

Acetoſa Lanceolata Minima.
f. 189
Acetoſa Italica
Annua

Caput XVIII.

Tandem poſt accuratum Aquarum Bituminoſarum, illarumque Cerviſiarum, ad omninm Lapathorum *deſcriptiones, ſerendi, nec non propagandi modos properare cogor; Summam in quibus diligentiam atque laborem, tanquam ſtabile fundamentum, reique Herbariæ perpetuum firmamentum, à quo multiplex utilitas dependere conſpicitur, adhibendum verè exiſtimo.*

In his enim apud Antiquos *ſtudium olim majus, ac frequens fuit exercitium, quod noſtrâ planè tempeſtate neglectum, atque omninò relictum videmus, etſi accuratius Priſci Horticulturæ Autores multis hoc ſtudium commentariis tradidêre. Illi enim in ſerendis Herbis, Stirpibus ſylveſtribus, atque ex ſylvis, aliisque locis incultis, tranſlatis nullâ arte ſicuribus antea factis uſi ſunt, ut inde & Plantarum honos ac fructuum bonitas ſequeretur.*

Cum primis verò, ut in hoc ſtudii genere Plantarum *omnium vim, ventorumque flatum ac Naturam cognoſcerent, operam dedêre ſtudioſè.*

Nemo autem Horticultor tam ignarus unquam extitit, qui in Agriculturæ totius actione quædam & alia, certis ac diſcretis Temporibus peragenda fore non exiſtimet, ut omnia proſperè atque fœliciter ſuccedant. Sunt enim rerum terreſtrium varii atque eventus diverſi. Qui ut probè eveniant, intentè præcavendum reor. De Ventis enim hoc modo ſcripſit Virgilius, ut ventos moremque varium prędicere cura ſit. *Et* Columella *eloquentiſſimus hujus Interpres, totiusque rei agreſtis Præceptor ſcientiſſimus.* Luc. mod. Colum. l. 1. fol. 3.

Nam qui hâc in ſcientiâ ſe volet profiteri perfectum, ſit rerum Naturæ ſagaciſſimus, declinationumque mundi non ignarus oportet: Vt exploratum habeat, quid cuique Plagę conveniat, quid repugnet, Syderum ortus & occaſus memoriâ repetat, ne Ventis imbribuſque imminentibus operâ inchoët atque labore fruſtretur. Coeli, pręſentiſque anni mores intueatur: Neque enim eodem ſemper veluti pręſcripto habitum gerunt, nec omnibus anni momentis, vultu venit eodem Æstas, aut Hyems, nec Ver ſemper pluviale, neque Autumnus continuo humidus cernitur. Quę ſine animi Lumine, atque exquiſitiſſimis diſciplinis, quenquam pręnoſcere nunquam crediderim.

Quæ qui negant, & audiendi mihi videndique ſenſum negare videntur. Nam & Vere floreſcunt Herbæ, Æſtate eædem creſcunt, Autumno ſemina, fructusque matureſcunt. At poſtremum ita Hyeme quieſcunt, ut ad Vernam creationem ſeſe novam inſtituant.

Quas leges aſtrorum perneceſſarias omnibus ſciendum puto, iis verò maximè, quibus hæc ad negotiationes ſuas exiſtunt neceſſaria, ut ex impenſo labore & fructum & utilitatem tandem recipere queant, ne curâ minimâ neglectâ (quod ſummoperè eſt omni in artificio repræhenſibile) operam & oleum perdant.

Quare omnium LAPATHORUM *hactenus mihi cognitorum, nec non in præcedenti Tabulâ enumeratorum hiſtoriis conſervandi, regendi, propagandique mores hic adjungere non erubui.*

BRITANNICA ANTIQUORUM VERA.

SIVE

LAPATHUM LONGIFOLIUM NIGRUM PALUSTRE.

Mirandarum ſanè virium PLANTA hæc, circa APRILIS annuatim medium, aut extremum, vel pro benignitate, aut Cœli inclementiâ MAJI menſis initio è radice craſſâ, magnâ, rotundâ, latâ, ac omninò ſpongioſâ (annoſa dum ſit) & manus longitudinem modo magis, modo minus continente, atque in varias partes craſſiuſculas, non tamen adeò longas inferiùs diviſa, nec non tenuibus quibusdam radiculis fibroſis, ac circulis nonnullis in adultioribus plus eminentibus, canalis modo excavatis, venuſtè circumdatâ, colore externo planè nigro, interno verò, recens effoſſa, candido ſpeciosè donatâ (qui tamen color ilico poſt in alium è luteo ruſeſcentem, RHABARBARI veri Rotundifolii non diſſimilem, transfertur, tandemque exiccata, planè fuſca evadit) atque Naturâ ſuccoſâ, & longævâ protrudit FOLIA numero haud multa, omnium LAPATHORUM cæterorum longiſſima, inferiori parte quaſi ex uno radicis loco juxta ſe poſita provenientia, non arctè, ſed ſeparatim diſpoſita, ſurſum ſemper vergentia, ſesquipedem, aut duos, plus minus pro annoſitate, aut Plantæ magnitudine, longa; tres & quatuor digitos transverſos lata, in

Radix quæ.

Foliorum magnitudo.

in medio latiora; atque in mucronem acutum tandem deſinentia, colore à parte ſuperiori quaſi ſaturo viridi, & quaſi purpuro-nigricante obducta, vel potius è cœruleo atro-virentia, triſtia & non fulgentia, ab alterâ verò parte pallidiora, unicâ in medio majori venâ, è quâ plurimæ minores aliæ tenerrimæ, colore pallido virides, rectâ primo lineâ in latera excurrentes, deinde circa ea ſemicirculariter quaſi coëuntes proveniunt, exornata; ſubſtantiâ craſſiuſcula, tactu duriuſcula, Naturâ denſa, conſtipata, & firma, marginibus interdum, præſertim quæ cauli annexa, cæteriſque minora viſuntur, parum criſpis prædita, rectoque caule, modicè longo, craſſo, ſuperiore parte plano, inferiore verò rotundo, ac ſtriis variis parumper eminentibus, nec non juxta TERRAM colore rubido ſæpius obſito innitentia (quæ tamen rubedo in iis, quæ MORINIS & VENEIS locis, quàm ſtagnantibus Aquis, aut Rivulis, vel foſſarum marginibus innaſcuntur, major cernitur) atque ore maſticata valdè aſtringentia, nec non ex parte acida, quotannis etiam ſub AUGUSTI menſis finem, & ſeriùs quoque natali in loco, in hortenſi verò citiùs rurſus evaneſcentia.

E quorum medio CAULIS ſurgit unicus, aut pro magnitudine, vel annoſitate Plantæ, plures, duos, tres, & quatuor interdum pedes longus, rectus, rotundus, gratâ viriditate obductus, atque internè excavatus, cui FOLIA quædam inferioribus minora, tum ex hâc, tum ex illâ parte ſupra ſe provenientia, & tam ſurſum, quàm deorſum parumper vergentia viſuntur annexa; intra quæ cauliculi quidam non adeò copiosè, verum tenuiter diſpoſiti reſurgentes conſpiciuntur, multiſque undique gemmulis parvis, rotundis, & rarè non tamen articulatim diſpoſitis, brevibuſque & teneris petiolis annexis deorſum plerumque pendentibus, nec non ſuperiori parte parumper rubidis circumdati, quæ gemmulæ ſeſe ſub JUNII menſis exitum, vel JULII initium aperientes, FLOSCULOS parvos trifoliatos, colore virides, duodecim albeſcentibus internis appendicibus poſt biduum decidentibus, vel in ſe marceſcentibus, atque ab utraque foliolorum parte duabus è pallido colore albido hirſutis gemmulis, in nullis LAPATHI ſpeciebus, præterquam in BRITANNICA AMERICANA viſendis, ac aliis adhuc internis tribus foliolis minoribus præditos,

Caulis diſpoſitio.

Florum color.

ditos, demonſtrant: Qui Flosculi per paucos dies aperti, in ſe tandem non marceſcunt, aut in Terram decidunt, verum contra indies majores apparent, Semenque ad plenam maturitatem poſtea deveniens parvum, triangulare, coloreve ſpadiceo donatum exhibent.

Seminis conſideratio.

Quod umbroſo in loco Septembri vel Octobri creſcente Lunâ, vel Martio, aut Aprili menſibus, ollę, vel ligneo vaſi ad digiti unius latitudinem Terrę impoſitum, & aquâ ſępiùs madefactum, trium, aut quatuor hebdomadarum ſpatio, Septembri verò & Octobri menſe Terrę mandatum quod fuit, ante Vernum Tempus in Lucem rarò productum cernitur.

Quę inde poſtea exortę Plantulę, in Hortis collocatę humida & aprica, vel umbroſa loca, probè tamen ſtercorata diligunt, neque in illis radices, ut in natali ſolo, nigras; verum Rhabarbari modo externo colore è fuſco luteſcentes, atque interno planè ex obſcuro, grato tamen, luteas, nec non in longiores etiamnum particulas cęterorum Lapathorum more diviſas acquirunt, & vix ante tertium vel quartum annum primos ſuos Flores, maturumque Semen proferunt, atque ultra viginti quinque & plures annos in natali ſolo perennant, quapropter longævæ dicuntur: In hortenſi verò vix nonum annum ſuperare viſuntur.

RHABARBARVM ROTVNDIFOLIVM VERVM.

ſive

LAPATHVM SATIVUM ROTVNDIFOLIVM AMPLISSIMVM FLORE ALBO.

Vel

RHÈVM ANTIQVORVM.

Elegans ſanè Planta, & univerſę mortalitati perneceſſaria; Radicem poſſidet naturâ longęvam, craſſam, rotundam, ſępius in partes quaſdam diviſam, Centauri majoris figurâ non diſſimilem, minorem tamen, externè colore rubidam, recens pręſertim evulſam, quę poſtea tamen temporis lapſu

Radix.

lapſu exiccata ſpadiceum colorem acquirit, vel tendere ad nigredinem videtur; internè verò è luteo rufeſcentem, ac circulo quodam albeſcente artificioſè in medio donatam, in odoram, ſubſtantiam mollem, levem & ſpongioſam in ſe continentem, guſtu amaram, ac alicujus caliditatis non expertem, quæ ore manſa & parumper in eo agitata, luteum CROCI inſtar colorem edit, ac glutinis modo lenteſcit. Quæ omnia vera ac Legitima ANTIQUORUM RHEI ſive RHABARBARI indicia conſpiciuntur, quemadmodum de iis PEDACIUS DIOSCORIDES ſuo de materia Medica libro tertio capite ſecundo, & CLAUDIUS GALENUS libro de Antidotis primo capite decimo quarto: Item libro Simplicium octavo, capite de RHEO abunde teſtantur. Dioſc. l.3. Mat. Med. cap. 2. Galen. lib. Antid. 1. cap.14. Et lib Simpl. oct. cap. de Rheo.

E qua Aprili menſe FOLIA annuatim producuntur numero plura, compendioſe conjuncta, nullo modo deorſum vergentia, verum ſupra Terram non alte tamen ſurſum PETASITIS in modum diſpoſita, magna, ferme rotunda, duos pedes lata, non verò tam longa, ab anteriori parte proëminenti parum arctiora, & in obtuſum mucronem deſinentia, margine plano, ac rubido colore prædita, à ſuperiori parte, qua Solem ſpectant, viridi colore obſcuro, ab inferiori verò pallidiore multo, nec non tenui ac molli hirſutie donata, parum fulgentia, Naturâ non planè expanſa, verum plicata, ac quaſi in rugas contracta, ſubſtantiâ craſſa, in medio ſeptem venis majoribus craſſis coloreque pallidis, è quibus innumeræ aliæ minores ortum ſuum deducunt, egregiè exornata; guſtu cum amaritudine quâdam parum acida, ac inodora; Longo cauli, pollicem craſſo, imo interdum craſſiori, à ſuperiori parte plano, & quaſi impreſſo canali lato prædito, ab inferiori verò rotundo, & parumper interdum rubido, nec non ſtriis ſive coſtulis permultis rectâ lineâ per eum excurrentibus circumdato inhærentia. Foliorum ordo.

E quorum medio circa MAJI initum CAULIS oritur unicus, tres, & quatuor interdum pedes longus, craſſus, rotundus fere, eundem cum foliis colorem retinens, variis externis tuberculis quaſi ſtriatus, nec non intus excavatus. Cui FOLIA alia, dictis minora adnaſci viſuntur, inter quæ non ſecus quam ex pallidis veſicis Majo menſe FLORES ortum Caulis magnitudo.

trahentes, ſuis quoque cauliculis inſiſtens proveniunt, multitudine innumerabiles, arctè adeò in unum quaſi ſe conglobantes, ut non niſi unicus racemus vel FLORES ſpica pulchrè videatur; colore ſunt albo, SAMBUCI Floribus minores, deorſum plerumque vergentes, grato præditi odore, ſex foliolis, quorum exteriora tria, tribus interioribus minora exiſtunt, conſtantes; internè appendicibus quibuſdam puſillis albidis exornati, paucis diebus ſolummodo ſuperſtites, deinde non decidentes, verum ſuis in petiolis tandem marceſcentes, copioſum brevi temporis ſpatio SEMEN triangulare, omnium LAPATHI ſpecierum, quas mihi hactenus videre contigit, maximum primò pallido colore viridi externo fulgente tamen, deinde rufeſcente, dùm maturitatem JULII initio acquirat, obductum, nec non Naturâ quaſi veſicatum, ac internè candidum producunt.

Florum color.

Semen.

Quod menſe APRILI creſcente Lunâ, vel in lapideo vaſe (ut per Hyemem domi commodè conſervari poſſit) menſe NOVEMBRI dictâ Lunâ ad digiti unius latitudinem Terræ mandabitur, ſic aut APRILIS initio, vel ſub JUNII finem in Lucem productum cernitur; quod poſt trium demum annorum defluxum primi ſui Floris ſplendorem maturumque Semen, optimo ac SOLI probè expoſito loco plantatum, caliditatis utpote amans, nec humiditatem æſtivis Temporibus reſpuens, proferre videmus.

Propagandi modus.

RHABARBARUM ROTVNDIFOLIUM FIMBRIATVM,

ſive

LAPATHVM HORTENSE FIMBRIATVM ROTVNDIFOLIVM.

Radicis conſtitutio

Emittit è radice craſsâ, rotundâ, rectâ, ſæpiùs in TERRAM LINEA deſcendente, ſeſeque tandem alias in partes formâ interdum, ſed non perfectè ovali rotundas, variiſque ſtriis nigris filorum inſtar adnaſcentibus egregiè circumdatas diſſipante, externo colore rubido, interno verò palleſcente luteo, nec non pluribus purpureis lineis internis longiformibus ac luteis rotun-

tunditate perbelle interpoſitis, SOLEM quaſi radiantem efformantibus, venuſtè præditâ; inodorâ, intensè nihilominus amarâ, guſtu validâ, ac ore commanſâ aſtringente, nonnihil quoque calidâ, & linguam pungente; Neque, ut & præcedenti contigit, adeò lævi, ac ſpongioſa, verum paululò ſubſtantioſiore atque humidiore exiſtente, FOLIA haud pauca; non latè, ſed juxta ſe quaſi conjunctim diſpoſita, nec non ſupra TERRAM parum elevata, anteriore tamen parte deorſum nonnihil vergentia, non prædicti LAPATHI figurâ adeò rotunda, verum longiformiora, ac minora, maxima ſeſquipedem longa, & ultra pedem lata, unica in medio craſſiori coſta ſive vena hinc inde rubris maculis contaminata, è qua plurimæ aliæ minores ac minimæ ad latera excurrentes, & juxta ea ſemicirculariter concurrentes diſpoſitæ proveniunt, prædita; colore herbaceo parumper fulgente, fimbriatiſque marginibus exornata, juxta caulem in duas partes parum acuminatas quaſi diſſecta, ſubſtantia non adeò, ut de præcedente diximus, craſſa, tactu tamen æquè mollia, planè inſipida, parumper etiam rugoſa, in medio tamen plana, longis cauliculis tenuioribus, rotundioribus, ac ſtriis quibuſdam inordinatè diſpoſitis, nec non colore tam viridi quàm rubro obſitis, neque ſuperiori parte ita planis, latis, ac tam profundo canali præditis inſtructa. Foliorum magnitudo.

E quorum medio unus, duo, aut tres interdum ſimul, pro illius annoſitate, CAULES, ad duum vel trium etiam pedum altitudinem aſcendentes provenire conſpiciuntur. Sunt autem illi externe ferme perfecte rotundi, interne verò ex parte cavati, colore pallido viridi, multiſque ſtriis, atque hinc inde majoribus maculis rubicundis circumdati: Juxta quos modo ex hac, modo ex altera parte alia folia quò altiora, eò minora in LUCEM producuntur, ad quorum ortum permulti parvi, ac modice longi cauliculi ita conjunctim ſunt diſpoſiti, ut parvam unà Pyramidem non inepte efficiant, in quibus innumerabiles, parvi, ac raò ultra tres dies durabiles Majo menſe apparent FLOSCULI articulatim arctiſſime conjuncti, brevibuſque ac tenuibus cauliculis annexi circum caules deorſum, capillamenti inſtar, pendentes, & colore vireſcentes, nec non parumper rufeſcentes, interne quibuſdam ſubluteis appendicibus (ut in ACETOSA Rotundifolia ROMANA) præditi, Caulis. Florum ordo.

diti, ſex foliolis conſtantes, quorum externa tria minora, interna verò majora exiſtunt, deindeque in ſe non mareſcentes, neque in TERRAM decidentes, nihilominus tamen permanentes, ac grandiores evadentes, triangulares tandem, ſuperiori ſcilicet parte latiores, inferiori verò acuminatiores, atque tum ſub tribus foliolis, triangularem quaſi veſicam efformantes, triangulare quoque Seminis receptaculum, carneum primo colorem ſpecioſè fulgentem, poſtea verò ſub JUNII finem, & JULII initium ſpadiceo colore cinctum acquirentes, SEMENQUE internè triangulare non adeò exiguum hepatico colore obductum abſcondentes cernuntur.

Seminis conſideratio.

Quod menſe APRILI Lunâ creſcente ad digiti unius latitudinem Terræ impoſitum, brevi temporis ſpatio in LUCEM provenit, & poſtea tertio demum anno primum FLOREM, nec non bonum ac maturum SEMEN hiſce in locis acquiret. E ſemine quoque deciduo ſpontè interdum productæ Plantæ deprehenduntur, vel etiam APRILI menſe, ſemine præſertim Brumali Tempore Lunâ prædictâ Terræ commiſſo.

Cultura.

Ex quo enatæ Plantulæ, naturæ longævæ commodum, probeque SOLI expoſitum locum, nec non TERRAM optimè ſtercoratam deſiderant.

RHABARBARUM LANGINOSUM, ſive LAPATHUM CHINENSE LONGIFOLIUM.

RARA admodum in hiſce Regionibus PLANTA, viſu peramœna, atque ad hominum infirmitatibus medendum, ab Immortali DEO, ad illius gloriam perpetuò celebrandam liberali manu benigne producta; è longævâ RADICE, craſſâ, fermè rotundâ, parum ultra ſemipedem longâ, fibris quibuſdam brevibus ac craſſiuſculis undique enatis onuſtâ, colore obſcuro externe fuſco, vel quaſi è rubedine nigreſcente, interne verò grato luteò, rubris nonnullis ſtriis venuſte permixto (quæ taman radice poſtea marceſcente & exiccatâ emor-

Radicis color.

emortuæ conſpiciuntur) belle donatâ, Naturâ liquore plena, internèque ſuccum ex parte viſcoſum è rubedine flaveſcentem, poſſidente, oreve commanſâ, admodum amarâ, nec non guſtu ingratâ FOLIA protrudens numeroſa; arctè conjuncta, & quaſi ſimul è radicis ſupremo, ſerie rotundâ mirabili unum ſupra aliud paulò elatius provenientia; manus unius longitudinem, aut paulò plus continentia, inferiori parte adeò anguſta, ut ultra digiti unius latitudinem eo in loco vix quicquam poſſideant, in medio tamen latiora, & in ſupremo vel anteriori parte latiſſima, ibique trium digitorum transverſorum latitudinem modò magis modò minus comprehendentia, ac in mucronem planè rotundum deſinentia, molli lanugine, in marginibus maximè viſibili, obducta, non diſſecta, neque plicata, verum plana, colore grato viridi ſuperiori, inferiori verò parte pallidiore, nec non unicâ in medio latiori ac majori venâ, è quâ plurimæ minores in latera undique excurrentes, & circa ea parum incurvatè diſpoſitæ proveniunt, prædita; Naturâ quidem ſurſum tendentia, anteriori nihilominus parte STRUTHIO-CAMELI plumarum inſtar, quod magnam Plantæ venuſtatem addit, parum deorſum ſeſe incurvantia; ſubſtantiâ modicè craſſâ, guſtu amara, nec non tactu mollia; quæ Temporis fluxu ab inferiori primò parte flaveſcentia, deinde flacceſcentia, ac tandem in TERRAM decidentia viſuntur.

Foliorum ſeries.

E quorum medio annutim PEDICULUS unicus, ad trium, & quatuor digitorum transverſorum longitudinem ſupra altiora ac interiora FOLIA naſcitur conſpicuus, non craſſus, ſed tenuis, rotundus, gratoque colore è viridi purpureſcente obductus, cujus ſummo gemmulæ non adeò parvæ, craſſiuſculæ, atque ovi modo rotundæ inſidentes octo, decem, aut duodecim numero, brevibus pediculis nitentes, & modò ex hac, modò ex illâ caulis parte provenientes, conſpiciuntur: Quæ poſt aliquot dierum ſpatium ab inferiori parte ſucceſſivè apertioni ſeſe accingentes, & FLORES pallido colore cœruleo non ingrato donatos, formâ & magnitudine LEUCOJI arboreſcentis Floribus non valde diſſimiles, è quinque plerumque, quamvis interdum quatuor quoque foliolis ſubrotundis conſtantes, odore admodum ingratos, cerebrum non parum

Pediculi altitudo.

Florum coloratio.

perturbantes, & ſuccum fermè cœruleum edentes viſuntur. Hi aperti FLORES brevi marceſcent, ac tandem in Terram decidentes, SEMEN in hiſce BELGII locis nunquam, aut vix, niſi ſiccâ & ferventi Æſtate, ad maturitatem perventum relinquent.

Quare prætioſa hæc, & jocunda aſpectu PLANTA in hiſce plagis frigidioribus à nemine vel rarò multiplicari poſſe ſtatuitur.

LAPATHVM SATIVUM ANTIQVORVM,
aut
LONGIFOLIVM,
ſive
PATIENTIA.

NATURA humanæ conſtitutioni vel conſervandæ, vel curandæ proficua, ſalubris, & perneceſſaria eſt PLANTA: Protrudit è radice ultra ulnam longâ, imo interdum longiore, ac lineâ quâdam rectâ profundè Terram perforante, digiti craſſitiem parte, ſuperiori obtinente, colore externo palleſcente luteo, interno verò citrio ſpecioſè donatâ, parum amarâ, acri, nec non ore maſticatâ nonnihil adſtringente, FOLIA in longitudinem excurrentia, numero non multa, quorum nonnulla pedem unicum Romanum, quædam verò ſeſquipedem longa, ſemipedem aut minus lata, circa medium latiſſima, & tandem in mucronem modicè acutum deſinentia, anguſtiora (exceptis quibusdam Foliorum exemplis in obtuſiorem mucronem ſæpiùs declinantium) viſuntur: Primò ſurſum erecta, circa caulis ortum parum incurvata, tandemque anteriori parte nonnihil deorſum vergentia, colore ſupernè obſcuro vireſcentia, infernè verò ex viridi cœruleo pallidiora, Natnrâ in medio tuberculis quibuſdam ſeſe nonnihil contrahentibus quaſi rugoſa, tenera, ac tactu mollia, modicè craſſa, margine plano prædita, ore commanſa, miſtâ quâdam dulcedine, aceſcentia, nec non craſſâ in medio venâ colore pallidâ & maculis quibuſdam rubeſcentibus inquinatâ, è quâ plurimæ minores aliæ in latera excurrentes, & juxta ea ſemicirculariter rurſum convenientes

Radicis longitudo.

Folia.

nientes proſiliunt. Caulibus quoque modicè craſſis ac longis, ſuperiori parte canalis modo planis, inferiori verò ſemirotundis, ſtriatis, atque pallido colore viridi, nec non rufeſcentibus quibuſdam maculis inſperſis nituntur.

E quorum meditullio Verno Tempore ad quatuor & quinque pedum altitudinem CAULIS tantummodo prorumpit unicus, rotundus digiti minimi craſſitiem obtinens, colore externè rubro circumdatus parum ſtriatus, nec non internè viridis, atque excavatus; cujus ſuperiori in parte iconis tantummodo particula, ſemine onuſta, à Pictore expreſſa cernitur, dum integram ejus longitudinem ob loci anguſtiam hic ponere non potuerit. Cui FOLIA prædictis minora, atque auctiora, modo ex illâ CAULIS parte numero pauco provenientia, latè quoque à ſe invicem diſtantia, juxta caulem latiora, in marginibus rubra, canaliculata, nec non deorſum ſæpius dependentia, annectuntur. Inter quæ juxta CAULEM diverſi cauliculi non longi, innumeris gemmulis anguloſis mirâ ſeriè conglomeratim diſpoſitis, & brevibus filamentis dependentibus onuſti, producuntur; quæ ſub MAJI finem, JUNIIQUE initium apertioni ſeſe accingentes, FLOSCULOS triangulares, colore virides, ad SOLEM tamen nutantes, ſuperiori parte rufeſcentes, tribus foliolis conſtantes, & floccos internè tres albos, cum duodecim Luteis appendicibus, atque externè tria perpuſilla foliola, clauſos adhuc Floſculos comprehendentes, demonſtrat. Caulis quantitas. Flores.

Quæ FLORUM foliola per paucos dies aperta, ac pendula, non decidunt, nec mareſcunt, verum perſeverant, grandiora fiunt, & quaſi alata, ac primò rufeſcentia, deinde verò planè rubra apparent, nec non in medio SOLEM verſus gammulâ quâdam rubro-ſatura pulchra admodum exornata: Tandemque ſub iis SEMEN quoddam triangulare, pallido colore fuſco, fulgente tamen, obductum abſcondentia, cernuntur. Quibus in TERRAM decidentibus, tota emoritur PLANTA, quoniam ultra biennium non vivit. Semen.

Nihilominus tamen ſemine ſponte defluo, vel aliis in Locis VERNO TEMPORE creſcente LUNA Terræ non profundè levi manu mandato, copioſè multiplicari poteſt: Illam verò SOLI probè expoſito æquè, ac umbroſo in ſolo, ligonis

ope

ope diligenter ſubacto, nec non ſufficientis fimi quantitate imbuto (quoniam & hunc, & illum diligit) reponi neceſſe eſt.

BRITANNICA AMERICANA,
ſive
LAPATHUM VIRGINIANUM.

PRÆCLARA ſanè mirandarum virium ſuarum ratione, diutinique Tempòris beneficio durabilis hæc PLANTA, protrudens, ad BRITANNICÆ Antiquorum VERÆ modum, è radice craſſâ, atque in varias partes diviſâ, nec non fibroſis quibusdam appendicibus onuſtâ, colore externo ferè fuſcâ (quæ quò vetuſtior, eò obſcurior atque nigrior cernitur) interno verò è rubedine quâdam, RHABARBARI Rotundifolii VERI modo, luteâ, internâ tamen medullâ, in craſſioribus ſcilicet radicibus ac vetuſtioribus, è fuſco rubrâ, nec non intrinſecus albo quodam circulo ſpecioſè exornatâ, ſubſtantiâ firmâ quidem & ſolidâ, poſtea tamen ad exiccandum depoſitâ, ſpongioſiore, NATURA ſucculentâ, inodorâ, guſtu amarâ, aſtringente; ac ore parum maſticata, ſuccum quaſi luteum exhibente, FOLIA non adeò copioſa, viſu haud ingrata, & arctè quaſi conjuncta è Tellure provenientia, Natura ſurſum magis, quam deorſum tendentia, magnitudine diverſa; minora, breviora, ac rotundiora, ſcilicet Planta nondum FLORES emittente, majora verò, ac acutiora, Flores producente, infima cum petiolo cui inhærent, ſesquipedem circumcirca longa, à poſteriori parte ubi latiſſima, ſex & ſeptem transverſorum digitorum latitudinem comprehendentia, ac tandem in acutum mucronem parum ſeſe contorquentem deſinentia, modicè craſſa & pinguia, ſuperiori parte, qua SOLEM ſpectant, herbaceo colore grato, ac rubedine quadam, multisque maculis, & punctis rubris donata, inferiori verò è viridi quaſi ſubcœrulea, non tamen fulgentia, marginibus plerumque rubris, nec non venuſtè criſpis aut fimbriatis exornata, unica in medio fibra vel dorſo majori rufeſcente, ex qua permultæ aliæ minores ſuperiùs rubidæ, inferiùs verò parum aut nihil

Radix.

Foliorum ordo.

Acetoſa Romana Rotundifolia. *fol. 200.*

nihil ruboris habentes, ac ad latera ſemicirculariter coëuntes, proveniunt; quemadmodum in icone conſpicitur; ore commanſa, intenſe BRITANNICÆ Antiquorum VERÆ in modum aſtringentia, & guſtu acida; brevibus ac craſſiuſculis petiolis, digitorum tranſverſorum quinque longitudinem poſſidentibus, inferiori quoque parte rotundis & variis coſtulis ſtriatis, ſuperiori verò planis nitentia.

E quorum medio menſe JUNIO ſæpiùs CAULIS erumpit unicus, infimâ parte pollicis craſſitiem tenens, tres ultra pedes longus, rotundus, multis eminentibus ſtriis donatus, interne excavatus, externe colore viridis, ac juxta unum quemque articulum, vel foliorum ſedem ad digiti fere unius transverſi altitudinem plane rubidus, cui FOLIA quædam, modo ex hâc, modo ex illâ parte adnaſcentià, deorſum quoque ſæpenumero vergentia, ac inferioribus multo minora, nec non quò altiora, eò anguſtiora, imo ad unius ſtraminis latitudinem tandem devenientia, atque ad partem exteriorem adeò arcte incurvata, ut nil niſi duplicatum foliolum, ac in medio partis folii inferioribus venam tantummodo oſtendentia viſantur, quæ tamen deinde, Floribus productis, rurſum ſeſe explicant, & aliorum foliorum modo ſe habentia adnaſci conſpiciuntur. Caulis.

E cujus deinde CAULIS meditullio ſive apice primò, non verò inter folia ei annexa, ut in omnibus LAPATHI ſpeciebus aliàs notatur, ſub JULII medium, initium, vel finem FLORES in LUCEM producuntur: Qui tamen caulis poſtea in paucas quaſdam partes transverſas, admodum anguſtas, ac à ſe invicem ſeparatas, diſſipatur, quibus inferius pauca quædam FOLIOLA, non tamen, ut in BRITANNICA ANTIQUORUM VERA fit, ſuperiùs aſcendentia ac numeroſa, cumque Floribus provenientia adhærent. Florum diſpoſitio.

Sunt autem hi FLORES cum albidis ſuis gemmulis plane lanuginoſis, ipſis ab utraque parte Florum foliis annexis (quæ in nulla alia Lapathi ſpecie, niſi in hac, & ipſa duntaxat VERA ANTIQUORUM BRITANNICA cernuntur) longifolii Lapathi Aquatici Nigri FLORIBUS per omnia ſimiles; exceptis hiſce.

PRIMÒ, quod hujus AMERICANI LAPATHI Floribus multo languidiores deorſum dependeant.

Secundò, quod tria Florum foliola ſuperiora plus rubeſcentia exiſtant.

Tertiò, quod per tres aut quatuor dies aperti, non decidant, verum ſuis in petiolis permanentes, grandiores fiant, ac poſtea prædictarum Lapathi ſpecierum modo Semen aliquod triangulare nitidum, ac Septembri menſe perfectum, pallide colore fuſco obductum præbeant.

Semen.

Quartò, quòd Martio vel Aprili menſibus creſcente Luna ad digiti unius tranſverſi profunditatem Terræ, ollæ, aut ligneo vaſi impoſitum, demandatur; quo modo brevi temporis ſpatio in Lucem producitur, ac poſt trium annorum decurſum Floſculorum ſuorum primitias, ac probum Semen exhibet.

Conſervandi modus.

Qùùm verò optima hæc Planta Aëri noſtro inclementiori expoſita, hybernum frigus ægre ſuſtinet, per illud Tempus in ædibus paucâ, aut nullâ ipſi humiditate exhibita, ſecure conſervatur; Sed Cespitum pulvere, vel *Kif* Belgice dicto, quòd à ſutoribus ex illorum coriaceis ſcrobibus abjicitur, ac ſtramine contra gelu probe muniri, nec non calido quoque loco à Boreali plagâ libero reponi neceſſe eſt.

Quod ſi fiat, nonnihil tamen ex Plantâ domi ſervandum conſulerem. Equidem in Brabantia, Gallia, cæteriſque Regionibus calidioribus intectam ſine noxâ, vel ullo incommodo Plantam hanc ſupervicturam crediderim.

Vires.

Optima hæc Lapathi ſpecies, non ſolum vulneribus, ulceribuſque curandis, oris quoque & faucium tollendis incommodis, verum etiam Scorbuto, cæteriſque, quibus Vera Antiquorum BRITANNICA applicatur, præſens proſtat remedium, illa tamen in hiſce Frisiæ oris paulò imbecillius, è contra verò ſuo in natali loco, docente id experientiâ efficaciter operatur.

Adverſus omne Venenum incredibilis efficaciæ Planta eſt, atque ſanguinem purificans, quare in Virginia, ac Novo Belgio Americani ſuccum ejus in Bello ſemper præſtò habent, cumque telis venenatis ſaucii vulneribus indunt, brevique Temporis ſpatio curantur, nullum enim adverſus veneni efficaciam efficacius remedium hujus ſucco Indi norunt, quare Ἀκοντικὸν meritò vocari poteſt.

Ra-

Radix ejus Natura adſtringendi vi quamvis eſt prædita, nihilominus recens tamen extractam, vel coctam, vel crudam alvum per accidens aliquando leniter ſolvere poſſe, in me ipſo expertus ſum.

LAPATHUM HORTENSE,

vulgò

SPINACHIA.

Annus hujus Saluberrimæ, atque omnibus uſitatiſſimæ Plantæ ſpecies in Orbe reperiuntur geminæ (quarum altera Semen producit valdè Spinoſum altera verò rotundum planè. & nullis omninò Spinulis horridum) omnibus ſuis alioqui partibus inter ſe minimè diſcrepantes, ſed per omnia ſimiles. Hujus ſpecies duæ.

Naturâ ſuâ è tenui, brevi, ac colore albido prædita, ſuperiori tamen parte parumper fuſco obducta, atque ore commanſa nonnihil viſcoſa, & aſtringenti, nec non ex parte guſtu amara radice, ad unius, ſeſquipedes, aut duorum ad ſummum pedum Romanorum altitudinem vireſcit; Folia producens viſu non ingrata, quorum primò nata humo incumbentia, ſecundo vero ſupra eam elata, omniumque maxima, ac poſtea etiamnum primo rurſum luteſcentia, nec non emorientia, quinque, & ſex transverſorum digitorum longitudinem, trium vero latitudinem in ſe comprehendentia, ac caulibus ſuis quo altiora, eo minora, nihilominus tamen multo arctius ibi, & brevius, quàm inferius, connexa, adhærentia; colore viridi obſcuro vel atro-vireſcentia, ab inferiori autem parte paulo pallidiora, non fulgentia, ſubſtantiâ craſſa, ac pinguia, tactu mollia, tenera, ſurſum plerumque vergentia, in acutum mucronem deſinentia, ac inferiùs ſæpiſſime duabus particulis acuminatis, auricularum inſtar, vel etiam quatuor nonnunquam venuſte, latiſſimam ibi foliorum partem efformantibus, atque unica in medio fibra, ê quâ multæ aliæ minores in latera, ſimul & in dictas geminas partes inferiores acuminatas rectâ lineâ excurrunt, prædita; ore maſticata, parumper acria, quamvis aliàs fere inſipida, aliquantulum aut nihil aſtringentia, cauliculis Foliorum ordo.

 mo-

modice longis nitentia, ſupra ſe cùm ex hac, tùm ex illa majoris ac craſſioris parte caulis, interne excavati, & colore pallido viridis, quaſi quadam rotunditate provenientia; Inter quæ parte inferiori, raro vero ſuperiori CAULICULI quidam transverſi emergunt, quibus permultæ rotundæ & virides gemmulæ, articulatim ipſi cauli undiqne innatæ & arctiſſime conjunctæ, uon ſecus quàm rotundos ATRIPLICIS Bacciferæ VIRGINIANÆ modo, globulos efformantes belle, viſuntur, quæ ſucceſſu Temporis apertioni ſeſe accingentes, puſillos & vix viſibiles FLOSCULOS pallido-virides, & quatuor perpuſillis foliolis interne curvatis conſtantes, omnibus repræſentant; ê quorum medio quatuor pro tenuitate longiuſculi, ac pallido-virides cauliculi, ſuperiori parte quatuor exiguis viridibus gemmulis, tanquam quatuor vix viſibilibus pro tenuitate foliolis conſtantibus exornati in LUCEM producuntur; qui deinde, per paucos dies aperti, marceſcunt, & pereunt; tumque biangularia quædam, triangularia, vel quadrangularia, acuta valde & horrida viridia ſeminis receptacula, vel (ut dictum) in altera ſpecie rotunda, plana, neque ullis pungentibus ſpinulis obſita (quemadmodum in hoc appoſito cauliculo ad vivum delineato apparet) poſt ſe relinquunt; quæque deinde ad perfectam maturitatem dum pervenerint, colorem ex pallido obſoletum acquirunt, nec non interne parum ſuppreſſum, ex parte tamen non vero perfecte rotundum SEMEN, coloreque fuſco donatum continent.

Flores quinam.

Seminis conſideratio.

Quod creſcente Lunâ FEBRUARIO, vel MARTIO, aliisque per totam ÆSTATEM menſibus, vel etiam AUGUSTO non profunde, neque in uno loco nimis copioſe Terræ inſeritur: Sic brevi temporis ſpatio in lucem producitur; SEMEN quoque maturum profert, atque poſtea emoritur, in vivis quoniam diutius Natura non permanet.

Nihilominus tamen ex Semine AUGUSTO vel SEPTEMBRI menſibus dicta Luna, Terræ mandato prolatæ Plantulæ, haud frigido in loco præſertim poſitæ, per HYEMEM ſæpiſſime ſuperſtites remanent, illudque ſub MAJI menſis finem probum omnibus Semen benigne largiuntur.

LA-

LAPATHUM VULGARE ALBUM FOLIO SUBROTUNDO,

Sive

HIPPOLAPATHUM SYLVESTRE ALBUM.

Hippolapathum idem quod magnum Lapathum ſonat, in compoſitionibus enim apud Græcos ἵππος magnitudinem deſignat, Salmaſio teſte in exercitationibus ſuis Plinian. fol. 1277.

Naturâ ſua vulgaris quidèm, nihilominus tamen omnibus ſalubris exiſtit Herba, undique humidis aquoſis, incultis, & ſiccis quoque in locis ſpontè circa viarum margines copioſè proveniens, & ad duorum interdùm trium, aut ultra, pedum altitudinem, pro ſoli, cui innaſcitur, pinguedine, macritudine, ſiccitate, vel humiditate aſcendens; hæc enim non ſolum, verum etiam omnium Lapathorum ſpecies pingue ſolum naturâ potius, quàm ſterile, aridum, compactum, aut nullo fimo ſubactum deſiderant.

Radix qualis.

Radicem oſtendit vix ultra pedem Romanum longam, pollicis craſſitiem in ſe comprehendentem, & in varias partes diviſam, colore externè fermè fuſcam, internè verò ex albido ſubluteam, unàque circulo quodam palleſcente fuſco non ingrato dònatam, non ſpongioſam, ſed ſubſtantia ſolidam, ore maſticatam valdè amaram, ac guſtui ingratam, nihilominus aſtringentem, nec non modicè ſucculentam.

Folia.

E quà Folia producuntur numero non pauca, inferiùs juxta ſe poſita, tàm ſurſum quàm deorſum vergentia, non omnia æquè magna, plerumque tamen manus, atque unius modici pedis longitudinem obtinentia, quinque & ſex digitorum transverſorum latitudinem poſſidentia, quamvis quoque & majora, & pro loci ubertate, ac ſterilitate minora viſuntur, effigie Rhabarbari Fimbriati foliis non valde diſſimilia, marginibus parumper plicata, juxta caulem ſæpiùs latiſſima, ac in obtuſum mucronem, quibuſdam etiam in locis acutiorem deſinentia, colore obſcuro vireſcentia, non tamen fulgentia, unica in medio prædita fibra ingenti, à ſuperiori parte ſtriis ac maculis quibuſdam rubris aſperſa, ex qua permultæ aliæ minores, ab inferiori quàm ſuperiori parte magis viſibiles, ortum ſuum ducunt; guſtui abſque ulla aciditate ingrata, nonnihil

tamen adſtringentia; atque amara; caulibus, digitos circumcirca quatuor transverſos longis, modice craſſis, ab inferiori parte rotundis, à ſuperiori vero canalis modo nonnihil planis, atque maculis quibuſdam ſanguinolentis contaminatis nitentia.

Caulis. E quorum medio CAULIS unicus, aut plures, pro Plantæ magnitudine ad duum triumque pedum altitudinem, colore BETÆ modo pallido-viridis, interne candidior, non tamen concavus, ſed rotundus, nec non ſtriis quibusdam exiguis, ac tuberculis quaſi obſitus, oritur: Cui FOLIA inferioribus multa minora, & modo ex hac, modo ex illa parte ad ſupremum uſque provenientia, conſpiciuntur inhærentia, inter quæ multi cauliculi transverſi ſurſum vergentes, variis gemmulis pallido-viridibus, præcedentis modo rotunditate quadam articulatim deorſum dependentibus, pauloque arctiùs diſpoſitis præditi ſurgunt: Quales gemmulæ ad totius JUNII decurſum, ac JULII principium aperiuntur, exiguos FLOSCULOS tribus foliolis ac interne decem albis appendicibus conſtantes oculis exhibent, ſed tamen tria hæc foliola viridia, dictis appendicibus decidentibus, ut etiam præcedentes, non marceſcunt, aut pereunt, vel in TERRAM delabuntur, verum NATURA permanent, accreſcunt, atque externe tres perpuſillas gemmulas oculorum inſtar protuberantes, primo albeſcentes, deinde rufeſcentes iis inſidentes acquirunt, ſub quibus SEMEN puſillum conſpicitur triangulare, & fulgens, coloreque primo pallidum, deinde ſpadiceum ad maturitatis perfectionem attrahens.

Flores.

Semen.

Quod creſcente LUNA Septembri, Octobri, Februario vel Martio menſibus (quoniam diu Telluris eſt incola, citiusque interdum illa exiens) TERRÆ imponi curabitur, nihilominus tamen undique è defluentis ſeminis copia ſponte provenit, & ſecundo demum anno primo FLORE producto, non emoritur, verum per annum unum atque alterum adhuc læte vireſcens perſeverat.

LA-

LAPATHUM VULGARE RUBRUM Retuſo-folio.

Sive

HIPPOLAPATHUM SYLVESTRE RUBRUM.

PLANTA hæc vulgaris omnibus ſuis partibus præcedenti Albo Sylveſtri Magno LAPATHO folio ſubrotundo conſimilis eſt, eo quamvis natura ſæpius hmilior paulo exiſtat, hoc tamen unico excepto, hanc caulibus, Floribus, nec non omnibus ſuis Seminum receptaculis rubro colore imbutis conſpici; nihilominus tamen SEMEN ipſiſſimum effigie, ac colore ad unum omnibus prædictis nullo modo apparet diſſimile.

Quare de hac plura in medium huc adducere, ſupervacaneum eſſe exiſtimo.

Illud tamen hic addere non diſplicebit, hujus ſcilicet ut & præcedentis HIPPOLAPATHI Sylveſtris quibusdam in locis aliam etiam quaſi minorem inveniri ſpeciem, quæ tamen minor re vera non eſt, eam vero loci tantummodo ſterilitate, ut illius ubertate majorem, in harum Regionum paludoſis æque, quàm ſiccis provenire videmus.

LAPATHUM UNCTUOSUM.

Sive

BONUS HENRICUS.

Hæc ſane non contemnenda PLANTA, radice cernitur longa, modice craſſa, colore tam interne, quàm externe plane albo donata, ore commanducata, valde amara, Natura tamen nonnihil adſtringente, nec non ultra octo aut decem annos interdum ſuperſtite: E qua annuatim APRILIS initio FOLIA producuntur numero non pauca, caulibus modice craſſis, ac digitos quinque transverſos fere longis, nec non ſuperiori parte canaliculatis, inferiori vero ſimirotundis, & pallido colore viridi, ac rubris quibuſdam ſtriis obductis, ut & ſurſum ver-

Radix quæ.

Foliorum conſtitutio

vergentibus inhærentia, manus longitudinem continentia, ſeptem, octo, plureſque transverſos digitos lata, inferiori parte Atriplicis Sativæ Rubræ modo in duas partes diviſa, ibique latiſſima, atque inde in anguſtiorem, & obtuſum mucronem deſinentia, nec non marginibus minimè planis, verum multis partibus non profundè inciſis, obtusè mucronatis, atque inordinatè diſpoſitis, & parumper quaſi criſpatis prædita, ſemicirculari vel canalis in modum diſpoſita, tactu mollia, craſſiuſcula, ore manſa, primò herbaceum quendam guſtum præbentia, poſtea verò acredinem quandam in gutture exhibentia, colore atro-viridi non ingrato, ad luteum tamen leviter inclinante donata, atque in medio unicâ craſſiori venâ, è quâ plurimæ minores aliæ in latera excurrentes, ibique ſat viſibiles proveniunt, exornata.

Caulis diſpoſitio. E quorum medio Caulis ad duùm pedum altitudinem vel paulo plus quotannis renaſcitur unicus, vel etiam plures, rotundi, parum ſtriati, colore viridi haud ingrato obducti, non adeò craſſi, neque internè excavati, verum omninò ſolidi.

Quibus Folia nonnulla prædictis minora, & modò ex hâc, modò ex illâ parte provenientia, articulique longitudinem à ſe invicem diſtantia, conſpiciuntur annexa, inter quæ alia multo minora Luci interdum exponuntur.

E quorum culmine permultæ, arctiſſimè conjunctæ, atque anguloſæ virides gemmulæ, in ſpicam, medii digiti longitudinem plus minus continentem, atque inferiòri parte craſſiorem ac latiorem, ſuperiori verò anguſtiorem, non iniquè diſpoſitæ, producuntur. Quæ dum ſub Maji menſis finem, vel Junii initium aperiuntur, permultos Flosculos, quinque perpuſillis foliolis viridibus conſtantes, internè circa medium quinque luteſcentes ac proëminentes floccos albis filamentis fultos, oculis objiciunt.

Floſculi quales.

Qui per quinque, ſex, vel ſeptem dies aperti, in Terram non decidunt, aut flacceſcunt, verum perennant, atque interni Semen quoddam è plano ſubrotundum, primò quidem viride, poſt ea verò nigrum, ſubminiſtrant.

Seminis color.

Quod Septembri menſe Lunâ creſcente, Februario, vel Martio ad digiti unius transverſi profunditatem Terræ mandatum, Maio deinde, vel Junio menſibus, aut

aut paulò ſeriùs ſolo emergit, nullos tamen caules, vel Flores niſi ſecundo anno de novo protrudens.

LAPATHUM ACUTUM,

ſive

OXYLAPATHUM.

Vulgaris quidem, valdè tamen ſalubris Herba, in pluribus totius Belgii humidis & aquoſis, paucis verò in Frisiæ noſtræ locis, nec non humilibus in campis Naturæ inſtinctu exoritur.

E Radice, pollicis craſſitiem in ſe comprehendente, fermè rotundâ, rectâ deorſum lineâ Terram perforante, ac pedis unius longitudinem, & paulò etiam ulteriùs continente, atque in varias partes inferiùs diviſâ, colore externo palleſcente fuſco, interno vero luteo donata, producit Folia viſui haud ingrata, unicum circumcirca pedem longa, digitos transverſos duos, aut plus interdum lata, à poſteriori parte, quâ pediculis annectuntur, latiſſima, atque inde in acutum mucronem deſinentia, non mollia, ſed tactu dura, tenuia, à parte ſuperiori colore atro vel obſcuro vireſcentia, ab inferiori vero pallidiora, marginibus planis exornata, atque unicâ circa medium majori venâ, è quâ aliæ minores plurimæ in latera excurrentes, & circa ea ſemicirculariter diſpoſitæ ac coëuntes, proveniunt prædita; ore maſticata, parum acida, adſtringentia, & pungentia, tàm deorſum quàm ſurſum vergentia. Radicis examinatio. Folia qualia.

E quorum medio Caulis in altum aſcendit unicus, vel etiam pro Plantæ magnitudine, aut ſoli ubertate, duo; Natura rectus, ſesquipedem, vel duos longus, rotundus, colore purpuraſcens, internè excavatus, & variis ſtriis, multiſque undique foliis tùm ex hâc, tùm ex illâ parte ſe ſuperantibus onuſtus, circa apicem in duas, vel tres partes diviſus, quæ multis undique trifoliatis Flosculis, non articulatim diſpoſitis, verum æquali ſerie à ſe invicem diſtantibus, ac quibusdam internè luteis appendicibus multiplicatæ, ut & brevibus petiolis rectis innitentibus præditæ viſuntur: Qui paucis diebus aperti, internis interim decidentibus appendicibus, non Caulis. Flos qualis

marcidi, aut in TERRAM defluentes, verum cæterarum ſpecierum in modum grandeſcentes ac matureſcentes, exiguum aliquod, triangulare, atque è ſpadiceo colore nitidum

Semen. SEMEN exhibentes conſpiciuntur.

Quod Septembri, Octobri, Martio, vel Aprili menſibus LUNA creſcente ad digiti unius transverſi profunditatem Terræ imponitur, indeque ſatis copiosè, ut ex Semine quoque defluente tàm VERNO, quàm ÆSTIVO Tempore LUCEM novæ Plantulæ ſalutant: Quæ anno ſequenti novos rurſum FLORES, novumque Semen ſubminiſtrant, illiſque immoriuntur, interdum tamen pro adultâ ſuâ magnitudine diutius ſuperſtites, viſuntur.

LAPATHUM LONGIFOLIUM CRISPUM.

HERBA eſt, biennii terminos Naturâ vix excedens: E

Radix quæ radice modicè longâ, rotundâ, tenui, colore albeſcente externè, eodemque internè, ac flavedine aliquâ, nec non ſtriis permultis tàm albeſcentibus, quàm gryſeis ſive pallido fuſcis, ac circulo ſatis magno affabrè exornatâ, guſtui quoque initio non ingratâ, poſtea verò amarâ, parum aſtringente, atque naturâ

Foliorum examen. ſucculentâ; FOLIA profert numero non pauca, quorum quædam ſupra Terræ ſuperficiem parumper elevata, nonnulla verò ipſâ in TERRA requieſcentia conſpiciuntur, ultra pedem imo interdum ſesquipedem longa, tres digitos undique lata, atque in acumen deſinentia, colore herbaceo abſque ullius rubedinis indicio circumdata, inferiori tamen parte pallidiora, marginibus criſpis & quaſi undulatis, ac circa medium gibbo, vel venâ quadam majori unicâ, ex quâ plurimæ minores ad latera excurrentes, & prope ea ſemicirculo quodam coëuntes coruſcant exornata; guſtu ACETOSÆ in modum acida, ac ſucco multo referta, nec non caulibus modicè craſſis, ſuperiori parte planis, inferiori verò ſemirotundis, digitorumque quatuor transverſorum longitudinem raro ſuperantibus inhærentia.

Caulis. E quorum medio CAULIS unicus, aut plurimi, alios adhuc transverſos minores ſibi undique adnatos oſtendentes reſurgunt, Naturâ rotundi, plani, colore absque ullâ rubedine pallido-

pallido-virides, internè nullo modo excavati, verum duorum, triumque pedum longitudinem, ſecundum loci bonitatem, cui innaſcitur, poſſidentes: Quibus Folia adhærent prædictis multo minora, & modò ex hâc, modò ex illâ parte ſe oculis ſiſtentia, inter quæ multi puſilli cauliculi, exiguis quoque foliolis, nec non plurimis triangularibus gemmulis onuſti reſplendent, quæ temporis requiſiti fluxu apertioni ſe accingentes, Flosculos exiguos, colore virides, tribus foliolis Flores. conſtantes, & internè duodecim albis appendicibus præditos, inodoros, articulatimque ac conjunctim cauliculis innaſcentes, nec non deorſum ſemper vergentes Junio & Julio menſe omnibus monſtrant ſpectatoribus, qui, dictis appendicibus poſt unius atque alterius diei obitum delabentibus, non marceſcunt aut pereunt, verum tribus interioribus foliolis, Rhabarbari Rotundifolii Fimbriati in modum de die in diem grandeſcentibus, internè parvum aliquod Semen triangulare, Naturâ adſtringens, ac guſtu amarum, primò quidem viride, deinde vero fulgentem colorem ſpadiceum acquirens recondunt. Seminis conſideratio.

Quod Septembri, Februario, vel Martio creſcente Luna ad digiti unius profundam latitudinem Terræ tradi neceſſe eſt, ſicque modo hoc, modo illo Tempore per totam Æstatem Lucem aſpicit, eodemque modo ex Semine ſpontè defluo ſe propagat, rariſſimè autem uno in loco plures ſimul Plantæ, verum ubique ſingulatim plerumque ortæ viſuntur: Quæ ſequenti anno, Floribus, & maturo ſemine quoque, productis, moriuntur, quùm illæ ultra id Tempus in vivis exiſtere amplius non poſſunt.

LAPATHVM SANGUINEVM,

Sive

SANGUIS DRACONIS HERBA.

Exigua quidem, & humilis, verum viſu pulcherrima eſt Planta: Radice triumphat parva, brevi, tenui, ac rotunda, colore externè palleſcente albo, ut & internè, nec non flavedine quadam permiſto donata, guſtu adſtringente, amara, Radix notatur.

Folia quænam.

atque ſucco repleta; è quâ FOLIA ſe explicant numero pauca, interdum parum elevata, ſæpiùs tamen humo incumbentia, præſertim in annis vegetâ, ac non adultâ Plantâ, rotundum quaſi circulum efformantia, manus vix longitudinem, at duorum digitorum transverſorum, & ultra, latitudinem comprehendentia, in obtuſum interdum mucronem deſinentia, marginibus rubidis venuſtè ac tenuiter criſpis, & quaſi plicatis prædita, ſubſtantia tenuia, à parte ſuperiori, quâ SOLIS radios excipiunt, obſcuro, lucido tamen, virore, ab inferiori verò pallidiore circumdata, ac venâ in medio majori unicâ, colore planè rubicundâ ſpecioſè exornata, è quâ minores ejuſdem coloris plurimæ, modicè latæ, ac circa margines rotundâ quaſi ſerie coëuntes, proſiliunt, quæ tamen omnes ab inferiori Foliorum parte non adeo ſaturo-rubræ, verum gratiſſimo rubore quodam lucidiore donatæ conſpiciuntur; quapropter

Quare ſanguis Dracon. dicta.

SANGUIS DRACONIS hæc HERBA, vulgò *Draaken-bloed*, ſive *Draaken-bloeds-kruyd* à multis appellatur; hâc tamen veri Draconis Sanguinis vices in Officinis non obeunte;

Verus ſanguis Draconis quid.

cùm Plantæ cujusdam planè alterius vel arboris potius ſuccus ſanguinolentius exiſtit, AëRE & SOLE induratus; guſtu parum acida, atque aſtringentia, nec non Linguam parumper pungentia, atque brevibus petiolis, ſuperiori parte exigui canalis modo planis, inferiori verò rotundis, atro-rubentibus quoque, cruoris inſtar, ejuſdemque naturæ ſuccum internè habentibus inhærentia.

Caulis.

E quorum medio unicus ſæpenumero CAULIS (raro plures) per totam ÆSTATEM, quoniam non ſolum VERNO, verum etiam ÆSTIVO TEMPORE foras prodire videtur, naſcitur; Naturâ in varios cauliculos ab utraque parte provenientes. & quò altiores, eò minores diviſus, unius, vel ſesquipedis altitudinem, pro loci ubertate, cui innaſcitur, obtinens, ferè rotundus, lineis variis protuberantibus ſive coſtulis ab imo ad ſupremum excurrentibus cirumdatus, colore externo atropurpureus, interno verò non Foliorum petiolorum modo cruoris inſtar, verum ex pallido viridis; cui FOLIA viſuntur annexa, modò ex hâc, modò ex alterâ parte provenientia, prioribus multo minora, anguſtiora, atque in acutiorem mucronem deſinentia, inter quæ ſæpiùs alia adhuc perexigua

foliola

milia, plana & explicata, manus longitudinem vix æquantia, duos digitos ferè lata, juxta caulem latióra, in mucronem deſinentia, colore viridi non ingrato obducta, ſtatura duriuſcula, cauliculis longis nitentia, marginibus planis, interdum vero paulisper quaſi plicatis prædita, in medio dorſulo ſive majori quadam vena, à ſuperiore SOLI expoſita parte rubro interdum colore, vel rubidis quibusdam maculis, aut punctulis contaminata, è qua plures aliæ in latera excurrentes, atque circa ea ſemicirculariter concurrentes proſiliunt, donata; ore maſticata parum amara, nec non valde aſtringentia; inter quæ & alia quædam minora, longioribus cauliculis nitentia, Natura plana, in mucronum quoque obtuſum finientia, nec non ſubſtantia atque effigie VULGARIS ACETOSÆ foliis perſimilia procreata cernuntur.

Caulis diſpoſitio.

E quorum medio unus menſe MAJO, vel pro Plantæ magnitudine duo CAULICULI, admodum recti, ad duum pedum altitudinem plus minus aſcendentes, Naturâ tenues, duriuſculi, rotundi, tenellulis quibusdam ſtriis præditi, colore plerumque rubei, interdum vero pro loci naturâ ex parte virides, nec non internè è pallido colore albeſcentes aſſurgunt. Quibus alia annexa FOLIA, modò ex hâc, modò ex illâ caulis parte procreata, atque raro â ſe invicem diſtantia, ac primò è radice productis latiora, complanatiora, breviora, atque in obtuſiorem mucronem deſinentia, nec non effigie VULGARIS ACETOSÆ foliis ſimilia videntur adhærentia, inter quæ à ſuperiori parte ramuli tenues, cæteris LAPATHI ſpeciebus ferè omnibus numero frequentiores, permultis foliolis minoribus, atque in acutum planè deſinentibus, nec non ſuo in virore ad Seminis perfectionem, illiusque plenam maturitatem perſeverantibus onuſti, in LUCEM producuntur.

Inter quæ gemmulæ quædam minores non paucæ, virides, octo, decem, vel duodecim conjunctæ, atque articulatim quaſi à ſe invicem diſpòſitæ, cauliculoſque in medio comprehendentes exoriuntur, quæ ſub JULII menſis finem ſeſe aperti-

Flores.

oni accingentes, FLOSCULOS virides, trifoliatos deorſum vergentes, atque ſex in medio albidis appendiculis ſubito in TERRAM decidentibus repletos omnibus demonſtrant.

Qui

Qui per paucos dies aperti, non decidunt, neque marceſcunt, verum permanent, majores fiunt, ac tribus externè gemmulis ex albido rubentibus, oculos protuberantes non inique efformantibus onuſti conſpiciuntur, tandemque SEMEN ſub ſe puſillum triangulare, colereque fuſcum maturitatem acquirens AUGUSTO menſe recondunt. Quod creſcente Lunâ MARTIO menſe, vel citius Terræ mandatum, MAJO menſe LUCEM aſpicit, atque ſequenti anno floreſcit, nec ultra triennium niſi rarò in vivis exiſtit. Semen.

LAPATHUM VULGARE MINVS.

In ſiccis potius, quàm locis paludoſis produci Naturâ cernitur hæc PLANTA, è radice ferè luteâ, digitos ſex transverſos circumcirca longâ, ſuperiori parte digitum vix craſſâ, inferiori verò in acutum deſinente, nec non radiculis quibusdam tenuibus fibroſis prædita, FOLIA proferens nonnulla viſu pergrata, Naturâ parua, digiti longitudinem modò magis modò minus poſſidentia, ac pollicem plus minus lata, in obtuſum mucronem finientia, ſuperiori parte grato virore obducta, ab inferiori verò pallidiora, quædam præ pediculorum tenuitate ſolo incumbentia, quædam verò ſupra illud parum ſeſe attollentia, plana atque explicata, nonnunquam tamen pauliſper quaſi criſpata, dorſulo ſive venulâ in medio majori unicâ, è quâ minores aliæ, circa latera in ſemicirculum convenientes proſiliunt, donata; nec non guſtui ingrata, atque nonnihil interdum amaritie quâdam aceſcentia. Radix quæ. Foliorum ordo.

E quorum medio CAULICULUS producitur tenuis, ſesquidem aut duos longus, rotundus, colore parum rubeſcens, parumper ſtriatus, varios in ramulos transverſos graciles diviſus, quibus nonnulla exigua foliola, inferioribus acutiora, ab utraque parte provenientia, raroque diſpoſita adhæreſcunt, è quorum fundamento variæ conjunctæ gemmulæ, articulatim à ſe invicem diſpoſitæ, brevibuſque petiolis nitentes proveniunt, quæ ſeſe ſucceſſivè aperientes, puſillos FLOSCULOS deorſum nutantes, colore virides, ac tribus exiguis foliolis conſtantes viſui offerunt. Caulis altitudo. Florum color.

Qui per aliquot dies aperti, reliquorum inſtar non decidunt, vel

vel macretudine conſumuntur, verum permanent, ac grandeſcunt, tandemque SEMEN quoddam puſillum, triangulare, pallidum primò, deinde ad maturitatem perventum fuſco colore obductum retinent. Quod aut ſpontè deciſum, vel BRUMALI, aut VERNO Tempore creſcente Lunâ Terræ commiſſum, copiosè in LUCEM Naturæ inſtinctu ducitur.

LAPATHUM MINUS DENTATUM.

PLANTA hæc tenera eſt, atque puſilla, in ſiccis Naturâ petroſis, rarò verò humidis, vel paludoſis in locis proveniens, è RADICE tenui, tuberoſa, fibris quibuſdam circumdata, ac manus latitudinem longa, tàmque internè, quàm externè colore pallido luteſcente obductâ, FOLIA alit numero pauca, inferiori parte juxta ſe poſita, & quaſi ex uno loco emergentia, puſilla, digiti longitudinem vix continentia, à parte poſteriori, quâ brevibus admodum petiolis annectuntur, pollicem circumcirca lata, indeque anguſtius ſe contrahentia, & tandem in acutum mucronem deſinentia, colore ſuperiori parte, quâ Solem ſpectant, gratè vireſcentia, nonnulla tamen obſcuriora, ab inferiori verò pallidiora, ſolo plerumque incumbentia, interdum tamen quædam ſupra id elevata, undique ferme plana, marginibus ex parte rubidis, parumper inciſis aut grate dentatis, nec non ùnica in medio majori venâ, è quâ plurimæ aliæ perexiguæ in latera excurrentes producuntur, prædita; atque ore commanſa guſtum valdè tenuitur ferientia.

Radix.

Foliorum ordo.

E quorum medio unicus ſæpè proſtans CAULICULUS conſpicitur, Natura valde gracilis, ſesquipedem aut plus, minusque longus, rotundus ferè, parum ſtriatus, colore ſpadiceo circumdatus, interne excavatus, ſupraque ſolum non admodum alte in quinque, ſex, vel ſeptem ramulos transverſos ab utraque parte provenientes diſſipatus; quibus FOLIOLA quædam exigua, vix tamen aut nihil crenata, verum inferioribus planiora viſuntur annexa, modò ex hâc, modo ex illâ parte naſcentia, proculque à ſe invicem diſtantia; juxta quorum fundamenta, articulatim rotundam quaſi ſeriem efformantes,

Caulis altitudo.

ac tenuibus admodum petiolis innitentes, FLORES deorſum pendentes, Natura perpuſilli, colore pallido-virides, appendicibus quibuſdam internè luteis exiguis præditi, tribuſque foliolis conſtantes inſurgunt: Qui tres, quatuor, etiam pro Aëris vel calore, vel frigore quinque dies aperti, in ſe cæterarum LAPATHI ſpecierum more non marceſcentes, neque in Terram cadentes, verum permanentes, ac mirabili Naturæ inſtinctu grandeſcentes, ac plene matureſcentes, SEMEN puſillum, triangulare, ac nitidum, coloreque omninò ſpadiceum continent. Florum magnitudo. Seminis color.

Quod ſingulis annis ſpontè in TERRAM decidens, vel creſcente Luna Septembri, Martio, aut Aprili menſe loco cuidam, Terræ pondere haud preſſò, ſed recens culto non profundè mandatum, tàm VERNO, quàm ÆSTIVO Tempore in LUCEM denuò productum cernitur.

BULAPATHUM PLINII,

Sive

LAPATHUM FIBROSUM.

Humilis hæc Natura, & exigua eſt PLANTA: E radice tenui, brevi, colore purpuraſcente pallido obductâ, nec non plane fibroſâ, & nullo modo (ut cæteræ LAPATHI ſpecies univerſæ) tuberoſâ, oreve maſticatâ amariuſculâ, atque ſapore potius ingratâ, FOLIA oſtendit haud pauca, rotundâ quaſi ſerie quâdam è Tellure ſe protrudentia, tam deorſum, quam ſurſum vergentia, brevibus petiolis inhærentia, effigie ac magnitudine SANGUINEI LAPATHI foliis, quæ parvam bubulam linguam repræſentare videntur, non diſſimilia, juxta petiolos latiora, & tandem anguſtiora, in mucronem deſinentia, unicâ circa medium majori venâ pallido-viridi, rubris quibuſdam punctis interdum aſperſa, è quâ aliæ minores non paucæ, juxta latera ſemicirculariter coëuntes, naſcuntur, donata; parvæ manus longitudinem, duorumque digitorum transverſorum latitudinem continentia, colore ſuperne atro-viridia, inferne pallidiora, plerumque plana, interdum tamen in hâc vel illa marginum parte parum inverſa vel quaſi plicata, ut ex figura Radicis examinatio. Folia quæ. Nominis origo.

gura ad vivum delineata clarè apparet, ſubſtantiâ modice craſſa, ore commanſa, parumper acida, aſtringentia, atque amaritudinem quandam propinantia.

Caulis. E quorum meditullio CAULIS ſæpiùs ſurgit unicus, natura tenuis, ſeſquipedem aut circiter longus, rotundus ferè, ſtriis quibuſdam, rubriſque infectus maculis, internè excavatus, colore foliis non obſcurius vireſcens, verum pallidior, & quatuor, quinque, vel ſex foliolis puſillis hinc inde exſurgentibus onuſtus, nec non circa faſtigium in partes duas treſque diviſus, in quibus permultæ gemmulæ virides parvæ, ac rotundæ, brevibus petiolis ſurſum primò reſpicientibus, deinde verò deorſum vergentibus innitentes, non articulatim, verum undique æquali ſemper ordine cauliculos ad ſummum apicem cingentes diſpoſitæ viſuntur, quæ apertæ, FLOSCULOS tribus foliolis conſtantes, quatuor aut quinque dierum ſpatium æquantes, interneque appendicibus quibuſdam pallidis donatos, in TERRAM non decidentes, vel marceſcentes, ſed permanentes, ac grandeſcentes, nec non matureſcentes, SEMEN aliquod puſillum, triangulare, ac ſpadiceo vel fuſco colore nitidum Satoribus exhibent.

Florum conſideratio.

Semen.

Quod creſcente Luna MARTIÒ, vel APRILI menſe non profunde Terræ tradi neceſſe eſt, quo facto, menſis unius ſpatio, citiuſque, vel ſeriùs etiam LUCI novæ ſeſe Plantulæ committunt, quæ eadem ÆSTATE, novis Floribus, novoque Semine prolatis, ſæpius, non tamen ſemper emoriuntur.

Nihilominus ſi ÆSTATIS, vel AUTUMNI demum menſibus proveniant, ut ſæpiſſime contingere videmus, ad hyberni rigoris exitum perſeverant, præſertim ſi ollis impoſitæ in ædibus recondatur, FLORES deinde ipſo Verno Tempore, SEMEN autem maturum circa MAJI exitum producunt.

OXYLAPATHUM TUBEROSUM AMERICANUM.

NATURA ſua perpetua, ſaluberrima, & ad varia humani corporis deploranda incommoda efficaciſſima PLANTA, atque AMERICÆ plagæ alumna: Quare in hiſce BELGII oris

oris admodum infrequens & viſu rara, neque niſi rariſſimè ad ſeſquipedis altitudinem aſcendens: Anno autem milleſimo ſexcenteſimo ſeptuageſimo quinto è ſemine ex HISPANIA miſſo meo in Groningenſi viridario feliciter præter ſpem enata.

E radice ultra pollicem nunquam longiore, craſſa, ovali forma rotunda, tuberoſa, anguloſa, nec non fibris quibusdam, numero paucis, hinc inde enatis donata, colore luteo externe obſcuro vel fuluo potius, interne verò candido plane prædita, quotannis inchoante MAJO menſe, vel APRILIS fine, FOLIA prima protrudit cæterorum LAPATHORUM modo refuſcentia, ac viſu grata, ex anguſta origine in latius finientia, ſex digitorum transverſorum longitudinem, in medio autem duorum triumque latitudinem circumcirca continentia, atque ibidem rotundiuſcula & latiſſima, in mucronem tamen obtuſum ſuperius deſinentia, inferius verò Terram verſus modice longo & anguſto quaſi pede nitentia, mollia, & leviter flacceſcentia, SOLEM verſus obſcuro vel atro quodam virore grato, parte verò inferiori paulo pallidiore obſita, interdum paucis quibuſdam maculis puſillis hinc inde rubidis contaminata, marginibus omninò planis prædita, in medio majori vena, è qua plurimæ minores ad latera exurrentes proſiliunt, donata, ore maſticata, palato pergrata, quamvis & acidiuſcula; ac parumper aſtringentia, quæ AUGUSTO menſe ſenſim macritudine conſumuntur, flacceſcunt, atque SEPTEMBRIS initio, radice permanente, pereunt.

Radicis examinatio.

Foliorum diſpoſitio.

E quorum medio circa JUNII finem, aut citius vel ſerius paulò unus, duo, vel tres ſimul CAULES, pro radicis magnitudine, annoſitate, aut craſſitie, ultra pedem Romanum longi, ſive paulò altiores, rotundi, tenues, duobus parvis aliquando ſibi ab utraque parte ex oppoſito reſpondentibus, aut ſeparatis omnino foliolis, vel unico tantum, aut ſæpiùs planè nullo onuſti reſurgunt. In quorum ſuprema parte tres, quinque, vel ſeptem nonnunquam gemmulæ parvæ, ovali formâ rotundæ, ac parum anguloſæ, à ſe invicem ſeparatæ, binæ tamen ſemper ab utraque caulis parte juxta ſe poſitæ, ſuiſque ſeorſim puſillis cauliculis inſidentes, in cacumine nihilominus in unam, TRIFOLII more, deſinentes viſuntur; quæ ſucceſſivè Temporis progreſſu

Caulium qualitas.

Florum conſideratio. greſſu apertioni ſeſe accingentes, FLOSCULOS magnitudine mediocres, à præcedentibus LAPATHI ſpeciebus omnibus formâ, magnitudine, foliis, ac colore planè diverſos demonſtrant, ex albido ſcilicet ruſeſcentes, explicatos & omninò rotundos, conjunctim interdum aut quaſi coacervatim diſpoſitos, è foliolis ſex tenerrimis, intrinſecus, ſeu meditullium verſus admodum anguſtis, extrinſecus verò latioribus, atque in tres particulas ibidem acuminatas CYANI modo inciſis conſtantes, nec non perpuſillis quibusdam in meditullio luteis appendiculis onuſtos: Qui per triduum aperti, in ſe tandem marceſcunt, atque nullo hactenus ſemine hiſce in oris relicto in TERRAM decidunt. Quod ob præſtantiſſimas, ejusdemque mirandas facultates deplorandum, quùm illius ſolius beneficio multiplicari, atque æternitati conſecrari poſſit.

Vires. Hujus autem efficaciſſimæ PLANTÆ folia primo gradu humida & juncta quadam frigiditate ſicca ſunt, radix verò, quæ foliis longè potentior exiſtit, atque ab AMERICÆ indigenis magis uſitata, dulcis eſt, & palato gratiſſima, nec non gradu primo humida & frigida: Ejus vero ſuccus in ardentibus ac malignis febribus, ejusdemque generis fervidis morbis perutilis, cunctarum enim partium ardorem non tantum tollit, verum etiam cor, viſceraque omnia, ac debilem ventriculum corroborat, nec non appetentiam excitat, veſicam emollit, urinæ aſperitatem obtundit, pectoris & faucium vitiis tàm internis quam externis omnibus medetur, omnique veneno, ac venenoſorum animalium ictibus, quovis modo ſumpta, reſiſtit.

Cultura. Pingue Solum, arenoſum, & minimè compactum, æſtivis quoque diebus Aquæ plurimum, ac locum SOLI probè expoſitum diligit, BELGICI vero Aëris imbriumque frequentium inclementiam Brumali atque Hyberno tempore ægerrimè perfert, quare fictili in vaſe plantata, HYEME durante ſub ædium tegmine ab omni frigore penetrabili, nec non ſuperfluâ humiditati immunis ſervanda.

ACE-

ACETOSA VULGARIS,

Sive

RUMEX CANPFERINUS.

Pluribus hæc innotuit PLANTA, è tenerâ, longævâ, ac pallido colore fuſco obductâ radice, FOLIA in LUCEM proferens multa, cauliculis teneris, & digitorum quatuor transverſorum longitudinem plus minuſve continentibus nitentia, ſurſum crebro vergentia, pollicem modò magis, modò minus lata, digitum aut circiter longa, juxta caulem in duas particulas, auricularum inſtar, diſſecta, in obtuſum mucronem deſinentia, colore ſuperiori parte atro-virentia, inferiori verò pallidiora, non fulgentia, margine plano veſtita, craſſiuſcula, nec non venâ in medio unica, è qua aliæ nonnullæ cuti interne quaſi inhærentes proſiliunt, donata. Folia.

E quorum medio CAULICULI nonnulli unicum, vel etiam duos nonnunquam pedes longi, rotundi, parumper ſtriati, graciles, viroreque grato herbaceo obducti, nec non interne excavati, ſeſe elevant.

Quibus FOLIA quædam alia brevibus petiolis nitentia, ac latê diſtantia, & modò ex hâc, modo ex illâ parte ſurgentia, nec non inferioribus in acutiorem mucronem deſinentia, viſuntur annexa. Inter quæ, ut & CAULIUM ſummo, nonnulli cauliculi tranſverſi promanant, quibus articulatim ſupra ſe rotunda quadam ſerie quatuor, quinque, ſex, vel octo parvæ gemmulæ rotundiuſculæ, conjunctim diſpoſitæ, atque breviſſimis filamentis nitentes, ac MAJI menſis medio provenientes, adhærere conſpiciuutur: Quæ dum ſucceſſivæ aperiuntur, FLOSCULI puſilli, colore virides, rubedine tamen illis immixtâ, ſex numero perpuſillis atque tenerrimis foliolis conſtantes, nec non duodecim interna appendicula pallido-lutea, atque in extremitatibus rubeſcentia poſſidere, cernuntur. Cauliculorum ſeries. Floſculi.

Quibus deinde per paucos dies apertis, tria illa extrema foliola ſurſum incurvantur, ac tandem marceſcunt: Reliqua interim tria non ſolum vivida permanent, verum etiam gran-

deſcunt, triquetra tandem evadunt, poſteaque puſillum triangulare SEMEN, viride primò, menſe deinde JUNIO ſpadiceum colorem acquirens recondunt.

Semen quale.

Quod SEPTEMBRI, FEBRUARIO, vel MARTIO LUNA creſcente non altê rurſum TERRÆ mandari neceſſe eſt, quo copiosè augeatur.

ACETOSA MINOR LANCEOLATA.

Parva hæc pedaliſque PLANTA, è multiplici, tenerâ, colore externè pallido-fuſco obductâ, internè verò albeſcente, Terram quoque copiosè ſerpente, atque guſtu ſatis amara radice, FOLIA producit numero non pauca, arctis admodum nexibus inter ſe diſpoſita, caulibus brevibus digitum, vel pollicem vix longis inhærentia, ſurſum ſæpiſſimè erecta, articuli longitudinem plus minus, minimi verò digiti, aut circiter latitudinem continentia, marginibus planis donata, in medio latiſſima, in acutum deſinentia, à poſteriori parte juxta cauliculum duabus partibus acuminatis, auricularum inſtar, ſurſum plerumque vergentibus, bipennis formam non inique oſtendentibus, prædita; quædam tamen recens emergentia, iis omninò carentia, tactu mollia, craſſiuſcula, ſuccoſa, colore atro-vireſcentia, non fulgentia, guſtu nonnihil acida, nec non unica in medio craſſiori vena, è qua plures aliæ multo minores ſurſum vergentes, ac cuti quaſi innatæ, atque ab inferiori parte magis viſibiles proſiliunt, exornata.

Foliorum conſideratio.

È quorum meditullio cauliculi quidam rotundi, tenerrimi, viridi colore herbaceo obducti, inferius tamen juxta TERRAM rubeſcentes, nec non parum ſtriati, atque intrinſecus non excavati, LUCI exponuntur: Quibus foliola, modo ex hac, modo ex illa parte, nec late à ſe invicem diſtantia, adnaſcuntur; inter quæ alia adhuc multo minora oriuntur, quorum ſupremo plurimæ puſillæ gemmulæ inſident, quibus tandem ſucceſſive apertis, FLOSCULI perpuſilli, deorſum penduli, ſex foliolis conſtantes, nec non interne duodecim è luteo ac rubro coloratis appendiculis repleti viſuntur; quorum tria foliola interna poſt paucos dies grandeſcunt, atque SEMEN quoddam puſillum, pallido colore fuſco fulgente ob-

Cauliculi.

Florum ordo.

Seminis color.

obductum JULIO menſe ſuggeruut. Quod BRUMALI deinde, VERNOQUE Tempore Luna creſcente TERRÆ mandatum, vel ſponte defluum, abunde provenit.

ACETOSA LANCELOTA MINIMA.

Naturâ ſuâ tenera PLANTA atque puſilla eſt, palmæ etiamnum altitudinem, aut paulo plus rarò excedens. RADICEM exhibet tenerrimam, fibris ſuis Terram inconſtanter perforantem, ſpadiceo colore obductam, ac annoſam, ore commanſam fermè deprehendes inſipidam. E qua FOLIOLA in Hortorum areolas prorumpunt plurima, longiuſculis cauliculis nitentia, atro-viridi colore donata, craſſiuſcula, articulum plus minuſve longa, majoris ſtramenti latitudinem vix ſuperantia, circa medium latiſſima, in acutum mucronem deſinentia, duabus juxta caulem acuminatis partibus, velut auriculis, arctè interdum ex oppoſito conjunctis, interdum verò latè ſejunctis, nec non parumper incurvatis, prædita; quædam verò ex minimis iis planè carentia, uulliſque omninò internè fibris, verum ſolo dorſulo quodam circa medium inſtructa.

Radix quæ.

Foliolorum diſpoſitio.

E quorum medio teneri multi, rotundi, herbaceoque colore viridi obducti cauliculi, ſeſe expandunt, quibus alia FOLIOLA minora, modò ex hâc, modò ex alterâ cauliculorum parte provenientia, nec procul à ſe invicem diſtantia, adhærent. Cauliculi.

Ex quorum ſummitatibus ſub MAJI exitum permultæ puſillæ, in ſpicæ modum erectæ, rubeſcenteſque gemmulæ viſum recreant, quæ JUNII tandem initio apertæ, parvulos admodum virides, ſex foliolis conſtantes, & duodecim internis longiformibus, rubriſque appendiculis ſubitò in Terram decidentibus repletos, FLOSCULOS viſui offerunt: Qui tamen nec decidunt, nec marceſcunt; tria autem illorum Foliola Temporis ſucceſſu grandeſcunt, parvumque aliquod, craſſiuſculum, ex parte rotundum, triangulare tamen Seminis receptaculum, puſillo, ac pallido colore ſpadiceo fulgente, nec non triangulari Semine, JULII initio, aut paulo poſt, juſtam maturitatem acquirente repletum, condunt.

Flores.

Semen.

Quod aut ſponte defluum, vel tempeſtive, collectum, Ter-

ræve

ræve mandatnm, in LUCEM de novo copioſiſſime educitur.

ACETOSA ROMANA ROTUNDIFOLIA.

Viſu hæc non ingrata PLANTA, radicem fovet naturâ longevam, rotundam, tenuem, colore externo fuſco, interno verò albido præditam, ore maſticatam, pauco ſapore, eoque adſtringente imbutam, Terræque ima latè transmeantem.

Folia qualia.

E quâ FOLIORUM ſcaturit multitudo, cauliculis palmæ longitudinem obtinentibus, coloreque pallido-viridibus, & ſicuti transludicis, ac fermè rotundis inhærentia; duos articulos circumcirca lata, ac longa; nonnulla anteriori parte rotunda, quædam verò in obtuſum mucronem deſinentia, juxta cauliculos in duas partes auriculatas ſeſe latè extendentes, parumque ſeſe inclinantes, ac in ſuperioribus æquè foliis, quàm inferioribus magis mucronatas, diviſa; naturâ craſſiuſcula, ac tactu valdè mollia, ad margines plana, tàm ſuperiùs quàm inferiùs ex vireſcente colore pallido quaſi ſubcœrulea, guſtu admodum acida, nec non venulis circa medium quinque majoribus, è quibus nonnullæ aliæ minores cuti tanquam innatæ, viſibiles tamen, & in latera excurrentes proveniunt, condecorata.

Cauliculorum ordo.

Quorum medio cauliculi emanant non pauci, unius, vel ſesquipedis aliquando longitudinem obtinentes, ex parte craſſiuſculi, rotundi, fermè translucidi, colore externè è viridi palleſcente donati, internè verò ſuccoſi, nec non Naturâ ſolidi, minimeque excavati: Quibus FOLIA latè à ſe invicem diſtantia, modò ex hâc, modò ex illâ parte adhærent; inter quæ alia quoque minora, LUCI ſeſe explicant.

E quorum ſummitatibus, parcè tamen è lateribus, plurimæ conjunctim, ac ſpicæ, digiti unius plus minus longitudinem continentis, in modum diſpoſitæ, virides, nec non anguloſæ gemmulæ conſpiciuntur; quæ ſucceſſivè JUNII initio apertæ, FLOSCULOS breviſſimis cauliculis fultos, tribuſque tantum minimis, anguſtiſque foliolis viridibus conſtantes, interne tamen duodecim tùm anteriori parte, tùm per totum quoque rubris, atque intrinſecus magis è pallido colore luteſcen-

Florum conſtitutio

teſcen-

teſcentibus appendicibus longiformibus refertos oſtendunt.

Quibus deinde appendicibus ſucceſſive in TERRAM defluis, alia foliola numero tria, cæteris paulò latiora, ac hirſutie quadam ſpecioſe velata conſpiciuntur; quæ ut prædicta tria, non marceſcunt, vel pereunt, verum perſeverant, ſuâque in hirſutie diminuuntur, dum grandiora fiunt, SEMEN autem quoddam, triangulare, ac in BELGII noſtri oris frigidioribus rarò, calidiori tamen, humidiorique VERIS clementia ad juſtam maturitatem nonnunquam perveniens, ſubminiſtrant. Quo Planta hæc atque unà cum radiculis ſuis annexis, BRUMALI, vel VERNO Tempore LUNA creſcente transplantatis, adaugetur. Semen.

ACETOSA HISPANICA MAXIMA.

Uſitatiſſima hæc & maxime neceſſaria eſt PLANTA, in Belgii noſtri plagis emicat duorum pedum altitudinem frequenter ſuperans. E modice longa, ac craſſa, Natura longæva, parumper fibroſa, ſupra extimam TERRÆ ſuperficiem colore rubicundo ſæpius obſita, paulo verò profundius è luteo fuſco, interne autem albeſcente donata, ore commanſa, guſtu amara, adſtringente, ſatiſque ſuccoſa radice, FOLIA alit arcte conjuncta, manus longitudinem aut paulo plus in ſe comprehendentia, tres, quatuor, aut quinque digitos transverſos lata, Natura admodum tenera ac mollia, craſſiuſcula, ſuccoſa, ſurſum plerumque vergentia, margine plano, interdum tamen hinc inde parumper criſpato, juxta caulem anguſtiora, ibique in duas partes auricularum inſtar quaſi diviſa, anteriori parte latiora, ac in obtuſum plane mucronem deſinentia, colore obſcure vireſcente, dilucidiorem at tamen paulatim referentia, non fulgentia guſtu admodum acida, circa medium lato angularique quodam dorſo aut majori vena, ê quà plurimæ aliæ minores latera ſtipantes, atque tàm ab inferiori quàm ſuperiori parte multo viſibiliores proſiliunt; nec non brevibus, craſſis tamen cauliculis, ſuperiori parte planis & quaſi canaliculatis, inferiori verò ſemicirculariter diſpoſitis, ac ſupra Tellurem rubro quodam colore grato, deinde vero pallido-viridi obductis, nec non ſtriatis nitentia.

Radicis color.

Foliorum magnitudo.

Caulis longitudo. E quorum meditullio unus, vel plures CAULES ſuſcitantur rotundi, digitum minimum circumcirca craſſi, multis proëminentibus lineis ſtriati, ab inferiori parte grato colore rubro circumdati, in reliquis pallido-vireſcente obducti, nec non internè plani, minimeque excavati: Quibus FOLIA quædam pauca, inferioribus minora, & quo altiora, eò minora, latè quoque à ſe invicem diſtantia, atque modò ex hâc, modo ex alterâ parte ſurgentia, innituntur. Quorum cacumini gemmulæ quædam rotundiuſculæ, in ſuperficie tamen parum acuminatæ, ac ſpicæ in modum diſpoſitæ, coloreque è viridi luteſcente obductæ innaſcuntur, quæ raro admodum hiſce in Regionibus aperiuntur, ac multo minus SEMEN aliquod probum exhibent.

Floſculi quo colore imbuti. Nihilominus tamen, Anno milleſimo ſexcenteſimo quinquageſimo ſeptuageſimo tertio menſe JUNIO ineunte, copioſis cœli imbribus ſeſe aperuerunt, ac FLOSCULI admodum puſilli, tribus perparvis foliolis rotundiuſculis, ſubviridibus, marginibuſque parumper ruſeſcentibus conſpecti ſunt; tribus internè puſillis gemmulis è purpureo colore ſpecioſè rubro quaſi hirſutis, ac tenellulis filis, non niſi apertis planè FLOSCULIS viſibilibus, ac pendulis, exornati; quæ gemmulæ exiguæ admodum molis intuitu in figurâ hâc ad vivum delineari non potuerunt: Quibus tamen ſe rurſum diminuentibus, fermeque pereuntibus, earum in locum ſuccedebat triangularis quædam non ita parva, ac pulchre admodum alata gemmula, internè viridis, alis tamen colore pallide rubentibus, in quibus parvum, fulgens, triangulare, nec non exiguum

Semen quale. SEMEN ſpadiceo colore admodum venuſtè obductum, ac menſe JULIO perfecte maturum deprehendebatur.

Propagatio. Quo BRUMALI, vel VERNO potius TEMPORE, Luna creſcente ad digiti minimi latitudinem Terræ commiſſo, æquè quàm adnatis ſuis radicibus, SEPTEMBRI, vel MARTIO menſe avulſis, ac calidum quendam in locum deplantatis, in hiſce Regionibus adaugetur.

ACE-

fol. 227.
Acetoſa Annua Ocimifolia Luſitanica.
Acetoſa Annua Africana.
Acetoſa Viſicaria Mexiocana.

ACETOSA VESICARIA MEXIOCANA.

Naturâ annua eſt, viſuque peramœna PLANTA, in hiſce BELGII oris unius ultra manus longitudinem rarò aſcendens: Radice nititur tenui, brevi, pallidoque colore albeſcente obductâ.

E quâ duo primò ſibi ex oppoſito reſpondentia parva, formâ ovali rotunda, craſſa admodum, nec non articuli longitudinem obtinentia erumpunt FOLIOLA. E quorum medio FOLIA alia majora ſubrotunda, juxta caulem plana, explicata, ibique latiſſima, ac in mucronem rotunditate quâdam obtuſum deſinentia, nec non marginibus tenuiter admodum crenatis prædita, Naturâ modicè craſſa, ſuccoſa, guſtu gratè aceſcentia, magnitudine inæqualia, maxima tamen duos articulos longa, & lata; tribus internis, vel, pro magnitudinis ratione, quinque majoribus venis ſurſum rectâ lineâ excurrentibus, ê quibus plures aliæ minores venulæ ab inferiore parte magis, quàm ſuperiore viſibiles, cutique quaſi innaptæ roſiliunt, atque modo ex hâc, modò ex illa caulium parte provenientia, ac late à ſe invicem diſtantia, longis quoque petiolis, modice craſſis, rectaque linea ſurſum frequenter tendentibus nitentia, nec non hinc inde maculis quibuſdam parvis rubeſcentibus interdum infecta, gratoque colore vireſcente pallido, in quibuſdam vero nonnunquam paulo obſcuriore circumdata, conſpiciuntur. Foliorum examen.

E quorum corculo à parte inferiori, ut & lateribus CAUCULI nonnulli modice craſſi, rotundi, colore pallido-vireſcentes, ſucculenti, nec non ab inferiori parte interdum ruſeſcentes viſum alliciunt; in quorum ſupremo gemmulæ variæ in ſpicæ modum, latè tamen à ſe invicem diſtantes, erectæ, brevibus tenellulis, ſpecioſè rubicundis, deorſumque ſemper vergentibus filis adhærentes, anguloſæ, craſſiuſculæ, & rubeſcentes naſcuntur.

Quibus ab inferiori parte ſucceſſivè apertioni ſeſe accingentibus, FLOSCULI puſilli, viridi colore imbuti, & plurima in- Florum color.

interne longiuſcula, ſublutea & rubeſcentia retinentes appendicula conſpiciuntur: Qui aliquot dies aperti, non marceſcunt, vel in Terram decidunt, verum perſeverant, Temporiſque progreſſu varia viſenda, magna, longiformia, nec non pallido colore obducta SEMINIS receptacula, veſicas, alis octo late expanſis perbelle exprimentia monſtrant, quæ venulis veſicæ plurimis pulchre admodum rubentibus exornatæ, Lunæque dimidiatæ formâ quaſi diſpoſitæ, contemplantur, quarum anguli arcte adeò comprimuntur, ut non niſi quadrangulares videantur, interneque SEMEN quoddam triangulare, à parte poſteriori craſſiuſculum, ab anteriori verò mucronatum, atque colore fuſco pallido fulgente obductum, JULIOQUE æque ac AUGUSTO menſe maturitatem ſuam acquirens recondunt.

Semen mirandis veſicis incluſum. Semen quando matureſcit

Quod ſingulis annis menſe APRILI vel MAJO creſcente LUNA Terræ de novo non profunde mandari neceſſe eſt, quo non ſolum augetur, verum etiam in hiſce Regionibus perpetuo ſuperſtes exiſtit.

ACETOSA ANNUA OCIMI-FOLIA LUSITANICA.

PLANTULA hæc admodum parva, Naturæ vitâ ÆSTATIS unius terminos non ſuperat, neque niſi raro ad manus longitudinem aſcendit.

Foliorum ordo.

E parvâ, tenui, & fuſco colore donata, nec non fibroſa radice FOLIA protrudit non magna, cauliculis articuli longitudinem continentibus nitentia, digitum minimum fermè lata, forma ovali diſpoſita, prope cauliculos anguſta, in medio latiſſima, indeque in obtuſum mucronem deſinentia, Naturâ craſſiuſcula, marginibus planis, colore ſuperiori parte obſcurè vireſcentia, inferiori verò paululum pallidiora, guſtu acida, atque unicâ in medio tenerâ, lineâque rectâ excurrente venulâ, è quâ aliæ quædam puſillæ, ac vix viſibiles exoriuntur.

E quo-

E quorum meditullio unicus, duo, vel tres CAULICULI, vix manum longi, ſtriati, ac fermè rotundi ſucceſſive ſe exerunt: Quibus alia quædam FOLIOLA prædictis minora, anguſtiora, magiſque acuminata, digiti latitudinem à ſe invicem diſtantia, & modo ex hâc, & modo ex illa parte provenientia, ac quo altiora, eò minora viſuntur adhærentia: Quorum ſummo faſtigio, ſpicæ in modum articulatim tamen diſpoſiti FLOSCULI, breviſſime ac arcte admodum ſuis Cauliculis AUGUSTO ac SEPTEMBRI menſibus adnati, colore è luteo vireſcentes, ſexque foliolis minimis conſtantes, nec non intrinſecus longiformibus quibusdam appendiculis, ut in cæteris ſpeciebus, referti, innaſcuntur: Qui dum per paucos dies aperti, tandem convolvuntur, marceſcunt, ac denique SEMINIS quoddam receptaculum proclive, LUNÆ in cornua falcatæ modo diſpoſitum, inferiori parte rotundiori parumper purpuraſcens, pluribuſque ſpinulis quaſi molliuſculis planum, nec non longiformi cuidam, craſſiuſculæ, & anguloſæ parti, ut in CALENDULÆ Semine cernitur, annexum poſt ſe relinquunt. Floſculi quales. Semen mirabile.

Quod raro hiſce in oris frigidioribus, niſi in Lapideo vel Ligneo vaſe plantatum, ac calido quodam in loco SOLI ſatis expoſitum, ad juſtam maturitatem excoquitur. Deinde menſe quoque APRILI vel MAJO creſcente LUNA Terræ arenoſæ ſed probæ, non ultra ſtramenti latitudinem, rurſus mandatum, & cautè admodum adverſus AËRIS intemperiem, frequenteſque pluvias tectum LUCEM denuo aſpicit.

ACETOSA ANNUA AFRICANA.

Præcedenti Naturâ, atque formâ non adeò diſſimilis exiſtit hæc PLANTULA, neque etiam ultra Æſtatem unicam in vivis permanet, nihilominus tamen hiſce in BELGII noſtri Regionibus paulò altius nonnunquam aſcendens.

E tenerâ ſuâ, parvâ & fuſco colore obductâ radice, FOLIA oculis offert effigie, ac magnitudine prædictis æqualia, Naturâ tamen rotundiora, inque obtuſiorem mucronem deſinentia.

E quorum medio, ut & Caulium lateribus inter ortum Foliorum ramuli quidam parvuli, ſucceſſivè LUCI ſe pandentes, & in ſummitatibus FLOSCULIS quibusdam præcedentium modo in ſpicæ formam diſpoſitis, ſibique ſimilibus præditi, aſſurgunt. Qui menſe AUGUSTO ac ſerius interdum apertioni ſeſe accingentes, tandemque marceſcentes, SEMEN quoddam mollibus ſpinulis obſitum, ac prædicto perſimile, nec non ſerenis BRUMÆ diebus in hiſce oris frigidioribus juſtam, humidioribus verò ac frigidioribus rarò aut nunquam, maturitatem acquirens, Hortulanis relinquunt.

Floſculi.

Seminis conſideratio.

Quod prædicto modo menſe MAIO Terræ eâdem Lunâ commiſſum, JUNIO poſtea in LUCEM denovo proditur, eodemque ritu annuatim multiplicatur, ac in vivis perpetuo permanet.

ACETOSA ANNUA ITALICA.

Ut cæteræ, elegans ſanè hæc PLANTULA, atque hiſce in oris viſu rara; omni ex parte ANNUÆ OCIMI LUSITANICÆ prænotatæ vivit perſimilis; Solo tamen Semine excepto, quod mirandâ ſanè effigie bovinum vel vaccinum caput, ſpinulis ſcilicet quibusdam tàm erecte quàm incurvate diſpoſitis, cornua atque auriculas perbelle ſpectatorum turbæ exhibet.

Obſtupeſcendum Semen in Plantula hac cernitur.

Annua

Annua quoque eſt, ejuſdemque Semen quotannis menſe Majo Lunâ creſcente ollæ arenoſâ Terrâ oppletæ non profundè mandatur, Solisque radiis probè exponitur, Propagandi modus. excluſâ ſemper humiditate cunctâ, cujus Seminis beneficio Planta inſtar reviviſcentis Phoenicis ſingulis annis è Vestæ matris penetralibus reſurgit.

ALOIDARIUM

SIVE

ALOËS MUCRONATO FOLIO AMERICANÆ MAJORIS,

Aliarumque ejuſdem ſpeciei

HISTORIA,

In qua

Floridi illius Temporis, Loci, Naturæ, Culturæ, nec non Quālitatum Ratio paucis enarratur.

ALOIDARIUM,

SIVE

ALOËS MUCRONATO FOLIO AMERICANÆ MAJORIS,

Aliarumque ejuſdem ſpeciei

HISTORIA.

In qua

Floridi illius Temporis, Loci, Naturæ, Culturæ, nec non Qualitatum Ratio paucis enarratur.

AUTORE

ABRAHAMO MUNTINGIO,

GRONINGA-FRISIO.

Medicinæ Doctore, atque in Patria Academia Groningæ & Omlandiæ Botanices Profeſſore.

Anno cIɔ Iɔ c LXXX.

Hoc Eccleſiaſtici Liber cap. 18. v. 3.
ſcriptum exhibet.

Cuinam contulit ut Dei opera enunciet? Aut quis magna illius facta perveſtigavit?

Majeſtatis ſuæ robur quis enumeret? Et quis miſerationum ejus enarrationem proſiturus eſt?

Non addere neque minuere, vel admiranda Domini opera homines perveſtigare poſſunt.

ALOIDARIUM,

Sive

Aloës Mucronato Folio Americanæ Majoris,

Aliarumque ejusdem ſpeciei

HISTORIA.

STupendum NATURÆ Luſum in multiplici rerum generatione, effigie, colore, atque ſubſtantiâ cunctis luculenter quotidiana ubique demonſtrant exempla; in animalibus enim non tantum plures particulas, nec rarò ſuperfluas gignendo, quarum Celeberrimi AUTORES de Monſtris differentes frequentiſſimè meminêre; Verum etiam in Mineralibus nec non Foſſilibus monſtra ſæpius reperiuntur infinita, quorum in noſtro, aliorumque mirandæ Naturæ Studioſorum muſæis numeroſè aſſervata conſpiciuntur.

In Stirpibus tandem etiamnum frequentiores quotidie monſtroſitates ſpectare licebit, de quibus omnibus hic agere noſtra non eſt intentio, ſint ſolummodo exemplo Caryophyllorum, Tuliparum, Aquilegiarum, Urſi Auricularum, aliorumque plurimorum FLORES, in quibus circa colores mirandam planè Ludentis Naturæ potentiam annuatim videmus. Unius enim horum Floris Semina ſata, proles producere tantâ variegationis elegantiâ exornatas, ut ipſa ſuam in iis explicaſſe MAJESTATEM Natura omninò videatur. Mirus in his Naturæ luſus.

Verum miſſis his, aliarumque Plantarum infinitis monſtroſitatibus, diverſiſque coloribus, nunc ALOËN SPINOSAM, ſive MUCRONATO FOLIO AMERICANAM meo in Viridario Groningæ Friſiorum inuſitato more verèque ſtupendo floreſcentem monſtris annumerare libet, cujus in præ-

ſenti figuram, illiuſque FLORES ad vivum delineatos omnibus Curioſis exhibeo. Nullus enim huc uſque (quod ſciam) præter Eximium Virum TOBIAM ALDINUM, Illuſtriſſimi & Reverendiſſimi Principis ac Cardinalis ODOARDI FARNESII Medico-Chimicum hujus veram cum Flore imaginem edidit unquam, quoniam non ubique, nec niſi poſt longum temporis ſpatium, ac rarò admodum floreſcit.

Hanc idcirco caule ſuo multiplici mirandè onuſtam omnium oculis ſubjicere æquum eſſe judicavi, ut illi, quibus hanc colendi, illiuſque vivum FLOREM aſpiciendi poteſtas in perpetuum denegatur, graphicè ſaltem picto fruantur.

Hujus Plantæ miranda ætas.

Hæc itaque triginta & octo annorùm Planta, pedes plus quàm ſeptendecim ſuo in circuitu comprehendens (quam Anno milleſimo ſexcenteſimo quadrageſimo ſexto juvencam ex Illuſtriſſimi & Generoſiſſimi Principis WILHELMI FRIDERICI Holſatiæ, Ditmarciæ, &c. DVCIS Horto Gottorpiano ſingulari illius p. m. Heroïs erga me clementia & favore mecum GRONINGAM in Horto collocandam duxi) hoc Anno milleſimo ſexcenteſimo ſeptuageſimo quarto, in quo floruit, Radice donata vigebat arboris inſtar craſſâ, cortice ligno duriore, coloreque è fuſco nigricante obductâ, & in ligneam ſubſtantiam intus candidam converſâ, nec non pedes circiter quinque ligneos, aut ulnas binas Hollandicas ſuâ circuitione continente, atque innumerabilibus aliis tenerrimis ex eâ undique provenientibus, Naturâ fibroſis, rotundis, primò colore albidis, in principio ore commanſis palato non ingratis, atque guſtum Piſa æmulantem præbentibus, deinde linguam & fauces aſperitate quâdam vellicantibus, poſtea verò anguloſis & rubrâ pelliculâ pergratâ tectis, nec non albam intus medullam valde tenacem poſſidentibus dictâ. E quâ FOLIA in LUCEM emiſſa cernebantur rara, ac viſu peramœna, quinquaginta octo & plura numero, ſex pedes plus minus longa, in imâ parte integrum pedem craſſa, atque inde ad ſupremum ſeſe magis magiſque diminuentia, & parumper in ſummitate flexibilia, Naturâ tamen ſemper nonnihil arcuatim recta ſurſum vergentia, in imo pedem & ultra lata, ibique latiſſima, atque ſuâ craſſitie triangularem quaſi rotunditatem com-

Marginalia: Quo anno floruit. — Radicis conſideratio. — Foliorum ordo.

comprehendentia, deinde multò anguſtiora, tum demum in medio latiora, tandemque in acutum mucronem deſinentia, canaliculatim diſpoſita, mutuo ſeſe amplectentia, ſucculenta, guſtu parum amara, acida, atque acria, marginibus tenuibus planis, quibuſdam tamen proëminentiis undulatim diſpoſitis exornatis, quibus variæ innaſcentes parvæ, tenaces, acutiſſimæ, latâ baſi donatæ, tàm rectà tendentes, quàm in hanc vel illam partem ſeſe incurvantes, coloreque ex obſcuro rubeſcentes ſpinulæ conſpiciebantur, prædita; omnia tamen in mucronibus ſpinâ quâdam maximâ, ultra articulum longâ, firmiſſimâ, tenaciſſimâ, acutiſſimâ, horridâ, atque colore ex obſcuro ſpadiceo fulgente obſitâ donata; externe colore è viridi cœruleo quaſi lurida, vel pelliculâ quâdam (quâ ſublatâ gratiſſima Foliorum viriditas herbacea cernitur) TULIPARUM inſtar è viridi cineraceâ parchamenaceâ tenui, præcedentium etiamnum impreſſa Foliorum veſtigia, ſpectabili miràque ſerie diſpoſita, diu retinente tecta, internè verò omninò alba, atque innumerabili alborum ibidem, rotundorum, tenuium, tenaciſſimorumque filamentorum varias in tenuiſſimas partes crinium inſtar facilè diviſibilium, nec non prædictæ ſpinæ mucronatæ maximæ inhærentium multitudine prædita.

E quorum medio Anno milleſimo ſexcenteſimo ſeptuageſimo quarto die menſis AUGUSTI primo (poſtquam per annum integrum, & quod excurrit, naturalem ulterioris foliorum procreationis curſum ſiſtiſſet, atque in ipſo locum meditullio planè vacuum cavernæ inſtar reliquiſſet, ita ut intrinſecus frequenti pluviarum deciſione cor omninò corruptum, vel, licet probè curatum, inviſibili tamen putredine conſumptum firmiter ſtatuiſſem) CAULES ſimul tres cum admiratione prorumpere conſpexi, quo viſo Friſiacis hiſce in oris frigidioribus NATURÆ miraculo, attonitus ſteti, & præ nimio gaudio, ut qui theſaurum plane inæſtimabilem reperiſſem, exultavi, atque ad tantæ novitatis ſpectaculum lynceis oculis curioſè perſpiciendum plurimos rerum naturalium demiratores ſtudioſe allexi. Caules quo tempore provenere.

Horum autem bini menſium duorum ſpatio ad octo pedum, fabri omnes Lignarii metiuntur, proceritatem, neque ulteriùs aſcendentes cernebantur, tertius tamen pedes ultra quinque Illorum proceritas.

Quo die poſteriores tres in medium producti.

vix procedebat. Poſtea verò die menſis SEPTEMBRIS tertio, novi adhuc ſtolones alii tres vehementi quaſi impetu è FOLIORUM medium attingentium ſedibus in omnium ſpectatorum ingentem admirationem prorumpere cœperunt, qui gradu lentiſſimo, ob Hyemis inclementiam, procedentes, ad prædictorum nihilominus octo pedum Romanorum altitudinem ſequenti anno ſub Februarii, Martiique menſium finem pervenêre: Ita ut PLANTA hæc elegantiſſima uno eodemque tempore ſex ſimul Caulibus ad Stuporem uſque viſendis onuſta conſpiceretur; quemadmodum ex appoſitâ hâc figurâ ad vivum delineatâ ſatis dilucide patet; quùm alioqui CAULEM uſitato NATURÆ curſu unicum, craſſum admodum, atque ad tres, quinque, ſex, aut viginti octo, vel etiam triginta pedum proceritatem, arboris inſtar non minoris nonnunquam aſcendentem acquirat, ut *FRANCISCUS GOMARA, CAROLUS CLUSIUS, ſuiſque annotationibus & additionibus ad Antonii Recchii rerum Medicarum Novæ Hiſpaniæ volumen, Nobiliſſimus FABIUS COLUMNA, item libro rariorum & minus cognitarum Stirpium capite undecimo, nec non TOBIAS ALDINUS, aliique teſtantur, ut etiam ex icone libro de Herbarum Culturâ tertio ante aliquot annos Belgico idiomate à me conſcripto ſatis ſuperque liquet.

* Fr. Gom. ſub hiſtor. Mexioc. finem. Car. Cluſ. hiſt. Plant. cap. 48. Fab. Col. lib. minus cogn. & rarior. ſtirp. c. XI. Ant. Rech. l. 8. f. 883. Tob. Aldin. Rarior. quarun. Plant. deſcript. cap. 14.

Craſſitudo.

CAULIUM autem quilibet rotunditatem brachii modo planam obtinens, duorum in imâ parte brachiorum fermè craſſitiem, atque latitudinem, in ſupremâ verò unius tantum ſuperabat.

Fuere autem ad unum omnes ſtriis anguloſis externè permultis, coloreque grato viridi obſcuro, in principio parum fulgente ac pallido, internè verò candidiſſimo donati, nec non variis parvis, brevibus, latis, in plicas quaſi contractis, modicè tenuibus, formâ ferè triangulari diſpoſitis, fulgentibus primò atque viridibus, poſtea verò ſiccis ac aridis planè evadentibus fuliginoſo colore nec non obſoleto imbutis foliolis, manus longitudinem, aut minus paulò à ſe invicem diſtantibus, ac latâ baſi caulem ex parte amplectente præditis undique obſita.

Ramorum diſpoſitio.

Inter quæ ab imo ſæpiùs in his, in illis verò à medio ad ſupremum diverſi RAMI transverſi, brachiatim diſpoſiti, ovali

formâ

formâ ſive è plano quaſi angulosè rotundi, parumper interdum ſtriati, internè ſpongioſi ac albidi, quorum quidam ſesquipedem, vel ultra pedem, unicum, nonnulii verò pedem circumcirca, ſemipedem, aut plus minuſve longi, nec non umbellatim conſtituti inſurgunt; partibus in quorum proëminentibus quinquaginta, octoginta, centum, centùm & quinquaginta, pluresque FLORUM gemmæ conjunctim diſpoſitæ, Malorum PUNICORUM, ſive BALAUSTIORUM effigie æmulæ, rectâ ſurſum vergentes, brevi, rotundo tamen ac modicè craſſo pediculo inſidentes, pedemque, vaſculum, vel ſeminis potius receptaculum, craſſum, rotunditate ferè triangulare, ipſumque FLOREM longitudine ſuperantem poſſidentes, annumerantur; quarum prima Anno milleſimo ſexcenteſimo ſeptuageſimo quinto die JANUARII vigeſimo octavo ſeſe ex paucis aliis, reliquis abſolutiſſimam perfectionem minimè attingentibus, verum clauſis adhuc in Terram decidentibus, aperuit, verumque FLOREM exhibuit. Florum uumerus. Quo die Flos primus ſeſe aperuit.

Fuere autem FLORES colore pallido-virides, inodori, articulum plusminus longi, ſex quoque foliolis anguſtis, craſſiuſculis, in hiſce FRISIÆ plagis inclementioribus ſeſe non planè aperientibus, verum dehiſcentibus tantùm conſtantes, quorum tria externa paulò reliquis latiora, viridiora, planiora, articulum longa, nec non in acutiorem mucronem deſinentia, interna verò parumper obtuſiora, tenuiora, ad albedinem magis vergentia, atque in medio extrinſecus viridi quodam protuberante dorſulo exornata cernebantur: In quorum medio erectum, capitatum, modicè craſſum, rotundum ac luteſcens, nec non ſuperiori patre Granatorum Citini in modo ſex particulas, folia veluti exigua, dehiſcens ſtamen emergebat, cui ſex alia tenuia, dura, ſolida, ac grato colore primò albeſcentia, deinde luteſcentia ſtaminula ſuis cum anguſtis, ſatis magnis nihilominus, ſpeciosè luteis, ac dorſulis quibuſdam à parte ſuperiori ſtriatis præditis, ab inferiori verò planis, digitique latitudinem longis, atque ex FLORIBUS ipſis proëminentibus, nec non varios in gyros ſeſe contorquentibus ſex appendicibus circumſtantia conſpiciebantur. Florum color.

Qui poſt longum Temporis ſpatium marceſcentes, atque in ipſis Illorum diuturnitas.

ipſis caulibus exareſcentes, nulloque relicto Semine in Terram decidiſſe deprehendebantur.

Ipſa deinde non extincta fuit, ſed vivida permanſit PLANTA, atque anno ſequente thyrſos de novo miraculosè in LUCEM protulit numero ſeptem, ſex prioribus paulò breviores, & multo tenuiores.

Anno tandem ſequente tertio Caules denuò quinque FLORIBUS onuſtos, quinque pedum altitudinem vix excedentes, omniumque præcedentium exiliores non ſine ſtupore produxit: Ita ut triennii ſpatio octodecim ſcapos innumerabilibus FLORIBUS undique condecorato LUCI edidiſſe viſa ſit.

Quot caules trium ſequentiũ annorum ſpatio protulit.

Quibus omnibus tandem deperditis, nullâ putredine, vel vitio quodam conſumpta fuit, verum in meditullio hactenus ſine corde, atque permultis ſtolonibus juxta TERRAM pullulantibus exornata, in hodiernum uſque diem gratè vireſcens conſpicitur, jamque annum habens quadrageſimum ſecundum etiamnum allubeſcit.

Ejus grandævitas.

NOMEN.

Vera hæc Americani orbis indigena ab AUTORIBUS probatiſſimis vulgò *Aloë Mucronato Folio Americana*, ſive *Spinoſa* nuncupatur. Ab INDIS *Metl*, *Manguei*, vel *Allaguey*. Ab HISPANIS verò *Cardon*, ob aculeorum pungentium multitudinem, & *Hylo y Aguia*, quod filum denotat & acum, quod extremæ ac maximæ foliorum ſpinæ acus, filamentoſæ verò interiores fibræ filorum vicem præbeant. A FRANCISCO verò HERNANDEZ, Novi quondam Orbis Medico, *Quametl*, ſive *Maguei Montanum*; qui rudem valdè atque imperfectam hujus plane iconem exhibuiſſe, nec non inter alias ſpecies ejus diverſas hiſce paucis tetigiſſe atque deſcripſiſſe videtur. *Tertia* (ſcilicet ſpecies) *ſqualenti colore, fibrata radice, & longo, craſſoque inſigni ſurculo*, Hæc ille.

Fr. Hern. lib. rer. Med. novæ Hiſp. 8. cap. 16.

CUL-

CULTURA.

Quale ſolum deſiderat.

Leve Solum & probum diligit ALOES hæc ſpecioſa ſpecies, non verò pingue, compactum vel preſſum, aut ingrato odore, alioque incommodo vitiatum, ſed corrupti mollibus internis SALICUM, TILIARUM, QUERCUUM, ABIETUM, aliarumque arborum Cæſarum, emortuarumque medulloſis partibus, nec non modica annui fimi equini quantitate permixtum, VERNO ac ÆSTIVO Tempore locum minimè humidum aut frequentibus pluviis obnoxium, neque umbroſum, verum ſiccum potiùs, apricum, SOLI optimè expoſitum, atque ab Aquilonaribus injuriis omnibus ingratis immunem.

Per Hyemem quomodo ſervatur. *Quando domum deducenda.* *Quo Tempore rurſum exponenda.*

Brumalibus verò Hyberniſque diebus, in Superioris æquè quàm Inferioris GERMANIÆ plagis omnibus, & foris & domi ſummâ ſiccitate, ingentique hypocauſti calore ſemel, aut bis, vel pro Hyemis ſeveritate ter in die, omni frigoris acrimoniâ ſedulò excluſâ, eſt excipiendia, nec non ſub SEPTEMBRIS finem gelidæ humiditatis planè expers (quoniam facili negotio, acerbisque deciduæ nivis eroſionibus, ingratâ pruina, vel exiguo gelu ſenſim ſine ſenſu exinguuntur) ſub ædium tegmine collocanda, neque in hiſce BELGII regionibus ante viceſimam Aprilis, interdum diebus puro aëre ſerenis per feneſtras omnimodè patentes ipſi exhibito, radiis Solaribus, tepidiſque pluviis rurſum exponenda eſt.

Mira ſurculorum protruſio.

Stolones plerumque frequentes, admodum longi, pollicem & ultra craſſi, rotundi, atque internodiis quibuſdam articulatim diſpoſitis cincti inter teneras radices ex validâ ipſius Plantæ baſi quotannis tanto nonnunquam impetu eoque naturali in medium proſiliunt, ut ſupra TERRAM nonnulli planè incurvati, quidam verò anguſtas vaſorum ligneorum rimas tam inferiori, quàm ſuperiori loco parumper dehiſcentes mirandâ tenuitate perforantes cum ſtupore enaſci, & ab ipſo natali momento radicibus quibuſdam fibroſis, modice craſſis, coloreque candido obſitis ſingulari NATURÆ beneficio prædicti viſuntur: Quare annuatim APRILI vel MAJO menſibus creſcente Luna de matre avulſi (quo validior evadit, ma-

Plantandi Tempus.

que creſcit adulta) in ligneo vel fictili vaſe transplantantur, in remotiora loca amicis transmittuntur, eorumque ope & opera hiſce in regionibus copioſè adaugentur.

VIRES.

Elegantiſſimæ hujus PLANTÆ liquor frigidus primo gradu eſt & humidus, atque è foliis tenerrimis, interniſque germinibus evulſis, vel craſſiori excavata radice, trunco primò vegeto nec tamen adulto deciſo, quantitate copioſiſſima ſæpius collectus, Serapiique modò ſubito denſatus, alvum leniter purgat, urinam educit, veſicam, ac renes purificat, calculos frangit, menſes movet, nec non ambuſtis, teſte NARDO ANTONIO, conducit.

Nard. Ant.Recc. lib. rer. Med.Nov. Hiſpan. 8. fol. 270.

Integra PLANTA, vel craſſiora foliorum fruſta, aut folia tota vivis carbonibus, vel ſub calido cinere ſufficienter aſſata, palato pergrata ſunt, vulnera præſertim recentia efficaciter conſolidant, ulceraque ſordida curant, vitiato & affecto impoſita loco convulſiones adimunt, & dolores depellunt, ſenſum hebetant, atque torpidos reddunt mortales; quæ omnia & ſuccus calidè quoque expreſſus, inſtillatuſque præſtat, Abſinthii etiamnum in tepidis AMERICÆ partibus creſcentis ſucco probè permiſtus Serpentium, Viperarumque morſibus venenatis utiliſſimè applicatur.

Folia elixa ad quæ.

Ex eodem præter hæc ſucco *Saccharum* Americani Orbis indigenæ, aut *Mel*, *Syrupum*, *Vinum*, *Acetum*, *Aquam*, & *Oleum*, aliaque plura ad miſerrimæ vitæ humanæ ſuſtentationem pertinentia parare norunt, fit enim decoctione, aut diſtillatione ſuccus idem ſpiſſior, & ſolitò ſuavior, tandemque depuratione factâ in melleam, Sacchareamque ſubſtantiam ſapore facilè convertitur.

Quid ex ſucco paratur.

Deinde ex eodem ſucco & Aquâ fontanâ & AURANTIORUM, CITRIORUMQUE Malorum, corticibuſque aliorum commiſtis *Vinum*, Americæ incolis admodum uſitatum, minus tamen ſalubre conficitur, quoniam illorum anhelitus impuræ ſentinæ, vel cadaveris inſtar peſſimè fœtet, & capita illorum vehementer affligit; quo potus genere INDI brutorum more ſe ingurgitant.

Vide Franciſc. Gomar. ſub hiſtor. Mexican. finem.

Rur-

Rurſum ex Saccharo ſupra dicto in aquâ ſcilicet communi diſſoluto, ac per dies aliquot intecto Soli expoſito *Acetum*, atque è novis germinibus, foliolíſque tenerrimis *Conſerva* corruptioni valdè obnoxia efficitur.

Præter haſce facultates uſuſque medicos innumerabiles propemodum alii, è variis ejus partibus ingeniosè deſumpti repe- riuntur. Hæc enim tota *Hortorum* & *agrorum ſepiendorum*, *lignorumque* vicem ſupplet, caules autem *tignorum* Folia verò tegendi ædes *tegularum*, *lancium*, & *chartæ* in quotidianum ſacrificiorum pictorumque commodum, nec non *filorum* Cannabis more paratorum, non tamen muliebri manu, verum provido ipſius Naturæ beneficio venuſtè ductorum uſum præbent, è quibus *reſtes*, *funes*, *ſtoreæ*, *calceamentorum* genera *Alpergates*. Hispanis dicta, *Chlamides*, *Cingula*, *Capiſtra*, *Lintea*, *reticula*, *induſia*, aliaque veſtium genera conficiuntur, quæ hiſce in oris è Lino, Cannabe, Goſſipio, aliiſque hujuſmodi pluribus ſtudiosè noſtratibus parantur. Uſus varii. Calcei. Induſia.

Præterea, è ſuperioribus validiſſimis acutiſſimiſque Foliorum cuſpidibus conficiuntur *acus*, *aciculæ*, *militares tribuli*, nec non *raſtilla*, pectendis ſubtegminibus idonea, item *aculei* & *clavi*, quibus *ſubulorum* vice ad corpus leviter vulnerandum INDORUM Sacerdotes aureſque atrociter perforandas demonum cultui vacantes utuntur. Aciculæ. Clavi.

Præparantur porrò è radicibus etiamnum firmiſſimæ, atque ad plurima *reſtes* aptiſſimæ. Fit quoque è Foliorum combuſtorum cinere *Lixivium* ad multa idoneum. Reſtes.

Morbum denique Gallicum hâc Planta vi eliciendi è corporibus ſudoris pollente AMERICANOS curare poſſe feliciter, atque induſia è foliorum majorum fibris artificiosè contexta Hispali venalia proſtare, ſcriptis Clariſſimus Vir CAROLUS CLUSIUS, doctrinâ & variarum rerum uſu præſtantiſſimus ſedulò promulgavit. Carl. Cluſ. Plant. Rarior. hiſt. l. V. f. 161.

ALOË AMERICANA MINOR.

Radix. PLANTA hæc valdè inſignis, cæteris ALOËS ſpeciebus univerſis, quas mihi hactenus videre contigit, Naturæ inſtinctu revera Minor: Radice donata viget ultra digitum nonnunquam craſſâ, nodulis diverſis geniculatim diſtinctâ, colore planè albido præditâ, nec non innumeris fibroſis, primò albeſcentibus, poſtea verò ad helvum declinantibus radiculis ditatâ.

Folium. FOLIA verò protrduit ſeſe mutuo amplectentia, pedum Romanorum duorum longitudinem nunquam excedentia, pro illorum autem brevitate admodum lata, ſex, octo, & novem transverſorum digitorum latitudinem ſæpiùs ſuperantia, circa eorum apicem cæteris etiamnum obtuſiora, ibidemque in brevem mucronem deſinentia, reliquarum ſpecierum more craſſa, circa margines nihilominus tenuiora, nec non frequentioribus idem atque exilibus planè ſpinulis exornata.

Hanc ALOËS ſpeciem ab AMERICÆ indigenis THEOMETL vocitari referebat Nauclerus, qui mihi hanc ex Nova Hiſpania recens allatam, amore erga me ſingulari motus, ultrò obtulit, atque ab HISPANIS, INDISQUE præ cæteris æſtimari, ejuſque ſuccum optimo ſucceſſu ad trium, quatuorque cochlearium menſuram omnibus febricitantibus, ab Hi-
Vires. ſpanâ muliere, cum quâ ſummam familiaritatem contraxerat, edoctus exhiberi; Cujus in ſemetipſo, ac poſtea in geminis itineris ſui Sociis epibatis periculum ſe feciſſe conſtanter aſſerebat.

Francif. Hernand. lib. 8. An hæc eadem ſit? quam libro Rerum Mexicarum octavo THEOMETL, ſeu MAGUEI DIVINUM vocat FRANCISCUS HERNANDEZ, me judicent Doctiores, ſic enim capite decimo nono loquitur.

Theometl, ſeu Maguei Divinum, ſpecies Maguei inter numeroſas alias quæ reperiuntur, eadem penè facultate, & formâ, longâ radice, fibrataque, & exilibus ſpinis. Duas ſpithamas longa ſunt tantum folia. Succus verò epotus, aut illitus, febres extinguit. Naſcitur in frigidis, & calidis locis, editis, atque campeſtribus. Hæc prodidit ille.

ALOË

ALOË SERRATA MAJOR UMBELLIFERA.

Hujus Nobiliſſimæ PLANTÆ Radix Naturâ brevis eſt, craſſa tamen, coloreque ſubfuſco obducta, nec non fibris frequentiſſimis ex eâ undique ſurgentibus donata. Radicis conſideratio.
Præcedente omnibus ſuis partibus major; *Mucronato tamen Folio* Minor, eique effigie ac Foliorum diſpoſitione perſimilis eſt, niſi quod FOLIA paulo ſint latiora, ac magis canaliculata, attamen breviora, viridiora, atque ab utraque marginum parte ſpinulis craſſioribus, horridioribus, & modicè longis, ac Serræ in modum bellè admodum, non tamen adeò arctè diſpoſitis, nec non in apice ſuo horrido ac craſſo quodam mucrone è purpuræ colore obſcuro prædita, quatuor pedes plus minus longa, tegularum etiam, vel pedis unius Romani latitudinem vix continentia. Foliorum ordo.

E quorum medio, jam ſeneſcente Plantâ, CAULIS brevi tempore ad duodecim, quatuordecim, & ſedecim ſæpius pedum proceritatem ſurgit unicus, ima ſua parte humanæ coxendicis craſſitiem comprehendens, atque paulatim inde in Pyramidalem anguſtiam CUPRESSI inſtar deſinens, & numeroſioribus, quam in præcedente *Mucronato Folio Majore*, foliolis, caulem arctius complectentibus præditus. E quorum baſi in parte ſuperiore CAULES undique naſcuntur diverſi, Umbellæ in modum venuſte diſpoſiti, numero tamen non multi, quorum FLORES ſupremo apici inſidentes, ſuiſque cauliculis brevibus & tenellis nitentes viſuntur, vix plures conjunctim, ſed ſeparatim diſpoſiti omnes, ultra articulum longi, minimum digitum craſſi, in imo juxta pediculum viridi quâdam ac detenta coronula externe cincti, in ſupremo verò in ſex foliola diviſi cernuntur, quorum interiora tria luteo colore grato donata, exteriora verò è pallido luteſcentia ſunt, ſtramenti latitudinem continentia, inque mucronem finientia, atque digiti latitudinem plus minus longa, nec non radiantem ſtellam pulchre efformantia, atque ſex in medio, circa eminentem albidam in meditullio columnulam, luteis ſtaminulis plane & ſpecioſe ſæpiùs explicatis, ſeſe etiam contorquentibus interdum, ſuiſque proëminentibus appendicibus onuſtis præditi, Caulis altitudo. Florum forma & color.

 qui

qui Temporis progreſſu langueſcunt, in ſe marceſcunt, nec non in hiſce FRISIÆ locis nullo SEMINE in Terram defluunt.

Quo anno floruit.

Exacto triennio, quo hortenſis meus illam accepit fundus, florere viſa eſt ingens certe Planta, ſcilicet milleſimo ſexcenteſimo ſeptuageſimo quinto. Verum me ægrotante, Hortulani incuria peſſime BRUMALI irruente gelu neglecta ſenſim miſere periit.

Franciſc. Gomar. ſub Mex. hiſt. finem.

Hujus ſine imagine deſcriptionem apud FRANCISCUM GOMARAM, ut credo, CLUSIO teſte, hoc modo reperies.

METL, *nonnulli* MAGUEY, *aliis* CARDON, *arbor eſt duorum hominum altitudine, aut majore aſſurgens, humanæ coxe craſſitudinem æquans, inferiore parte craſſior & denſior, deinde paulatim in pyramidalem formam deſinens inſtar* CUPRESSI; *Quadragena illi Folia, tegularum amplitudine propemodum, & eodem modo carinata, ſed inferiore craſſa, deinde in mucronem deſinentia, lateribus tenuiora, craſſa autem ſpina mucronem occupante.*

Tanta iſtic (videlicet circa Mexico) *copia naſcitur, quanta apud nos Vites: Facit Spicam, Florem & Semen. Ex eâ ignem ſtruunt, ejus cineres parando lixivio idonei: Truncus ligni vicem præbet, Folia tegularum aut imbricum.* Hæc ille.

Rectius tamen hanc, me judice, FRANCISCUS HERNANDEZ, & NARDUS ANTONIUS RECCHUS loco ſupra citato hunc in modum ſcripſiſſe videntur.

METL *Plantæ, quam* MEXICENSES *Maguei appellant, plures ſunt differentiæ, de quibus ſeorſim agemus, incipientes ab eâ, quæ folia* ALOËS *fert, ſed longè majora, & craſſiora (arboris enim mediocris interdum æquant longitudinem) utrinque ſpinifera, ac in rigidum, acutumque deſinentia mucronem. Caulem duplo majorem, & in ejus parte ſumma Flores luteos, oblongos, juxta cacumen ſtellatos, ac procedente tempore, Semen Aſphodelino perſimile. Radicem verò craſſam, brevem, & fibris ſcatentem.*

Seritur ex germinibus qui circumcirca matrem oriuntur, quovis ſolo, ſed præcipuè fertili, atque frigido. Non enim tempeſtatum, aut inclementioris cœli patet injuriis, aut per ſiccitatem ſtatim marceſcit. E nulla re proventus eſt amplior.

Planta hæc unica, quidquid vitæ eſſe poteſt neceſſarium, præſtare facilè poteſt, ſi eſſet rebus humanis modus. Hæc ille.

ALOË

ALOË PURPUREA LÆVIUS.

RARA hæc, longæva, atque viſu digna PLANTA, Anno milleſimo ſexcenteſimo ſecundo ex calidis AMERICÆ partibus per Naucleros noſtrates in FRISIAM advecta, radice nititur copioſâ, ſtramenti inſtar craſſa, longa, colore pallido externe fuſco, interne verò candeſcente obducta, nec non fibris permultis tenuioribus ex ea hinc inde provenientibus prædita. E qua FOLIA ad duum, vel pro annoſitate Plantæ, trium pedum longitudinem, aut ulterius aſſurgunt, digitorum verò trium, quatuorque transverſorum latitudinem, aut minus, obtinentia, juxte imum nihilominus paulò anguſtiora, in medio parumper latiora, ibidemque latiſſima, atque inde in anguſtiorem ac modice longum mucronem ſpinula quadam ê fuſco nigricante vel purpuraſcente potius colore exornatum finientia, marginibus tenuibus, lævibus ac planis, nulliſque omninò ſpinulis obſitis donata, HYUCÆ GLORIOSÆ in modum carinatè vel Lunæ falcatæ inſtar diſpoſita, externe maxima ex parte é viridi purpuraſcentia, aut purpureis quibuſdam maculis hinc inde contaminata, interne verò ad albedinem quandam vergentia, Natura ſolida, ſemper recta ſurſum tendentia, nec non permultis filis interne albicantibus, cæteriſque ALOËS ſpeciebus omnibus tenuioribus, ac pretioſioribus repleta. Radicis qualitas. Foliorum forma.

E quorum meditullio CAULIS ad octo, decem, vel duodecim nonnunquam pedum altitudinem in Lucem protruditur unicus, rarò plures, frequenti Foliorum minorum carinatorum CAULEM ab utraque parte artificioſe amplectentium, neque late à ſe invicem diſtantium ſerie undique venuſte ſeptus, atque in ſupremo apice varios in ramos umbellatim diſpoſitis, ſuiſque FLORIBUS, ex Nauclerorum relatu, ê purpure pallido-rubeſcentibus, cum ſuis luteis in medio Cæterorum more appendicibus, ac quinque foliis conſtantibus onuſtos diviſus. Quos tamen hactenus, neque illorum Semen videre mihi contigit. Caulis conſtitutio

Nihilominus tamen abnatis circa radicem recentibus Plantulis, ipſis ſe ulterius augendi copia & facultas conceditur.

Bel-

Franc. Hernand. lib. 8. rer. radic. nov. Hiſp. c. 20.

Belliſſima hæc PLANTA, ſi mihi conjectandi licentia concedatur, à FRANCISCO HERNANDEZ *Pati*, ſive *Metl leniſſimo folio* vocitatur, cujus deſcriptionis verba hæc leguntur ſequentia.

Pati, ſeu Metl, ex quo fiunt lenisſima fila, ſimilis eſt METL, *ſed foliis anguſtioribus, minoribus, & tenuioribus, magnaque ex parte purpuraſcentibus, è radice fibratâ, craſſaque. Species eſt vocatæ Pitæ. Parantur ex ea, fila tenuisſima, in magno habita pretio, pannisque texendis aptisſima.*

ALOË FEROX.

VIſu rarum atque admiratione ſummâ dignum eſt hoc præſens ALOËS genus, Anno milleſimo ſexcenteſimo ſeptuageſimo tertio in Septentrionali Pelago ad Inſulæ vulgò *Schiermonkoog* vocitatæ littus, cum tribus aliis ejuſdem generis marinorum fluctuum, procellarumque vi abreptis, à Piſcatoribus inter alia fluctuantia ſubmerſæ navis, atque ex India HOLLANDIAM petentis mercimonia, radice etiamnum panno convolutâ in ſicco, Foliiſque omnibus, uno duntaxat excepto, illæſis, & ad externam ſpeciem etiamnum vividis, inventum. Quapropter vitæ ſuperſtitis ſpe non exiguâ ductus, TERRÆ Plantam alacriter demandari curavi. Verum poſt duorum menſium decurſum, appropinquante jam Hyeme, ob attractam undarum marinarum ſalſedinem non ſine dolore tandem putreſcendo in vivis eſſe deſiit.

Aloë Lanuginoſa.

Fuit autem *Species* ex tribus corruptis *una* foliis molli lanugine obductis, nec non rubris ſpinis & radicibus ; *Altera* verò radiculis omninò purpuraſcentibus exornata: *Tertia* demum Folia marginibus luteis, ac parvis ſpinulis frequentioribus ſpecioſè condecorata : Quæ tamen ob putreſcentem flacciditatem neque manibus tractari, neque depingi ullo modo potuerunt, quare illarum luctuoſo admodum damno etiamnum ingemiſco.

Radicis examinatio.

Sunt autem hujus Radiculæ cujus figuram hic exhibeo, cinereo colore obſcuro circumdatæ, teneræ, modicè longæ, planè fibroſæ, nec non è baſi craſſâ, rotundâ, retuſâ, nonnihil ſtriatâ atque ex parte tuberculoſâ pullulantes.

FOLIA

FOLIA verò maxima duorum pedum altitudinem cum dimidio attingunt, circa baſim autem latiora, ac craſſiora, indeque CUPRESSI modo in Pyramidalem anguſtiam, atque tenuitatem ſe finientia conſpiciuntur, ſemipedem plus minus lata, ab utroque gracili latere ſpinis digiti unius transverſi longitudinem aut circiter poſſidentibus, admodum craſſis ac ferociſſimis, colore è nigro purpureſcentibus horridè conſita, Natura omninò atrovirentia, inque mucronem, longitudine ſuâ, latitudine, atque craſſitie terribilem deſinentia, ore commanſa palato non ingrata, nec non filis quibuſdam albeſcentibus internè donata. Foliorum diſpoſitio.

Huic congenerem ſi non ſit eadem inter alias ſpecies à FRANCISCO HERNANDEZ capite decimo quarto MEXCAL METL vocata figurâ convenientiori, ut exiſtimo, rudi licet penicillo adumbrata eſt, quam ſpeciem hiſce verbis notatam invenies. Franciſc. Hernand. cap. 14.

MEXCAL METL, *ſeu Maguei aptum ut aſſum comedatur, ſpecies eſt* METL *parva, valdè ſpinoſa, & virore admodum exaturato tincta, cujus folia eduntur aſſa, & ſunt præ cæteris grata guſtui. Offenditur ea in montibus Tepotzlanenſibus.* Hæc ille.

ALOË VERA VULGARIS.

PLANTA hæc; quam GRÆCI VETERES univerſi Ἀλόη, à voce procul dubio Ἁλοσύνη, quod ſalum ſonat, cujus afflatu ſummoperè delectatur, ut credidere multi, & quoniam foris, reliquarum ad mare naſcentium modo albedinis non nihil, ſalis inſtar in externis foliorum partibus continet, nomen olim obtinuiſſe credidere. Quamvis in deſertis quibuſdam INDIÆ locis, teſte GARCIA, à mari longè remotis etiamnum vireſcit. Nominis origo. Garcias ab Horto lib. Aroma. 1. cap. 2.

LATINI AUTORES Chriſtiani, ut & NEOTERICI omnes, BELGÆ item & ANGLI ALOE. ARABES *Cavar.* Chaldæi *Alluavan.* Africani *Saber* & *Subar.* Hiſpani *Cavilla*, *yerva di Acibar*, & *Yerva Baboſa*, quoniam glutinoſum, nulliuſque pretii ſuccum ſæpiùs exſtillat, ut ſcribit Ruellius, Amatus Luſitanus, & Garcias ab Horto. GERMANI *Aloë-* Nomina Linguarum. Ruell. l. 3. cap. 19. Am. Luſit.

 patick,

Com. in Dioſc. l.3. enarr. 23. Garc. loco modo citato. Columella lib. 10.

patick, & *Bitter-wurtz*. ITALI *Herba di Aloë*. GALLI *Aloës*, & *Perroquet*, pſittacum quoniam viridem colore ac habitu bellè æmulari videatur. COLUMELLA verò in Carminibus Succi ejus amari causâ, *Sedum Amarum*. RECENTIORES quoque non pauci, *Sempervivum*, aut *Sempervivum Marinum*, maritimis quoniam gaudet, ac virore æterno, quem è conclavium laquearibus etiam cruſtulatis ſuſpenſum diutiſſimè retinet, paſſim nuncupant; ASIÆ Naturâ, AFRICÆ, nec non EUROPÆ quarundam ferventiori Soli ſubjacentium regionum alumna eſt.

Gröningæ Friſiorum ter meo in viridario floruit.

In Friſiæ loco paterno frigido FLORES etiamnum Anno milleſimo ſexcenteſimo quinquageſimo ſecundo, ſexageſimo nono, & ſeptuageſimo ſexto à noſtratibus non ſine gaudio produxiſſe viſa eſt. Etſi illa VETERUM & NEOTERICORUM ſcriptis ubique Terrarum eſt celebrata, ejus tamen exactam Hiſtoriam partiumque omnium, nec non elegantem ſpeciei varietatem nemo mortalium hactenus ſatis feliciter orbi tradidit.

Radicis qualitas.

RADICE itaque nititur longævâ, firmâ, duos, treſve pollices juxta TERRÆ ſuperficiem craſſâ, colore externè obſoleto, vel hepatico potius cinctâ, internè autem è luteo albeſcente præditâ, ore maſticatâ hiſce in BELGII plagis minimè amarâ, ſed palato grata, ſuccoſa, & linguam ac fauces acriter pungente, inferiùs verò fibroſis quibuſdam radicibus non adeò craſſis, ſed tenuibus, brevibus, numero paucis, nec non ex albido flaveſcentibus donata, ſupra TERRAM nihilominus truncoſa, atque annoſitate præteritorum, vel vitio corruptorum Foliorum veſtigia diu retinente.

Foliorum ordo.

E qua FOLIA in LUCEM producuntur viceſimum numerum neutiquam vel rarò ſaltem excedentia, maxima, pedes duos & ſesquipedem, reliqua verſo minus longa, inferius tres digitos transverſos plùs minus lata, indeque Pyramidis modo in obtuſum mucronem, gemmulis quibuſdam exiguis nonnihil rubeſcentibus, coronidis loco juxta ſe poſitis exornatum deſinentia, Naturâ ſupina, vel retrorſum tendentia, ſuperiori parte plana, inferiori verò ſemirotunda, craſſa, parumper fulgentia, ab utraque marginum parte ſpinulis frequentioribus digiti vel pollicis latitudinem nonnunquam à ſe invicem diſtantibus,

bus, puſillis, brevibus, craſſiuſculis, mollibus, ac minime pungent bus, coloreque luceſcente albido aſperſis condecorata, grato quoque virore herbaceo, nec non candeſcente quodam vel cinerarceo pulvere ſæpiùs contaminata, atque tàm inferius quam ſuperius maculis quibuſdam candidis hinc inde ſpecioſe prædita, ad flavedinem etiam TEMPORIS progreſſu leviter vergentia, atque internè nervis etiamnum pauciſſimis, rarò diſtantibus, colore albeſcentibus, & filamentorum inſtar vel venularum potius, ſucculentam foliorum carnem per longum ſecantibus, ac ſucco gravem odorem ſpirante, copioſiſſimo, è viridi luteſcente, tàm HYEME quàm ÆSTATE amariſſimo, dilucidiſſimo, pingui, craſſa, & tenaciſſimo ditata, nec non manu pauliſper flexa, vel brachio ex improviſo leniter tacta facillimè rumpi ſe patiuntur.

E quorum meditullio CAULIS aſſurgit unicus, ultra duos pedes cum dimidio, vel circiter longus, digiti minimi craſſiciem ſuum juxta fundamentum, non verò in ſuperficie obtinens, colore è viridi nonnihil flaveſcente ac niteſcente, nec non ſtriis quibuſdam paruis, & maculis ex obſcuro albeſcentibus donatus, rotundis, ſolidus, planus, atque apice ſupremo in duas, treſve partes, mediocris manus longitudinem poſſidentes, diviſus; in quibus FLORES oculis exhibentur deorſum dependentes caulem undique ſpicæ in modum cingentes, ſucceſſivè apertioni ſeſe accingentes, rotundi, articulum & ulterius longi, digiti minimi craſſitiem nondum adæquantes, breuiſſimis etiamnum cauliculis affixi non verò latè ſeſe expandentes, verum CORONÆ IMPERIALIS, vel FRITILLARIÆ in modum tantummodò dehiſcentes, ibidemque in quinque particulas obtusè mucronatas non profundè crenati, atque colore obſcuro luteo & gilvo intermixto ad gratioſi ſpectaculi commendationem condecorati; odore planè nullo, verum duabus internè tribuſque guttulis, ut in CORONIS IMPERIALIBUS, limpidiſſimis, ac melle dulcioribus, deorſumque vergentibus; nunquam tamen decidentibus præditi, quatuor puſillis internis ex obſcuro luteſcentibus appendicibus, ut in LILIIS, atque in eorum medio unico tenuiſſimo proëminente fuſco ſtaminulo deorſum etiamnum tendentibus onuſti. Qui poſt quartum diem in ſe marceſcentes, nullo ſe-

Caulis alitudo, & craſſities.

Florum color, & diſpoſitio.

ſemine in hiſce BELGII relicto in Terram decidunt.

AOË VERA MINOR.

Foliorum conſideratio.

DIgna viſu PLANTA è radice, præcedenti colore ac formâ non diſſimili, Foliis veſtitur tenuibus prædicto modo diſpoſitis, at rectà magis ſurſum vergentibus, unius pedis Romani longitudinem hiſce in BELGII oris vix ſuperantibus, modicè craſſis, inferius ſeſquidigitum, aut pollicem latis, indeque in anguſtum mucronem finientibus, ac ideo non ultra digitum in medio latis, in ſupremo verò anguſtioribus, colore non cinereo vel albeſcente ut præſcriptæ ſe exhibuerunt Plantæ, verum viridi planè ſaturo undique exornatis, neque tot, tantiſque maculis albidis ab utraque parte circumdatis, ſed paucis duntaxat minoribus, iiſque iu extremo mucrone tantummodò juxta ſe poſitis condecoratis, non fulgentibus, ſpinulis verò à parte utraque frequentiſſimis, exiguis, craſſiuſculis, latâ baſi nitentibus, colore dilutè albeſcentibus vel è luteo candidis, parum aut nihil pugentibus, ſed molliuſculis, atque in priori PLANTA multò arctiùs diſpoſitis, ruptu quoque eundem in modum facilibus, nec non ejuſdem ſucci genere repletis, ac lineis per medium introrſum ductis.

Flores nondum apparuere, quos tamen Deo favente biennii ſpatio expectamus.

ALOË VERA COSTA SPINOSA.

Folia quæ.

AD modum præcedentis ALOËS VERÆ VULGARIS Folia oſtendit hæc PLANTA, quæ colorum varietate, latitudinis nec non longitudinis menſurâ, imo & totâ effigie parum inter ſe differunt, craſſiora tamen ſunt, neque in mucronem adeò acutum, ſed paulò latiorem deſinentia, ſuperiori quidem parte, quâ Solem reſpiciunt, plana, verum inferiori quaſi ex obtuſo triquetra, ibidemque in eminente ſcilicet dorſo, ut & ab utraque illorum parte inuſitato Naturæ miraculo

culo ſpinulis ejuſdem coloris, at magnitudine atque craſſitudine eadem ſuperantibus prædita, nec non variis latioribus ſimul & anguſtioribus albidis maculis undique conſpicua, quibusdam etiamnum lineis internè ex albido luteſcentibus ac rarò diſpoſitis repleta, ruptuque facilia.

Flores.

Flores Anno milleſimo ſexcenteſimo ſeptuageſimo quinto meo in Viridario Groninga-Friſico mirando Naturæ inſtinctu edidit mirabiles, thyrſo rotundo, tres circiter pedes alto, digitum in imo, in ſuperficie verò haud craſſo, recto, ſolido, colore ex obſcuro luteo quaſi hepatico obſoleto fulgente, atque ſuperius in tres æquales partes ſemipedes longitudinem ſuperantes diviſo inhærentes, nec non VULGARIS in modum deorſum tendentes, paulo tamen rotundiores ſeſe oſtendentes, eandemque figuram nihilominus atque longitudinem obtinentes: At verò colore omninò diſſimiles: Hi enim albeſcentem non ingratum: Illi vero ex obſcuro luteſcentem: Alii verò variegatum colorem, luteum ſcilicet ſtriis diverſis gratioſè albicantibus diſtinctum omnium oculis venuſtè ſubjicientes. Quapropter miror *Pedacium Dioſcoridem*, *Ioannem Ruellium*, *Adamum Lonicerum*, *Hieronymum Tragum*, *Remb. Dodonæum*, cæterosque ALOÆ VERÆ Florem adſcripiſſe album. *Mathiolum* verò non tantum album, verum & purpuraſcentem. *Conradum Geſnerum* autem, *Tabernæmontanum*, *Ioachimum Camerarium*, aliosque omninò luteum.

Credibile enim eſt haſce ſpecies illis in locis album, in his verò luteum, in aliis denuo ad purpureum vergentem Florem, Climatis proculdubio Cœlique mutatione varium producere, ut in hac noſtra præſenti Planta ad vivum delineatâ, aliiſque manifeſtè obſervavimus, quæ in natali Æthiopiæ ſolo, unde ad nos delata, Florem fortè exhibet omninò album, qui hiſce in Friſiæ locis Aëris alteratione in luteum convertitur.

Diosc. l.3. cap. 25.
Ruell. l. 3. cap. 19.
Lonicer. Herb. part. 2. cap. 47.
Trag. l. 2. cap. 149.
Dodon. lib hiſt. Pl. 12. cap. 2.
Matth. l.3. in Dioſc. cap. 22.
Geſner. de ſtirp. hort. German.
Tabernæm. lib. 2. c. 25. ſect. 10.
Camer. in Matth. lib. 3. cap. 22. German.

Nec dubito, quin elegans hæc ALOËS VERÆ ſpecies Flores aliquando in medium adductura ſit planè luteos, ſi nobis diutius (ut ſperamus) ſuperſtitem defloreſcentemque videre contingit.

Præter hoc, alium portentoſum in hac Naturæ luſum depræhendimus: Ejus enim Folia biennii ſpatio, poſtquam Planta in Hortum meum tranſlata fuit, maculis multò copioſioribus

nec non latoribus, atque ſpinulis in marginibus ac dorſo ſolitò majoribus, pergratam Plantæ venuſtatem adferentibus, exornata conſpiciebantur. Quod Cœli ſolius ſolique mutatione nec non præparatione accidiſſe ſtatuo.

Quapropter ſtupendam hujus iconem ad vivum delineatam huic loco inſerere non erubui.

ALOË VERA MAJOR.

VIſu hæc pergrata Planta, cujus magnitudinem ſimul & formæ elegantiam cum primo intuerer, obſtupui, ejus tamen partim deteſtanda ſculptoris negligentia, partim corporis imbecillitate figuram graphicè delineatam juſto ejus loco exhibere non potui: Foliorum diſpoſitio. FOLIA edit VULGARIS ALOËS in modum diſpoſita, eodemque ordine, ſimilique formæ aſpectu ac colore donata, ſed longè majora, maxima enim ultra quatuor pedes Romanos longa ſunt, ut ex Planta Navarchi ex India reducis dono omnibus ſpectatoribus liquidò conſtat: Cætera tamen pro illorum ſerie paulò minora, atque magis ordinatè diſpoſita; in imo, ubi latiſſima, ſeptem & octo digitos transverſos lata, tres verò plus minusve craſſa. Ita ut verum eſſe hic palam fateri cogar, Gentem Belgii Nauticam in Æthiopia Regione *Aguada Sambras* Hiſpanicè vocitata, à Bonæ Spei Promontorio ultra centum milliaria & quod excurrit diſſita, copioſas admodum tantæque altitudinis è longinquo ALOËS vidiſſe Plantas, ut homines, vel loci iſtius incolas eſſe opinarentur: Quemadmodum in Diariis quibusdam nec non obſervationibus noſtratium nauticis ſtudioſè notatum legitur. Imo aſſeruit mihi Jacobus Henrici Plathoek epibata, qui hanc mihi ultrò obtulit, ſe prope Gammaron Perſiæ Urbem in monticulis hanc ALOES ſpeciem Corporis ſui longitudinem excedentem deprehendiſſe. Ac poſtea in Inſula Soccotora ad Sinum Arabicum ſitâ, hiſce Plantis fœcundâ, nec longè à prædicta Urbe diſſita, ubi laudatiſſima ab indigenis ALOE, omnibusque Medicis notiſſima conficitur, plurimàs ejuſdem altitudinis ALOES, quas SEMPERVIVUM vocant, oculis luſtraſſe.

Hujus

Hujus præterea FOLIA tantæ amaritudinis ſucco referta oſtendebantur, ut amaritiem ore proprio deguſtatam ferre non potuerim.

Harum Nobiliſſimarum Plantarum ſuccus in aluta, utribus, vel veſicis concretus, SOLISQUE calore induratus, hodie etamnum revera, ut olim, ALOE Antiquorum VERA vocitatur; quam à tot VETERIBUS ac NEOTERICIS laudibus innumeris decantatam videmus: Quùm uſus illius per totam Terrarum Orbem ad alvum, aliaque corporis vitia deturbanda frequentiſſimus ſit.

A GRÆCIS primò Ἀλόη, à LATINIS verò, ut ipſa Herba, ALOË dicta fuit. A TURCIS, ARABIBUS, ac PERSIS *Cebar*. INDIS in Guzaratte, & Decan *Areaa.* CANARINIS *Catecomer.* HISPANIS *Acibar*, atque *Azevar*, LUSITANIS verò *Azaure.* Succi concreti nominis varietas.

Hujus autem concreti liquoris in Officinis præſenti hoc Seculo genera reperiuntur tria, ex India, Arabia, Syria, Ægypto, plurimiſque calidis Terræ regionibus pellibus ſæpenumero involuta, in ORBEM EUROPEUM noſtrum delata. Ejus tria genera.

Quorum in SOCOTORA, Indiæ inſula, ultra centum & viginti octo milliaria à Maris Erythræi freto diſtante parandi rationem ex unâ eademque Plantâ, vel coadunatis earum ſpeciebus talem eſſe percipio. Quemadmodum Doctiſſimus JOHANNES BAUHINUS ſcriptis quoque prodidiſſe creditur. Garcias ab Horto l. 1. Arom. c. 2. Joh. Bauh. hiſt. Plant. p. 3. lib. 35. cap. 11.

FOLIA ad unum omnia, radice in TERRA permanente, abſcindunt, in fruſta ſecant, atque planè contundunt, nec non per triginta horarum ſpatium in vaſe quodam fictili vitreato reponunt: Quo facto, ſupremam ſucci partem, ut pinguiſſimam, ad ejuſdem uſque evidentem omninò differentiam demunt, quam in alutam, vel veſicam, SOLISQUE calore exiccandam deponunt, eamque ALOËN SUCCOTORINAM, ejuſdem Inſulæ, ut & Indiarum indigenæ omnes vocant. Præparandi modus.

Deinde in medio conſiſtentem ſuccum, uterculis exiccandi cauſâ concredendum, tollunt; quem HEPATICAM dicunt, quoniam colorem hepatis repræſentare videtur.

Tan-

Tandem verò ex ſolâ remanente illorum fece, CABALLINA vocitata omnium ſcilicet impuriſſima eodem modo perficitur.

Plin. l. 27. cap. 4. Verum PLINIUM alium planè ALOËN conficiendi modum omnibus præſcripſiſſe liquido conſtat; Sic enim libro ſuo vigeſimo ſeptimo loquitur.

Quidam & caulem ante ſeminis maturitatem incidunt ſucci gratiâ; aliqui & folia: Invenitur & per ſe lachryma adhærens (quod GARCIAS, ut teſtis oculatus, loco ſæpiùs citato falſum ſcribit) *ergo pavimentandum ubi ſata ſit, cenſent, ut lachryma non abſorbeatur.* Sed pavimentum ſubſterni laterculis, ad ſuccum excipiendum, negat AUTOR: idem: *Tota quoniam in Inſula tanta non exſtat polities,* ut latius ex eodem AUTORE inferius docebitur.

Verum hoc etiam loco audiendus erit Nobiliſſimus FABIUS COLUMNA, qui ante ſeptuaginta, & quod excurrit, annos ALOES Succum Neapoli præparavit, atque ipſâ edoctus experientiâ, in ITALIA laudibilem æquè, quàm ipſâ in INDIA exiſtere, hiſce verbis ingenuè docet.

Fab. Colum. lib. rarior. & min. cogn. ſtirp. c. 11. *Succi*, inquit, *eliciendi occaſionem atque modum, à nobis inventum, ac experientia comprobatum, nunc in medium adferemus, ut* ALOËN *vulgò cognitam veram eſſe teſtificetur: Atque etiam ex eâ, Socoterâ illâ vulgari Officinarum* ALOË *præſtantiorem ſuccum elici poſſe noſtro cœlo* (ſcilicet Neapolitano) *magisque reſpondentem ſuæ hiſtoriæ facie, viribusque. Dum, ut cæteri dubitaremus, an hæc Planta, quam omnes* ALOËN *facimus, ſuccum emitteret, qui externo Aloës dicto medicamento, ſive concreto ſucco ſimilis concreſcere poſſet (quod omnes noſtro cœlo minimè fieri poſſe cenſuerunt atque affirmarunt) diſſecto quidem Plantæ folio, atque radice conciſâ, nihil ſucci neque amari, ſed muccoſum quid, ac potius inſipidum guſtu inveniebatur. Domi igitur noſtra cum plures adeſſent hujus Plantæ in ædis ſummo, Soli, imbribusque aperto loco, ut moris eſt Neapolitanis ædibus: Extirpatis aliquibus foliis ac experimentum tentantes, in mentem venit, idem nobis in veræ* ATTRACTYLIDIS *obſervatione accidiſſe, ſanguineumque ſuccum non ex carne, ſed ex venis exire.*

Quapropter per obliquum folii venas invenire auſi ſumus. Sic abrupti recenter ab radice folii ſucci parum lutei, ex ſingulis venarum oris exire animadvertimus, atque deinde ſimul concurrere; guttasque decidere vidimus.

Dein

Dein alia atque alia datâ operâ folia è radice extirpavimus, atque certisſimum ex nervulis veluti filamentis, ſivè venis intra folii carnem per longum ductis, detentum luteum ſuccum elici debere comperimus.

Suppoſito deinde lato figulino vaſe vitriato, multa ſupra illud ſic ab radice ſtatim avulſa folia appendimus, atque ex illis, ſpontaneum ſuccum deſcendere ſinebamus, manibus poſtremo etiam deorſum verſus comprimendo folia: Atque quod imis foliorum oris concreverat radendo.

Excepto itaque ex pluribus foliis copioſo ſucco, vas illud tribus diebus Soli expoſuimus, & circumferentia vaſis quotidie quod hærebat durius (ſtatim enim quod paucum eſt concreſcit) cum liquidiore commixto: Idque pluries in die fecimus, noctuque repoſito vaſe, concretum poſtridie ſuccum omnem, atque friabilem effectum habuimus.

Color ex citrino cum concreſcere incipit, ruffeſcit, atque concretus magis nigricat, & obſcurè, parum rubentem acquirit colorem, concreti ſanguinis modo, vel potius hepati ſimillimus, translucidus, lævis, odore gravi aromatico, ſapore amaro admodum ac abhorrendo, & mirum quod manu tantum attrectanti odore, atque illius vapore, ut ita dicamus, inficiatur aër, atque guttur amarum reddatur: In pulverem, ut DIOSCORIDES *notat, digitis confricatus ſuccus, qui probè fuerit arefactus, ad minimum uſque ramentum facilè reducitur: Et aquâ infuſâ ſtatim liqueſcit, diſſolvitur, atque citrino evadit colore, eo quo ante concretionem modo fuit.*

Hâc itaque ratione in Italiâ paravit ALOËN Doctiſſimus FABIUS COLUMNA.

Porro, trium prædictorum optima, ac puriſſima, omniumque laudatiſſima SUCCOTORINA, ab Inſula *Soccotora* denominata exiſtit, ut ipſa docet infallibilis autopſia, quæ dum frigefacta percutitur, in nitida ac ſplendeſcentia fragmenta diſſilit facilè: Sapore valdè amaro, aromatico, adſtringente, ex parte tenui, nec non oris halitum commendante prædita eſt: Colore verò aut fuſca, vel ruffa, SOLISQUE radiis objecta vitri inſtar pellucida aſpicitur, atque tractando molleſcens, in SOLE vel calore diffluens, & nitido foris, intus verò fuſco, aut colore nigro ſuam latentem probitatem abſcondens. Succotorina.

HEPATICA vocitata, impurior creditur, aridior, denſior, atque jecinoris in modum coacta: Colore è citrino rufeſcens, ac præcedente minus pellucida cernitur: Odore quidem & ſapore *Succotorinam* æmulari videtur, graviorem nihilominus Hepatica.

D ſpirat

ſpirat odorem, amarior quoque magiſque adſtringens ſentitur.

Caballina. Tertia, CABALLINA, ſordibus plurimis conſpurcata, atque ſtramentis, paleâ, terrâ, arenâ, aliiſque immunditiis frequentioribus repleta eſt omnium aridiſſima, ponderoſiſſima, minimè translucida, peſſimè olens, nec non nigro colore donata reſpicitur: Guſtu autem intenſæ amaritudinis, & ſtomacho, ac palato ingratiſſima. Equis idcirco cæteriſque jumentis, non verò hominibus exhibenda: Quare & mulo-medicis relinquenda.

Electio. Ergo pinguiſſimam, puriſſimam, colore ê fuſco flaveſcentem, ÆSTATE molliuſculam, HYEME friabilem, in manu denteſcentem, calculis, ſtramentis, cæteriſque fœcibus deſtitutam, aromiticam quandam amaritudinem guſtu æquè olfactu referentem, diſſolutu facilem, ſomnum odore conciliantem aliis ſemper præferendam; nec non MACI interdum, CINNAMOMO, vel NUCE MYRISTICA correctam, omnique præparatione ulreriori neglectâ in medicum uſum recipiendam puto.

VIRES.

Eſt autem ALOE omnium medicamentorum purgantium celeberrimum, omnibuſque convenientiſſimum, & tutiſſimè ac benigniſſimè operatur, præcipuè ſi aliis purgantibus hoc modo admixtum exhibeatur.

EXTRACTUM DE TRIBUS MAGISTRALE.

℞ Aloës lucidæ ſivè Succotorinæ.
Clocynthidis.
Scammonei. ana ℥ſ.
Olei Aniſi diſtillati guttas xij.
Cum ſufficiente quantitate
Syrupi è Cichorio cum Rhabarbaro.
Miſce fiat Maſſa. Cujus doſis eſto ℈j. vel ʒſ.

Cæterum, calidam ſecundo gradu & ſiccam eſſe exiſtimo. Doſis eſt ʒſ. ℈ij. aut ʒj.

Ob-

Obſtructiones aperit, meatus reſerat, ventriculo grata eſt, eundemque corroborat; ab impuritate verò lota eundem à bile liberat, ejuſque cruditates, dolores, ac inflammationes ſedat & conſumit, alvum ſubducit, humores bilioſos & pituitoſos purgat, ventris tineas ac lumbricos enecat & expellit, cum aceto & felle bovino mixta atque umbilico impoſita, idem efficit; infarctus tollit, eâ cum aliis qui continuo utitur, in corpore, nec ſenſuum ſuorum inſtrumentis ægritudinem ſentiet ullam, ictericiam quoque flavam depellit, omnem putredinem arcet, nec non diu cadavera corruptionis vel putrefactionis immunia cum MYRRHA præſertim, aliiſque miſta conſervat: Quare nonnulli Mumiæ efficaciam omninò poſſidere contendunt, eamque præter ALOËN humanâ pinguedine miſtam nihil aliud eſſe aſſeverantes. Tempe-ramentum.

Pulvis Hæmorrhoidibus inſperſus ſiſtit: In vino diſſoluta alòpeciam curat: Collyriis indita viſum acuit, cum melle miſta pudendorum ulceribus, nec non fiſtulis, oriſque putredinibus omnibus medetur. Ejus verò pilulæ tres per aliquot dies exhibitæ, menſium abundantiam excitant. Externè admota ora venarum claudit, & ſanguinem ſiſtit, denſat enim NATURA, ſtringit, exiccat, & pulveris modo aſperſa vulnera recentia, & quæ ad cicatricem ægrè perduci queunt, mirificè conglutinat.

Viridia folia idem efficiunt, ambuſtis quoque partibus impoſita iis celeriter præbent auxilium.

Cum vero de hoc medicamento fuſius DIOSCORIDES, PLINIUS, GALENUS, PAULUS ÆGINETA, MESUES, SERAPIO, AVERRHOES, MATTHIOLUS, DODONÆUS, plurimique ex NEOTERICIS tractarunt; plura hic in medium protrahere lubens ſuperſedeo.

Verum enim verò quoniam in hujus tractatione præ reliquis omnibus nobis ſatisfeciſſe viſus eſt Celeberrimus GARCIAS ab HORTO, qui in INDIA pro invictiſſimo Imperatore & Hiſpaniarum Rege CAROLO QUINTO per triginta annos, & quod excurrit, Medicum egit, ejus verba hoc loco ſubjungere non verebor. Sic enim loquitur.

„ Nec verò ſuccus hic extrahitur in quadam duntaxat Urbe, „ut ait, ANDREAS LACUNA, ſed per totam inſulam, Garc. ab Horto lib. Aromat 1. cap. 2.

 quæ

Lac. com. in Dioſc. l. 3. c. 23. „ quæ nullis Urbibus exculta eſt, ſed pagos duntaxat cum „ multis gregibus habet: Neque laterculis ad ſuccum exci- „ piendum pavimentum ſubſternitur, ut idem Autor eſt, quan- „ doquidem in totâ inſulâ tanta polities non eſt.

„ Nec hi audiendi, qui ſuccum ex ſuperiori Plantæ parte „ profluentem, eo qui mediâ aut infimâ parte profluat, præſtan- „ tiorem faciunt: Si quidem omnis ſuccus bonus eſt, & arenâ „ caret, ſi adhibitâ diligentiâ extrahatur,

„ Præterea, non adulteratur, nimia enim ejus eſt quantitas, „ ſed quod incolæ negligentiores ſint in auferendis ſordibus „ quas hic ſuccus ſecum trahit, alius alio pejor videtur. Hanc „ ob cauſam DIOSCORIDI minus adhibenda fides eſt, & „ PLINIO, qui eam gummi & Acaciâ adulterari ſcribunt, „ cum exigua ſit iis in regionibus gummi & Acaciæ copia: „ Imo, ut verum dicam, nulla, quemadmodum à Viris fide di- „ gnis accepi. Illud verò non negaverim, quin, tranſlatum, aliis „ in regionibus adultèrari poſſit.

Dioſc. l. 3. cap. 25. Plin. l. 27. cap. 4.

„ Porrò, quod laudatiſſima ſit quæ in Soccotora naſcitur, „ non ſolum vulgari famâ, ſed à Celebribus Viris accepi, qui „ compertum ſe habere ajebant, ALOEN quidem pleriſque „ aliis Indiæ locis naſci, quæ cum Socotorina deferretur Aden, „ & Gida (quam nonnulli corrupto nomine Juda vocant) & „ inde terreſtri itinere Cairum, poſtea in Alexandriam ad oſtia „ Nili; vel Ormus, deinde Bacora, poſtea Cairum & Alexan- „ driam: Facile tamen dignoſci eam quæ in Socotora naſci- „ tur, ab eâ quæ à Cambaya, Bengala, aliiſque locis advehitur; „ Socotorinæque prætium quadrupla majus eſſe, ejus quæ „ aliunde adfertur pretio. Inter reliquas autem notas hanc „ commendabant, quòd Socotorina ſolida ſit & benè compa- „ cta: Alterius verò partes non poſſunt perfectè coire, quòd „ ſuccus ex diverſis Plantis collectus ſit.

„ Nec ejus plura ſunt genera, ut volunt Arabes, ſed unicum „ duntaxat tametſi varia illi indant nomina.

„ Quod verò DIOSCORIDES & PLINIUS laudatiſſi- „ mam ex India adferri ſcribunt. Alii verò ex Alexandria aut „ Arabia, non ſimpliciter id intelligendum eſt, ſed de eâ quæ „ ex Socotora primum in Indiam delata eſt. Nam etiam ex „ Cambaya & Bengala Ormus, Aden, & Gida defertur. Ita-

que

„ que minus malè Mesues, qui unum Aloes genus ex
„ Socotora adferri ſcribit, aliud è Pèrſia, tertium ex Armenia,
„ quartum ex Arabia. Nam quæ in Luſitaniam adfertur (uti
„ his oculis vidi) ea ex Socotora allata eſt. Alexandrinam au-
„ tem è quibuſdam præferri hinc factum eſt, quòd ſuperioribus
„ annis pleraque Aromata Ormus deferrentur, deinde Baſota,
„ Aden, Gida, inde Camelis Suez, quæ in extremo maris Ery-
„ thræi ſita eſt, & Alexandriam ad Nili oſtium, unde Veneti
„ petentes ea reliquæ Europæ communicabant: Non autem
„ quod in Alexandria fiat ALOE.

„ Naſcitur verò non modò in maritimis, ſed etiam deſertis
„ Indiæ locis, cum eam ubique viderim ducentis leucis itinere
„ terreſtri per eas ſolitudines confecto. Nullum ejus inveniri
„ gummi certum eſt, ſed interdum aqua quædam viſcida è fo-
„ liis ſtillat, at neglecta & nullius uſus.

„ Hujus uſus eſt non modò apud Arabes, Turcoſque Me-
„ dicos (qui Avicennam Abohali apud eos dictum, & ejus libros
„ quinque Canum edidicerunt, legeruntque Razen quem
„ Benzacaria vocant, item Hali Radoam & Mesuen illis
„ Menxus appellatum, tametſi non is ſit qui apud nos in uſu eſt,
„ Hippocratis præterea, Galeni, Aristotelis
„ & Platonis omnia opera, minus tamen integra, quàm
„ Græco ſermone conſcripta) ſed etiam apud Indos, in purgan-
„ tibus medicamentis & Collyriis, tum etiam in vulneribus car-
„ ne explendis: In quem uſum plerumque in ſuis officinis me-
„ dicamentum habent, cui nomen Mocebar ex Aloe
„ & Myrrha paratum, quo etiam plurimum in equis cu-
„ randis, & vulnerum lumbricis enecandis utuntur.

„ Medicum vidi magni Sultani Badur Regis Cambayæ, ipſâ
„ Herba Aloë utentem pro medicamento familiari, in hunc
„ modum. Folia Aloës conciſa cum ſale coquebat, ejus
„ decocti octo uncias propinabat, quæ alvum ſine moleſtia &
„ nocumento ſubducebant quater aut quinquies. In hâc Urbe
„ Goa Aloën probè tuſam & cum lacte mixtam iis pro-
„ munt, qui ulcere renum aut veſicæ laborant, vel qui purulen-
„ tas excernunt urinas, non ſine magno ſucceſſu & ægrorum
„ commodo: Nam illico curantur. Ejus uſus etiam Aucupi-
„ bus notus eſt, qui confracta avium crura eâ conglutinant.

„ Hic ſimiliter in INDIA maturandis phlegmonibus idonea.

Matth. in Dioſc. l. 3. cap. 22. „ Quamobrem hallucinari mihi videtur MATTHIOLUS, „ qui ALOEN ad ſpectaculum potius foveri aſſerit, quàm ad „ medicum uſum. Quod verò ANTONIUS MUSA in „ Simplicium examine ALOEN Herbam amaram eſſe ne- „ get, magis mirum: Nam ſæpè deguſtatum admodum ama- „ ram inveni; quoque vicinior pars erat radici, eò amarior mi- „ hi viſa eſt: Extrema autem folia amarore carere mihi viſa „ ſunt. Tota Planta viroſo odore prædita eſt.

„ Cæterum, quoniam controverſia eſt inter nonnullos AU- „ TORES, debeantne ea medicamenta, quæ ALOEN acci- „ piunt, ante cibum ſumi, an verò ſecundum cibum, & an illi- „ co à cibo, pauca viſum eſt hîc adjicere, tametſi à doctoribus

Quo tempore exhibenda Aloë. „ Medicis potiùs hæc erant petenda. GALENUS ejus quin- „ que catapotia exhibet, & benè quidem, quoniam hâc ratione „ capitis dolores ſedat.

Plin. l. 27. cap. 4. „ PLINIUS autem efficaciorem eſſe, ſi potâ eâ ſumatur ci- „ bus, modicus videlicet & boni ſucci: Quæ ratio multum „ mihi probatur, eamque ſequuntur hujus regionis Medici. „ Cum enim ALOE medicamentum ſit debile, non evacua- „ bit, niſi ſtatim vires confirmentur modici cibus ejuſque boni „ ſucci ſumptione, ut eo digeſto melius evacuare poſſit: PAU-

Paul. Ægin. lib. 7. cap. 3. „ LUS ÆGINETA contra, mane ſumendam præcipit, eoſ- „ que reprehendit qui eam à cibo exhibent: Corrumpit enim, „ inquit, cibum. Singuli ſuis nituntur firmis rationibus & Au- „ toribus, ſed conciliari facilè poſſunt. Cum verò controverſia „ ſit admodum vulgaris, & à multis agitata, an cibus cum me- „ dicamento miſceatur, ſupervacaneum eſſe judico de his plura „ agere.

„ Sed præter inſtitutum facere mihi non videbor, ſi hic pau- „ cula quædam inſeram de vulgari ratione quam Indi Medici „ in exhibendis medicamentis obſervant. Catapotia & liqui- „ diora medicamenta ſummo diluculo exhibentur, noſtratium „ more, abſtinendo deinde quinque horarum ſpacio à cibo, po- „ tu, & ſomno. Quod ſi infra hoc tempus non purgentur, ro- „ borando ſtomacho ſtudent ex AVICENNÆ præcepto, „ quod ſit ſumptis duabus Maſtiches drachmis in ſtillatitio „ Roſarum liquore diſſolutis, alvum bubulo felle inungentes,

pan-

" pannumque lineum felle madentem umbilico imponentes, "ad medicamenti operationem juvandam, expultricemque fa- " cultatem excitandam, ſi opus ſit. Sin poſt has quinque horas " benè ſolvetur alvus, propinantur illis tres unciæ juſculi galli- " linæ, aliud præterea nihil: Deinde hauſto roſaceæ aquæ pau- " xillo, parumper ſomno indulgent. Hæc medicandi ratio ſuis " rationibus & ſcriptorum teſtimoniis niti videtur.

" Tametſi Ruellius magnopere commendet potio- " nem illam Rufi quæ Aloën, Ammoniacum, Myrrham & " Vinum recipit, ibique occaſionem nactus, acrius in Arabes " invehatur, qui rejecto Ammoniaco & vino, Catapotia ex Aloë, " Croco, & Myrrha concinnent, eamque compoſitionem ac- " ceptam Rufo referant: Facit pro ſuo Recentiorumque " Scriptorum more, qui in Arabes plerumque invehi ſolent, " ut Græcos tanto magis extollant. Non negaverim certè Ru- " fi medicamentum ſingulari remedio pollere adverſus peſtis " contagia: Illud tamen certum eſt, Catapotia Rasis qui- " bus utimur, efficax eſſe medicamentum & à multis magno " ſucceſſu expertum. Additur verò Crocum, quoniam cor ro- " borat & aperit, tum ob alias facultates quibus præditum eſt. Ruell. lib. 3. cap. 19.

" Manardus, aliique nonnulli Recentiores acerrimè in " Mesuem, Serapionem, & Avicennam inve- " huntur, quod affirmaverint Aloen venarum oſcula adeò " reſerare, ut inde poſtea ſanguis facilè fluat, eamque ob cau- " ſam hæmorrhoidibus non convenire: Deinde quòd ſcripſe- " rint melli admixtam minus purgare, minuſque ſtomacho no- " xiam eſſe, quam reliqua purgantia medicamenta. Dicunt " enim Manardus & huic ſimiles, Aloen non modò " non aperire hæmorrhoides, ſed eas potius obſtruere, neque " rectè ſcribere Mesuem, qui illam ſtomacho minus no- " xiam faciat, quandoquidem huic ſit admodum utilis, nec no- " cumentum aliquod adferat, mellique admiſta magis evacuet " reliquis purgantibus medicamentis. Priora confirmant Ga- " leni auctoritate: Poſtremum verò, quòd mel, cum ſit pur- " gantis facultatis, alteri purganti adjunctum neceſſario magis " purgare debeat. Man. l. 1. epiſt. 1.

" Rectius Antonius Musa Examine Simplicium, " qui in nullius magiſtri verba jurans Mesues opinionem

con-

"confirmat, ſæpius expertum ſe eſſe affirmans, ALOEN
"Hæmorrhoidas aperire. Sic & ſæpenumerò expertus ſum
"ſummos dolore, cum Hæmorrhoidum fluxu excitaſſe, quod
"facilê præſtare poteſt ALOE ob amaritudinem, venarum
"oſcula reſerando, & expultricem fucultatem irritando.

" Hâc ratione purgat fel animantium, umbilico illitum, teſte
"SERAPIONE.

Serap. lib. ſimp. cap. 201.

" Quod verò oſcula venarum obturare aſſerant, cum JACOBO de partibus reſpondeo, foris quidem adhibitam adſtringere, intro autem ſumptam aperire. Quam facultatem obtinent pleraque medicamenta, quæ intro ſumpta, diverſas & contrarias vires exerunt, quàm ſi foris adhibeantur, veluti SCILLA, quæ comeſta enecat, foris illita exulcerat. Ad ea quæ objiciunt de melle, MESUEN videlicet aſſerere, ALÒEN cum melle mixtam minus purgare, ſic reſponſum volo. Quandoquidem utrumque medicamentum purgatoriâ facultate præditum eſt, validioris facultatem, debilioris, mellis ſcilicet, facultate infringi: Sic etiam ſtomachum roborat & firmat accidentaliter, evacuando videlicet ſine nocumento, aut eo certè perexiguo, humores qui ventriculum infeſtant.

Plin. l. 27. cap. 4.

" PLINIUM mirari ſubit, qui ALOEN metallicam ſupra HIEROSOLYMAM inveniri tradit.

" Ego non modo Medicos Judæos, ſed etiam Pharmacopolas qui Hieroſolymorum incolas ſe aſſerebant, diligenter de hoc PLINII loco interrogavi. Sed illa in totâ Palæſtina hujuſmodi ALOEN unquam fuiſſe repertam conſtanter negabant.

Plinius à Garcia malè reprehenſus.

Hactenus GARCIAS. Sed pace hujus Viri Clariſſimi dictum volo, PLINIUM non propriâ autoritate, ſed aliorum duntaxat relatu eo in loco metallicam ALOEN inveniri, ſcriptis prodidiſſe.

CUL-

CULTURA.

GAudent hæ ALOES VERÆ (ut & præcedentes omnes) ſolo, aëre, & loco eodem, quemadmodum de priori *Americana mucronato folio* exactè retulimus.

Inveniuntur nihilominus qui haſce BRUMALI TEMPORE ob gelu Solo eximunt, atque radice panno involutâ in Hypocauſtis totâ HYEME ſuſpendunt, quò quidem ſæpenumero ab omni corruptione non tantum immunes ſervantur, verum etiam non modicum capiunt incrementum: Terræ tamen Vernis diebus rurſus commiſſas, radiisque Solaribus, Aëre pluvio & nubilo expoſitas, naturalem tandem virorem depoſuiſſe, nec non quaſi in ipſo interitus procinctu ingratum atque obſoleto-hepaticum induiſſe, poſteaque vireſcentem rurſus, atque nativum ſuum colorem omnino recuperaſſe aſteriſco notamus: Nunquam tamen thyrſum floreſcentem eo produxiſſe modo; Quod ſane ſi in Terrâ omni humiditate deſtitutâ permanent, in his inclementioribus FRISIÆ plagis fervidis præcipuè anni temporibus nonnunquam fieri videmus.

F I N I S.

INDEX VERBORUM,

QUÆ HOC IN OPERE

DE

HERBA BRITANNICA.

Nec non Aloidario continentur.

A.

Abamanteida. *Pag.* 7.
Abrahamus Ortelius. 22. 23. 127. 154.
Acetoſa. 41. 49. Nigra Avicennæ. 52. Vulgaris. 49. Ejus Hiſtoria. 221. Minor Lanceolata. 49. Ejus Hiſtor. 222. Lanceolata Minima. 49. Ejus Deſcriptio. 223. Romana Rotundi 49. Ejus Hiſt. 224. Hiſpan. Maxima. 49. Ejus Deſcript. 225. Veſicar. Maxiocana. 49. Ejus Hiſt. 227. 227. Annua Luſit. 49. Ejus Deſcript. 228. Annua Africana. 49. Ejus Hiſt. 230. Ann. Italica. 49. Ejus Deſcript. 230. 231.
Achamenidum. 8.
Acibar. 23.
Adagium Græcum. 72.
Adam Friſicè locutus. 35.
Adamus Lonicerus. 42. Quid de Aloë. 21.
Ad omnes admonitio. 70.
Ad Zoilos. 72.
Aëtius Amidenus. 51. Quid de Britannica. ibid. 112. 144. 187.
Agathius. 96.
Aglaoptiotis. 8. Ejus color. ibid.
Agriculturæ Studium omnibus neceſſarium. 189. 190.
Ακοντικόν. 202.
Albertus Crantzius, 99.
Albertus Saxoniæ Dux. 99. Ejus petitio. ibid.
Albinus Torinus. 159.
Alciatus. 10.
Alckmarium. 24.
Alexander ab Alexandro. 101. Notatur. ibid.
Alimus. 8.
Aliſma. 75.
Allaguey. 8.
Aloë. 23. Quo tempore exhibenda. 30. Mucronato folio Americana. 3. 8. Spinoſa. ibid. Ejus miranda ætas. 4. 8. Quo anno Floruit. 4. Ubi. ibid. Radic. conſideratio. ibid. Folior. ordo. ibid. Caulium diſpoſitio. ibid. illorum proceritas. ibid. Craſſities. 6. Ra-

Ramorum diſpoſitio. 4. 7. Florum numerus. 7. Color. ibid. diuturnitas. 7. 8. Nominum Varietas. 8. cultura. 9. Vires & uſus. 10. 11.
Aloë Americana Minor. 12. Ejus Hiſtor. ibid. Vires. ibid.
Aloë Serrata Major Umbellifera. 13. Ejus Hiſt. ibid. Vires. 14.
Aloë Ferox. 16. Ejus Hiſtor. 17. Lanuginoſa. 16. Margine luteo. ibid.
Aloë Purpurea lævis. 15. Ejus Hiſt. ibid. Vires. 16.
Aloë Vera Vulgaris. 17. Ejus Hiſtor. 18. 19. Quoties Groningæ Floruit. 18. Succotorina. 23. 25. Hepatica. ibid. Caballina. 24. 26. Vera Minor. 20. Vera coſtâ Spinoſâ. ibid. Hiſtor. ibid. 21. Vera Major. 22. Ejus Hiſtoria. ibid. Succi Nomina varia. 23. præparandi modus. ibid. 24. 25. Electio. 25. 26. Vires. ibid. Temperamentum. 27. Cultura. 33.
Aloidarium. 3.
Amatus Luſitanus. 17. 54. Quid de Britannica. 54.
Amaranthus. 74.
Amaſis. 23. 24.
Amatſons. 82.
Amazones. ibid.
Ameland. 25.
Amesfordia. 24.
Ammianus Marcellinus. 90.
Ampffer. vel. Amper. 42.
Amſtel. 22.
Amſtela fluvius, olim Sturius dictus. 17.
Amſtel-Dam. vel. Amſterdam. 22.
Amſtelrodamenſes quinam? 17.
Amſterodamum. 22. 24. Ejus Vetuſtas. 22. Vnde dictum. 24.
Amſtur. 21.
Anacampherotes. 9. Ejus facultas. ibid.
Andreas Alciatus. 7.
Andreas Bellunenſis. 52.
Andreas Lacuna. 27. 28.
Andreas Matthiolus. 37. 74. 77. Notatur. 38. 41. 44. 115. Reprehenditur. 45. 56. Accuſatur. 47. Quid de Britannica. 55. 114. Laudatur. 56. 58. Quid de Aloë. 21.
Andreas Veſalius de Rad. China. 73.
D'Angel quid. 127.
Angina. 118. 163. Quid. 118. Quàm citò tollitur. 162.
Anglia. 128. 130. Unde dicta. 128. Olim Britannia vocata. 124. Quare Britannia dicta. 130.
Anthracites quid? 108.
Antonius Belgarum Gubernator. 157. A Romanis victus. ibid.
Antonius Muſa. 57. 68. Ejus honor ac gloria. ibid.
Antonius Recchus. 6. 10. 14.
Aproxis. 8. Ejus vis. ibid.
Apulejus Platonicus. 120. 138. 159. Quo tempore floruit. ibid.
Aquæ Friſiæ Bituminoſæ noxiæ. 185. Quos morbos generant. 17. In iis quare piſces nulli. 184. 185.
Aquarum Veneæ terræ color. 82.
Areaa. 23.

Arenacum. 25.
Arianeides. 9. Ejus vis. ibid.
Ariſtoteles. 37. 129.
Armamentarium Romanorum. 128. 129.
Armel. 8.
Arnoldus de Villa Nova. 63. 166. Quid de Britan. 63.
Aromatariorum laus. 66.
Aſcia. 91. Quid? ibid.
Aſpaltites Quid. 108.
Aſtrorum Leges quibus neceſſariæ. 190.
Athanaſius Kircherus. 51.
Augtran quid? 117.
Avicenna. 52. Quid de Britannica. ibid.
Aulus Perſius. 26.
Ax. 91.
Axe. Sive Axe-byl. ibid.
Azaure. 23. *p.*
Azevar. ibid.

B.

Baduhenna lucus. *Fol.* 154. 155.
Barba Sylvana. 75.
Batavi. 17. Unde dicti. 22. Septentrionales. 17.
Batavia. 22. 25.
Bataw. 22.
Batawenburgum. ibid.
Batenburg. ibid.
Batua. ibid.
Benningawolda. 154.
Bera Quid? 82.
Betave. 22.
Betaw. ibid.
Betow. ibid.
Beverwycum. 24.
Bibo. 120.
Billingawolda. 154.
Birtangel. 127. 128.
Bivo. 119. 120.
Blau-ſchuit. 141. Quid? ibid.
Blau-ſught. ibid.
Boekweite. 86.
Boert Angel. 127.
Boeren-Tange. ibid.
Bolſwardum. 24.
Bombi quid? 134.
Bona. 20.
Bong. Quid? 118.
Bonus Henricus. 49. 207. Ejus Hiſtor. ibid. & 208. 209.
Branders quid? 134.
Bre quid? 125.
Breden quid? 126.
Breen quid Friſicè. ibid.
Bremenſes. 17.
Bret quid? 126. 127.
Bria hinca. 127.
Brie, vel Bri quid? 126.
Briet quid? ibid.
Brigada. ibid.
Brigantes. ibid.
Brigida. ibid.
Brik. Brikke quid? ibid.
Brila quid? 22.
Brilen quid? 132.
Brio. 64.
Briſt. ibid.
Briſtoris. ibid.
Brit, & Britten. 124. 131. Quid? 125. 126. 127. 129. 130. 131. 132.

Bri-

Britangel quid? 127.
Britanien quid? 125.
Britanniæ nomen unde? 130.
Britannica. 4. 5. 6. &c. Americana. 49. 200. Ejus Hiſtor. ibid. & 201. 202. Antiquorum Vera. 49. 190. Ejus Hiſtor. ibid. Verum Friſiorum Nomen. 27. Ab effectu inditum. 137. Sola inter omnes Lapathi Species aſtringit. 139. Quid ejus nomine ſigruficatur. 5 Quibus propria. ibid. Unde dicta. 6. Eam nullus hactenus Veram oſtendit. 7. Quorundam vana Ejus inventionis gloria. 7. 13. An Scyticum Nomen. 8. An Spartanica. ibid. An Halymus. ibid. Quid de eâ Autores ſtatuant? 8. Ejus Nomen antiquiſſimum. 10. Quibus nota. ibid. Neotericis hactenus ignota. 11. Ejus figura à nemine in medium adducta. 14. Quid afficit. 15. 142. In quibus locis à Deo creata. 16. 26. 184. A Friſiis demonſtrata Romanis. 17. An Magica ſit Herba. 9. An Lapathi Species. 31. 53. An Sylveſtris Rumex. 52. An Biſtorta. 54. 55. 59. 60. 61. 62. An Betonica, vel Vetonica. 57. 138. An Telephum. 58. An Cochlearia. 59. An Limonium. ibid. & 67.
An Behen Rubrum. ibid. An conſolidæ Species. 64. 67. An Becabunga. 65. An Cæpæa. ibid. An Antagallis Aquatica. ibid. An Veronica. 66. An Bugla. 67. An Symphytum. ibid. An Naſturtium Aquaticum. ibid. An Sanicula. ibid. An Pulmonaria. ibid. An Pyrola. ibid. An Lingua cervina. ibid. An Trifolium. ibid. An Trifolium. ibid. An Perſicaria. ibid. An Artemiſia. 69. An Herba Sancti Jacobi. ibid. An Plantago Aquatica. 78. Non eſt Betonica. 138. Quo modo inventa. 75. Quando. 133. Quo die. 80. In qua Terra. 110. Victoriæ indicium. 80. Ejus examinatio. 111. 151. 190. Deſcriptio. ibid. Foliorum conſideratio. 113. 151. 190. Folia quid per ſe poſſunt. 171. Radicis color. 115. 190. Collectio. 187. Caulis altitudo. 116. 191. Floris examinatio. 117. Seminis conſideratio. 142. 151. 172. 192. Anginas depellit. 118. 165. Britannicæ Etymon enucleatur. 121. 125. 126. 191. Eſt Friſica dictio. 124. 138. Quando periit ejus cognitio. 133. 157. 158. Ejuſdem Experimentorum enarratio. 144. Cujus libet Temperamento conveniens. 149. A Romanis & Græcis expetita. 153. In honore habita. 157. Quo Tempore, & quandiu eâ uſi fuerunt Romani. 153. 157. A Claudio Cæſare depingitur. 156. 157.

Romam deportatur. ibidem. In Triumphum ducitur. ibid. In Capitolio ſuſpenditur. ibid. Fulmine conſumitur. ibid. Ab Avicenna demonſtratur. 158. Quandiu Spreta latuit. ibid. Ejus mixtionis modus & uſus. 160. Ejus ſuccus ac pulvis. 159. Quid poſſit. 171. Quomodo ſervandus. 159. 160. Præcautio. ibid. Ejus Decoctum compoſitum. 161. Simplex. 162. Ejus Syrupus. 164. Gargariſmus. 165. Cataplaſma. ibid. 166. Unguentum. 168 178. 179. 180. 181. Julapium. 169. Emplaſtrum. 169. 176. 177. Ejus Potio Vulneraria univerſalis. 170. Dentifricium. 172. Electuarium. 173. 174. Extractum. ibid. Spiritus. 175. Lavamentum. 177. Oleum. 181. 182.

Britannica & Rhabarbarum contraria. 171. Quid de ejus Compoſitionibus Veteres. 172. 183. Ejus provenìendi & florendi Tempus. 186. 187.

De Britannica multorum error. 64. 67.

Britannicæ nominis antiquiſſima ſignificatio. 131.

Britannicæ Vires ac Qualitates. 132. 138. 139. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 151. 153. 159. 160. 163. 167. 171. 172.

Britannici montes quinam? 129.

Britannica Domus ſive Arx. 128. 289. 130. Aquo extructa. 128. Unde dicta. ibid.

Britlington. 127.

Briton. ibid.

Britſchen. 124.

Brithum. 127.

Brittenberg. 229.

Brittenburg. 124. 128. 156.

Britze. 124.

Britzert. 127.

Brygæ. 90.

Brytanæ qui? 126.

Brod. & Brood quid? 125.

Broek. 104.

Broihana Quid? 82.

Bronchocele quid? 118.

Bruc. 104.

Bructeri. 17. 104. An Pruſſeni. 81. Unde dicti. 104. Quinam olim & nunc. 155.

Bructers. 104.

Bulapathum quid? 47. 49. Ejus Hiſtoria. 217.

Buna. 20.

Burg quid? 94.

Burgemeeſteren unde dicti. ibid.

Burgenſes & Burgers qui? ibid.

Burgh-Graven qui? ibid.

Burgundia. 94. Unde dicta? ibid.

Burgundi. ibid.

C.

CAjus Caligula *Pag.* 156. Turrim Britannicæ Arci addidit. ibid.

Cajus Julius Cæſar. 153.

Cajus Valgius. 73.

Calabria quomodo olim dicta. 119.

Calliſtenes Hiſtoricus 157.

Campi. 24.

Cani-

Caninefates. 22. Unde dicti. 19.
Carbo quid? 108.
Cardon. 8.
Carion. 89. 103.
Carolus Cluſius. 60. Quid de Britann. ibid. Quid de Aloë. 6. 11.
Caſparus Bauhinus. 67. Quid de Britann. ibid.
Caſtrum Scenkianum. 22.
Catecomer. 23.
Catera. quid? 82.
Cauchorum pons. 19.
Cebar. 23.
Celllicia. 8.
Cereviſiæ ex aquis Bituminoſis nocent. 185. ventrem deturbant. ibid.
Ceſpes. 88. 89. 105. Ejus Nomen unde. 88. Quibus uſibus inſervit. ibid. & 102. Vivus quid? ibid.
Chauci. 14. Majores. ibid. Minores, ibid.
Chirurgi ante Medicos à Romanis admiſſi. 68.
Cicuta. 8. Socratis morte celebris. ibid.
Cimbers-wolt. 129.
Cimbri qui? 35. 97.
Cimbricus Pagus quinam? 129
Circum foranei an admittendi? 70.
Cirſion. 114.
Clarigatio quid? 101.
Claſſis Anglorum diruta. 135.
Claudius Galenus. 31. 71. 141. 142. 172. 193. Quid de Britann. 31. Quid de Lapatho. 37. Laudatur. 111. 112.
Claudius Imperator. 5. Filium Britannicum dixit. ibid. 156.
Claudius Salmaſius. 47. 90. Ejus error. 48.
Clunia quid? 82. 185. Unde dicta. 186.
Cluverus. 19. 22. 155. Culpa tur. 20. 21. notatur. 128.
Clyn quid? 186.
Cnyf, Cniff. quid? 91.
Coëlius Rhodiginus. 91.
Coita quid? 82.
Commoda publica privatis anteponenda. 27.
Conradus Geſnerus. 57. Quid de Britann. ibid. Ejus error: ibid. quid de Aloë? 21.
Coriaceſia Magica Herba. 8.
Corinthades. ibid.
Cornelius Celſus. 118. 163. Quid de Bronchocele. ibid.
Covordia. 133. Recuperata. ibid.
Craterus Medicus. 139.
Crops-wolda. 154.
Cuauci. 19.
Cuauchenbrugh. ibid.
Culeburgum. 22.

D.

DElphi. *Pag.* 22.
Democritus. 73.
Dentillaria. 139.
Deploranda narrantur. 69.
Deus quam mirabilis in operibus ſuis. 186.
Dibbaldus. 155.
Didius Avitus. 157.

Dio-

Diocarus Friſiæ Princeps. 154.155.
Dion Caſſius. 22.
Dioſcorides, Quid de Britann. 29. citatur. 40. 41. Taxatur. 44. Emendatur. 112. 193. Quid de Aloë? 18. 21. p.
Dockumum. 24.
Dominus de Aylua. 121. Quid de Britann. ibid.
Domitianus Cæſar. 157.
Domitius Corbulo. 22.
Drakenbloed. 44.
Druſiana foſſa quæ? 23.
Druſus Germanicus. ibid.
Duynen. 24.

E.

EDamum. Fol. 24.
Egeſippus. 96.
Elburgum. 24.
Enchuſa. ibid.
Endymica mala quænam? 16.
Engelbrit. 127.
Ens. 25.
Eyerland. ibid.
Eryſimum quid? 86.
Erythrolapathum. 44.
Euritius Cordus. 54. Quid de Britann. ibid.
Eutropius. 157.
Exemplum inauditum. 70. Triſte. 71.

F.

FAbius Colomna. Fol. 60. Ejus de Britann. error. ibid. 114.
Quid de Aloë? 6. 24. 25. p.
Fabrianus. 74.
Feſtus Pompejus citatur. 100.
Flecken quid? 141.
Francer. 95.
Franci qui? 94. De illis proverbium. 95.
Franciſcus Gomara. 6. 10. 14. p.
Franciſcus Hernandez. 8. 12. 14. 16. 17. p.
Franekera. 24.
Franeker. 95. Unde vocata. ibid.
Friſia. 24. 25. Ejus Antiqua & Hodierna inſignia. 107. 108.
Friſiabones qui? 17. 19. 20.
Friſii Majores. 17. 20. Eorum terminus. 24. Gens libera. 98. Orientales. 17. 24. Occidentales. ibid.
Friſſi Minores. 19. 20. 24. Eorum terminus. 23.
Friſiorum Endynici morbi. 17. Eorum proverbium. 23. Inſulæ quæ? 25. Illorum linguæ hactenus inviolata. 36. Ab externis non intelligibilis. 138. Eorum mores. 93. Nomina in A. E. & O deſinentia. 137.
Frumentum Sarracenicum quid? 86.

G.

GAbriel Humelbergius. Fol. 119. Taxatur. ibid.
Gagates quid? 108.
Galatia. 90. Unde denominata. ibid.

Gallo-Græcia. 90.
Ganz quid? 117.
Garcias ab Horto. 17. Quid de Aloë. ibid. 18, 23. p.
Geelmuida. 24.
Geldri. 17.
Gelotophyllida. 9. Ejus vis. ibid.
Georgius Handſcius. 77.
Germanicus Cæſar. 154.
Glaſs quid? 117.
Gorchumum. 22.
Gothica Gens quæ? 98.
Gothi Friſiam invadentes. 157.
Gotofridus Viterbienſis. 92.
Gouda. 23.
Groninga. 24. 133. Quandiu & à quo obſeſſa. ibid. Ejus Cives imperterriti. 134. Bellicoſa eorum virtus. 135.
Gualterus Riffius. 54. Quid de Britann. ibid.
Guilielmus Cambdenus. 61. Ejus de Britann. opinio. ibid.
Guilielmus Rondeletius. 74.
Guilielmus Rovillius. 65. Quid de Britan. ibid.
Guilielmus Turnerus. ibid. Ejus de Britann. Sententia. ibid.

H.

HAarworm. *Fol.* 75. quid? ibid.
Hadrianus Junius. 22. 61. Ejus de Britann. opinio. ibid.
Haga. 22.
Hamad quid? 43.
Harderwicum. 24.
Harlemium. 24.
Harlinga. ibid.
Harmel. 8.
Haſſelium. 24.
Helii pes & exitus. 22.
Helvoet. ibid. 81.
Heneti. Unde denominati. ibid.
Herbarum cognitio non facile acquirenda. 79. Quarundam facultates. 147.
Herbarum Inventoribus Honos. 73.
Hermeſia. 9. Ejus potentia. ibid.
Hermolaus Barbarus. 56. 63. 84. 159. Notatur. 119.
Heroſvitha Monialis. 92.
Hica quid? 131.
Hieronymus Tragus. 56. Quid de Britann. ib. 57. quid de Aloë? 21. p.
Hieronymus Sanctus. 71. Ejus lamentatio. ibid.
Hippicis. 9. Ejus vis. ibid.
Hippocrates. 167.
Hippophonada. 8. Ejus miranda radix. ibid.
Hyc. 131. Quid? ibid.
Hyck. ibid.
Hydrolapathum. 46. Nigrum. 49. 190.
Hylo y Aguia. 8. p.
Hyppolapathum. 46. 47. 48. 198. Ejus Hiſtoria. ibid. & 199. Rotundum. 49. 192. Ejus Hiſtor. 193. 194. Album Sylveſtre. 49. 205. Ejus Hiſtor. ibid. & 206. Rubrum Sylveſt. 49. 207. Ejus deſcriptio. ibid.
Hollandia. 25.
Homo μικρόκοσμος dictus. 3. Ejus præ-

præſtantia· 2· fragilitas. 3.
Horatius. 13. 71. 88.
Horna. 24.
Hoſtis ſuga. 135.
't Huis te Britten quid? 128. 129. 130.
Humadh quid? 43.
Humelbergius. 160.
Hunnica Gens quæ? 98.
Hus. 20.
Husbonde. ibid.

I.

JAcobus Dalechampius. 65. Quid de Britan. ibid. reprehenditur. 117.
Jacobus Goupilius. 114. Quid de Britann. ibid.
Jacobus Tabernæmontanus. 72. Quid de Aloë· 21. *p.*
Janus Cornarius. 36. 61. Quid de Britann. ibid.
Ica quid? 131.
Icterus Niger. 141.
Joachimus Camerarius. 44. Quid de Britannica. 55. De Aloë. 21. *p.*
Joannes Agricola. 54. Quid de Britann. ibid.
Joannes Ammonius. 56. Quid de Britann. ibid.
Joannes Bauhinus. ibid. Quid de Aloë. 23. *p.*
Joannes Bodæus à Stapel. 67. Quid de Britann. ibid. & 114.
Joannes Criſpinus. 114.
Joannes Chriſtovallus. 128.
Joannes Fernelius. 142.
Joannes Fungerus. 62. Ejus de Britann. opinis ibid.
Joannes Goropius Becanus. 35. Quid de Britann. 121. 122. Reprehenditur. 123. 124. Ejus de Plinio opinio. 122.
Joann. Henricus Cherlerus. 67. Quid de Brit. ibid.
Joannes Manardus. 118. Quid de Aloë. 31. *p.*
Joannes Ruellius. 53. 114. Quid de Aloë. 19. *p.*
Joannes Wierus. 64. 140. Quid de Britann. 64. 65. Taxatur. ibid.
Joſephus Quercetanus. 174.
Iſala. 23.
Iſelſtenium. ibid.
Julianus Martianus Rota. 142.
Julius Cæſar. 126.
Juſtinianus Imperator. 6.

K.

KIlifita quid? 82.
Klyn quid denotat? 105. 186.
Klyniaci Ceſpites. 105.

L.

LAmpatz. 45.
Lapathum qualis Herba? 34. 37. Quid Cimbricè denotat. ibid. Quo nomine Japetico dicitur. 36. Sativum quodnam? 38. Ejus deſcriptio. 192. An Monachorum Rhabarbarum. 38. A Plinio Rumex dictum.

ctum. 39. Hortenſe loniceri. ib. Cantherinum. 40. 41. Sanguineum. 44. 49. Ejus Hiſtoria. 211. Sylveſtre. 49. Sativum Rotundif. ib. 192. Propagandi modus. 194. Fimbriatum Rotundif. 49. 194. Ejus cultura. 196. Chinenſe longifolium. ibid. Ejus foliorum ac Florum ſeries. 197. Sativum Antiquorum. 39. 49. 148. Ejus radix, Folia, & Flores. 190. 191. 192. Longifolium Nigrum Paluſtre. 49. 190. Ejus Hiſtoria. 198. 199. Vulgare Album, & Rubrum. 49. 205. 206. 207. Eorum Hiſtor. ibid. Unctuoſum. 49. 207. Ejus Hiſtor. ibid. & 208. 209. Paluſtre Nigrum Hen. Muntingii. 116. Virginianum. 200. Ejus Hiſtoria. 200. 201. 202. 203. Conſervandi modus. 202. Vires. ibid. Hortenſe. 203. Ejus ſpecies, & Hiſtor. ibid. & 204. Acutum. 49. Ejus Hiſtor. 209. Longifolium criſpum. 49. Ejus deſcriptio. 210. Planum paludoſum. 49. Ejus Hiſtor. 213. Vulgare Minus. 49. Ejus Deſcriptio. 215. Minus Dentatum. 49. Ejus Hiſtoria. 216. Fibroſum. 49. Ejus Deſcriptio. 217.

Lapatzens-kruid. 39.
Lapis Leodienſis. 108.
Lappatz. 45.
Lecca fluvius. 22. A quo effoſſus. ib.
Leerdamum. ibid.
Leonardus Fuchſius. 54. 78. Quid de Britann. 55. Ejus error. ibid.
Leovardia. 24. 155.
Lera. 129.
Letterbrit. 127.
Lingua Friſica omnium antiquiſſima. 129.
Lippitudo quid? 140.
Lithanthraces qui? 108
Longobardica Gens quæ? 98.
Lucas Chinus. 74.
Lucius Apronius. 154.
Lucius Maximus. 157.
Lucius Moderatus Columella. 189. Rei Agreſtis præceptor. ibid. Quid de Aloë. 18. *p.*
Lugdunum Batavorum. 24.
Lutius Annæus Florus. 128. 153.
Lutum Plinii quid? 103. 106. 107.

M.

Malloriges. *Fol.* 155.
Manguei. 8. Montanum. ibid. Divinum. 12. *p.*
Marcus Cato. 73.
Marcus Zuerius Boxhornius. 20.
Manilius adducitur. 36.
Mare Belgicum. 123. Friſicum. ib. Vadoſum. 155. Auſtrinum. 23.
Marſakſers. 25.
Marſatii quinam? 16. 25. Eorum nomen unde. ibid.
Matianus Jureconſultus. 101. refutatur. ibid.
Martianus Hamconius. 20. 108. 123.
Matthæus Sylvaticus. 63. 166. Quid de Britannica. 63.
Matthias Lobelius. 59. Ejus de Britannica opinio. ibid.

 Mat-

Mattiaci quinam? 23.
Mauritius Imperator. 91.
Medenbleca. 24.
Medici quo tempore Chirurgis Majores habiti. 68. 69. Eorum Privilegium. 68.
Menaides qualis Herba. 8. Ejus Natura. ibid.
Metl. 8. 14. 17. *p.*
Mexcal. Metl. 17. *p.*
Μικρόκοσμος. 3.
Mindanenſes. 17.
Miranda Dei potentia. 1. Bonitas. ibid.
Mittelbrit. 127. 128.
Myſi. 90.
Moer. 80.
Moly Homericum. 7. An Orphicum Vocabulum? Symbolum, vel Herba? ibid.
Momma quid? 82.
Monaſterienſes. 17.
Monochodamum. 24.
Montifortium. 23.
Moras. 80.
Moraſſen, Mooren. 48.
Morbi Friſiæ Endymici Priſcis incogniti. 182.
Mori unde denominati? 106.
Morina Terra. 103. An lutum Plinii. ibid. Ejus Species. 104. 105. 106. Color, & præparatio. 105.
Muida. 24.
Muma quid? 82.

N.

NAarda. *Fol.* 24.
Nabalia Fluvius. 23. 24.
Nabel. ibid.
Natura quàm mirabiliter operatur. 185. Quid Indis dedit? ibid. Quid Gallici Oceani incolis. ibid.
Navel. 24.
Neceſſitas dura quid excogitat? 108.
Nero Imperator. 157.
Nicolaus Abrahamus. 167. 168.
Nicolaus Rigaltius. 91.
Niebrit. 127.
Noord-Zee. 127.
Normanni Friſiam occupantes. 157.
Numiſma Studioſis exhibitum. 134.

O.

OCeanus Gallicus. *Fol.* 18. 123. Germanicus. ibid. Cimbricus. 25. Friſicus. ibid. Saxonicus. ibid. Septentrionalis. 18.
Octavius Auguſtus. 153. 154.
Ὀξύς Græcè quid denotat? 41. 42. 43.
Oldebrit. 127.
Oldenburgenſes. 17.
Ooſtfali. 91.
Ophiuſa. 9. Ejus vis. ibid.
Oribaſius Sardianus. 51. Quid de Britann. ibid. Emendat. 112.
Oſcedo. 141.
Oſdorp. 24.
Oſnabrugenſes. 17.
Oſſedo. 159.
Oſtago quid? 141.
Ouderkerk. 24.

Ovi-

Ovidius. 84. 187. Quid de Topho? 84. 87. 97.
Oxalis. 40. 41. Annua Luſitanica. 49. Annua Africana. ibid. Annua Italica. ibid. Hiſpanica Maxima. ibid. Lanceolata Minor. Minima ibid. Romana Rotundifolia, ibid Veſicaria Mexiocana. ibid. Vulgaris. ibid.
Oxylapathum. 43. 44. 49. 209. Acutum. ibid. Fibroſum. 49. 217. Longi fol: criſpum. 49. 210. Minus Dentatum. 49. 218. Minus Vulgare. 49. 215. Planum Paludoſum. 49. 213. Sanguineum. 49. 211. Tuberoſum Americanum. 49. Ejus Hiſtoria. 218. An Lapathum Sylveſtre. 111.

P.

Panacea Belgarum. *Fol.* 184.
Panicum. 86.
Paratella. 36.
Paratilla. ibid.
Parella. ibid.
Paricella. ibid.
Paritilla. ibid.
Pati. 16.
Patientia quid? 40. 49. 198. Ejus Hiſtor. 199.
Patziens-crud. 39.
Paulus Ægineta. 51. Quid de Britann. ibid. Quid de Aloë. 30. *p.*
Paulus Merula. 157.
Paulus oroſius. 95.
Perſii Dictum. 70.
Petrus Bertius. 23. 154.
Petrus Pena. 59. Ejus de Britannica opinio. ibid.
Piatamano quid? 53.
Piers Hille. 22.
Pyrhus caſtriotta. 73.
Pythagoras. ibid.
Plaggen quid? 102.
Plato citatur. 36. 183.
Plantago Aquatica. 75. 77. Examinatur. 76. An vera Britannica? 78. 79. An Themiſonis. 78.
Plekken quid? 141
Plinius. 8. 9. 18. 103. 139. 144. Notatur, & corrigitur. 19. 32. Defenditur. 21. 40. 101. 123. Reſtituitur. 22. Quid de Britannica. 30. 116. 117. Quid de Lapatho? 32. 33. A Matthiolo malè reprehenditur. 43. Quid de Topho. 83. 85. 87. Quid de Aloë. 24. 28 32. *p.* A Garcia malè reprehenditur. 32.
Πρυκτας quid? 130.
Πρυκτόρια. ibid.
Πρυτεν. ibid.
Plutarchus. 183.
Pompejus Lenæus. 73.
Pompejus Paullinus. 157.
Pontanus. 84.
Porphyrius. 139.
Potentia Dei miranda. 135.
Πρυτανεῖον. 130.
Privilegium Medicorum. 68.
Prytanæum. 130. Quid? ibid.
Prytanis, & Britanes quid? 126.
Procopius citatur. 95.
Protheus. 10.

Proverbium Groninganorum. 185.
Providentia mira Divina. 16. 135. 184.
Pruſſani. 81. Non ſunt Bructeri. ibid.
Purmerenta. 24.

Q.

Quakenbrugh. *Fol.* 19.
Quauci. ibid.
Quintilius Varus. 153. 154.

R.

Regino Prumienſis. *Fol* 22.
Regnerus Prædinius. 65.
Regum duorum Claſſis ſuperata. 135.
Rembartus Dodonæus. 57. 77. Quid de Britannica. ibid. & 59. Ejus prudentia. 58. 59. Error. 57. Quid de Aloë. 21. *p*.
Remedium optimum adverſus Scorbutum. 188.
Rha. 48.
Rhabarbarum. ibid. Verum Rotundifolium. 49. 192. Verum Matthioli. 49. 196. 197. Rotundifol. fimbriatum. 49. 194. Lanuginoſum. ibid. & 196. Monachorum. 49. 198.
Rhaponticum. 48.
Rharittella. 37.
Rharittel. ibid.
Rharitter. ibid.
Rharitteren. ibid.
Rhena. 25.
Rheum. 48. Antiquorum. 49. 192.
Rhoridder. 48.
Rhoritter. ibid. & 121.
Rit. 48. Quid Friſicè. 121.
Rittannica. ibid.
Ritteren quid Friſicè? ibid.
Rob quid? 143.
Rogge. 86.
Roterodamum. 22.
Ruit. 121. Quid Friſicè. ibid.
Rumex. 36. 37. 51. Sativus. 39. 40. Canpferinus. 49. Ejus Hiſtoria. 221. Cantherinus. 40. Niger Ætii. 51. 53. 187. Sylveſter exiguus. 41. 49.
Rut. 48.

S.

Sac. 89. Quid denotat? ibid. & 91.
Sacæ qui? 90.
Sacci, Sagi, Sagæ, Sagenæ &c. unde dicta. 89.
Sache, & Sage quid? ibid.
Sachonia. 89.
Saec quid? 91.
Saece, & Saeke quid? ibid.
Saes quid? 91.
Sag, & Sagde quid? 89.
Sagma, & Sagmen. ibid. Quid denotat? 91. 93. 101. 102. Torridum quid? 110.
Sagmina. 100. An Verbenam denotent. ibid. & 101.
Sagum quid? 92.
Saicht quid? 91.
Sanguis Draconis Herba. 44. 49. Hiſtor. 211.

Sas.

Sas. 91.
Saſſen. 98.
Saſſones. 89.
Saſſonia. 98.
Saxen qui & quid? 91. 92. 98.
Saxſriſii. ibid. Eorum Nomen unde? ibid.
Saxones priſci ſunt Friſii. 17. 90. An à Saceis orti. 89. 91. Eorum mores. 93. Antiqua libertas. 94. Franci dicti. 96. Cimbri vocati. 97. Eorum vocabulum unde. 98. 119.
Saxoniæ Ducum inſignia quæ? 98. Eorum jus venditum. 99.
Der Schelling. 25.
Scelotyrbe. 16. 17. 75. 139. 157. 187. &c.
Scheurmond quid? 140.
Schokken quid? 102.
Schylex. 9. Ejus facultas. ibid.
Schoonhovia. 23.
Schorbeen. 140. Quid? ibid.
Schorbey. 17.
Schorbek. ibid.
Schorbygras quid? 64.
Schorbuc, & Schorbut. 17. 140. 141.
Schorbuik. ibid. Quid in ſpecie. ib. Ubi graſſatur. ibid.
Schorbum. 17. 140.
Scorbutus morbus. ibid. in quibus locis graſſatur. 25. Qualis deprehenditur. 131. Ejus qualitas. 140. Notæ. ibid.
Schorfloof. 48.
Schorflos. ibid.
Schormond quid? 140.
Sedum Amarum. 18. p.
Segon quid? 155.
Sement quid? 85.
Sempervivum. 18. p. Marinum. ibid.
Seneca. 126. 183.
Septem Sylvæ. 155.
Serapio quid de Aloë? 32. p.
Sicambri. 17.
Sidonius. 85.
Simers-wolt. 129.
Synanche. 160. Quid? 163. Unde dicta. ibid.
Slota. 24.
Sloterdijk. ibid.
Slooten. ibid.
Sneca. ibid.
So & Sode quid? 88. 102.
Sol ſiderum Dux. 2.
Solinus Polyhiſtor. 90.
Spinachia. 49. 203. Ejus ſpecies, & Hiſtor. ibid.
Spit. 88.
Sprouw. 140. Quid? ibid. & 163.
Squinancia. ibid.
Statius. 84. Quid de Topho. ibid.
Stavora. 24. 155.
Steenwicum. 24.
Strabo. 81. 90. 139.
Stink-potten quid? 134.
Stomacace. 16. 17. 75. 139. 140. 157. 187. &c.
Stur quid? 21.
Sturii qui? 16. Eorum locus. 21. Antiquus Terminus. 24. Qui olim fuêre. ibid. Unde denominati? 21.
Sturius Fluvius. 17.

De

De am Stur. 21.
De Stuur. ibid.
Stuypen. 174.
Suetonius Tranquillus. 68. 128. 156.
Swolla. 24.

T.

TAangelida. *Fol.* 9. Ejus vis. ibid.
Tacitus. 5. 20. 21. 22. 90. 96. 123. 154. 157. &c.
Tan, & Tand. quid? 131.
Tanica quid? ibid.
Termyn. 174.
Terra Lutoſa 105. Cœnoſa. ibid. Morina. ibid. 106. Venea. ib. 109. Tophacea dicta. ibid.
Texel. 25.
Thalaſſegla. 9. Ejus facultas. ibid.
Themiſon de Plantagine. 73.
Theombrotium. 9. Ejus vis. ibid. A Perſarum Regibus in deliciis habita. ibid.
Theometl. 12.*p.*
Theophraſtus Ereſius. 9. &c. Nec hic, nec crateva, neque Hippocrates Britannicam noverunt. 29.
Theriionarca. 9. Ejus vis. ibid.
Thyni. 90.
Tilia. 22.
Tobias Aldinus. 4. 6. *p.*
Toffſteen. 85.
Tofland quid? 87.
Tophocea Terra. 85. Quid denotat. 102.
Tophus. 83. 84. 85. 87. An Pumex Lapis. ibid.
Tor. 109. Quid? ibid.
Torf. ibid. quid? ibid.
Torf-land. 110.
Torf-torſe quid? 109.
Torridum Tophum quid? 110.
Torven. 199. Quid? ibid.
Toverſchen quid? 105.
Toxandrorum Inſulæ quæ? 23.
Tragotrophon quid? 86.
Trebellius Pollio. 96.
Turf Quid? 109. Harde Turf. 105. Grawe Turf. ibid. Lichte Torf. ibid. Witte Torf. ibid. Baggelaar Turf, & Bagger Turf. 107. Modder Turf. ibid. Sponde Turf. ibid. Vaale Turf. 109.

V.

VAccarum venni. *Fol.* 110.
Vahalis Fluvius. 22.
Valeria Meſſalina. 5.
Valerius Maximus. 97.
Veen. 81. 86.
Veenen quid? 48.
Vegetius. 184.
Venæ. 81. Unde dictæ. ibid.
Vendelen. ibid.
Vend. ibid.
Ven. ibid. & 86.
Venenum. 81. Unde vocatum. ibid.
Venerea. ibid. Unde denominata. ibid.
Veneti. ibid. Unde dicti. ibid. Eorum pagus. ibid. Natura. 82. Fœminæ. ibid.
Venetia. 81. Unde dicta. ibid.
Venetica, ſive Venea Terra. 83. 84. 86. Quid poſſit. ibid. An To-

pha-

phacea Terra veterum. 85. 86. 100. Optimos Ceſpites ſubminiſtrat. 102. An lutum Plinii. 103. 107. Ejus variæ ſpecies. 105. Color & præparatio. ibid.
Venoſus. 81. Unde dictus. ibid.
Venus. ibid. Unde denominata. ibid.
Verbena. 101. Quid denotat? ibid.
Verdani. 17.
Vergobretum quid? 126.
Verritus. 155.
Veſpaſianus Cæſar. 157. Quoties cum hoſte dimicavit. ibid.
Veteraquinum. 23.
Veteres quibus Herbis uſi fuêre. 189.
Viana. 22.
Vibo quid? 119.
Vibones quid? 117. 118.
Vibong, & Vibon quid? ibid. & 120.
Vienmora. 81.
Villa Cruptoricis. 154. 155.
Vind. 81.
Vindelici. ibid.
Virgilius. 85. 86. 87. 189. Quid de Tophacea Terra, & Topho. 85. 86. 108.
Vlaerdinga. 22.
De Vlegt. 75. Quid? ibid.
Het Vlie. 23.
Vlieland. 25.
Vollenhovia. 24.
Voorna. 22.
Vordum. 23.
Urck inſula. 25.
Vriſtandica & Vrijſtandica. 121. Quid? ibid.
Vuiren quid? 107.

W.

Wageninga. *Fol.* 25.
Wandalica Gens quæ? 98.
Waterlandi quinam. 17.
Water-Ridder. 116.
Het Wat. 155.
De Wee. 169. Quid? ibid.
Wener. 81.
Weſopum. 24.
Weſterbroek. 80. unde dictum. 81.
Weſtfali. 91.
Wieringen. 25.
Wimora. ibid.
Withikindius. 92.
Wijk-te-Duirſtede. 23.

Y.

Ylſta. *Fol.* 24.

Z.

Zelandia. *Fol.* 25.
Zelandi. 23.
Zuyder-Zee. 23.
Zutphanienſes. 17.

ERRATA MINIMI MOMENTI

Hoc modo emendanda.

FOlio 2. linea 13. ingremio, lege, in gremio. lin. eâdem creſciti, lege, creſcite. lin. 31. rarum, lege, rerum. fol. 5. lin. 29. triumphevit, lege, triumphavit. lin. 31. teſta, lege, teſte. lin. 38. uſurpaevrunt, lege, uſurpaverunt. fol. 6. lin. 5. 6. in in finem, lege, in finem. fol. 7. lin. 4. Triumpſum, lege, Triumphum. lin. 8. nomina, lege, nomine. lin. 22. commoda, lege, commodè. fol, 8. lin. 22. Armal, lege, Armel. lin. 31. congeleantes, lege, congelantes. fol. 9. ERASIUS: Ad eundam, l. ERESIUS: Ad eundem. fol. 10. lin. 3. ceremsniis, l. ceremoniis. lin. 15. ſpecias, l. ſpecies. lin. 34. prodidernnt, l. prodiderunt. fol. 11. in margine, dianè, l. planè. fol. 12. lin. 5. oſttentare, l. oſtentare. fol. 14. lin. 34. janctantiæ, l. jactantiæ. fol. 17. lin. 2. Batavis, l. Batavi. fol. 18. lin. 21. hodie Germanicum, l. hodie Mare Germanicum. fol. 19. lin. 30. Friſiaco expreſſa, l. Friſiaco adverſus expreſſa. fol. 23. lin. 1. Borhornius, l. Boxhornius. fol. 24. lin. 27. ex capturâ, l. ex piſcium capturâ. fol. 32. lin. 7. Lapathis, l. Lapathi. lin. 18. candidisque, l. candidiusque. fol. 34. lin. 38. laborioſos, l. laborioſis. fol. 38. lin 6. ERASIUS, l. ERESIUS. lin. 7. ALTHEA, l. ALTHÆA. fol. 48. lin. 12. radics, l. radices. lin. 14. VENEDICO, l. VENETICO. lin. 26. Rhenum, l. Rheum. fol. 51. lin. 14. aſtringit, l. aſtringit. lin. 18. tomi primo, l. tomi primi primo. fol. 52. lin. 15. Berlanibi, l. Berlaniki. fol. 55. lin. 11. evicendam, l. evincendam. fol. 56. lin. 23. Medici, l. Medicæ. fol. 57. lin. 24. DIODONÆI, l. DODONÆI. fol. 58. lin. 7. ſuppoſitium, l. ſuppoſititium. lin. 22. & in marg. Oſedo, l. Oſcedo. Fol. 59. in marg. ſenteniia, l. ſententia. fol. 61. lin. 2. Zuiccanienſi, l. Zuiccauienſis. lin. 6. Chorographica, l. Chorographicâ. l. 7. differentiam, l. differentem. lin. 27. STRABONE, l. STRABONI. fol. 62. lin. 14. qſioquè, l. quoquè. fol. 64. lin. 7. eundem, l. eadem. fol. 66. lin. 1. Cepæam, l. Cœpæam. lin. 8. AROMATORIOS, l. AROMATARIOS. lin. 9. ſimplium, l. ſimplicium. lin ult. Jatraliptæ, l. Jatraleptæ. fol. 67. præclare, l. præclaræ. fol. 69. lin. 29. inutelerint, l. intulerint. Fol. 70. lin. 10. cominis, l. cominus. fol. 72. lin. 32. quùm, l. quàm. lin. 37. magnibus, l. magnis. fol. 73. lin. 33. Vitos, l. Viros. fol. 74. lin. 4. Bacharim, l. Baccharim. lin. 10. Pharmacopærum, l. Pharmacopæorum. lin. 16. patribus, l. partibus. fol. 75. lin. 8. capite, l. capitis. fol. 77. lin. 1. morborum addidiſſe, l. morborum remedium addidiſſe. lin. 17. non alia, l. an alia. lin. ead. inquerire, l. inquirere. lin. 38. ANAGALIDDI, l. ANAGALLIDI. fol. 78. lin. 32. abſit prorſus, l. abſit; prorſus. fol. 80. lin. 3. ingenui, l. ingemui. lin. 19. floſculus, l. floſculis. lin. 20. naviculum, l. naviculam. lin. ead. appellare, l. appellere. lin. 23. egregieè, l. egregiè. fol. 82. lin. 11, 12. Efuunt, l. Effluunt. lin. 22. Baræ, l. Beræ. in marg. Groningani kilifir, l. Groninganis kilifyr. fol. 83. lin. 24. Britannaſque, l. Britannicaſque. fol. 84. lin. 6. minorem, l. minorum. lin. 27. ſimilitudinem, l. ſimilitudinis. fol. 85. lin. 11. rarâ, l. rara. lin. 16. frigidores, l. frigidiores. fol. 86. lin. 26. alies, l. alios. fol. 87. lin. 10. qaalitate, l. qualitate. fol. 88. lin. 11. ceſpetis, l. ceſpitis. lin. 25. ædificorum, l. ædificiorum. lin. 27. tempora, l. tempore. fol. 89. lin. 12. Ac, l. Ad. fol. 90. lin. 27. progreſſi, l. progreſſu. lin. 30.

orbis

E R R A T A.

orbis Europâ,l.orbis in Europâ.lin.36. indigenas docet, l. indigenas eſſe docet, fol. 91. lin. 4. oſtfalos, l. ooſtfalos. lin.16. Fuſiâ, l. Friſicâ. lin. 17. falſem, l. falcem. lin. 23. linguarii, l. lignarii. fol.92.lin.10. AMNE, l. ANNONE. l. 34. hoc, l. hos. fol.94.lin. 26. incolæ Burgers, l. incolæ Burgenſes, Burgers. fol. 95. lin. 14. adhæc, l. ad hæc. lin.15. Pranecer, l. Francer. fol. 96. lin. 25. ἀξχνες, l. ἀξονες. fol. 97. lin. 20. Talaque, l. Telaque. lin.29. inſtrumentam, l. inſtrumentum. fol. 98. lin. 2. Francia, l. Francica. fol. 99. lin. 1. prœter, l. præter. lin. 28. temporibus, l. temporis. fol. 100. lin.35. ruptas, l. raptas. fol. 101. lin. 31. farebat, l. ferebat. lin. 37. 38. FOECIALUM, l. FOECIALIUM. fol. 102. lin. 8. cum Gramen, ſive citra Gramine, l. cum Gramine, ſive citra Gramen. lin.24. Venaæ, l. Veneæ. fol. 104. lin. 14. a colore, l. ac colore. lin. 29. Pœnibus, l. Pœonibus. fol.105. lin. 22. CBSPITES, l. CESPITES. fol. 106. lin. 22. at multi, l. ut multi. liu.35. ſiccio, l. ſiccior. fol. 107. Veneâ, l. Veneæ. fol. 108. lin. 6. magnaminâ, l. magnanimâ. lin.12. Friſii, l. Friſiæ. lin. 16. OMLANDIA etiamnum, l. OMLANDIA) etiamnum. fol.109. lin.2.3. & Brabantiâ, l. & in Brabantiâ. liu.24. ſignificationes, l. ſignificationis. lin.29. Runc, l. Nunc. lin.35. nomini, l. nominis. fol.111. lin.11. mox &, l. mox ex. lin. 13. & om-, l. ex om-. lin. 32. ſylvſteribus, l. ſylveſtribus. fol.119. lin.24. oppidum, Monte, l. oppidum Montis. fol.120. lin.13. atqui, l. atque. fol.122. lin. 25. plurimus, l. plurimis. fol.124. lin. 25. ae, l. ac. fol.125. lin.21. coſſando, l. coaſſando. fol.128. lin.17. Chriſtvallus, l. Chriſtovallus. fol. 130. lin. 1. dic, l. dici. fol. 131. lin. 2. Prytanei, l. Prytanæi. fol. 132. lin. 8. ginguivis, l. gingivis. lin. 14. moribus, l. morbus. lin.21. Herba, l. Herbæ. fol.133. lin.23. MAGISTRATUM, l. MAGISTRATUUM. fol. 135. lin. 4. exitit, l. extitit. lin. 11. licet, l. ſcilicet. lin. 15. planam, l. plenam. lin. 18. unam, l. unum. fol. 136. lin. 24. ſequitur, l. ſequetur. fol.137. lin.6. IMPERIORIORUM, l. IMPERIORUM. lin. 17. ad, l. ac. lin. 35. Frivilingo, l. Fivilingo. fol. 138. lin.26. Pritannicæ, l. Britannicæ. lin.28. perſtringedus, l. perſtringendus. fol. 139. in marg. Strabo l. 5. l. Strabo l. XVI. fol. 140. lin. 12. libri, l. libro. lin. 29. xocant, l. vocant. fol. 142. lin. 20. uleribus, l. ulceribus. fol. 143. lin. 19. BRITANNCÆ, l. BRITANNICÆ. fol. 144. lin. 24. lavoraverat, l. laboraverat. in marg. experitum, l. experimentum. fol. 145. lin. 7. refrigratus, l. refrigeratus. lin. 13. uſus, l. uſu. lin. 31. pharmacoporum, l. pharmacorum. fol. 146. lin. 2. marâ, l. morâ. fol. 147. lin. 12. curatâ, l. curata. fol. 149. lin. 8. uſurpatâ, l. uſurpata. lin. 10. experimentur, l. experientur. lin.25. Rhabarb. ʒſſ. l. Rhabarb. ℥ſſ. fol. 150. lin. 26. morbos præ, l. morbos, ac præ. fol. 151. lin. 15, 16. Chalcicitis, l. Chalcitis. fol. 158. lin. 23. dulciſſimi, l. dulciſſimis. fol.165. lin. 26. ſalis prunellæ ℥ij. l. ſalis prunellæ. lin. 27. Croci ʒj. l. Croci ana ʒj. fol.168. lin.19. ſiſiſſet, l. ſiſtiſſet. fol. 171. lin. 17. hauſtis, l. hauſtus. fol. 172. lin. 22. hoo, l. hoc. in marg. 2. l. ſecund. fol. 173. lin. 16. ana ʒiij. l. ana ʒij. fol. 174. lin. 13. vici, l. viſci. fol. 177. lin. 7. inflammationem, l. inflammationibus. lin. 27. ana ʒj. l. ana ℥j. fol. 178. lin. 6. ana manip. l. ana manip. & ſſ. fol.179. lin. 9, 10. ALIUD. ℞. &c. l. ALIUD. Ad Capitis vulnera efficaciſſimum. ℞. &c. fol. 180. lin. 13. Britannicæ, ℥viij. l. Britannicæ ʒvij. lin. 27. Mucis, l. Nucis. lin. 28. Spica, ℥ſs. l. Spicæ ℥ſs. fol. 187. lin. 18. Stomacci, l. Stomacacci. fol. 188. lin. 17.

 tepi-

ERRATA.

tepidum, l. tepidam. fol. 190. lin. 6. næ-gotiationes, l. negotiationes. fol. 192. lin. 33. CENTAURI, l. CENTAURII. fol. 194. lin. 1. inſiſtens, l. inſiſtentes. lin. 3. FLORES, l. FLORUM. fol. 196. lin. mareſcentes, l. marceſcentes. lin. 21. naturæ, l. Naturâ. lin. 24. LANGINOSUM, l. LANUGINOSUM. fol. 197. lin. 11. transverſorum, l. transverſorum. lin. 25. annutim, l. annuatim. lin. 28. 29. purpureſcente, l. purpuraſcente. fol. 199. lin. 1. proſiliunt. Caul: &c. le. proſiliunt, donata. Caul: &c. lin. 12. 13. atque auctiora, modò ex illa, l. atque auctiora, modò ex hâc, modò ex illâ. pauco, l. pauca. lin. 27. mareſcunt, l. marceſcunt. lin. 29, 30. gammulâ, l. gemmulâ. pulchra, l. pulchrè. fol. 200. lin. 33. fimbriatis exornata, unica &c. l. fimbriatis, atque unicâ &c. fol. 201. lin. 2. conſpicitur; ore, l. conſpicitur; exornata: ore. lin. 19. inferioribus, l. inferioris. fol. 203. lin. 8. Annus, l. Annuæ. lin. 17. ſeſquipedes, l. ſeſquipedis. fol. 206. lin. 11. multa, l. multo. fol. 207. lin. 31. ſimirotundis, l. ſemirotundis. fol. 208. lin. 8. ſemicirculari, l. ſemicircularia. lin. 33. interni, l. internè. fol. 212. lin. 33. cirumdatus, l. circumdatus. fol. 213. lin. 16. 17. menbus, l. menſibus. fol. 214. lin. 3. ſtatura, l. Naturâ. fol. 215. lin. 26. 27. ſeſquidem, l. ſeſquipedem. fol. 218. lin. 29. recondatur, l. recondantur. fol. 219. lin. 12. refuſcentia, l. rufeſcentia. fol. 223. lin. 17. aulliſque, l. nulliſque. fol. 224. lin. 7. Teræque, l. Terræque. fol. 227. lin. 17. inna ptoroſiliunt, l. innatæ proſiliunt. fol. 228. lin. 33. exoriuntur, l. exoriuntur, donata. fol. 229. lin. 17. planum, l. plenum.

IN ALOIDARIO.

FOl. 4. lin. 31, dictâ, lege, ditatâ. Fol. 5. lin. 36. pedum, fabri &c. l. pedum, quibus fabri. fol. 8. lin. 11. condecorato, l. condecoratos. fol. 9. li. 3. corrupti, l. corruptis. lin. extinguuntur, l. extinguitur. fol. 11. lin. 3. folioloſque, l. folioliſque. lin. 13. fuues, l. funes. fol. 12. lin. 9. protrduit, l. protrudit, lin. 16 idem, l. ibidem. fol. 15. lin. 35. abnatis, l. adnatis. fol. 18. lin. 25. ctaſſis, l. craſſis. fol. 19. lin. 1. 2. pungentbus, l. pungentibus. lin. 4. cinerarceo, l. cineraceo. lin. 12. craſſa, l. craſſo. lin. 20. rotundis, l. rotundus. fol. 20. lin. 1. BELGII relicto, l. BELGII oris relicto. fol. 24. lin. 29. 30. noſtra, l. noſtræ. fol. 25. lin. 27. doeet, l. docet. fol. 26. lin. 14. 15. æquè olfactu, l. æquè ac olfactu. fol. 28. lin. 27. quadrupla, l. quadruplo. fol. 29. lin. 5. è quibusdam, l. à quibusdam. lin. 6. Baſota, l. Baſora. fol. 30. lin. 21. confirmentur modici cibus, l. confirmentur modici cibi.

FINIS.

F698
M971d

4:60